

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

„Rekodifikácia obligačného práva v Slovenskej republike“

ZBORNÍK

ZO

IV. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA
„Rekodifikácia obligáčného práva v Slovenskej republike“

ZBORNÍK

ZO

IV. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie

BANSKOBYSSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

na tému

„Strategické determinanty kreovania právnych noriem“

22. – 23. november 2018, zámok Vígľaš

2019

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Predseda redakčnej rady a vedecký redaktor:

Doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.

Predseda edičnej komisie:

JUDr. Monika Némethová, PhD.

Recenzenti:

Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc.

Prof. JUDr. Ján Čiráč, CSc.

Doc. JUDr. Soňa Kubincová, PhD.

Doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

Zostavovateľ:

Doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.

Doc. JUDr. Martin Kubinec, PhD.

Mgr. Nikola Némethová

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

Vydavateľ:

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta UMB

© Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici

ISBN 978-80-557-1555-1

EAN 9788055715551

OBSAH

EUDESKÁ PODSTATA AKO JEDEN Z DETERMINANTOV OBSAHU PRÁVA <i>Mojmír Mamojka</i>	6
UMOROVANIE ZMENKY THE REDEMPTION OF THE BILL OF EXCHANGE <i>Ján Cirák, Daniela Gandžalová</i>	10
OSOBITNÁ ZODPOVEDNOSŤ ZA ŠKODU SPECIAL RESPONSIBILITY FOR DAMAGE <i>Juraj Takáč</i>	19
ZODPOVEDNOSŤ ZA ŠKODU SPÔSOBENÚ PRI POSKYTOVANÍ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI VO SVETLE PREDLOŽENEJ NOVELY OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA LIABILITY FOR DAMAGE RESPONSIBLE CAUSED BY THE PROVISION OF HEALTH CARE IN NEW PROPOSED CIVIL CODE <i>Peter Koromház</i>	31
NEMAJETKOVÁ UJMA NON-PECUNIARY DAMAGES <i>Marian Ďurana, Jana Muránska</i>	43
VÝZNAM JUDIKATÚRY VO VECIACH URČENIA ROZSAHU NÁROKU NA NÁHRADU ŠKODY V OBCHODNOM PRÁVE THE IMPORTANCE OF THE CASE LAW ON THE DETERMINATION OF THE EXTENT OF THE CLAIM FOR COMPENSATION OF DAMAGES IN COMMERCIAL LAW <i>Lenka Ušiaková</i>	51
ZMLUVA O PREDAJI PODNIKU DE LEGE FERENDA CONTRACT OF SALE OF AN ENTERPRISE DE LEGE FERENDA <i>Martin Kubinec</i>	61
ZODPOVEDNOSŤ ZA VADY VECI PREDANEJ V OBCHODE „DE LEGE FERENDA“ LIABILITY FOR THE DEFECTS OF SALE SOLD IN THE SHOP „DE LEGE FERENDA“ <i>Vladimír Filičko</i>	72
K NAVRHOVANÝM ZMENÁM V ZABEZPEČENÍ ZÁVÄZKOV ABOUT PROPOSED CHANGES IN SECURING CLAIMS <i>Peter Hunák</i>	82

ZABEZPEČOVACIE PRÁVNE INŠTITÚTY Z POHLADU DE LEGE FERENDA SECURITY LEGAL INSTITUTES OF THE VIEW OF DE LEGE FERENDA <i>Michaela Kútiková</i>	89
ZABEZPEČOVACIE INŠTITÚTY SÚKROMNOPRÁVNÝCH VZŤAHOV SECURITY INSTITUTIONS OF PRIVATE LAW RELATIONS <i>Vladislav Marko</i>	97
ZMLUVNÁ POKUTA DE LEGE FERENDA CONTRACTUAL PENALTY DE LEGE FERENDA <i>Nikola Némethová</i>	109
VÝZNAM EURÓPSKÝCH AKADEMICKÝCH INICIATÍV V PROCESSE REKODIFIKÁCIE SÚKROMNÉHO PRÁVA THE IMPORTANCE OF EUROPEAN ACADEMIC INITIATIVES IN THE PROCESS OF RECODIFICATION OF PRIVATE LAW <i>Lukáš Cisko</i>	123
KODIFIKÁCIA VÝKLADOVÝCH PRAVIDIEL V SÚKROMNOM PRÁVE CODIFICATION OF INTERPRETATIVE RULES IN PRIVATE LAW <i>Alžbeta Slašťanová</i>	134
NOVÁ PRÁVNA ÚPRAVA POČÍTANIA ČASU V SÚKROMNOM PRÁVE NEW LEGAL REGULATION OF THE COMPUTATION OF TIME IN PRIVATE LAW <i>Richard Straka, Martina Haršányová</i>	148
COMMERCIAL LETTER OF CONFIRMATION <i>Bernd Zimmermann</i>	156
KONCENTRÁCIA KONANIA V SPOTREBITEĽSKÝCH SPOROCH CONCENTRATION OF PROCEEDINGS IN CONSUMER DISPUTES <i>Erik Vadas</i>	166
PRÁVNE ASPEKTY DOVOLENKOVÉHO PRÁVA VO SVETLE NAVRHOVANÝCH ZMIEN THE LEGAL ASPECTS OF HOLIDAY LAW IN THE LIGHT OF THE PROPOSED AMENDMENTS <i>Lucia Petříková</i>	177
ODMEŇOVANIE ZA PRÁCU AKO OBLIGATÓRNY ZNAK PRACOVNOPRÁVNEHO VZŤAHU EMPLOYEE REMUNERATION AS A MANDATORY FEATURE OF AN EMPLOYMENT RELATIONSHIP <i>Jana Slivka Bedlovičová</i>	186

PATRÍ ÚPRAVA PRACOVNEJ ZMLUVY A DOHÔD O PRÁČACH VYKONÁVANÝCH MIMO PRACOVNÉHO POMERU DO OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA? DOES THE REGULATION OF THE EMPLOYMENT CONTRACT AND THE AGREEMENTS ON WORK PERFORMED OUTSIDE EMPLOYMENT BELONG TO THE CIVIL CODE? <i>Lenka Martincová, Monika Miháliková</i>.....	196
PORUČNÍCTVO VO SVETLE REKODIFIKÁCIE ČESKÉHO SÚKROMNÉHO PRÁVA A JEHO VYMEDZENIE V PRÁVNOM PORIADKU SR THE VIEW OF THE INSTITUTE OF GUARDIANSHIP IN RELATION TO THE RECODIFICATION OF CZECH PRIVATE LAW AND THE DEFINITION OF SUCH INSTITUTES IN THE LEGAL ORDER OF THE SR <i>Lenka Tonhauserová</i>.....	207
COCHEMSKÝ MODEL A POSTAVENIE MEDIÁTORA COCHEM MODEL VS. MEDIATOR <i>Martina Poláčková, Ivana Gaľová</i>.....	219
ZMLUVY V RODINNOM PRÁVE CONTRACTS IN FAMILY LAW <i>Zuzana Medelská Tkáčová</i>.....	230
„ZÁVET – VČERA, DNES, ZAJTRA” „HOLOGRAPHIC WILL – YESTERDAY, TODAY, TOMORROW“ <i>Maciej Rzewuski</i>.....	240
VYBRANÉ ASPEKTY ODMIETNUTIA DEDIČSTVA AKO PRÁVNEHO INŠTITÚTU DEDIČSKÉHO PRÁVA SELECTED ASPECTS OF INHERITANCE REJECTION AS A LEGAL INHERITANCE LAW <i>Pavol Sádél</i>	250

ĽUDSKÁ PODSTATA AKO JEDEN Z DETERMINANTOV OBSAHU PRÁVA

Mojmír Mamojka

Abstrakt

Autor sa snaží poukázať na nosné prvky ľudskej povahy a aj cez niektoré historické skutočnosti upriamiť pozornosť na fakt, že homo sapiens vnáša aj do práva ako nezastupiteľného regulátora spoločenských vzťahov veľmi veľa subjektívnych a osobných záujmov v mene dosiahnutia vlastných, sebeckých a neraz výrazne negatívnych cieľov.

Kľúčové slová

obsah práva , podstata človeka, demokracia, politika, právo

V súčasnom období sa stále intenzívnejšie hovorí o umelej inteligencii a o jej význame naprieč všetkými odvetvami ľudského poznania vrátane práva a iných spoločenských a humanitných sfér. Pri týchto trendoch a ich prípadnej životnosti, najmä v práve som hodne skeptický, pretože spleť medziľudských vzťahov a riešenie konfliktných situácií do jemných detailov, ktoré v prozaickej právnej praxi neraz rozhodnú o výsledku záujmového stretu sú tak variabilné a sýtené nutnou, ale pritom vysoko profesionálnou improvizáciou, že umelá inteligencia alebo „počítačové“ riešenie veľa nevyrieši.

Ak sa zameriame na náš hlavný predmet záujmu a tým je právo ako fenomén v tom najširšom ponímaní a berieme do úvahy dva nosné piliere jeho vnímania adresátom práva a to normotvornú a aplikačno-interpretáčnú stránku, tak sa nevyhneme zrejme nemennému konštatovaniu, že tak normotvorná (tá predovšetkým), ale aj aplikačno-interpretáčná stránka zákonosti je poznačená nesmiernym prvkom subjektivismu. Za ním sa neraz skrýva vznešená snaha o dosiahnutie „všeobecného blaha“ a celý rad najmä politických fráz o službe ľuďom, dosiahnutie „spravodlivosti“ a sociálneho zmieru, apod. V dejinách ľudstva žiaľ nič nové ani objavné. Rozdiel je len v tom, že niektorá vládnuca (politická) garnitúra to myslí úprimnejšie a niektorá menej úprimne a konštatuje to len preto, lebo to „ľud“ rád počúva (aspoň určitú dobu).

Veľký subjektivismus je zřejmý aj pri vnímaní práva ako takého a jeho zdôvodnenia. Marxisti považovali právo pôvodne za bezfarebnú nadstavbu výrobných vzťahov, vrátane prostriedku na urýchlenie pokroku, pričom zdôrazňovali jeho triedny charakter. Liberálom neraz zahnaným do defenzívy zostávalo právo prostriedkom zabezpečujúcim slobodu. Kresťania videli v práve nedokonalý obraz božej spravodlivosti. Fašisti ho odvodzovali z

ľudu. Pre sociológov bolo právo sociálnym kompromisom a spoločenskou skutočnosťou. Z čoho vyplýva riziko neúmerneho pretavenia negatívnej časti ľudskej povahy do práva. Jednoducho z ľudskej podstaty. Nemáme priestor a nie je ani predmetom tohto príspevku filozoficko-psychologická sondáž do ľudskej podstaty a motivačných determinantov ľudského správania, napriek tomu si pomôžeme nielen názormi niektorých mysliteľov, ale aj obyčajnou historickou skúsenosťou. Celé dejiny ľudstva sú v podstate dejinami boja o individuálne a skupinové záujmy, skrátka dejinami boja o moc a to bez ohľadu na metódy a prostriedky.

Sigmund Freud skonštatoval, že človek je len súčasťou prírody a je ovládaný predovšetkým pudom sebazáchovy, materinským a sexuálnym pudom a pudom posesívnym (vlastníckym).

Machiavelli okrem iného deklaroval, že človek skôr oľutuje smrť otca a ako prípadnú stratu dedičstva po ňom.

Montesquieu, ktorý predsa len zásadným spôsobom disponoval inými filozofickými názormi ako prv spomenutí, taktiež skonštatoval, že každý človek má veľmi silnú tendenciu zneužiť moc.

Zvykne sa neraz spomínať aj možno sprofanovaná fráza, ktorá je žiaľ pravdivá a to, že „najväčšou radosťou je škodoradosť“. Tento pocit ako preukázaný fakt je dokonca dosť typický nielen pre dospelého jedinca, ale podľa výskumov neurovedkyne Tanie Singerovej a jej kolegu Nikolausa Steinbeisa sú už šesťročné deti ochotné obetovať sladkosti, aby videli bitku nesympatickej bábky a sprevádzajú ju radostnými prejavmi. Pohľad na bitku sympatickej bábky je im naopak nepríjemný. Už dvojročné dieťa údajne cíti škodoradosť, ak má ich mama na kolenách iné dieťa a na knižku, ktorú mu číta sa vyleje pohár vody.

Japonský neurovedec Hidehiko Takahaši prišiel na to, že pri pocite škodoradosti sa v mozgu aktivuje centrum odmeny podobne ako pri dobrom jedle. Výskumníci z nemeckého Würzburg zasa zistili, že sa smežeme viac nad neúspechmi súperov ako nad vlastnými úspechmi. Mohli by sme ešte dlho pokračovať obdobným spôsobom. Išlo by to už ale za hranu uvažovanej témy a možno by sme naberali viacej skepsy ako je únosné. To ale nechce byť cieľom príspevku. Nemožno sklízať na strane druhej ani do romantickej predstavy o človeku a vnímať ako výlučne slušného, morálneho, empatického jedinca. To žiaľ takisto nejde.

Vráťme sa ale k podstate témy príspevku a k nadväznosti na mieru vplyvu ľudských vlastností na život práva, či už v jeho normotvornej alebo aplikačno-interpretáčnej rovine. Ak chceme zotrvať na princípoch demokratického a právneho štátu nie je možné rezignovať na

demokraciu v tej najklasickejšej podobe. Demokratické prostredie vytvára celkom prirodzene aj kolbište pre stret záujmov a snahu brzdiť ich síce právom regulovaným spôsobom, ale kreuje aj celý rad prostriedkov, ktoré sú síce v súlade s právom, ale ani zďaleka nemusia byť morálne.

Ak však vychádzame z toho, že pokiaľ existuje štát ako forma politickej organizácie spoločnosti, musí existovať aj právo ako nezastupiteľný regulatív ľudského správania. Znovu sa dostaneme k fenoménu moci, predovšetkým moci politickej, ktorá vytvára právne pravidlá podľa ktorých sa treba chovať. Moc je možné regulovať a limitovať len mocou. Aj preto hovoríme aj v parlamentnej demokracii o limitovanej štátnej moci, kde je vládnuca politická garnitúra (koalícia) kontrolovaná opozíciou.

Napriek tomu, že v ostatnom období sa neraz hovorí a určítom prežití alebo akejsi únave z „tradičnej“ demokracie, nikto nedal návod na to, čím by mohli byť tradičné demokratické princípy nahradené. Som presvedčený, že ešte veľmi dlho nebude vymyslené nič efektívnejšie ako trojdelenie štátnej moci a vzájomné brzdné mechanizmy medzi mocou zákonodarnou, výkonnou a súdnou. Ak by sme chceli predsa len urobiť akési „poradie“ dôležitosti a významu týchto troch mocí, tak tou, ktorá určuje mantinel ďalších dvoch je moc zákonodarná. Z toho dôvodu nesmierne záleží na tom, kto ju ovláda a čím ju sýti.

Normotvorcovia (vo všeobecnosti to platí o človeku) sú však žiaľ nepoučiteľní. Často sa chvália kvantitou namiesto kvality a počtom „potrebných“ a „kvalitných“ noviel. Opakuje sa permanentná chyba, ktorá plodí zbytočnú hypertrofiu práva, že „zákonom“ sa všetko vyrieši a „bude pokoj“. Právo je síce veľmi silnou „čarodejkou“, ale nie všemocnou. Ekonomické procesy idú neraz mimo hraníc práva a sú často determinované procesmi a javmi objektívnej povahy, ktoré sa môžu neregulovateľným spôsobom „vybrežiť“ z koryta vyhlbenom právom. Aj preto je nesmierne dôležité, aby normotvorca včlenil do právneho poriadku a konkrétneho právneho predpisu vhodnú symbiózu morálky, profesionality a reálne nadčasového pohľadu na budúci vývoj. Okrem toho, ale nestačí úzko rezortný a z kontextu vytrhnutý pohľad, ale normotvorca (legislatívec) by mal mať dostatok kvality na to, aby videl aj vzájomné súvislosti a väzby medzi jednotlivými právnym predpismi a právnym odvetviami. Stále platí, že právo je efektívne ak tvorí organicky a múdro prepojený celok, pretože jeho jednotlivé právne odvetvia sú stále len relatívne samostatné.

Je veľkou chybou prijímať romanticky nadčasové právne predpisy, ktoré nekopírujú spoločensko-ekonomickú základňu a sú už v čase svojho prijatia odsúdené na obsolétnosť.

Z vyššie naznačených dôvodov je funkčnosť a efektívnosť výkonnej a súdnej moci výrazne determinovaná mocou zákonodarnou.

V poslednom období sa objavuje štvrtá reálna moc, veľmi výrazne ovplyvňujúca spomínané tri. Ide o moc mediálnu. Miera investigatívnosti neraz prekračuje únosné hranice s viditeľnou snahou ovplyvňovať spoločensko-politické dianie, s nedostatočnou úctou k pravdivým faktom. Aj v tejto oblasti je zrejme potrebný vývoj, ktorý oddelí bulvárnosť od naozaj objektívneho hodnotenia a informácií.

Aj v dnešnej hodne dynamickej dobe platí, že právo je aj historickým a značne konzervatívnym fenoménom. Okrem celého radu klasických brilantných myšlienok starých Rimanov platí stále aj „vox populi vox dei“, hlas ľudu hlas boží. V modernej dobe sa hlas ľudu môže v princípe civilizovaným spôsobom prejaviť len vo voľbách. Jedná sa o jednoduchý a pritom geniálny inštitút. Ohraničí čas pre všetkých „vyvolených“ a dá im vysvedčenie. Ľudia si žiaľ stále neuvedomujú význam tejto demokratickej vymoženosti a fakt, že funkčnosť a obsah všetkých troch mocí v štáte majú v podstate v rukách a v konečnom dôsledku aj podobu a fungovanie štátu ako takého. Napriek rizikám ľudskej povahy sa jedná o nezastupiteľnú brzdu negatívneho pôsobenia ľudského ega a možnosť minimálne časovo ohraničiť pôsobenie tých reprezentantov, ktorí vôľu ľudí nevedia alebo nechcú pochopiť. Aj tento fakt nás môže naplňať napriek akejkol'vek skepse vo vzťahu k človeku ako takému a jeho záujmom reálnym optimizmom.

Mult. Dr.h.c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc.

UMOROVANIE ZMENKY

THE REDEMPTION OF THE BILL OF EXCHANGE

Ján Cirák, Daniela Gandžalová¹

Abstrakt

Podstata umorenia zmenky spočíva v zbavení účinnosti stratenej alebo zničenej zmenky a prenesenie dôkaznej ako aj hmotnoprávnej podstaty zmenkového záväzku na inú listinu. Z uvedeného vyplýva, že takéto rozhodnutie notára na základe poverenia súdu má jednak zrušovacie (kasačné) účinky, ktoré spočívajú v zbavení pôvodnej zmenky jej právnej relevancie, t. j. zmenka stratí charakter cenného papiera ako listiny na ktorú je viazaná zmenková obligácia a jednak náhradné účinky, ktoré spočívajú v nahradení umorenej zmenky listinou inou, t. j. listinou do ktorej sa vteľuje zmenkový záväzok. V prípade, že by sa po umorení zmenky ukázalo, že pôvodná zmenková listina v skutočnosti nebola stratená ani zničená, išlo by už len o kus papiera, z ktorého účastníkom na nej podpísaným nevyplývajú žiadne práva a povinnosti. Príspevok rozoberá zmeny v oblasti úpravy umorovania zmienek s ohľadom na novú úpravu umorovania listín, ktorá je s účinnosťou od 1. júla 2015 obsiahnutá už v ustanoveniach § 310 až 332 Civilného mimosporového poriadku (CMP).

Kľúčové slová

zmenka, umorovanie zmenky, Civilný mimosporový poriadok, umorovacie konanie, stratená či zničená zmenka, poverenie notára, účastníci, umorovací návrh, vyzývacie konanie, uznesenie o umorení zmenky

Abstract

The redemption of the bill of exchange lies in the deprivation of the lost or destroyed bill of exchange and devolution of the bill of exchange evidence to another document. Such a decision by a notary on the basis of a court authorization has annulment (cassation) effects and it replace bill of exchange with other document with its obligation. If, after redemption of the bill of exchange, will appear that the original bill of exchange was not in fact lost or destroyed, it won't change the fact that it would be only a piece of paper that does not entail any rights and obligations for the undersigned. The article deals with changes in the regulation of redemption of bills of exchange with regard to the new regulation of redemption of documents, which is already in effect from 1 July 2015 and contained in sections § 310 to 332 of the Civil procedure act (CMP).

Key words

bill of exchange, redemption of the bill of exchange, civil procedure act, redemption proceedings, lost or destroyed bill of exchange, entrustment of a notary, participants, redemption proposal, challenging procedure, resolution on redemption of bills of exchange

¹ Prof. JUDr. Ján Cirák, CSc. a Doc. JUDr. Daniela Gandžalová, PhD., obaja Katedra občianskeho práva Právnickej fakulty UMB v Banskej Bystrici.

Úvod

I. Práva a povinnosti zo zmenky ako cenného papiera sú inkorporované v listine. Každá strata alebo zničenie má preto pre osud zmenkových práv a povinností nepriaznivé dôsledky. Bez možnosti reálneho predloženia zmenky nie je možný riadny výkon zmenkových práv, ani ich vymáhanie. Pripustenie možnosti nahradiť stratenú alebo zničenú zmenku (§ 90 ZZaŠ) znamená, že rozhodnutím súdu v *umorovacom konaní* sa poskytuje ochrana osobe, ktorá by mohla byť poškodená vo svojich právach. Rozhodnutie o umorení zmenky nahrádza umorenú zmenku. Tým dáva majiteľovi zmenky možnosť úspešne uplatňovať práva zo zmenky, a to aj vtedy, ak zmenku v skutočnosti nemá v rukách.

*Podstata umorenia zmenky*² spočíva v zbavení účinnosti stratenej alebo zničenej zmenky a prenesenie dôkaznej ako aj hmotnoprávnej podstaty zmenkového záväzku na inú listinu. Z uvedeného vyplýva, že takéto rozhodnutie notára na základe poverenia súdu má jednak zrušovacie (kasačné) účinky, ktoré spočívajú v zbavení pôvodnej zmenky jej právnej relevancie, t. j. zmenka stratí charakter cenného papiera ako listiny na ktorú je viazaná zmenková obligácia a jednak náhradné účinky, ktoré spočívajú v nahradení umorenej zmenky listinou inou, t. j. listinou do ktorej sa vteľuje zmenkový záväzok. V prípade, že by sa po umorení zmenky ukázalo, že pôvodná zmenková listina v skutočnosti nebola stratená ani zničená, išlo by už len o kus papiera, z ktorého účastníkom na nej podpísaným nevyplývajú žiadne práva a povinnosti.

Platná právna úprava umorovania listín je s účinnosťou od 1. júla 2016 obsiahnutá v ustanoveniach § 310 až 332 Civilného mimosporového poriadku (CMP).³ Úprava je všeobecná, pre všetky listiny, pokiaľ sú spôsobilým predmetom umorovacieho konania. Z vymedzenia predmetu listín, ktoré môžu byť predmetom umorovacieho konania vyplýva, že zákon dovoľuje umoriť iba takú stratenú alebo zničenú listinu, ktorú treba predložiť na uplatnenie práva. Zmenky takýmito listinami sú (§ 310 ods. 1 CMP).

II. Zmenka sa považuje za *stratenú*, ak doterajší majiteľ tohto obligátorne listinného cenného papiera nemá možnosť s listinou nakladať, a nemá možnosť zmenku opätovne nadobudnúť. Pôjde najmä o stratu alebo krádež zmenky.

Zmenka sa považuje za *zničenú* vtedy, ak prestane fyzicky existovať (napr. zmenka zhorela pri požiari). Za zničenú zmenkovú listinu sa považuje aj prípad, keď listina síce

² Pozri Fogaš, L.: Konanie o umorenie listín. In: Bajcura, A. a kol.: Občianske právo procesné. Bratislava 1995, s.133 a n., ďalej Cirák, J.: Konanie o umorenie listín. In: Ficová, S. a kol.: Občianske právo procesné. Základné konanie. Bratislava 2005, s. 293 a n.

³ Civilný mimosporový poriadok, zákon č. 161/2015 Z. z. nadobudol účinnosť 1. júla 2015. Predtým problematiku umorovania zmenky obsahoval desaťročia platný a často novelizovaný Občiansky súdny poriadok (§ 185i až 185s OSP).

fyzicky existuje, ale v dôsledku pôsobenia vonkajších vplyvov nie je možné z nej zistiť údaje potrebné pre uplatnenie práva.

III. *Poverenie notára konať a rozhodovať v konaní o umorenie listiny zmenky.* Oproti predchádzajúcej právnej úprave umorovania listín v OSP, koná a rozhoduje o umorení podľa CMP notár, a to na základe poverenia súdu. Decízne oprávnenie sa v novom CMP viaže na notárov, ktorí majú sídlo v obvode príslušného súdu na konanie o umorenie zmenkovej skriptúry. Pokiaľ navrhovateľ nevyužije svoje dispozičné oprávnenie na výber konkrétneho notára so sídlom v obvode príslušného súdu, na konanie o umorenie zmenky, poverí notára súd, pričom musí ísť o notára so sídlom v obvode príslušného súdu. V prípade viacerých notárov sídliačich v obvode príslušného súdu na konanie o umorenie zmenky, určí súd notára náhodným výberom (§ 313 ods. 1 a 2 CMP). Uvedená úprava je zavedená z dôvodu procesnej hospodárnosti komunikácie medzi notárom a súdom.

Poverenie notára, aby vo veci umorovania listiny konal a rozhodoval, sa nevzťahuje na:

- žiadosť o poskytnutie právnej pomoci v cudzine, ak z osobitného predpisu alebo medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, vyplýva, že o poskytnutie právnej pomoci môže požiadať výlučne súd, ako aj
- rozhodnutie o vylúčení notára a jeho zamestnancov (§ 312 ods. 2 CMP).

Dôvodom vyššie uvedenej zmeny je snaha o ďalšie odbremenenie súdov o konanie, ktoré svojou povahou umožňuje jeho vedenie notárom, ktorým súd vydá poverenie konať v týchto veciach. Ku konaniam o dedičstve a konaniu o úschovách sa tak vo vzťahu k notárom rozširuje ich oprávnenie konať aj vo veciach umorovania listín.

V konaní o umorení listiny sa podľa § 315 CMP rozhoduje uznesením. Súdom poverený notár okrem všeobecných náležitostí uznesenia (§ 236 CSP) uvedú aj osobitné náležitosti uznesenia upravené v ustanovení § 316 ods. 3 CMP. Týmito náležitosťami sú označenie súdu, ktorý notára poveril a označenie notára, ktorý uznesenie vydal. Uznesenie podpisuje notár, ktorý ho vydal a zároveň ho opatrí odtlačkom úradnej pečiatky notára.

IV. Nová právna úprava ustanovuje v konaní o umorení zmenky obligatórne nariadenie pojednávania, ak je v konaní treba vykonať dokazovanie. Sporné skutočnosti sa preto musia vykonať na pojednávaní (§ 314 CMP). Pokiaľ sporné skutočnosti ohľadne umorovania zmenky neexistujú, súd rozhodne bez pojednávania uznesením.

V. *Priebeh umorovacieho konania.* Výklad ohľadne priebehu umorenia zmenky je nasledovný: 1. *účastníci umorovacieho konania*, 2. *umorovací návrh*, 3. *vyzývací návrh* a 4. *dôsledky uznesenia o umorení zmenky*.

K bodu 1. O účastníkoch umorovacieho konania

Konanie o umorení zmenky sa začína vždy na návrh. Osobou spôsobilou na podanie návrhu je každý, kto má na umorení právny záujem. Pokiaľ osoba navrhovateľa nepreukáže právny záujem na umorení zmenky, súd návrh zamietne pre nedostatok aktívnej legitímácie. Aktívnu legitímáciu na podanie návrhu má predovšetkým majiteľ zmenky, t. j. osoba, ktorá je na základe dostupných údajov zmenkovým veriteľom. Medzi zmenkových veriteľov zaraďujeme aj prokuraindosatárov (§ 18 ZZaŠ) a záložných indosatárov (§ 19 ZZaŠ). Ďalej sem zaraďujeme všetky osoby, ktoré zmenku vyplátili pri postihu alebo na základe iných dôvodov predvídaných právnymi predpismi.

Do vydania uznesenia o upovedomení o začatí konania o umorenie zmenky podľa § 311 CMP je účastníkom konania v prvom štádiu len navrhovateľ. V tejto fáze – do vydania uznesenia o upovedomení o začatí konania sa spravidla skúmajú najmä formálne náležitosti návrhu. Výsledkom tejto fázy je buď uznesenie o upovedomení o začatí konania, alebo odmietnutie návrhu.

Po vydaní uznesenia o upovedomení o začatí konania o umorenie zmenky sú *účastníkmi umorovacieho konania* taktiež osoby, ktoré majú plniť zo zmenky. Ide vlastne o všetky na zmenke podpísané osoby, ktoré sú v postavení tak priamych ako aj nepriamych dlžníkov. Okrem navrhovateľa a tých, ktorí majú podľa zmenky plniť, sú ďalej účastníkmi konania ten, kto má zmenku v držbe a napokon ten, kto podaním námietok prejaví nesúhlas s umorením zmenky.

K bodu 2. O umorovacom návrhu

Umorovacie konanie sa považuje za začaté dňom, kedy bol na príslušnom súde podaný umorovací návrh.

Na konanie je *miestne príslušný súd*, v obvode ktorého má navrhovateľ bydlisko, a ak nemá bydlisko, v obvode ktorého sa zdržiava (všeobecný súd v zmysle § 14 CSP). Ak sa navrhovateľ nezdržiava v Slovenskej republike (nemá v SR všeobecný súd), je príslušný súd, v obvode ktorého je platobné miesto zo zmenky (§ 311 ods. 2 CMP, predtým § 88 ods. 1 písm. n) OSP). V prípade zmenky je pritom irelevantné, či sa jedná o platobné miesto výslovne uvedené na zmenke (§ 1 bod 5 a § 75 bod 4 ZZaŠ), alebo zákonné platobné

miesto (§ 2 ods. 3 a § 76 ods. 3 ZZaŠ), alebo ide o zmenky domicilované, kde je platobné miesto určené osobou umiestnenca (§ 4 ZZaŠ).

Ak ide o konanie o umorenie zmenky vystavenej peňažným ústavom (napr. bankou alebo pobočkou zahraničnej banky), je miestne príslušný súd, v obvode ktorého má peňažný ústav svoje sídlo (§ 311 ods. 1 CMP).

Konanie vo veciach umorovania zmenky nie je sporom vo veciach zmenky. V súlade s ustanoveniami CSP (predtým OSP) je na konanie o umorovaní zmenky v prvom stupni vecne príslušný okresný súd.

Umorovací návrh obsahuje popri všeobecných a osobitných náležitostiach návrhu podľa (§ 127 CSP, predtým § 42 ods. 3 a 79 OSP) ešte aj uvedenie skutočností, z ktorých vyplýva, že z listiny alebo na jej základe možno uplatniť nejaké právo. Tento predpoklad je pri zmenke daný celkom jednoznačne. K návrhu treba priložiť odpis listiny alebo označiť také údaje, ktoré ju individualizujú, prípadne odlišujú od iných listín, ako aj peňažnú sumu, ak je v listine tento údaj (§ 319 ods. 1 a 2 CMP).

V prípade zmenky prichádza do úvahy predovšetkým doloženie zmenkového opisu, postačuje však aj overená kópia zmenky. Pokiaľ by sa zmenka nedala predložiť v podobe opisu alebo overenej kópie, bude nutné v návrhu popísať všetky podstatné zmenkové vyhlásenia, podpisy zaviazaných osôb, teda kto zmenku vystavil, kedy a kde sa tak stalo, u koho je splatná, kto je zmenečníkom a remitentom, či bola zmenka avalovaná, indosovaná, či sa na nej vyznačil čestný akcept, na akú zmenkovú sumu znie, či ide o zmenku úrokovú a pod. Rovnako bude potrebné uviesť v návrhu vykonanie zmenkového protestu, či sa zo zmenky už platilo, alebo čiastočne platilo.

Konanie o umorení prebieha tak, že súdom poverený alebo náhodným výberom určený notár najskôr v prvej fáze uskutoční vyšetrenie o údajoch uvedených v návrhu. Ak zistí, že zmenka o umorenie ktorej žiada navrhovateľ nebola vystavená, alebo že nie je stratená alebo zničená, prípadne ak umoreniu bránia iné prekážky, napr. navrhovateľ nemá na umorenie zmenky právny záujem, návrh zamietne. Proti uzneseniu o zamietnutí umorovacieho návrhu je prípustné odvolanie.

V prípade blankozmenky, ktorá nie je skutočnou zmenkou sa nepostupuje ako pri umorovaní zmenky, ale postupom platným pre ostatné umorované listiny.

K bodu 3. O vyzývacom konaní

V tom prípade, ak nie sú dôvody na zamietnutie návrhu, vydá súd v ďalšej fáze umorovacieho konania *uznesenie o upovedomení o začatí konania*, ktoré obsahuje výzvu

(edikt), aby sa ten, kto má listinu, prihlásil u notára, ktorý vydal uznesenie, a podľa možnosti predložil zmenku alebo podal proti umorovaciemu konaniu námietky (§ 324).

Uznesenie sa vyvesí na úradnej tabuli notára, ktorý ho vydal, a taktiež na webovom sídle Notárskej komory Slovenskej republiky. Uznesenie o upovedomení o začatí konania o umorenie zmenky sa zverejní aj na úradnej tabuli súdu a taktiež aj na webovej stránke príslušného súdu.

Uznesenie o upovedomení sa doručuje navrhovateľovi s upozornením na postup podľa § 324 CMP, ďalej všetkým zmenkovo zaviazaným dlžníkom, ako aj osobám, o ktorých sa notár dozvie, že majú k veci nejaký vzťah, alebo že by mohli vec objasniť.

V prípade zmenky je *lehota na splnenie súdnej výzvy alebo podanie námietok dvojmesačná (§ 323 ods. 1 CMP)*. Súdom poverený notár zároveň zakáže, aby sa podľa umorovanej zmenky platilo. Dvojmesačná lehota sa počíta, ak umorovaná zmenka ešte nie je splatná, od prvého dňa jej splatnosti; ak už splatná je, odo dňa vydania upovedomenia. Pri vistazmenke, ktorá nebola predložená na zaplatenie beží táto lehota odo dňa, keď bolo možné podľa § 34 ZZaŠ zmenku naposledy riadne predložiť na platenie. Pri neprijatej časovej vistazmenke sa rovnako ako v predchádzajúcom prípade počíta táto lehota odo dňa splatnosti, ktorý sa analogicky ustanovuje postupom podľa § 23 a 35 ZZaŠ.

Popri procesných účinkoch nastávajú po začatí umorovacieho konania aj *hmotnoprávne účinky*. Okrem toho, že proti navrhovateľovi neplynú až do právoplatného skončenia konania premlčacie doby, ako aj iné lehoty, platí vo vzťahu k zmenke odchylná úprava podmienená osobitnou povahou zmenkovej listiny. Podľa nej je navrhovateľ s odkazom na uznesenie oprávnený žiadať zaplatenie zmenky, o ktorej sa začalo umorovacie konanie, ak poskytne primeranú zábezpeku, prípadne ak zábezpeku neposkytne, môže žalobou žiadať zloženie dlžnej sumy do úschovy notára (§ 329 CMP).

Voči ediktu obsiahnutom v uznesení o upovedomení nie je prípustné odvolanie. Účinnou obranou dotknutých osôb je však predloženie zmenky, alebo námietky podľa § 330 CMP. V začatom umorovacom konaní je súdom poverený notár povinný skúmať prihlášku každej osoby, ktorá sa prihlási s tým, že má zmenkovú listinu ako aj prešetriť námietky, ktoré sa v konaní uplatnili. Ak sa pri tomto šetrení zistí, že listina nie je stratená alebo zničená, alebo že nie sú dané podmienky na začatie konanie, súdom poverený notár návrh zamietne.

Vo vzťahu k námietkám podaným po uplynutí dvojmesačnej lehoty máme za to, že aj tieto námietky majú právnu relevanciu a súdom poverený notár by ich mal zobrať do úvahy, a to až do okamžiku svojho rozhodnutia. Takýto prístup zodpovedá podľa nášho

názoru zásade právnej istoty lepšie, ako eventuálne formálne odmietnutie hodnotenia neskoršie podaných námietok. Vychádzame pritom z toho, že cieľom umorovacieho konania je čo najúplnejšie zistenie skutkového stavu, ktoré by čo najviac zodpovedalo skutočnosti.

Rozhodnutie o návrhu na umorenie listiny. Po uplynutí lehoty dvoch mesiacov navrhovateľ už nemusí oproti predchádzajúcej právnej úprave v OSP podávať ďalší návrh.

Súd návrh na umorenie listiny zamietne, ak zistí, že listina nebola vystavená, že nie je stratená alebo zničená, alebo že navrhovateľ nemá na umorenie listiny právny záujem. Vydaniu tohto uznesenia podľa zákonnej úpravy nebráni ani skutočnosť, že uznesenie o upovedomení o začatí konania umorenia zmenky nie je právoplatné alebo že lehota na podanie námietok proti návrhu na umorenie listiny zatiaľ neuplynula (§ 331 ods. 2 CMP).

Ak nie sú dôvody na zamietnutie návrhu a uplynula lehota na podanie námietok, súdom poverený notár vyhlási zmenku za umorenú bez ďalšieho. Rozhoduje uznesením (§ 322 CMP). Doručuje ho všetkým účastníkom do vlastných rúk. Proti uzneseniu je prípustný opravný prostriedok, ktorým je odvolanie.

K bodu 4. O dôsledkoch uznesenia o umorení

Uznesenie o umorení zmenky nahrádza umorenú zmenku, dokiaľ ten, ktorý je podľa listiny zaviazaný, nevydá za ňu oprávnenému náhradnú listinu (§ 332 CMP). Podľa niektorých názorov⁴ nemožno z ustanovenia § 332 CMP (predtým 185s OSP) odvodiť nárok navrhovateľa na vydanie náhradnej zmenky. V staršej zmenkovej literatúre,⁵ sa vyslovujú k tejto otázke opačné stanoviská. Na základe právoplatného umorovacieho uznesenia zmenky sa odvodzuje nárok na vydanie náhradnej listiny zmenky. Pri vydávaní takejto listiny sa má analogicky uplatniť úprava obsiahnutá v § 64 ZZaŠ. To by teda znamenalo, že takáto náhrada by sa mala v označiť v zmenke číslicou, napr. "za túto druhú zmenku, prvá sa stratila", ďalej, že majiteľ právoplatného umorovacieho uznesenia sa musí za týmto účelom obrátiť na svojho bezprostredného predchodcu, ktorý sa zase musí obrátiť na svojho predchodcu v rade a to až po vystaviteľa. Rovnako indosatári sú povinný zopakovať na rube zmenky svoje rubopisy, Náklady vydania náhradnej zmenky by mal znášať jej majiteľ. Nakoľko pri podpisoch ručiteľov a čestných príjemcov nie ustanovená povinnosť opakovať ich podpisy, ich zmenkové záväzky vyplývajú z právoplatného umorovacieho uznesenia.

⁴ Pozri napr. Kovařík, Z.: Směnka a šek v České republice. Praha 1994, s.438.

⁵ Pozri napr. Švamberg, G.: Československé právo směnečné a šekové. Praha 1947, s. 179.

Napriek určitým ťažkostiam, ktoré vyplývajú z vyššie uvedených postupov pri zabezpečovaní náhradnej zmenky v konkrétnom prípade, prikláňame sa k tomuto riešeniu, nakoľko má svoju legislatívnu oporu v príslušnom ustanovení CMP (predtým aj OSP). Zároveň však považujeme za vhodné, aby sa pri prípadnej novelizácii CMP zakotvila povinnosť majiteľa zmenky vrátiť umorovacie uznesenie súdu oproti vydaniu náhradnej zmenky.

V konaní o umorenie zmenky podľa CMP platí odmenu notára vrátane jeho hotových výdavkov navrhovateľ.

Záver

Právna úprava umorovania zmenky vychádzajúca zo všeobecnej úpravy umorovania listín v novom Civilnom mimosporovom poriadku je úpravou štandardnou a vyhovujúcou. Na tomto závere nemení nič ani skutočnosť, že dielčie zmeny a doplnky oproti predchádzajúcej úprave obsiahnutej v dnes už zrušenom OSP z roku 1963 musia v praxi ešte len preukázať svoju opodstatnenosť.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- CIRÁK, J.: Zmenkové právo podľa platnej právnej úpravy zákona č. 191/1950 Sb. Časť druhá. 1. Systematický výklad. Porovnanie zákona č. 255/1941 Sl. z. a zákona č. 191/1950 Sb. In: KIZLINK, K. – SPIŠIAK, J.: Zmenkové právo. Komentár. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2005.
- CIRÁK, J.- GANDŽALOVÁ, D.-CIRÁK, M.: Základy zmenkového práva. 1. Vydanie. Banská Bystrica: Belianum, 2015.
- CIRÁK, J.- GANDŽALOVÁ, D.-CIRÁK, M.: Základy zmenkového práva. 2. Vydanie. Praha: C. H. BECK, 2019.
- CIRÁK, J.- ŠMERINGAI, P.: Zmenkový protest. Bratislava: Notárska komora SR, 1988.
- CIRÁK, J.- ŠMERINGAI, P.: Zmenkové právo v Slovenskej republike. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PF UK, 1998.
- CIRÁK, J.- ŠMERINGAI, P.: Zmenky v praxi a podnikaní. Bratislava: Consulta, 1999.
- FICOVÁ, S.: Systém opravných prostriedkov v civilnom procese. Bratislava, Manz, 1998.
- OGAŠ, L.: Konanie o umorenie listín. In: Bajcura, A. a kol.: Občianske právo procesné. Bratislava: Vydavateľstvo veda, 1995.

HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár. Bratislava :Wolters Kluwer 2016.

CHALUPA, I.- REITERMAN, D.: Cenné papíry. Základy soukromého práva IV. 1. Vydání. Praha : C. H. Beck 2014.

KIZLINK, K. - SPIŠIAK, J.: Zmenkové právo podľa zákona č. 255/1941 Sl.z. Bratislava 1944.

SPIŠIAK, J.: Blankozmenka. Bratislava 1938.

ŠVAMBERG, G.: Československé právo směnečné a šekové. Praha 1947.

OSOBITNÁ ZODPOVEDNOSŤ ZA ŠKODU

SPECIAL RESPONSIBILITY FOR DAMAGE

Juraj Takáč¹

Abstrakt

Príspevok sa venuje analýze paragrafového znenia osobitnej zodpovednosť za škodu, podľa predloženého návrhu zákona zo dňa 15.10.2018, ktorým sa má meniť a dopĺňať občiansky zákonník. Cieľom skúmania bude poukázať na zmeny a doplnenia, ktoré sa v predmetnej oblasti navrhujú, porovnať ich so súčasnou právnou úpravou ako aj úpravou v Českej republike a poukázať na možné výhody, resp. nevýhody daných zmien.

Kľúčové slová

osobitná zodpovednosť za škodu, občiansky zákonník, návrh zákona, harmonizácia

Abstract

The article deals with analysis of the special responsibility for damage, in accordance with the draft of Act published 15.10.2018, which supposed to amend existing Civil Code. The aim of the study is to show proposed changes in issue of special responsibility for damage, to compare them with the current legislation as well as with legislation of Czech Republic and to point out the possible benefits, respectively disadvantages of these changes.

Key words

Special responsibility for damage, civil code, draft of Act, harmonization

Úvod

Dňa 15.10.2018 bol zverejnený a predložený na neformálne verejné pripomienkovanie návrh zákona, ktorým sa má dosť v značnej miere meniť a dopĺňať Občiansky zákonník (Návrh zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony, zverejnený dňa 15.10.2018, ďalej aj ako „návrh zákona“). Ako vyplýva z dôvodovej správy k predmetnému zákonu, rekodifikačná komisia sa vybrala cestou postupných čiastkových zmien, ktoré by mali postupne nahrádzať ustanovenia a systematiku v súčasnosti platného Občianskeho zákonníka. Nebude sa jednať o prijatie jedného nového kódexu nahradzujúceho zákon č. 40/1964 Zb. tak, ako to bolo v Českej republike, ale pôjde o proces postupných zmien a doplnení. Z predloženého návrhu

¹ JUDr. Juraj Takáč, PhD. odborný asistent na Katedre občianskeho práva, Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

je zrejmé, že prioritou je najmä nastolenie monistického modelu, a teda odstránenie duálnej občiansko - obchodno právnej úpravy záväzkovoprávných vzťahov.

Práve v rámci úpravy záväzkovoprávných vzťahov má dôjsť aj k zmenám v otázke zodpovednosti za škodu. Predmetné zmeny majú tak obsahový, ako aj systematický charakter.

Zodpovednosť za škodu podľa predloženého návrhu už nebude predstavovať samostatnú časť Občianskeho zákonníka (v súčasnosti je to šiesta časť – Zodpovednosť za škodu a bezdôvodné obohatenie), ale bude predstavovať súčasť ôsmej časti, ktorá sa bude celoplošne venovať záväzkovému právu bez ohľadu na to, či vzniklo na základe právneho alebo protiprávneho úkonu.

V rámci predmetnej ôsmej časti („Záväzkové právo“), by zodpovednosť za škodu mala byť upravená v druhej hlave („Právne dôvody vzniku záväzku“), v druhom diele („Spôsobenie škody“). V rámci predmetného dieľa by osobitná zodpovednosť za škodu mala byť upravená v treťom oddiele.

Ako vyplýva z paragrafového znenia predmetného návrhu zákona, prípady osobitnej zodpovednosti za škodu majú byť upravené od § 548 a nasl., z čoho je zrejmé, že by v rámci systematiky došlo aj k zmene očíslovania paragrafov.

Osobitná zodpovednosť za škodu

Zodpovednosť za škodu pri prevádzkovaní podniku

Prvý prípad osobitnej zodpovednosti za škodu predstavuje zodpovednosť za škodu pri prevádzkovaní podniku. V súčasnej právnej úprave síce nemáme výslovne vymedzenú zodpovednosť za škodu pri prevádzkovaní podniku, ale na základe obsahového výkladu tomu zodpovedá ust. §420a a nasl. Občianskeho zákonníka. Predmetné paragrafové znenie upravuje škodu spôsobenú inému prevádzkovou činnosťou. Tieto ustanovenia na rozdiel od navrhovanej právnej úpravy sú zaradené pod všeobecnú zodpovednosť za škodu. V druhom odseku Občiansky zákonník v platnom znení vymedzuje prípady, kedy sa jedná o škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou t.j. činnosťou, ktorá má prevádzkovú povahu. „Prevádzková činnosť podľa úpravy obsiahnutej v § 420a OZ je taká činnosť súvisiaca s predmetom činnosti (spravidla podnikateľskej, obchodnej), ktorú vyvíja fyzická alebo

právnická osoba v prevádzkarni. Predmet tejto činnosti je vymedzený v zriaďovacej listine, v oprávnení na podnikateľskú činnosť alebo v živnostenskom oprávnení.“²

Ďalej je to škoda, ktorá je spôsobená fyzikálnymi, chemickými, prípadne biologickými vplyvmi prevádzky na okolie. A nakoniec je do skupiny zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou zaradený aj prípad škody spôsobenej oprávneným vykonávaním, resp. zabezpečovaním prác, ktorými sa spôsobí inému škoda na nehnuteľnosti alebo sa mu podstatne sťaží, resp. znemožní užívanie nehnuteľnosti.

Podľa navrhovanej právnej úpravy má byť zodpovednosť za škodu pri prevádzkovaní podniku upravená v § 548 navrhovaného zákona. Táto zodpovednosť by sa na rozdiel od súčasnej právnej úpravy zaradila medzi osobitné zodpovednosti za škodu, čo vzhľadom na povahu a špecifickosť danej zodpovednosti považujem za správne. Ako možno hneď badať, zmena je už v samotnom označení tejto zodpovednosti. Kým v súčasnej právnej úprave hovoríme o prevádzkovej činnosti, navrhované znenie hovorí o prevádzkovej činnosti podniku. Predmetný navrhovaný názov evokuje, že sa jedná o škodu spôsobenú pri výkone podnikateľskej činnosti, čo možno nie je úplne najšťastnejšie, keďže ako vyplýva aj z dôvodovej správy, táto zodpovednosť by sa nevzťahovala iba na podnikateľov (fyzické alebo právnické osoby), ale aj na iné subjekty, ktoré vykonávajú určitú činnosť za účelom dosiahnutia zisku na základe iného oprávnenia, resp. aj bez oprávnenia. Taktiež, by sa predmetné ustanovenie malo týkať rôznych profesijných a iných organizácií, ktorých prioritným cieľom nie je dosahovanie zisku.

Navrhovaná úprava odstraňuje výpočet prevádzkových činností tak, ako tomu je v súčasnom Občianskom zákonníku a snaží sa generalizovať túto zodpovednosť a to tak vo vzťahu k iným subjektom, spoločnosti, ako aj životnému prostrediu.

Čo sa týka liberačných dôvodov, podľa súčasného znenia, zodpovednosti za škodu sa zbaví ten, kto preukáže, že bola spôsobená neodvratiteľnou udalosťou nemajúcou pôvod v prevádzke, alebo ak si škodu spôsobil sám poškodený.³ Navrhované znenie zákona prevádzkovateľa zbaví zodpovednosti ak preukáže, že dodržal náležitú starostlivosť (§ 548 ods. 2).

Za škodu pri prevádzkovaní podniku bude zároveň zodpovedať aj osoba, ktorá prevádzkovateľa na výkon činnosti zmluvne obstarala, ak pri jeho výbere postupovala nezodpovedne, resp. bez náležitej starostlivosti. Návrh zákona však v predmetnom ustanovení

² FEKETE, I. 2011 *Občiansky zákonník 1. Veľký komentár*, Bratislava: Eurokódex, 2011. s. 1072

³ § 420a ods. 3 OZ

nerieši otázku, v akom rozsahu by vznikla zodpovednosť osoby, ktorá prevádzkovateľa obstarala, či bude zodpovedať pomerne, solidárne alebo v celom rozsahu, resp. z čoho by rozsah jej zodpovednosti mal vychádzať.

Zodpovednosť za škodu pri prevádzke dopravných prostriedkov

Ďalšou osobitnou zodpovednosť za škodu je zodpovednosť za škodu pri prevádzke dopravných prostriedkov. Predmetná zodpovednosť by mala byť upravovaná v § 549 – 554 navrhovaného zákona.

Obsahovo sa úprava zodpovednosti za škodu pri prevádzke dopravného prostriedku nemení. Aj tu platí princíp objektívnej zodpovednosti a prevádzkovateľ sa nemôže zbaviť povinnosti nahradiť škodu, ktorá má pôvod v prevádzke (§549 ods. 2 navrhovaného zákona).

Od súčasnej právnej úpravy sa trochu odlišuje formulácia liberácie, kde prevádzkovateľ sa zbaví zodpovednosti ak preukáže, že škode sa nedalo zabrániť ani pri vynaložení všetkého náležitého úsilia.⁴ Ako vyplýva z dôvodovej správy k návrhu zákona, cieľom je zjednodušenie predmetného pojmu, ktorý však bude „obsahovo korešpondovať objektivizujúcej interpretácii pôvodného vyjadrenia liberačného dôvodu.“⁵

Nová úprava má byť doplnená aj o ustanovenie podľa ktorého „Ak nemožno určiť prevádzkovateľa, platí, že prevádzkovateľom je vlastník dopravného prostriedku.“ (§552 navrhovaného zákona). Všeobecne možno konštatovať, že tvorcovia zákona sa v značnej miere inšpirovali českou právnou úpravou zodpovednosti za škodu pri prevádzke dopravného prostriedku, čo vzhľadom na vhodnosť tejto úpravy, ako aj snahu o harmonizáciu s právom iných členských štátov EU považujem za dobré riešenie.⁶

Zodpovednosť za škodu pri mimoriadne nebezpečnej prevádzke

Súčasná právna úprava iba odkazuje na ustanovenia upravujúce zodpovednosť za škodu pri prevádzke dopravného prostriedku (viď. § 432 OZ). V navrhovanom zákone má byť zodpovednosť za škodu pri mimoriadne nebezpečnej prevádzke, výslovne upravená: „Prevádzkovateľ mimoriadne nebezpečnej prevádzky zodpovedá za škodu vyvolanú takým pôsobením zdroja zvýšeného nebezpečenstva, ktorým sa navonok prejavuje mimoriadna nebezpečnosť prevádzky.“ (§ 555 ods. 1 navrhovaného zákona).

⁴ V súčasnej právnej úprave § 428 OZ sa prevádzkovateľ zbaví zodpovednosti, „len ak preukáže, že sa škode nemohlo zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno požadovať“.

⁵ Bližšie pozri: Dôvodová správa k návrhu zákona

⁶ § 2927 – 2932 zákona č. 89/2012 Sb.

Ako vyplýva z dôvodovej správy navrhovaného zákona, predmetné ustanovenie by nevymedzovalo demonštratívny výpočet mimoriadne nebezpečných prevádzok, a to z dôvodu, že vzhľadom na vedecký a technický vývoj sa môžu typy takýchto prevádzok meniť, a preto ponecháva otázku určenia mimoriadneho nebezpečenstva na posúdenie súdnej praxe.

Návrh zákona ustanovuje aj liberačný dôvod, podľa ktorého sa prevádzkovateľ takejto prevádzky zbaví zodpovednosti ak preukáže, že ku škode došlo v dôsledku vyššej moci. Zároveň sa však prevádzkovateľ nemôže zbaviť takejto zodpovednosti za škodu ak mala pôvod v prevádzke.

Zodpovednosť za škodu na vnesených veciach (§556 – 558 návrhu zákona)

V súčasnosti platné znenie občianskeho zákonníka upravuje zodpovednosť za škodu spôsobenú na vnesených veciach spolu so zodpovednosťou za škodu spôsobenú na odložených veciach.⁷

Navrhovaná právna úprava predmetné zodpovednosti upravuje osobitne. Cieľom bolo odčleniť skutkovú podstatu zodpovednosti za škodu na vnesených veciach od skutkovej podstaty zodpovednosti za škodu na odložených veciach. Zároveň, ako vyplýva z dôvodovej správy, inšpiračným zdrojom pri zmenách a doplneniach právnej úpravy zodpovednosti za škodu na vnesených veciach bola nemecká právna úprava, vychádzajúca z Dohovoru Rady Európy o zodpovednosti ubytovateľa za veci vnesené jeho hosťami.

Na prvý pohľad je evidentné, že inšpiračným zdrojom bola aj česká právna úprava, ktorá však v značnej miere tiež vychádza z nemeckého vzoru. Predmetná navrhovaná zmena úpravy zodpovednosti za škodu sa javí ako vhodná aj vzhľadom na povahu zodpovednosti, ktorá sa bude vzťahovať na značné množstvo subjektov iných krajín (hostia zo zahraničia), a preto unifikačná úprava tohto ustanovenia vo viacerých členských štátoch EU sa javí ako správna voľba.

Novela taktiež navrhuje zmenu formulácie liberačných dôvodov, ktoré sú voči ubytovateľovi – prevádzkovateľovi benevolentnejšie, keďže vylučujú jeho zodpovednosť za škodu v prípade vyššej moci. Zároveň sa ubytovateľ vyviní zo zodpovednosti v prípade, ak škoda na vnesenej veci bola spôsobená samou povahou veci, resp. ak škoda bola spôsobená samotným poškodeným alebo sprevádzajúcou osobou (osobou, ktorá poškodeného sprevádzala na základe jeho vôle).

⁷ § 433 – 437 OZ „Zodpovednosť za škodu spôsobenú na vnesených alebo odložených veciach.“

Predmetná zodpovednosť za škodu na vnesených veciach by sa nemala vzťahovať na dopravné prostriedky, veci v nich ponechané, ani živé zvieratá, ibaže ich prevádzkovateľ prevzal do úschovy.

Zmena by sa mala dotknúť výšky náhrady škody. Podľa súčasnej právnej úpravy výšku náhrady za klenoty, peniaze a iné cennosti stanovuje vykonávací predpis č. 87/1995 Zb., § 1c, do výšky 332 Eur.⁸ Podľa navrhovanej právnej úpravy by sa mala poškodenému hosťovi vzniknutá škoda uhrádzať do výšky stonásobku ceny ubytovania za jeden deň. Škoda sa však bude poškodenému uhrádzať bez obmedzenia v prípade, ak bola prevádzkovateľom prijatá do úschovy, alebo ju prevádzkovateľ v rozpore so zákonom odmietol prijať do úschovy, alebo bola škoda spôsobená zavinením prevádzkovateľa alebo osoby, ktorá v prevádzke pracuje.

Čo sa týka uplatnenia náhrady škody, podľa návrhu zákona súd neprizná poškodenému právo na náhradu v prípade, ak si ho poškodený neuplatnil u prevádzkovateľa bez zbytočného odkladu a ak prevádzkovateľ namietne, že nebolo toto právo uplatnené včas (§ 558 ods. 1 návrhu zákona).

Tak, ako je to aj v súčasnej právnej úprave, najneskoršia lehota na uplatnenie práva na náhradu u prevádzkovateľa je pätnásť deň po tom, čo sa poškodený musel dozvedieť o vzniknutej škode. Predmetná lehota na uplatnenie práva na náhradu škody u prevádzkovateľa sa nevzťahuje na prípady, ak bola poškodená alebo zničená vec prevzatá prevádzkovateľom do úschovy, odmietnutá na prevzatie prevádzkovateľom v rozpore so zákonom alebo ak bola škoda spôsobená zavinením prevádzkovateľa alebo osobou ktorá v prevádzke pracuje.

Zodpovednosť za škodu na odložených veciach (§559 – 562 návrhu zákona)

Tak ako je už vyššie uvedené, úprava zodpovednosť za škodu na odložených veciach by sa mala odčleniť od zodpovednosti za škodu na vnesených veciach. Obsahová podstata úpravy zodpovednosti za odložené veci zostáva zachovaná, avšak je rozšírená o úpravu otázky strážených garáží a strážených prevádzok podobného druhu v súvislosti s dopravnými prostriedkami v nich umiestnenými a ich príslušenstvom.⁹

Liberácia, podobne ako pri zodpovednosti za škodu na vnesených veciach sa bude týkať prevádzkovateľa, ktorý preukáže, že ku škode došlo v dôsledku vyššej moci alebo v dôsledku osobitnej povahy odloženej veci. Podmienka nepriznania včas neuplatneného práva zo zodpovednosti za škodu u prevádzkovateľa je rovnaká, ako v prípade vnesených vecí. Návrh

⁸ § 434 ods. 1 OZ

⁹ § 559 ods. 2 navrhovaného zákona „Rovnako zodpovedá prevádzkovateľ strážených garáží a strážených prevádzok podobného druhu, pokiaľ ide o dopravné prostriedky v nich umiestnené a ich príslušenstvo.“

taktiež upravuje otázku odložených vecí v prostriedkoch hromadnej dopravy, kde sa bude zodpovednosť posudzovať podľa zodpovednosti za škodu pri prevádzke dopravného prostriedku.

Zaujímavou zmenou v spojitosti so súčasnou právnou úpravou je fakt, že kým v súčasnosti sa otázka stanovenia maximálnej výšky náhrady stanovuje pevnou sumou vo vykonávacom predpise, ktorá sa vzťahuje tak na vnesené, ako aj odložené veci, v navrhovanej úprave stanovenie maximálnej výšky náhrady absentuje. Zároveň taktiež bolo vypustené ustanovenie o nemožnosti zbavenia sa zodpovednosti za škodu prevádzkovateľom na základe jeho jednostranného vyhlásenia, resp. dohody.

Dôvodová správa tieto skutočnosti nijako nezdôvodňuje a je otázne, či takáto absencia predmetných ustanovení je správna a pre prax prospešná.

Nové druhy osobitnej zodpovednosti

Navrhovaná nová právna úprava okrem modifikácie už súčasne platných druhov osobitnej zodpovednosti za škodu prichádza aj s novými skutkovými podstatami osobitnej zodpovednosti za škodu. Cieľom je reflektovať na právny ako aj spoločenský vývoj a potreby praxe s prihliadnutím na trendy v iných členských štátoch Európskej únie.

Zodpovednosť za škodu spôsobenú zvierat'om (§563 návrhu zákona)

Jedným z nových druhov osobitnej zodpovednosti za škodu je aj zodpovednosť za škodu spôsobenú zvierat'om. Nedávno prijatou novelou Občianskeho zákonníka došlo k vymedzeniu zvierat'a ako živej bytosti odlišnej od veci, ktorá má špecifické právne postavenie.¹⁰ Z pohľadu zodpovednosti za škodu návrh zákona ukladá objektívnu zodpovednosť za škodu na osobu, ktorá nielen krátkodobo vykonáva faktickú moc nad zvierat'om v záujme vlastného prospechu. V prípade ak takúto osobu nie je možné riadne určiť, objektívna zodpovednosť bude na pleciach vlastníka zvierat'a. V predmetnej úprave možno badať rozdiely v porovnaní s českou právnou úpravou, podľa ktorej objektívne zodpovedá vlastník zvierat'a, a to bez ohľadu na to, či mal zviera pod svojim dohľadom, respektíve ho zveril inej osobe. Zároveň však v prípade zverenia zvierat'a vlastníkom inej osobe, či už z dôvodu chovu alebo iného využitia, zakladá z pohľadu zodpovednosti solidaritu vlastníka a osoby, ktorá mala vykonávať nad zvierat'om dohľad. Možno povedať, že

¹⁰ § 119 ods. 3 OZ „Živé zviera má osobitný význam a hodnotu ako živý tvor, ktorý je schopný vnímať vlastnými zmyslami a v občianskoprávných vzťahoch má osobitné postavenie. Na živé zviera sa vzťahujú ustanovenia o hnutel'ných veciach; to neplatí ak to odporuje povahe živého zvierat'a ako živého tvora.“

v navrhovanej právnej úprave v porovnaní s českou právnou úpravou je striktnosť zodpovednosti voči osobe vlastníka zvierat'a miernejšia. Je však otázne a predpokladám, že to bude skôr výsledok justičnej praxe, čo sa bude považovať za „nie krátkodobú“ faktickú moc nad zvierat'om, ktorá má byť kľúčová pri stanovení osoby zodpovednej zo zodpovednosti za škodu spôsobenej zvierat'om.

Návrh zavádza aj liberačný dôvod, ktorý spočíva v tom, že ak zodpovedná osoba preukáže, že vynaložila všetku náležitú starostlivosť na to, aby ku škode nedošlo, nebude za škodu spôsobenú zvierat'om zodpovedať. Predpokladám, že určenie či takýto liberačný dôvod bol naplnený sa bude odvíjať od posúdenia konkrétneho prípadu a bude ponechané na vyhodnotení súdu.

Ako vyplýva z dôvodovej správy k predloženému návrhu zákona, jedná sa všeobecnú právnú úpravu zodpovednosti za škodu spôsobenú zvierat'om, ktorou nie sú dotknuté prípady spôsobenia škody niektorými druhmi zvierat, ktorá je upravená v osobitných právnych predpisoch.

Zodpovednosť za škodu spôsobenú vecou (§564 – 565 návrhu zákona)

Predmetné ustanovenia by mali nahradiť súčasné ustanovenia § 421a OZ „Každý zodpovedá aj za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo inej veci, ktoré sa pri plnení záväzku použili. Tejto zodpovednosti sa nemôže zbaviť.“

Ako vyplýva z dôvodovej správy k návrhu zákona, cieľom novely je zmierniť rozsah zodpovednosti užívateľa veci, resp. iných dotknutých osôb, a to na prípady, kedy ku škode došlo v dôsledku vady takejto veci a nie jej samostatnou povahou ako je tomu doteraz. Týmto spôsobom by sa mala zmierniť súčasná prísna štylizácia vzniku zodpovednosti dotknutej osoby.

Zákon by sa mal aj konkrétne zaoberať otázkou zodpovednosti za škodu spôsobenú vecou, ktorá nie je bezprostredne ovládaná človekom. Tu možno badať inšpiráciu českou právnou úpravou (§ 2937 zák. č. 89/2012 Sb.), kde v takomto prípade bude zodpovedať za škodu ten, kto mal nad takouto vecou dohľad. Ak takúto zodpovednú osobu nemožno určiť, zodpovednosť prechádza na vlastníka veci.

Nová právna úprava taktiež plánuje riešiť otázku zodpovednosti za škodu spôsobenú zrútením, pádom alebo vyhodnením veci z miestnosti alebo podobného miesta, kde spolu s osobou, ktorá má dohľad nad vecou resp. vlastníkom veci, bude zodpovedať aj ten, kto

takéto miesto užíva. Ak takúto osobu nemožno určiť, platí, že je ňou vlastníkom predmetného priestoru. Vyvinenie v týchto prípadoch sa preukazuje tým, že zodpovedná osoba náležitý dohľad nezanedbala.

Je treba uviesť, že navrhovaná právna úprava sa neplánuje osobitne zaoberať a implementovať do svojich ustanovení zodpovednosť za škodu spôsobenú vadným výrobkom. V súčasnej dobe predmetnú problematiku upravuje osobitný zákon č. 294/1999 Zb., čo však podľa môjho názoru iba podčiarkuje roztrieštenosť a zbytočnú osobitnú právnu úpravu v prípadoch, kedy by bolo z praktického, ako aj vecného hľadiska lepšie, ak by táto problematika bolo upravené spolu s ostatnými druhmi osobitnej zodpovednosti spolu v jednom právnom predpise. Ako inšpirácia by mohla poslúžiť práve česká právna úprava, kde zodpovednosť za škodu vadnými výrobkami je upravená v občianskom zákonníku spolu s ostatnými skutkovými podstatami osobitnej zodpovednosti za škodu.

Zodpovednosť za škodu spôsobenú stavbou (§ 566 návrhu zákona)

Navrhované ustanovenie vychádza z českej právnej úpravy (ust. § 2938 zák. č. 89/2012 Sb.). Jedná sa o zodpovednosť za škodu spôsobenú zrušením stavby alebo jej časti, resp. iného diela, a to z dôvodu ich vady resp. nedostatočnej údržby. Na rozdiel od českej právnej úpravy, v návrhu zákona sú okrem stavieb zahrnuté aj iné diela, čo hodnotím pozitívne. Pod takéto iné diela by sa mali zaradiť rozsiahle hnutelné veci, unimobunky, sochy, reklamné pútače a iné.

Zaujímavá je aj tá časť navrhovanej úpravy, ktorá stanovuje, že za takúto škodu spoločne a nerozdielne s vlastníkom stavby alebo iného diela zodpovedá aj predchádzajúci vlastníkom, ak škoda má príčinu v nedostatku, ktorý vznikol počas jeho vlastníctva a ku škode došlo do jedného roka od zániku jeho vlastníckeho práva. Zároveň však takýto predchádzajúci vlastníkom za škodu nebude zodpovedať, ak na vadu stavby alebo iného diela súčasného vlastníka upozornil.

Návrh zákona sa snaží taktiež upraviť otázku, čo v prípade ak vlastníkom stavby alebo diela nie je známy. Ako vyplýva z paragrafového znenia, v takom prípade zodpovedá spolu s ním vlastníkom pozemku, na ktorom sa stavba alebo iné dielo nachádza. Zákonodarcu podľa môjho názoru správne doplnil solidárnu zodpovednosť, a to najmä z dôvodu, ak by sa dodatočne dal vlastníkom stavby, resp. diela identifikovať a teda zabezpečil možnosť vlastníka pozemku využiť právo regresu. Čo sa týka liberačného dôvodu, podľa navrhovaného znenia sa subjekt zbaví zodpovednosti za škodu ak preukáže, že náležitú starostlivosť nezanedbal.

Zodpovednosť za iného

Ďalšou osobitnou zodpovednosťou za škodu by mala byť zodpovednosť za iného, a to či už z pohľadu využitia služby niekoho iného, resp. v prípade osôb, ktoré nie sú schopné posúdiť následky svojho konania.

Podľa navrhovanej úpravy za škodu spôsobenú pomocníkom (zamestnanec, splnomocnenec alebo iný pomocník) zodpovedá ten, kto ich na výkon činnosti použil (§567 navrhovaného zákona). Toto ustanovenie by malo nahradiť v súčasnosti platné všeobecné ustanovenie § 420 ods. 2 OZ.¹¹ Pomocník, ktorý vykonáva činnosť samostatne, by mal za spôsobenú škodu zodpovedať okrem prípadu, ak ho na to iná osoba vybrala bez náležitej starostlivosti, resp. nedostatočne naňho dohliadala. Ak je pomocník zamestnanec, v takom prípade zodpovedá za škodu v rozsahu podľa príslušných pracovnoprávných predpisov, čo v súčasnosti predstavuje štvornásobok jeho priemerného mesačného zárobku.

Čo sa týka zodpovednosti za škodu tými, ktorí nevedia posúdiť následky svojho konania, ktorá by mala byť upravená v § 568 – 569 návrhu zákona, možno konštatovať, že sa preberá súčasná právna úprava.

Novinku predstavuje osobitná zodpovednosť za škodu spôsobenú informáciu alebo radou. Jedná sa o novú skutkovú podstatu zodpovednosti, ktorá by sa mala vzťahovať najmä na tzv. profesionálov, t.j. príslušníkov určitého stavu, profesie, povolania a iných odborníkov, ktorí poskytujú informáciu alebo radu iným subjektom zvyčajne v spojitosti s ich povolaním, resp. profesijným zameraním. Malo by sa najmä jednať o prípady, kedy dôjde k vzniku škody v dôsledku poskytnutia nesprávnej, neúplnej alebo škodlivej informácie, poskytnutej za odmenu alebo zisťne v rámci znalostí alebo schopností, ktoré možno od takejto osoby očakávať.

Zákon ukladá zodpovednosť za škodu aj iným osobám ako profesionálom, ktorí škodu subjektu poskytnutím rady alebo informácie spôsobili vedome. Liberačný dôvod v týchto prípadoch bude, ak zodpovedný subjekt preukáže, že postupoval s náležitou starostlivosťou. Predmetné ustanovenie je inšpirované českou právnou úpravou, aj keď o jeho zavedení sa uvažovalo už v legislatívnom zámere z roku 2008.¹² Je otázne, ako sa s týmto ustanovením vysporiada prax, a to najmä v tak háklivých otázkach ako je poskytnutie lekárskej

¹¹ §420 ods. 2 OZ „Škoda je spôsobená právnickou osobou alebo fyzickou osobou, keď bola spôsobená pri ich činnosti tými, ktorých na túto činnosť použili. Tieto osoby samy za škodu takto spôsobenú podľa tohto zákona nezodpovedajú; ich zodpovednosť podľa pracovnoprávných predpisov nie je tým dotknutá.“

¹² LAZAR, J., za kolektív autorov, 2008. *Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva*. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2008. s. 32

starostlivosti (informácie o liečbe), poskytnutie právnych služieb, ako aj v iných špecifických odvetviach, kedy posúdenie výsledku a vhodnosti poskytnutých informácií, resp. rád môže byť otázna, resp. nejasná.

Záver

Predmetné navrhované znenie zákona, ktoré by malo novelizovať súčasne platný Občiansky zákonník, sa v skúmanej oblasti osobitnej zodpovednosti za škodu snaží reflektovať na požiadavky súčasnej doby ako aj praxe, pričom zohľadňuje aj určitú unifikačnú resp. harmonizačnú snahu z pohľadu práva členských štátov Európskej únie. Možno konštatovať, že v značnej miere je navrhovaná právna úprava inšpirovaná českou ako aj nemeckou právnou úpravou, pričom zmeny respektíve doplnenia, ktoré sú uvádzané aj v tomto článku sa nezdajú byť na škodu a práve naopak, môžu byť v prípade riešenia konkrétnych prípadov prínosné. Čo by sa možno dalo predmetnému návrhu vytknúť, je neimplementovanie zodpovednosti za škodu spôsobenú vadným výrobkom a ponechanie doterajšieho stavu založeného na osobitnej právnej úprave predmetnej zodpovednosti. Otázne je aj to, či v rámci predmetného návrhu zákona by nebolo vhodné rozšíriť skutkové podstaty osobitnej zodpovednosti tak, ako to bolo uvedené v legislatívnom zámere občianskeho zákonníka z roku 2008, podľa ktorého sa mala riešiť napríklad otázka náhrady škody spôsobenej náhodou, resp. nároku na náhradu duševných útrap. Všeobecne však možno predložený návrh ustanovení venujúcich sa osobitnej zodpovednosti za škodu, ktorým sa má zmeniť a doplniť súčasný Občiansky zákonník, považovať za krok správnym smerom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knihy a monografie

FEKETE, I.: Občiansky zákonník 1. Veľký komentár. Bratislava: Eurokódex, 2011. 1254 s. ISBN 978-80-89447-50-3.

LAZAR, J., za kolektív autorov: Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2008. 295 s. ISBN 978-80-89363-14-8.

Právne predpisy

Návrh zákon, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony, zverejnený dňa 15.10.2018

Dôvodová správa k Návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony, zverejneného dňa 15.10.2018

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení

Zákon č. 89/2012 Sb. Občiansky zákonník

ZODPOVEDNOSŤ ZA ŠKODU SPÔSOBENÚ PRI POSKYTOVANÍ ZDRAVOTNEJ STAROSTLIVOSTI VO SVETLE PREDLOŽENEJ NOVELY OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA

LIABILITY FOR DAMAGE RESPONSIBLE CAUSED BY THE PROVISION OF HEALTH CARE IN NEW PROPOSED CIVIL CODE

Peter Koromház¹

Abstrakt

Príspevok je reakciou na návrh novely Občianskeho zákonníka, ktorý má potenciál výrazne zmeniť doterajšiu právnu úpravu súkromného práva na Slovensku. Autor príspevku sa zameril na dopad zverejneného návrhu novely na doterajšiu koncepciu zodpovednosti za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe veci použitej pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti. Autor v príspevku ponúka zdôvodnenie toho, prečo považuje predložený návrh novely za prínosný v tej časti, v ktorej mení doterajšiu koncepciu absolútnej objektívnej zodpovednosti za škodu v prípade právnych vzťahov vznikajúcich pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti.

Kľúčové slová

Občiansky zákonník, škoda, zdravotná starostlivosť

Abstract

The article is a response to a draft amendment to the Civil Code, which has the potential to significantly change the current legal regulation of private law in Slovakia. The author of the article focused on the impact of the published amendment on the current concept of liability for damage caused by circumstances arising from the nature of the matter used in the provision of healthcare. The author provides a justification for why he considers the proposed amendment to be beneficial in the part that changes the current concept of absolute objective liability for damage in the case of legal relationships arising caused by the provision of health care.

Keywords

Civil code, damage, health care

Úvod

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Občiansky zákonník“), kódex súkromného práva v slovenskom právnom prostredí, bol ku dňu vyhotovenia tohto príspevku novelizovaný spolu 63 krát. Vzhľadom na uvedenú skutočnosť, ale najmä vzhľadom na to, že spoločnosť, ako aj právna veda od roku 1964 prešli

¹ Mgr. Peter Koromház, Katedra občianskeho práva, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, asistent, externý doktorand

neopomenuteľným vývojom, je logické, že právny predpis z roku 1964 nevyhnutne potrebuje spoznať svojho moderného nástupcu. Rekodifikácia slovenského súkromného práva hmotného prebieha neúspešne už niekoľko rokov. Posledné úvahy rekodifikačnej komisie smerujú k tomu, že rekodifikácia prebehne postupne, formou prijatia veľkých noviel Občianskeho zákonníka, ktoré sa dotknú, samozrejme, súčasne aj ďalších súkromnoprávných predpisov, a to najmä zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov. Aktuálne Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky oznámilo začatie prvej etapy rekodifikácie Občianskeho zákonníka a dňa 15.10.2018 zverejnilo za účelom neformálneho verejného pripomienkovania návrh zákona, ktorým má dôjsť k zmene a doplneniu najmä záväzkovej časti Občianskeho zákonníka.² Zverejnený návrh zákona (ďalej aj ako „návrh novely Občianskeho zákonníka“) počíta o. i. s výraznými zásahmi do právnej úpravy občianskoprávných zodpovednostných vzťahov. Berúc do úvahy priebeh konferencie a prednesy ostatných účastníkov, ktoré sa taktiež viac či menej venovali téme, ktorá je predmetom tohto príspevku, predkladaný príspevok kladie v jeho písomnom vyhotovení dôraz primárne na analýzu predloženého návrhu novely Občianskeho zákonníka s prihliadnutím na doterajšiu úpravu absolútnej objektívnej zodpovednosti za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe veci alebo prístroja použitého pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti. Cieľom príspevku je poskytnúť čitateľovi porovnanie platnej a účinnej právnej úpravy Občianskeho zákonníka s navrhovanou novelou Občianskeho zákonníka. Súčasne si príspevok kladie za cieľ analyzovať navrhovanú novelu Občianskeho zákonníka s prihliadnutím na osobitosť právnych vzťahov, ktoré vznikajú v procese poskytovania zdravotnej starostlivosti medzi pacientmi a poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti, pričom sú navyše normované aj osobitnými právnymi predpismi a nie iba výlučne Občianskym zákonníkom.

Osobitné zákony upravujúce proces poskytovania zdravotnej starostlivosti a Občiansky zákonník

Právny rámec poskytovania zdravotnej starostlivosti je osobitne upravený najmä zákonom č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Zákon o zdravotnej starostlivosti“ alebo „ZoZS“) a zákonom č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch,

² Bližšie pozri <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>

stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Zákon o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti“). V uvedených zákonoch však zákonodarca neobsiahol osobitnú právnu úpravu zodpovednostných vzťahov vznikajúcich v procese poskytovania zdravotnej starostlivosti. Pokiaľ sa pozrieme na právnu úpravu zodpovednosti za vznik škody pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, v zásade jediným relevantným ustanovením predmetných predpisov dotýkajúcim sa tejto problematiky je ustanovenie § 98 ods. 6 Zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, podľa ktorého platí, že „zodpovednosť za škodu spôsobenú poskytovateľmi pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti upravuje osobitný predpis.“ Zákonodarca v tejto súvislosti v poznámke č. 74 citovaného zákona pritom priamo odkazuje na ustanovenie § 420 až § 450 Občianskeho zákonníka. Z uvedeného vyplýva, že v prípade vzniku škody spôsobenej v príčinnej súvislosti s poskytnutím zdravotnej starostlivosti je nevyhnutné túto posudzovať s prihliadnutím na ustanovenia Občianskeho zákonníka.

Aktuálna právna úprava zodpovednosti za škodu pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti s prihliadnutím na absolútnu objektívnu zodpovednosť za škodu

Vo sfére poskytovania zdravotnej starostlivosti prichádza do úvahy aplikácia tak všeobecnej zodpovednosti za škodu upravenej v ustanovení § 420 a § 420a Občianskeho zákonníka, ako aj aplikácia niektorých prípadov osobitnej zodpovednosti za spôsobenú škodu. Berúc do úvahy cieľ stanovený v úvode príspevku, v ďalšom texte upriamujeme pozornosť priamo na ustanovenie § 421a Občianskeho zákonníka, ktoré hovorí o osobitnom prípade zodpovednosti za škodu „spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo inej veci, ktorá sa pri plnení záväzku použila.“ V tomto prípade ide o zodpovednosť za výsledok - za škodu nezodpovedá ten, kto vec (prístroj, nástroj, príp. liečebný prípravok) vyrobil, ale ten, kto ho použije.³ Akékoľvek pochybnosti o tom, že predmetné ustanovenie je možné priamo aplikovať na situácie, ku ktorým dochádza pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti vylučuje ustanovenie § 421a ods. 2 Občianskeho zákonníka, ktoré výslovne uvádza, že predmetný prípad osobitnej zodpovednosti za škodu sa vzťahuje okrem iného aj na poskytovanie zdravotníckych služieb. Práve tento osobitný prípad zodpovednosti za škodu si podľa nášho názoru zaslúži zvýšenú pozornosť odbornej, ako aj laickej verejnosti, pretože vzhľadom na aktuálnu podobu jeho právnej úpravy má podľa nášho názoru značný potenciál

³ Ševcová, K.: Kapitoly z medicínskeho práva. II. Doplnené a prepracované vydanie, Banská Bystrica: Vydavateľstvo Belianum, Univerzita Mateja Bela, 2018, str. 90

rozviriť zatiaľ pomerne pokojnú hladinu aplikačnej praxe. Samozrejme, to iba za predpokladu, že nedôjde k jeho zmene v zmysle navrhovanej novely Občianskeho zákonníka.

Aktuálna koncepcia rozoberaného prípadu osobitnej zodpovednosti za škodu vychádza z princípu absolútnej objektívnej zodpovednosti. Ide o najprísnejšiu formu zodpovednosti za vzniknutú škodu, v prípade ktorej sa nevyžaduje zavinené konanie zodpovedného subjektu, naopak, k vzniku zodpovednosti postačí, ak dôjde k tzv. kvalifikovanej skutočnosti predpokladanej zákonom. Poskytovateľ zdravotnej starostlivosti je v predmetnom prípade zodpovedný za škodu spôsobenú pacientovi za predpokladu, ak táto škoda vznikla, resp., bola spôsobená okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prístroja alebo v zásade akejkoľvek veci, použitej pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti. Občiansky zákonník pritom nepredpokladá pri vzniku uvedeného zodpovednostného vzťahu medzi poskytovateľom zdravotnej starostlivosti a pacientom prítomnosť akéhokoľvek protiprávneho konania, resp., porušenia povinností zo strany ošetrojúceho zdravotníckeho pracovníka, za ktoré by niesol ako jeho zamestnávateľ zodpovednosť poskytovateľ zdravotnej starostlivosti. Naopak, vzhľadom na koncepciu uvedeného osobitného prípadu zodpovednosti ako absolútnej objektívnej zodpovednosti, k jej vzniku dôjde aj v prípade, ak bola zdravotná starostlivosť poskytnutá *lege artis*, a teda nedošlo k akémukoľvek pochybeniu pri jej poskytnutí.⁴

V uvedených súvislostiach je potrebné poukázať aj na tú skutočnosť, že „*inou vecou, ktorá sa pri plnení záväzku použila*“ môže byť v prípade poskytovania zdravotnej starostlivosti o. i. aj samotný liek, ktorý má, resp., v drvivej väčšine prípadov minimálne môže mať rôzne vedľajšie účinky⁵. Pokiaľ takéto vedľajšie účinky vedú k škode na zdraví pacienta, poskytovateľ zdravotnej starostlivosti v súlade s uvedenou koncepciou absolútnej objektívnej zodpovednosti, musí za vzniknutú škodu niesť zodpovednosť, a to bez ohľadu na to, že bol pacientovi poskytnutý bežne indikovaný liek.⁶

Uvedené tvrdenie podporuje okrem iného posledná veta ustanovenia § 421a Občianskeho zákonníka, v súlade s ktorou sa tejto zodpovednosti nemožno zbaviť. Právny poriadok teda nepredpokladá žiadny spôsob liberácie poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, predmetnej zodpovednosti sa preto nemožno nijako zbaviť. Do úvahy prichádza nanajvýš aplikovanie ustanovenia § 441 Občianskeho zákonníka, v súlade s ktorým možno v odôvodnených prípadoch uvažovať o súčasnom zavinení poškodeného, ktorý

⁴ Porovnaj Kádek, P.: Aktuálna úprava inštitútu právnej zodpovednosti v medicíne a zdravotníctve (fakty a argumenty). In: Právo a medicína. Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius. 2014, str. 27

⁵ Bližšie pozri Rozhodnutie Najvyššieho súdu SSR zo dňa 20.12.1974, sp. zn. 1Cz/110/74, publikované ako R 9/1977 (pozn. uvedené rozhodnutie nebolo do dnešného dňa prekonané novším rozhodnutím)

⁶ Porovnaj Barancová, H. a kol. : Medicínske právo. 1. vydanie Bratislava: SAV, 2008, str. 315

nedodržiavaním stanovenej liečby môže svoj stav zhoršiť, v dôsledku čoho mu môže, napr., vzniknúť škoda väčšieho rozsahu. V takomto prípade môže poskytovateľ zdravotnej starostlivosti namietat', aby znášal vzniknutú škodu pomerne okrem neho aj samotný poškodený pacient.

Pokiaľ ide o príklad ďalších do úvahy prichádzajúcich špecifických vlastností, ktoré môžu za istých podmienok odôvodňovať vznik nároku na náhradu škody podľa ustanovenia § 421a Občianskeho zákonníka, poukazujeme napríklad na rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky (pozn. právna úprava bola v rozhodnom čase v Českej republike rovnaká ako právna úprava v Občianskom zákonníku) zo dňa 26.08.2016, sp. zn. 25 Cdo/298/2016, v odôvodnení ktorého sa o. i. uvádza: *„Nie je preto možné oddeliť od seba typické vlastnosti operačného prístroja a metódu, teda spôsob jeho použitia pri operačnom výkone. Z uvedeného vyplýva, že nie je možné súhlasiť s názorom dovolateľky, že vyvolávajúcim činiteľom poškodenia pľúcnej tepny poškodeného bolo iba aktívne konanie lekára, teda faktické ovládanie veci, a nie jeho povaha. Naopak, bola to hlavná vlastnosť použitého drenu, ostrosť a schopnosť prerezať tepnu v spojitosti s rizikovým spôsobom zavedenia drenu na slepo, bez ktorej by k následku nemohlo dôjsť. (...) Pre záver, či má škoda pôvod v povahe použitého prístroja alebo veci, nie je relevantné, či ide o následok rizika, ktoré je s použitím takéhoto prístroja či veci všeobecne spojené. Nie je rozhodujúce ani to, či bezchybný a funkčný prístroj spôsobil škodu v dôsledku vonkajších okolností, alebo či škodlivé účinky jeho použitia boli známe alebo nie, alebo či k škode dochádza úplne ojedinele.“*⁷ Uvedené rozhodnutie poukazuje na široké spektrum osobitných vlastností rôznych nástrojov a prístrojov použitých pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, ktoré teoreticky môžu pacientovi spôsobiť škodu na zdraví, a to aj v prípade, ak boli správne použité a pri ich použití nedošlo k chybe v konaní ošetrojúceho zdravotníckeho pracovníka.

Absolútna objektívna zodpovednosť za škodu spôsobenú pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti vo svetle navrhovanej novely Občianskeho zákonníka

Navrhovaná novela Občianskeho zákonníka nepočíta s koncepciou absolútnej objektívnej zodpovednosti za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe veci alebo prístroja použitého pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti. Uvedená skutočnosť je podľa nášho názoru najpodstatnejšou zmenou, ktorá sa dotýka zodpovednostných vzťahov, ktoré môžu vzniknúť v dôsledku poskytnutia zdravotnej starostlivosti.

⁷ Porovnaj taktiež Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 29.07.2009, sp. zn. 25 Cdo 2046/2007

V prípade prijatia predloženého návrhu novely Občianskeho zákonníka by Občiansky zákonník v ustanovení § 674 upravoval tzv. zodpovednosť za škodu spôsobenú vecou. Podľa predmetného ustanovenia by bol za spôsobenú škodu pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti zodpovedný poskytovateľ zdravotnej starostlivosti iba v tom prípade, ak by táto škoda bola spôsobená v dôsledku použitia vadnej veci. Navrhovaná novela Občianskeho zákonníka pritom v ustanovení § 564 počíta s tým, že uvedená zodpovednosť sa uplatní výslovne i v prípade poskytnutia zdravotníckych služieb, pričom uvedená formulácia je v zásade prebratá z ustanovenia § 421a ods. 2 Občianskeho zákonníka. V uvedených súvislostiach je možné vysloviť pochybnosť o tom, či je vhodné zotrvať pri použití slovného spojenia „zdravotnícke služby,“ keďže osobitné právne predpisy upravujúce vzťahy vznikajúce pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti takéto slovné spojenie v zásade nepoznajú a nedefinujú. Pokiaľ ide o Zákon o zdravotnej starostlivosti, ten používa výraz „služby“ iba v prípade ustanovení týkajúcich sa záchranej zdravotnej služby, inak hovorí vždy o „zdravotnej starostlivosti a službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti.“ Obdobné konštatovanie platí taktiež o Zákone o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, ktorý tiež rozlišuje medzi zdravotnou starostlivosťou a službami súvisiacimi s jej poskytovaním. Berúc do úvahy dôvodovú správu k uvedenému ustanoveniu § 564⁸, nič nenasvedčuje zámeru zákonodarcu aplikovať predmetné ustanovenie výlučne na niektoré osobitné zdravotnícke služby, a teda vo svetle uvedeného sa javí byť vhodnejšie, aby došlo k zmene navrhovaného znenia ustanovenia § 564, kde na miesto „zdravotníckych služieb“, by bolo vhodnejšie použiť formuláciu „zdravotnej starostlivosti a služieb s ňou súvisiacich.“

Navrhovaná novela Občianskeho zákonníka ďalej počíta s novým ustanovením § 565, ktoré svojím obsahom v zásade dopĺňa skôr uvedené ustanovenie § 564, čím predkladateľ navrhovanej novely Občianskeho zákonníka kompletne nahrádza doterajšiu koncepciu zodpovednosti za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe veci alebo prístroja upravenú v ustanovení § 421a Občianskeho zákonníka. Podľa navrhovaného znenia ustanovenia § 565 ods. 1 „zodpovedá za škodu, ktorú spôsobí vec bezprostredne neovládaná človekom, ten, kto mal mať nad vecou dohľad.“ Podľa predloženého návrhu novely Občianskeho zákonníka má mať ustanovenie § 565 taktiež odsek 2, ktorému sa však

⁸ Dôvodová správa k ustanoveniu § 564 navrhovanej novely Občianskeho zákonníka: „Modifikované ustanovenie pôvodnej úpravy § 421a OZ, ktoré vzhľadom na svoje veľmi prísne poňatie zodpovednosti subjektov, ktoré pri plnení povinnosti použili prístroj alebo inú vec, nezodpovedalo vzhľadom na historické konotácie pôvodu daného ustanovenia, súčasným zmeneným spoločenským podmienkam. Z uvedeného dôvodu sa navrhuje zmiernenie zodpovednostnej záťaže dotknutých osôb obmedzením zodpovednosti na situácie, ak škoda bola spôsobená nie samotnou povahou použitej veci ale vadou takejto veci.“

vzhľadom na jeho obsah nie je potrebné pre účely tohto príspevku venovať.⁹ Podstatným je však odsek 3 navrhovaného ustanovenia § 565, podľa ktorého sa zodpovednosti za škodu podľa predmetného ustanovenia zbaví ten, „*kto preukáže, že náležitý dohľad nezanedbal.*“ Z uvedeného teda vyplýva, že pokiaľ dôjde k spôsobeniu škody napríklad v dôsledku zavedenia cudzieho telesa do tela pacienta (pozn. napríklad zavedenie katétra do žily pacienta), pričom táto škoda bude spôsobená samotnými vlastnosťami takéhoto telesa a nie jeho nesprávnou aplikáciou alebo tým, že toto teleso bolo vadné, poskytovateľ zdravotnej starostlivosti už nebude viac za takto vzniknutú škodu na zdraví pacienta zodpovedný pokiaľ preukáže, že ošetrojúci zdravotnícky pracovník pri konkrétnom úkone postupoval *lege artis*, resp., že pri takomto poskytnutí zdravotnej starostlivosti nezanedbal náležitý dohľad nad použitou vecou.

Ďalej, berúc do úvahy skutočnosť, že vecou použitou pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti je aj samotný liek, navrhované znenie ustanovenia § 565 ods. 3 v konečnom dôsledku odstraňuje možné neprimerané riziko poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, že tento bude niesť zodpovednosť za škodu na zdraví pacienta aj v prípade, ak ošetrojúci zdravotnícky pracovník pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti nezanedbá svoje povinnosti a postupuje *lege artis*, avšak napriek tomu sa u pacienta prejavia komplikácie spôsobené vedľajšími účinkami podaného lieku.

Absolútna objektívna zodpovednosť za škodu vs. informovaný súhlas pacienta

Berúc do úvahy vyššie uvedené dve koncepcie zodpovednosti za škodu, ktoré sú aplikovateľné na právne vzťahy vznikajúce pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, môžeme sumarizovať, že podľa aktuálnej právnej úpravy Občianskeho zákonníka je poskytovateľ zdravotnej starostlivosti zodpovedný za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe veci alebo prístroja použitého pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti za každých okolností, teda aj v prípade, ak nedošlo zo strany ošetrojúceho zdravotníckeho pracovníka k zanedbaniu jeho povinností a tento postupoval *lege artis*.

Naopak, navrhovaná novela Občianskeho zákonníka má za cieľ zjemniť doterajšiu tvrdosť právnej úpravy zodpovednosti za škodu upravenej v ustanovení §421a Občianskeho zákonníka, keď má v úmysle nahradiť uvedené ustanovenie novými navrhovanými

⁹ Znenie ustanovenia § 565 ods. 2 podľa navrhovanej novely OZ: „*Za škodu spôsobenú zrútením, pádom alebo vyhodnením veci z miestnosti alebo podobného miesta zodpovedá spolu s osobou uvedenou v odseku 1 ten, kto takéto miesto užíva. Ak takúto osobu nemožno určiť, platí, že je ňou jej vlastník.*“

ustanoveniami označenými ako § 564 a § 565, v zmysle ktorých by poskytovateľ zdravotnej starostlivosti niesol zodpovednosť za škodu iba v prípade, ak:

- by pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti došlo k použitiu vadnej veci, pričom tejto zodpovednosti by sa poskytovateľ zdravotnej starostlivosti nemohol žiadnym spôsobom zbaviť,
- by došlo pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti k spôsobeniu škody vecou bezprostredne neovládanou ošetrojúcim zdravotníckym pracovníkom, a to za predpokladu, že by zo strany ošetrojúceho zdravotníckeho pracovníka došlo k zanedbaniu náležitého dohľadu nad touto ním bezprostredne neovládanou vecou.

Pre posúdenie toho či je vhodnejšia doterajšej koncepcie absolútnej objektívnej zodpovednosti za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe veci, resp., prístroja použitého pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti alebo nová navrhovaná koncepcia zodpovednosti za škodu, ktorá v zásade zbavuje poskytovateľa zdravotnej starostlivosti zodpovednosti za vzniknutú škodu v prípade, ak ošetrojúci zdravotnícky pracovník pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti postupoval *lege artis* a nijako nezanedbal svoje povinnosti (pozn. zdravotnú starostlivosť poskytol v súlade s doterajšími poznatkami medicíny a v súlade s právnymi predpismi, teda o. i. náležite dohliadal na zdravotný stav pacienta a tiež skontroloval stav vecí a prístrojov použitých pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti), je podľa nášho názoru potrebné posudzovať a hodnotiť uvedené právne koncepcie s prihliadnutím na osobitosť právnych vzťahov vznikajúcich pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti a súčasne s prihliadnutím na osobitosť právnej úpravy regulujúcej tieto právne vzťahy.

Zdravotnou starostlivosťou je podľa ustanovenia § 2 ods. 1 ZoZS „*súbor pracovných činností, ktoré vykonávajú zdravotnícki pracovníci, vrátane poskytovania liekov, zdravotníckych pomôcok a dietetických potravín s cieľom predĺženia života fyzickej osoby, zvýšenia kvality jej života a zdravého vývoja budúcich generácií; zdravotná starostlivosť zahŕňa prevenciu, dispenzarizáciu, diagnostiku, liečbu, biomedicínsky výskum, ošetrovateľskú starostlivosť a pôrodnú asistenciu.*“ Nevyhnutným predpokladom poskytnutia zdravotnej starostlivosti je podľa ustanovenia § 4 ods. 4 ZoZS udelenie informovaného súhlasu zo strany pacienta (pozn. vynímajúc výnimočné situácie, kedy podľa ustanovenia § 6 ods. 9 ZoZS udelenie informovaného súhlasu nie je nevyhnutné pre poskytnutie zdravotnej starostlivosti). Právo pacienta na informovaný súhlas s lekárskeym zákrokom vychádza z predpokladu, že

každý zákrok, aj keď bol dobre vykonaný, je protiprávny, pokiaľ k nemu nebol daný súhlas.¹⁰ Zákaz výkonu akéhokoľvek liečebného postupu bez jeho odsúhlasenia pacientom, teda rešpektuje obsah práva fyzickej osoby na telesnú integritu, ktoré jej na jednej strane zabezpečuje užívacie a dispozičné právo a na strane druhej predstavuje všeobecný zákaz neoprávnených zásahov ostatných subjektov do tejto integrity, teda ju zabezpečuje pred vonkajšími zásahmi.¹¹

Logicky, samotné slovné spojenie informovaný súhlas evokuje skutočnosť, že k jeho poskytnutiu zo strany pacienta môže dôjsť iba v prípade, ak je tento náležite informovaný o všetkých skutočnostiach spojených s navrhovaným liečebným postupom, resp., s navrhovanou formou poskytnutia zdravotnej starostlivosti. Z uvedeného dôvodu Zákon o zdravotnej starostlivosti v ustanovení § 6 v nadväznosti na ustanovenie § 11 ods. 9 písm. b) a c) ZoZS o. i. uvádza, o čom všetkom musí ošetrujúci zdravotnícky pracovník pacienta informovať a poučiť, aby sa tento mohol následne slobodne rozhodnúť či udelí svoj súhlas s poskytnutím zdravotnej starostlivosti alebo nie. Vo všeobecnosti možno ustáliť, že ošetrujúci zdravotnícky pracovník je povinný pacienta informovať o účele výkonu, povahe výkonu, následkoch a rizikách poskytnutia zdravotnej, možnostiach voľby navrhovaných postupov a rizikách odmietnutia poskytnutia zdravotnej starostlivosti.¹²

Z uvedeného teda vyplýva, že pacient musí byť v rámci poučenia informovaný o. i. taktiež o rizikách, ktoré sú spojené s navrhovanou formou poskytnutia zdravotnej starostlivosti. Takýmito rizikami sú bez pochyb aj možné vedľajšie účinky liekov, ako aj rôzne zdravotné komplikácie, ktoré môžu byť spôsobené o. i. aj reakciou organizmu pacienta na implantované predmety (napr. umelé prsné implantáty, umelé náhrady bedrových kĺbov a pod.). V konečnom dôsledku je to teda práve samotný pacient, ktorý sa musí rozhodnúť či udelí svoj súhlas s poskytnutím navrhovanej formy zdravotnej starostlivosti alebo nie, pričom v prípade udelenia informovaného súhlasu vyjadruje svoj súhlas s poskytnutím zdravotnej starostlivosti pri súčasnom rešpektovaní možných rizík a komplikácií spôsobených tým, že pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti dochádza k zásahu do živého a jedinečného organizmu, ktorý má svoje špecifické vlastnosti a na zvolenú liečbu alebo operačný zákrok môže reagovať nepredvídateľne. Navyše, pri niektorých zákrokoch jednoducho možno očakávať zdravotné komplikácie aj za predpokladu, že k poskytnutiu zdravotnej starostlivosti dôjde *lege*

¹⁰ Doležal, T.: Provedení lékařského zákroku u dítěte při svolení zákonným zástupcem. In: Zdravotnictví a právo. Praha: LexisNexisCZ, s.r.o., č. 12, 2005, str. 2

¹¹ Pozri bližšie Cehlárova, E.: Vybrané aspekty poučenia ako významného predpokladu poskytovanie zdravotnej starostlivosti. In: Acta Iuridica cassoviensia, UPJŠ- Právnická fakulta, 2009, str. 23

¹² Humeník, I.: Ochrana osobnosti a medicínske právo. 1. vydanie, Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2011, str.73

artis a bez jej zanedbania, a to o. i. aj v dôsledku okolností, ktoré majú pôvod v povahe použitých vecí a prístrojov.

Podstata inštitútu informovaného súhlasu teda podľa nášho názoru spočíva práve v tej skutočnosti, že pacient je informovaný o možných vedľajších účinkoch a komplikáciách, ktoré môžu viesť k vzniku škody na jeho zdraví, avšak v záujme zlepšenia svojho zdravotného stavu, zlepšenia kvality života alebo v snahe o zdokonalenie svojho tela (tzv. skrášľovacia medicína) napriek uvedeným rizikám súhlasí s poskytnutím zdravotnej starostlivosti a akceptuje možné riziko zdravotných komplikácií.

Vzhľadom na uvedené máme preto za to, že doterajšia koncepcia absolútnej objektívnej zodpovednosti za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe veci alebo prístroja použitého pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti výslovne popiera podstatu inštitútu informovaného súhlasu pacienta. Nevidíme relevantný dôvod na to, aby mal poskytovateľ zdravotnej starostlivosti niesť zodpovednosť za škodu na zdraví pacienta, ktorá bola spôsobená, napr., v dôsledku vedľajších účinkov poskytnutého lieku alebo napríklad v dôsledku toho, že telo pacienta neprijalo voperované implantáty, v dôsledku čoho došlo u neho ku zdravotným komplikáciám a k vzniku škody na zdraví, keď samotný pacient súhlasil s poskytnutím zdravotnej starostlivosti po predchádzajúcom poučení o možných rizikách, ktoré sú s jej poskytnutím spojené.

Samozrejme, je spravodlivé, aby poskytovateľ zdravotnej starostlivosti niesol zodpovednosť za škodu, ku ktorej dôjde v dôsledku porušenia povinností ošetrojúceho zdravotníckeho pracovníka, resp., v dôsledku použitia vadnej veci alebo prístroja pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti. Pokiaľ ide o zodpovednosť za použitie vadnej veci, v tejto súvislosti sa javí byť správne, aby bol poskytovateľ zdravotnej starostlivosti zodpovedný bez ohľadu na zavinenie ošetrojúceho zdravotníckeho pracovníka, pričom v tomto prípade by bolo naďalej učené za dosť akejsi potrebe zvýšenej ochrany pacienta vzhľadom na osobitosť právnych vzťahov vznikajúcich pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti. Jedinou spornou otázkou môže byť v tejto súvislosti posúdenie toho, kedy možno považovať liek za vadný. Vadným bude určite liek, ktorý nebude obsahovať účinné látky uvedené v jeho popise. Súčasne však možno predpokladať, že za vadný bude môcť byť považovaný aj taký liek, ktorý bude spôsobovať vedľajšie účinky, ktoré nebudú uvedené v jeho príbalovom letáku, resp., o možnom výskyte ktorých nebol pacient poučený. Uvedené skutočnosti sú však otázkou výkladu predmetného ustanovenia zákona a vzhľadom na skutočnosť, že predmetné ustanovenie zákona sa netýka iba vzťahov vznikajúcich pri poskytovaní zdravotnej

starostlivosti, máme za to, že nie je účelné predmetné ustanovenie bližšie špecifikovať, resp., modifikovať jeho znenie.

Záver

Navrhované znenie novely Občianskeho zákonníka prináša výraznú zmenu doterajšej koncepcie zodpovednosti za škodu podľa ustanovenia § 421a Občianskeho zákonníka. Berúc do úvahy osobitnú právnu úpravu z roku 2004, normujúcu vzťahy vznikajúce pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, sa javí byť potrebné odkloniť sa od aktuálne platnej koncepcie prísnej a striktnnej absolútnej objektívnej zodpovednosti za škodu spôsobenú okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe veci alebo prístroja použitého pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti, ktorá sa javí byť vzhľadom na zmeny právnej úpravy už prekonaná. Máme za to, že vzhľadom na skutočnosť, že pacient je pred poskytnutím zdravotnej starostlivosti povinne poučený o možných rizikách spojených s poskytnutím zdravotnej starostlivosti a má možnosť s navrhovaným spôsobom poskytnutia zdravotnej starostlivosti nesúhlasiť, nie je spravodlivé, aby napriek tejto skutočnosti poskytovateľ zdravotnej starostlivosti bol absolútnej objektívne zodpovedný za prípadnú škodu spôsobenú pacientovi okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe veci alebo prístroja použitého pri poskytnutí zdravotnej starostlivosti. Dostatočným sa javí byť to, aby bol poskytovateľ zdravotnej starostlivosti objektívne zodpovedný v prípade, ak dôjde k vzniku škody na zdraví pacienta v dôsledku použitia prístroja alebo veci, ktorá bola v čase poskytnutia zdravotnej starostlivosti vadná. Dom úvahy prichádzajúce skvalitnenie návrhu predloženej novely Občianskeho zákonníka vidíme v zmene formulácie druhej vety ustanovenia § 564, ktoré by terminologicky správne malo podľa nášho názoru odkazovať na poskytovanie zdravotnej starostlivosti a služieb s ňou súvisiacich a nie iba na poskytovanie zdravotníckych služieb, čím by bola rešpektovaná terminológia ustanovení Zákona o zdravotnej starostlivosti, ako ja Zákona o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

BARANCOVÁ, H. a kol. : Medicínske právo. 1. vydanie Bratislava: SAV, 2008, 425 s. ISBN 978-80-224-1007-6.

HUMENÍK, I.: Ochrana osobnosti a medicínske právo. 1. vydanie, Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2011, 288 s. ISBN 978-80-89447-58-9.

ŠEVCOVÁ, K.: Kapitoly z medicínskeho práva. II. Doplnené a prepracované vydanie, Banská Bystrica: Vydavateľstvo Belianum, Univerzita Mateja Bela, 2018, 156 s. ISBN 978-80-557-1442-4

Periodiká a zborníky:

CEHLÁROVÁ, Ľ.: Vybrané aspekty poučenia ako významného predpokladu poskytovanie zdravotnej starostlivosti. In: Acta Iuridica cassoviensia, UPJŠ- Práv. fakulta, 2009, ISBN 978-80-7097-753-8.

DOLEŽAL, T.: Provedení lékařského zákroku u dítěte při svolení zákonným zástupcem. In: Zdravotnictví a právo. Praha: LexisNexisCZ, s.r.o., č. 12, 2005, ISSN 1211-6432.

KÁDEK, P.: Aktuálna úprava inštitútu právnej zodpovednosti v medicíne a zdravotníctve (fakty a argumenty). In: Právo a medicína. Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius. 2014, ISBN 978-80-8167-007-7.

NEMAJETKOVÁ UJMA

NON-PECUNIARY DAMAGES

Marian Ďurana¹, Jana Muránska²

Abstrakt

Článok sa zaoberá otázkou nevyhnutnej úpravy nemajetkovej ujmy v zodpovednostnom systéme súkromného práva. Nemajetková ujmy v súčasnosti nie je v Slovenskej republike osobitne upravená. Autor poukazuje i na obdobné právne úpravy v Českej republike ako i na súkromnoprávne iniciatívy v rámci europeizácie práva PETL a PEL.

Kľúčové slová

Nemajetková ujma, náhrada škody, škoda, zodpovednosť

Abstract

The article deals with the question of the adjustments the institute of non-pecuniary damages in private law liability system. Non-pecuniary damage is not currently in the Slovak Republic, especially adapted. The author points to similar legal arrangements in the Czech Republic as well as to private initiative under the europeanisation of law as was drafted in PETL and PEL.

Key words

Non pecuniary damages, damages, liability

Škoda a jej vymedzenie v súkromnom práva SR

Občianske zákonníky z roku 1950 a 1964 zúžili ponímanie prenosu nepriaznivých následkov spôsobených porušením právnej povinnosti len na problematiku náhrady škody. Uvedené bolo prejavom prejavom utilitárneho a materialistického poňatia práva. Aj keď uvedené zákonníky samotný pojem škody nedefinovali pod pojmom škoda v zmysle ustanovenia § 442 ods. 1 Obč. zákonníka sa chápe ujma, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného a je objektívne vyjadriteľná všeobecným ekvivalentom avšak pod škodou sa chápe nielen škoda spôsobená na veciach alebo majetkových právach, ale v súlade s § 444 a nasledujúce Občianskeho zákonníka aj ujma, ktorá poškodenému vznikla na zdraví či

¹ JUDr. Marian Ďurana, PhD., Odborný asistent na Katedre občianskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela.

² JUDr. Jana Muránska, PhD., Odborná asistentka na Katedre občianskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela.

živote³. Uvedené ponímanie škody predstavovalo odklon od skoršieho zaužívaného a širšieho poňatia škody zahrňujúcu tak škodu majetkovú ako i nemajetkovú vyjadrené v § 1293 ABGB.

V prípade prenosu nepriaznivých následkov civilistická teória už dlhšie poukazuje na skutočnosť, že je preto nevyhnutné počítať s náhradou ujmy. Ujma pritom môže nastať buď v majetkovej alebo nemajetkovej sfére poškodeného. Uvedený záver je podporený i znením čl. 2:101 Princípov európskeho deliktuálneho práva (ďalej len PETL) ktorý stanovuje, že škodou spôsobilou náhrady (ujmou) je tak majetková ako i nemajetková ujma, ktorá vznikne poškodenému na záujme (statku) chránenom zákonom, a ktorú právo uzná za hodnú nápravy. Je teda zrejmé, že v danom naznačenom smere ujma zahŕňa dve zložky a to zložku majetkovú a zložku nemajetkovú.

Ujma, ktorá nastáva v majetkovej sfére spočíva v majetkovej strate poškodeného. Majetková strata je teda spojená so zmenšením majetku poškodeného (tzv. skutočná škoda) alebo strate očakávaného výnosu t.j. že u poškodeného v dôsledku škodovej udalosti nedošlo k rozmnoženiu majetkových hodnôt, hoci sa to vzhľadom na obvyklý beh udalostí, dalo očakávať. K jej vzniku spravidla ako dochádza v dôsledku neoprávneného (protiprávneho) zásahu do vecných práv do vecných práv (najmä vlastníckeho poškodením veci) alebo iných majetkových práv vrátane výhradných majetkových práv spojených s predmetmi duševného vlastníctva. V súčasnosti Občiansky zákonník uvedenú majetkovú ujmu vymedzuje v § 442 Občianskeho zákonníka, ktorý vymedzuje že sa uhradza skutočná škoda a ušlý zisk. V podmienkach slovenskej republiky teda OZ, ako všeobecný predpis súkromného práva, vymedzuje škodu dvoma zložkami a to skutočnou škodou a (damnum emergens) a ušlým ziskom (lucrum cessans). Obe zložky škody predstavujú samostatnú kategóriu škody a je možné sa ich domáhať samostatne. Vznik práva na náhradu ušlého zisku nie je podmienený vznikom nároku na skutočnú škodu a naopak.

Teória vymedzujúca skutočnú škodu vychádza z tzv. diferenciačnej teórii, ktorá vychádza z rozdielu, medzi stavom, ktorý tu je v dôsledku existencie skutočností vyvolávajúcich škodlivý následok, za ktorý a stavom, ktorý by tu bol keby k takejto skutočnosti nebolo bývalo došlo. Pri vymedzení škody ide o náhradu majetkových hodnôt (nákladov), ktoré:

³ DULAK, A.: Princípy (európskeho) deliktneho práva. In Základné zásady súkromného práva v zjednotenej Európe. Bratislava : IURA EDITION, 2007. s. 301

- a) bolo alebo bude nutné vynaložiť na uvedenie toho, čo bolo poškodené do pôvodného stavu,
- b) účelne vynaložené na vyváženie dôsledkov poškodenia v prípade, ak navrátenie do pôvodného stavu nenastalo, pretože nie je dobre možné alebo účelné,
- c) účelne vynaložené na odstránenie škodlivého následku (odvrátenie škody), alebo
- d) náklady účelne vynaložené v odôvodnenom očakávaní, že druhá strana sa zachová podľa práva.

Ušlý zisk sa neprejavuje zmenšením majetku poškodeného, ale stratou očakávaného výnosu. Pod ušlým ziskom rozumieme ujmu spočívajúcu v tom, že u poškodeného nedôjde v dôsledku škodovej udalosti k rozmnoženiu majetkových hodnôt, hoci sa to vzhľadom na obvyklý beh udalostí, dalo očakávať. Pri určení ušlého zisku nestačí iba prostá pravdepodobnosť. Pravdepodobnosť ušlého zisku musí byť kvalifikovaná, čo znamená, že s istotou je možné konštatovať, že poškodený mohol odôvodnene za normálneho (pravidelného) sledu udalostí očakávať rozmnoženie svojho majetku a hlavnou a bezprostrednou príčinou jeho nedosiahnutia bola škodová udalosť.

Pri úprave škody však Občiansky zákonník sa v rámci úpravy nárokov neobmedzuje však výlučne len na majetkovú ujmu vzniknutú na veciach alebo majetkových právach poškodeného, ale pod majetkovú ujmu zahŕňa v ojedinelých prípadoch aj imateriálnu ujmu, ktorú poškodený subjekt utrpel na zdraví a tieto imateriálne ujmy zákonom ustanoveným spôsobom prevádza na všeobecný ekvivalent. Pod pojem škody a spôsob jej náhrady teda zahŕňa i nároky, ktoré sa neprejavujú v znížení majetku poškodeného a takýto majetkový obsah nemajú.⁴

Z hľadiska pojmového vymedzenia majetkovej ujmy – škody je jej pojmové vymedzenie v slovenskej civilistickej teórii a súdnej praxi doplnené i jej reparačnú funkciu vyplývajúcu z ustanovenia § 442 ods. 3 Občianskeho zákonníka. Náprava majetkovej ujmy smeruje k jej náhrade a to v podmienkach slovenskej republiky prioritne vo forme relutárnej (peňažnej) náhrady a len ojedinele za splnenia zákonných podmienok vo forme naturálnej reštitúcie (navrátením do pôvodného stavu).

⁴ ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJANKOVÁ J., FEČÍK M., SEDLAČKO F., TOMAŠOVIČ M a kol.: Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Praha : C. H. Beck, 2015. s. 1513

Vymedzenie škody v zásade zodpovedá i pojmovému vymedzeniu škody v obchodnom práve. Pri vymedzení nahraditeľnosti škody však v § 379 druhá veta Obchodného zákonníka uvádza, že sa nenahrádza škoda, ktorá prevyšuje škodu, ktorú povinná strana v čase vzniku záväzkového vzťahu ako možný dôsledok porušenia svojej povinnosti predvídala alebo ktorú bolo možné predvídať s prihliadnutím na skutočnosti, ktoré v uvedenom čase povinná strana poznala alebo mala poznať pri obvyklej starostlivosti. Uvedené ustanovenie niektorí autori chápu ako limitáciu škody⁵ a niektorí autori ako osobitný predpoklad vzniku zodpovednosti za škodu.⁶ V danom prípade sa prikláňame skôr k názoru o limitácii škody a osobitnom vymedzení tzv. právne relevantnej škody, ktorej vyjadrenie nachádzame i v iných ustanoveniach právneho poriadku.

V dôsledku uvedeného sa je teda škodu resp. majetkovú ujmu definovať ako právne relevantnú ujmu, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného a je objektívne vyjadriteľná všeobecným ekvivalentom, t.j. peniazmi, a je teda napraviteľná poskytnutím majetkového plnenia, predovšetkým poskytnutím peňazí, ak nedochádza k naturálnej reštitúcii.⁷

Pokiaľ pod majetkovou ujmu rozumieme právne relevantnú ujmu, ktorá nastala v majetkovej sfére poškodeného tak a contrario zas za nemajetkovú ujmu vo všeobecnom chápaní možno považovať akúkoľvek ujmu, ktorá pre poškodeného neznamena priamu stratu na majetku – veciach alebo iných majetkových právach. Nemajetková ujma teda postihuje inú ako majetkovú sféru poškodeného a prejavuje sa predovšetkým v sfére fyzickej osoby v jej osobnostnej, emocionálnej alebo v ujme na iných jej právach a slobodách a v prípade právnických osôb v zas v sfére obdobnej osobnostnej sfére fyzickej osoby resp. v ujme na iných jej nemajetkových právach (právach a slobodách).

Takýmto vymedzením nemajetkovej ujmy však by bolo možné dospieť k tomu, že povinnosť náhrady nemajetkovej ujmy by bola daná v prípade akéhokoľvek zásahu do právnej sféry iného. Právo by tak vytváralo konštrukciu, že akákoľvek subjektívne pociťovaná ujma by bola kompenzovateľná a povinnosť jej náhrady by vznikla v prípade akéhokoľvek zásahu do právnej sféry inej osoby. Takýto stav by bol z dlhodobého hľadiska neudržateľný

⁵ MAMOJKA M. a kol: Obchodný zákonník Veľký komentár, 2 zväzok § 261 - § 775, Žilina, EUROKODEX, 2016, s. 173

⁶ BEJČEK, J.; ELIÁŠ, K.; RABAN, P. et al. Kurs obchodního práva: obchodní závazky. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 24.

⁷ Pozri: uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 M Cdo 23/2008, zo dňa 21. decembra 2009

a nelogický. Z tohto pohľadu právne poriadku kompenzability nemajetkovej ujmy naväzujú na podmienku uznania kompenzovateľnosti zásahu do nemajetkovej sféry právnym poriadkom.

Ako už bolo konštatované určité nároky, ktoré z pojmového hľadiska je možné podriaďiť pod pojem imateriálnej ujmy odškodňuje slovenský právny poriadok pri ujme na zdraví ako súčasť nárokov na náhradu škody. Jedná sa o nároky zo škody na zdraví, ktoré sú čo do svojho obsahu vymedzené v ustanovení § 444 Občianskeho zákonníka a označuje ich ako jednorazový nárok na odškodnenie bolesti poškodeného a sťaženie jeho spoločenského uplatnenia. Bolestným sa odškodňujú bolesti, ktoré poškodený vytrpel pri úraze, liečení a pri odstraňovaní dôsledkov poškodenia zdravia (rehabilitácií). Bolesť je definovaná ako ujma spôsobená poškodením na zdraví, jeho liečením alebo odstraňovaním jeho následkov. Sťaženie spoločenského uplatnenia predstavuje nárok na odškodnenie nepriaznivých dôsledkov, ktoré nastali v živote poškodeného v dôsledku poškodenia zdravia najmä pri uspokojovaní jeho životných, spoločenských potrieb alebo životných cieľov. Nejedná sa len o viditeľné poškodenie (zohyzdenie), ale i neviditeľné poškodenie, ktoré sa prejavuje spravidla v obmedzení možností poškodeného, či už v pracovnom, osobnom alebo jeho spoločenskom živote. Sťaženie spoločenského uplatnenia je definované ako stav v súvislosti s poškodením na zdraví, ktoré má preukázateľne nepriaznivé následky pre životné úkony poškodeného, na uspokojovanie jeho životných a spoločenských potrieb alebo na plnenie jeho spoločenských úloh. Uvedený nárok predstavuje náhradu a zmiernenie dosahov poškodenia zdravia, ktorá viedla k obmedzeniu predchádzajúcich schopností alebo možností poškodeného.

Ďalej úpravu náhrady nemajetkovej ujmy nájdeme v ustanovení § 442 Občianskeho zákonníka, ktorý umožňuje náhradu nemajetkovej ujmy pri porušení alebo ohrození práva duševného vlastníctva. V ustanovení § 13 Občianskeho zákonníka v rámci prostriedkov ochrany za neoprávnený zásah do osobnostných práv, v § 53a ako náhrada nemajetkovej ujmy v dôsledku zneužitia postavenia dodávateľa voči spotrebiteľovi, § 509 ako jeden z nárokov z vadného plnenia. Pre oblasť občianskoprávných vzťahov ďalej úpravu náhrady nemajetkovej ujmy nachádzame predovšetkým v právnych predpisoch regulujúcich oblasť práva duševného vlastníctva a jeho jednotlivé predmety a spôsob ich ochrany ako je zákon č. 185/2015 Z.z. o autorskom práve, zákon č. 444/2002 o úžitkových vzoroch, zákon č. 506/2009 Z.z. o ochranných známkach, zákon č. 435/2001 Z.z. o patentoch a pod. Okrem toho úpravu nemajetkovej ujmy nachádzame v zákone č. 514/2003 Z.z. o náhrade škody pri

výkone verejnej moci a zákone č. 8/2014 Z.z. o krátkodobom nájme bytu. V právnych vzťahoch upravených obchodným zákonníkom zas úpravu nároku na nemajetkovú ujmu nachádzame v § 12 Obchodného zákonníka pri porušení práv k obchodnému menu a § 53 Obchodného zákonníka vymedzujúceho nároky z nekalosúťažného konania.

Aj v iných právnych poriadkoch resp. európskych iniciatívach deliktuálneho práva vznik náhrady za zásah do iných ako majetkových práv priznávajú ojedinele. Napr. ustanovenie § 2894 ods. 2 českého občianskeho zákonníka ustanovuje, že ak nebola povinnosť odčiniť inému nemajetkovú ujmu výslovne dojednaná, postihuje škodcu, len ak to ustanovuje zákon. Z obdobného pravidla vychádza v prípade mimozmluvnej úpravy náhrady škody aj ustanovenie § 530 návrhu novely občianskeho zákonníka, ktorý ustanovuje, že nemajetková škoda sa nahrádza iba v prípadoch stanovených zákonom alebo ak to bolo dohodnuté. V prípade zmluvnej zodpovednosti je ním zas ustanovenie § 833, ktoré zakotvuje, že nemajetková škoda sa nenahrádza, ibaže tak ustanoví zákon. Nemecký občiansky zákonník v ustanovení § 253 BGB stavuje zas, že náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch je možné žiadať len v prípadoch ustanovených zákonom.⁸

Je teda zrejmé, že náhradu nemajetkovej ujmy priznávajú právne predpisy len celkom ojedinele. Uvedené je zvýraznené i tým, že kým v prípade majetkovej ujmy je možnosť regulácie prostredníctvom príčinnej súvislosti prípadne vymedzením právne relevantnej škody tak v prípade nemajetkovej ujmy je jej vznik v určitom smere podstatne ťažšie regulovateľný. Emocionálna tj. imateriálna ujma je vždy pociťovaná subjektívne a tieto subjektívne negatívne pocity dokáže vyvolať akýkoľvek zásah.. Článok 2:102 PETL vymedzuje, že ujmou nie je každá subjektívne pociťovaná ujma, ale len tá, ktorá je kompenzovateľná, pričom súčasne platí podmienka, že došlo k zásahu do právnom chráneného záujmu. Článok 10:301, zas stanovuje, že nemajetkovú ujmu je možné žiadať ak došlo k prípade zásahu do záujmu chráneného článkom 2:102 ak poškodený utrpel osobnú ujmu alebo ujmu na svojej slobode, dôstojnosti alebo iných osobnostných právach a rovnako nemajetková ujma môže byť vymáhaná tiež osobami majúcimi blízky vzťah k poškodenému, ktorý utrpel smrteľnú alebo veľmi vážnu nesmrteľnú ujmu.

⁸ A contrario náhradu nemajetkovej ujmy iným spôsobom ako peniazmi nevylučuje pozri bližšie HULMÁK M. a kol.: Občiansky zákonník VI. Závazkové právo. Zvláštni časť (§2055-3014) Komentár. 1vydáni. Praha, C.H. Beck 2014, s. 1498.

Ďalším diferenciačným znakom nemajetkovej ujmy je, že nemajetkovú ujmu na rozdiel od majetkovej ujmy nie je možné jednoducho kvantifikovať. Kým v prípade majetkovej ujmy sa využíva tzv. diferenciačná teória jej uplatnenie v prípade nemajetkovej ujmy nie je možné. Nemajetková ujma nemôže byť ohodnotená (vyčíslená) žiadnym objektívnym finančným spôsobom s odkazom na trh.⁹ Je to dané tým, že spočíva v zásahu do rôznorodých právom chránených záujmov a tiež v skutočnosti, že vzhľadom na jej subjektívny charakter je obtiažne stanoviť a vyjadriť jej intenzitu a rozsah a tým i stanoviť jej spravodlivú náhradu. Niektorí autori preto v spojitosti s nemajetkovou ujmu hovoria, že nemajetková ujma sa nenahrádza, ale len sa vyvažuje.¹⁰ K vyváženiu zásahu dochádza predovšetkým vo forme poskytnutia satisfakcie, ktorá má morálny charakter. Uvedenú skutočnosť reflektuje súčasná úprava Občianskeho zákonníka (napr. § 13 a nasl) a peňažná náhrada sa stanovuje len subsidiárne v prípade ak morálna satisfakcia sa javí ako nedostatočná. Naproti tomu návrh novely občianskeho zákonníka vychádza z preferencie peňažnej náhrady oproti poskytnutiu morálnej satisfakcie (§ 572).

Na základe uvedeného je možné nemajetkovú ujmu definovať ako kompenzovateľnú ujmu na právne relevantnom chránenom práve alebo záujme poškodeného, ktorá pre poškodeného neznamena priamu stratu na majetku – veciach alebo iných majetkových právach

Záverom je ešte možné konštatovať, že predložená novela občianskeho zákonníka síce zavádza pojem nemajetkovej ujmy, odstraňuje terminologické nepresnosti s jej náhradou, odstraňuje nejasné kritéria jej odškodňovania tzv. sekundárny obetí, avšak súčasne i zužuje jej náhradu napr. ochrane spotrebiteľa, zodpovednosti za vady a pod a otázky súbehu jej náhrady z tých istých skutkových okolností (náhrada za bolesť v súbehu s nárokom na ochranu osobnosti). V neposlednom rade však v rámci predloženej novely však v určitom smere dochádza k neúplnému odstráneniu tzv. morálnej satisfakcie, ktorá i naďalej zostane v rámci nárokov na ochranu dobrej povesti a mena právnickej osoby, ktoré ustanovenia predloženou novelou zostávajú zachované.

⁹ EUROPEAN GROUP ON TORT LAW: Principles of European Tort Law: Text and Commentary. Wien : Springer Wien/New York, 2005. s. 28

¹⁰ ELIÁŠ, K. a kol: Občianské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvurcu nového občianskeho zákonníku, Praha, Wolters Kluver, 2013, s. 260

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BEJČEK, J.; ELIÁŠ, K.; RABAN, P. et al. Kurs obchodního práva: obchodní závazky. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007
- DULAK, A.: Princípy (európskeho) deliktneho práva. In Základné zásady súkromného práva v zjednotenej Európe. Bratislava : IURA EDITION, 2007
- DIVKO, E. 2014. Poňatie škody v Princípoch európskeho deliktneho práva. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2014, roč. XX, č. 12
- EUROPEAN GROUP ON TORT LAW: Principles of European Tort Law: Text and Commentary. Wien : Springer Wien/New York, 2005
- ELIÁŠ, K. a kol: Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvurcu nového občanského zákonníku, Praha, Wolters Kluver, 2013
- HULMÁK M. a kol.: Občanský zákonník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§2055-3014) Komentář. 1 vydání. Praha, C.H. Beck 2014,
- MAMOJKA M. a kol: Obchodný zákonník Veľký komentár, 2 zväzok § 261 - § 775, Žilina, EUROKODEX, 2016,
- ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJANKOVÁ J., FEČÍK M., SEDLAČKO F., TOMAŠOVIČ M a kol.: Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Praha : C. H. Beck, 2015

VÝZNAM JUDIKATÚRY VO VECIACH URČENIA ROZSAHU NÁROKU NA NÁHRADU ŠKODY V OBCHODNOM PRÁVE THE IMPORTANCE OF THE CASE LAW ON THE DETERMINATION OF THE EXTENT OF THE CLAIM FOR COMPENSATION OF DAMAGES IN COMMERCIAL LAW

Lenka Ušiaková¹

Abstrakt

Autorka v príspevku analyzuje právnu úpravu rozsahu nároku na náhradu škody v zmysle Obchodného zákonníka. V nadväznosti na ňu následne poukazuje na interpretáciu právnych noriem v relevantných rozhodnutiach súdov a ich vplyv na aplikačnú prax. Autorka pracuje tiež s odbornou literatúrou a formuluje závery a názory de lege ferenda.

Kľúčové slová

Škoda, Zodpovednosť za škodu, Náhrada škody, Skutočná škoda, Ušlý zisk, Limitácia, Predvídateľnosť

Abstract

The author analyses the legal regulation of the extent of the claim for compensation of damages due to the Commercial Code. Following this she points to the interpretation of the legal standards in relevant case law and their impact on the application practice. The author also works with literature and formulates the conclusions and opinions de lege ferenda.

Keywords

Damage, Liability for damages, Compensation of a damage, Real damage, Lost profit, Limitation, Predictability

Úvod

Predpokladom pre určenie rozsahu nároku na náhradu škody je definovanie škody ako právneho inštitútu, z ktorého budeme pri ďalšej analýze vychádzať. Škodu vo všeobecnosti môžeme vymedziť ako majetkovú ujmu vyjadriteľnú v peniazoch. Rozsah náhrady škody je dispozitívne ustanovený v § 379 až 381 Obchodného zákonníka). V jeho zmysle sa nahrádza skutočná škoda (*damnum emergens*) a v jej rámci náklady, ktoré musela poškodená strana vynaložiť v dôsledku porušenia povinnosti druhej strany (§ 380 ObZ) a ušlý zisk (*lucrum cessant*), resp. alternatívne zisk obvyklý (§381 ObZ).

¹ JUDr. Lenka Ušiaková, PhD., odborný asistent na Katedre obchodného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

1. Skutočná škoda a ušlý zisk

Majetková škoda môže mať formu skutočnej škody alebo ušlého zisku. Skutočná škoda a ušlý zisk môžu poškodenému vzniknúť a byť uplatnené súčasne (popri sebe) alebo samostatne. Najvyšší súd SR zhrnul rozsah náhrady škody nasledovne „rozlišujú sa dva druhy škody, a to skutočná škoda a ušlý zisk. Skutočnou škodou sa rozumie ujma spočívajúca v zmenšení majetkového stavu poškodeného a reprezentujúca majetkové hodnoty, ktoré bolo nutné vynaložiť, aby došlo k uvedeniu veci do predošlého stavu. To, čo poškodenému ušlo (ušlý zisk), je ujmom spočívajúcou v tom, že u poškodeného nedošlo v dôsledku škodnej udalosti k rozmnoženiu majetkových hodnôt, hoci sa to s ohľadom na pravidelný beh vecí dalo očakávať. Ušlý zisk sa neprejavuje zmenšením majetku poškodeného (úbytkom aktív, ako je to u skutočnej škody), ale stratou očakávaného prínosu (výnosu). Nestačí pritom iba pravdepodobnosť rozmnoženia majetku, lebo musí byť naisto postavené, že pri pravidelnom behu vecí (nebyť protiprávneho konania škodcu alebo škodnej udalosti) mohol poškodený dôvodne očakávať zväčšenie svojho majetku, ku ktorému nedošlo práve v dôsledku konania škodcu (škodnej udalosti). Pre výšku ušlého zisku je rozhodujúce, akému prospechu, ku ktorému malo reálne dôjsť, zabránilo konanie škodcu (škodná udalosť), teda konkrétne o aký reálne dosiahnuteľný príjem poškodený prišiel. Z uvedených charakteristík pojmov škoda, skutočná škoda a ušlý zisk je zrejmé, že ide o ujmu nastalú (vzniknutú) a nie o ujmu, ktorá by hypoteticky mohla vzniknúť v budúcnosti.“²

Analýzou jednotlivých prvkov rozsahu nároku na náhradu škody na podklade judikatúry následne môžeme formulovať, že skutočná škoda predstavuje „zmenšenie hodnoty majetku (škoda spočíva v poškodení alebo zničení veci alebo v jej strate), ďalej zníženie alebo stratu majetkového práva (pohľadávka nebola uspokojená v dôsledku námietky premlčania pre nečinnosť toho, kto sa mal starať), ďalej nutnosť vynaložiť náklady, ktoré by pri pravidelnom chode vecí nebolo potrebné vynaložiť, a konečne môže škoda spočívať v tom, že poškodený nemohol využívať majetkové práva, ktoré predstavujú určitú majetkovú hodnotu (tzv. márne vynaložené náklady).“³ Najvyšší súd SR v rámci svojej judikatúry uzavrel, že „škoda skutočná sa prejavuje v niektorej z týchto foriem: - zničenie, strata, poškodenie alebo znehodnotenie veci; náklady vynaložené poškodenou stranou v dôsledku škodnej udalosti; tzv. márne vynaložené náklady, ktoré poškodená strana skôr uhradila v záujme výkonu svojich majetkových práv; - strata majetkových práv (čiastočná alebo úplná, príp. strata

² Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 4 MCdo 23/2008 zo dňa 23.9.2009

³ ŠTENGLOVÁ, I. – PLÍVA, S. – TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-055-3, s. 974.

možnosti v dôsledku škodnej udalosti vymáhať od dlžníka pohľadávku).⁴ Pod skutočnú škodu tiež zahrňame ujmu spočívajúcu v nákladoch, ktoré musel poškodený vynaložiť v dôsledku porušenia povinnosti druhou stranou – škodcom (§ 380 ObZ).

Náhrada skutočnej škody má reálne zodpovedať ujme, ktorú poškodený v dôsledku škody utrpel, resp. nákladom potrebným na uvedenie do pôvodného stavu. Náhradou škody by poškodený nemal nadobudnúť zisk či iný profit, preto prípadné výhody, ktoré poškodený v dôsledku škodovej udalosti získal by mali byť pri stanovení skutočnej výšky škody zohľadnené tak, aby náhradou škody neutrpel ujmu povinný.

V prípade ušlého zisku nejde o hodnoty, o ktoré sa zmenšil majetok poškodeného, ujma spočíva v tom, že nedošlo k očakávanému zväčšeniu majetku poškodeného. Ako bolo uvedené vyššie, Najvyšší súd SR ušlý zisk charakterizuje ako „stratu očakávaného prínosu (výnosu). Nestačí pritom iba pravdepodobnosť rozmnoženia majetku, lebo musí byť naisto postavené, že pri pravidelnom behu vecí (nebyť protiprávneho konania škodcu alebo škodnej udalosti) mohol poškodený dôvodne očakávať zväčšenie svojho majetku, ku ktorému nedošlo práve v dôsledku konania škodcu (škodnej udalosti).“⁵ V rámci súdneho konania nie je možné uniesť dôkazné bremeno ohľadom výšky ušlého zisku výhradne jeho ponechaním v rovine predpokladu či hypotézy. V súdnom konaní priznaná náhrada ušlého zisku nemôže vychádzať z akéhosi predpokladaného či hypotetického zisku bez jeho zrejmeho preukázania. Hoci nie je možné preukazovať výšku ušlého zisku konkrétnymi dokladmi, „musí byť preukázaná pravdepodobnosť považovaná podľa bežného uvažovania za istotu, ide teda o vecne podložený predpoklad.“⁶ Výšku ušlého zisku je pritom potrebné dokladovať vo vzťahu ku konkrétnemu časovému obdobiu, za ktoré sa určuje.

Špecifikom pri uplatňovaní ušlého zisku v obchodnoprávných vzťahov je to, že poškodený si môže namiesto ušlého zisku (§ 379 ObZ) uplatniť tzv. obvyklý zisk, t.j. zisk dosahovaný spravidla v poctivom obchodnom styku za podmienok obdobných podmienkam porušenej zmluvy v okruhu podnikania, v ktorom podniká. Uplatnenie obvyklého zisku je alternatívou uplatnenia zisku ušlého, ustanovené zákonodarcom v záujme uľahčenia dôkaznej pozície poškodeného pre prípad, že preukázanie ušlého zisku je pre poškodeného nemožné alebo mimoriadne obtiažne. Ustanovenie má zabezpečiť pre poškodeného v prípadnom súdnom konaní procesnú (dôkaznú) výhodu, čím posilňuje reparačnú funkciu náhrady škody.

⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 1 Obo 16/08 zo dňa 19.2.2009

⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 4 M Cdo 23/2008 zo dňa 21.12.2009

⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 32 Cdo 3629/2008 zo dňa 5.11.2008

Samozrejme obvyklý zisk je uplatniteľný len v prípade, že jeho preukázanie je možné, preto jeho nárokovateľnosť je podmienená okolnosťami individualizovaného obchodnoprávneho vzťahu. „Nie je teda možné toto ustanovenie aplikovať v prípade, že sú natoľko zvláštne podmienky záväzkového vzťahu a natoľko zvláštne okolnosti, že nie je dobre možné dovodiť, aká by bola porovnateľná výška zisku.“⁷ Obvyklý zisk teda rovnako ako ušlý zisk musí byť vecne a objektívne podložený zodpovedajúcimi dôkaznými prostriedkami tak, aby bola preukázaná potrebná miera pravdepodobnosti výšky obvyklého zisku. Osobitne je potrebné zdôrazniť, že „ustanovenie § 381 ObZ predpokladá, že existencia ušlého zisku bola v konaní preukázaná, a operuje len s určením jeho výšky za účelom uľahčenia situácie poškodeného.“⁸

Dôkazné bremeno ohľadom preukázania obvyklého zisku zaťažuje rovnako ako u ušlého zisku poškodeného. Súčasťou dôkazného bremena je popri preukázaní výšky obvyklého zisku tiež preukázanie, že by určitý zisk bol dosiahol nebyť škodovej udalosti, pretože v prípade, že by zisk nebol dosahoval, nárok na náhradu obvyklého zisku nemá. Výška obvyklého zisku musí byť pritom vyjadrená vo väzbe na časové obdobie, za ktoré sa určuje, a to osobitne v prípade postupne vznikajúceho nároku na náhradu škody. Najvyšší súd ČR v tomto smere dôvodí, že tak v prípade skutočného, ako aj v prípade obvyklého ušlého zisku je nevyhnutné, aby bola škoda v podobe ušlého zisku vymedzená nielen výškou, ale (v prípadoch, kedy nejde o jednorázový ušlý zisk) aj obdobím, za ktoré vznikla. „Práve v prípade postupne vznikajúceho (a v čase narastajúceho) ušlého zisku má totiž vymedzenie obdobia, za ktoré príslušná časť škody (ušlého zisku) vznikla, význam, a to ako z hľadiska počiatku behu prípadnej premlčacej doby, tak aj z hľadiska okamžiku vzniku omeškania s úhradou škody. Nie je preto možné akceptovať „plávajúci“ nárok (v čase sa postupne zvyšujúci nárok) na náhradu ušlého zisku, bez väzby na obdobie, v ktorom vznikol.“⁹

Kumulatívne uplatnenie obvyklého zisku a ušlého zisku sa nepripúšťa, keďže obvyklý zisk predstavuje vo vzťahu k ušlému zisku ekvivalent, určité alternatívne plnenie, ktorého uplatnenie vylučuje súčasnú nárokovateľnosť zisku ušlého, nemá však vplyv na možnosť domáhať sa náhrady skutočnej škody.

Výšku škody vo forme skutočnej škody aj ušlého zisku preukazuje v súdnom konaní poškodený ako jeden zo základných predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu. Poškodený vecne a objektívne preukazuje výšku svojho nároku na náhradu škody, ktorý už

⁷ ŠTENGLOVÁ, I. – PLÍVA, S. – TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 12. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-055-3, s. 976.

⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 28 Cdo 2516/2011 zo dňa 8.2.2012

⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 29 Cdo 3405/2010 zo dňa 31.10.2013

existuje, resp. ktorý bude existovať najneskôr v čase rozhodovania súdu o tomto nároku. Nie je možné priznať poškodenému nárok na náhradu škody, ktorá mu vznikne v budúcnosti, uplatnený nárok teda nemôže byť len hypotetický, a je vylúčené priznanie náhrady vo forme dávok či renty do budúcnosti, ktorá by sa mohla meniť v závislosti od zmeny pomerov. Vychádzame okrem iného zo záveru Najvyššieho súdu SR, podľa ktorého „ušlý zisk sa neprejavuje zmenšením majetku poškodeného (úbytkom aktív, ako je to u skutočnej škody), ale stratou očakávaného prínosu (výnosu).“¹⁰

V rozhodnutiach Najvyššieho súdu ČR nachádzame ďalšie zásady smerujúce k reálnemu preukázaniu výšky ušlého zisku v súdnom konaní. Osobitne je možné poukázať na záver, podľa ktorého „majetková ujma spôsobená tým, že škodová udalosť zasiahla do priebehu deja vedúceho k určitému zisku, sa odškodňuje len za predpokladu, že k nej došlo v príčinnej súvislosti s protiprávnym konaním škodcu; iba tvrdené zmarenie zamýšľaného podnikateľského zámeru poškodeného k odškodneniu nepostačuje.“¹¹

2. Záonné limitácie nároku na náhradu škody

Rozsah náhrady škody je zákonne limitovaný jej predvídateľnosťou. Nahrádza sa len tzv. predvídateľná škoda, t.j. škoda, ktorú povinná strana ako možný dôsledok porušenia svojej povinnosti predvídala alebo objektívne mala predvídať s prihliadnutím na skutočnosti, ktoré v čase vzniku záväzkového vzťahu povinná strana poznala alebo pri obvyklej starostlivosti mala poznať.

Kritérium predvídateľnosti škody je vecne potrebné posudzovať objektívne, vzhľadom na to, že zodpovednosť za škodu založenú na objektívnom princípe, je paušálna subjektívizácia jedného z predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu vylúčená. To však neznamená, že vo vzťahu ku konkrétnemu subjektu obchodnoprávneho vzťahu bude možné vylúčiť zohľadnenie konkrétnej vedomosti či informácie, ktorú objektívne má. Hoci sa predvídateľnosť škody posudzuje z pohľadu tzv. optimálneho pozorovateľa, t.j. hypoteticky skúseného pozorovateľa, ktorý zahŕňa všetky skúsenosti svojej doby, v konkrétnom prípade je potrebné prihliadať na znalosť, ktorú škodca s ohľadom na svoje pomery objektívne má. Platí teda, že na to, aby vznikla zodpovednosť určitej osoby za škodu nie je nevyhnutné, aby bol vznik škody predvídateľný pre konkrétnoho škodcu, ale postačuje, že táto škoda nebude nepravdepodobná pre optimálneho pozorovateľa, a navyše pokiaľ konkrétny škodca určitou vedomosťou, ktorá sa vo všeobecnosti nepredpokladá u optimálneho pozorovateľa, disponuje,

¹⁰ Rovnako uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 4 M Cdo 319/2008 zo dňa 28.4.2010

¹¹ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 25 Cdo 818/2005 zo dňa 25.1.2006

má povinnosť túto vedomosť použiť, aby škodu predvídal, a teda pri posudzovaní predvídateľnosti škody na jeho strane sa na túto vedomosť prihliadne.

Predvídateľnosť škody v popísanom zmysle je východiskovým kritériom teórie adekvátnosti kauzálneho nexu. Jej základné prvky nachádzame definované v náleze Ústavného súdu ČR nasledovne: „teória adekvátnosti kauzálneho nexu vychádza z toho, že zmyslom subjektívnej zodpovednosti za škodu je nariadiť náhradu škody tam, kde škodca škodu spôsobil napriek tomu, že je možné mu vytknúť, že ju spôsobiť nemusel, že mohol jednať inak. Táto zodpovednosť teda predpokladá, že vôbec bolo v ľudských silách predvídať, že predmetné jednanie bude mať za následok danú škodu. Základným kritériom, z ktorého vychádza teória adekvátnosti je teda predvídateľnosť škodného následku. Tým sa veľmi podobá ďalšiemu predpokladu subjektívnej zodpovednosti za škodu, a to kritériu zavinenia, presnejšie jeho nedbanlivostnej forme. Odlišujú sa len subjektom, podľa ktorého sa predvídateľnosť následku posudzuje. V prípade zavinenia je ním sám (typizovaný) konajúci subjekt, zatiaľ čo pri zisťovaní adekvátnosti príčinnej súvislosti je kritériom hypotetický skúsený (tzv. optimálny) pozorovateľ, teda štandardná osoba, ktorá zahŕňa všetku skúsenosť svojej doby (srov. např. Köttz, H.: Deliktsrecht, 8. vydání, Neuwied, Krefel 1998, m.č. 151; Lorenz, K.: Lehrbuch des Schuldrechts, sv. I., Allgemeiner Teil, 14. vydání, München 1987, s. 439, 440). Tento optimálny pozorovateľ tak personifikuje znalosti a skúsenosť svojej doby. Je zrejmé, že čo je predvídateľné pre konkrétny subjekt, musí byť predvídateľné i pre tzv. optimálneho pozorovateľa. Každý nedbanlivostne zavinený následok je teda tiež adekvátnym následkom príslušného konania... Pre zodpovednosť za škodu teda nie je nutné, aby vznik určitej škody bol pre konajúceho konkrétne predvídateľný, ale je dostatočné, že pre vyššie uvedeného optimálneho pozorovateľa nie je vznik škody vysoko nepravdepodobný.“¹²

V nadväznosti na uvedené stanovisko Najvyšší súd ČR koncept predvídateľnosti škody pre optimálneho pozorovateľa rozvíja v ďalších rozhodnutiach. Poukazujeme na právny názor formulovaný v rozsudku Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 23 Cdo 3202/2013 zo dňa 30.9.2015, podľa ktorého napriek tomu, že pojem predvídateľnosti škody je vo všeobecnosti ponímaný objektívne, keďže je viazaný na osobu priemerných znalostí a vlastností, neznamená to, že „objektívny štandard pre predvídateľnosť škody vylučuje zohľadnenie konkrétnej vedomosti či informácie, ktorú škodca objektívne má. Pri hodnotení, či ide o prípad nepredvídateľnej škody, je potrebné vziať do úvahy znalosť, ktorú škodca mal vzhľadom ku svojej situácii a okolnostiam vzťahujúcim sa len k nemu, ale ďalej, pokiaľ nie je

¹² Nález Ústavného súdu ČR, sp. zn.: I. ÚS 312/05 zo dňa 1.11.2007

možné dôjsť k záveru, že s ohľadom na nich možnosť vzniku škody predvídal, je potrebné vyňať z úvahy, čo v danej situácii mohol predvídať dbalý podnikateľ. Nejde pritom o uvažovanie pravdepodobnej možnosti, ale o to, či ako možnosť vznik uplatnenej škody prichádzal do úvahy, a to vzhľadom k okolnostiam daného prípadu v dobe vzniku záväzku a skutočnostiam, o ktorých starostlivý podnikateľ mal vedieť. Pokiaľ ale došlo ku škode veľkej výšky v dôsledku skutočnosti, ktorá nastala až po vzniku záväzku, a ktorú nebolo dobre možné pri vzniku záväzku predpokladať (napr. zmena záväzku, ktorý bol porušeným záväzkom vecne zabezpečený), je predpoklad, že nevznikne právo na náhradu škody vo výške, ktorá v dôsledku toho vznikla. Toto obmedzenie má zamedziť neprimeranej tvrdošti, ale nie zmäkčiť zodpovednosť za porušenie záväzku (shodně ŠTENGLOVÁ, Ivana; PLÍVA, Stanislav; TOMSA, Miloš a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 13. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1043).¹³

Predvídateľnosť škody sa zároveň posudzuje so zreteľom na skutočnosti existujúce z časového hľadiska pri vzniku záväzkového právneho vzťahu. Dôkazné bremeno o tom, že v konkrétnom právnom vzťahu ide o škodu nepredvídateľnú, ktorú povinná strana nemá povinnosť nahradiť, zaťažuje povinnú stranu. Zásada vylúčenia náhrady nepredvídateľnej škody je formulovaná všeobecne, možnosti jej aplikácie na náhradu ušlého zisku sú však eliminované možnosťou uplatnenia obvyklého zisku (§ 381 ObZ).

Ďalšie prípady zákonných limitácií nároku na náhradu škody sú upravené v § 374 ObZ (okolnosti vylučujúce zodpovednosť), § 376 ObZ (vylúčenie zodpovednosti za škodu spôsobenú poškodeným), § 382 ObZ (vylúčenie zodpovednosti za škodu spôsobenú porušením prevenčnej povinnosti), § 384 ods. 2 ObZ (vylúčenie zodpovednosti za škodu spôsobenú porušením zakročovacej povinnosti) a § 385 ObZ (vylúčenie zodpovednosti za škodu spôsobenú porušením povinnosti uzavrieť náhradnú zmluvu), špeciálne zákonné limitácie nároku na náhradu škody nachádzame v ustanoveniach § 440 ObZ, § 486 ods. 5 ObZ, § 564 ObZ, ako aj v § 545 ods. 2 Občianskeho zákonníka, príp. osobitne pri jednotlivých zmluvných typoch.

3. Zmluvné limitácie nároku na náhradu škody

Vzhľadom na to, že ustanovenie § 379 je dispozitívne, je možné sa od neho odchýliť a dohodnúť si rozsah nároku na náhradu škody inak. Zmluvná limitácia nároku na náhradu škody je vo všeobecnosti prípustná, musí však byť zmluvnými stranami dohodnutá

¹³ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR, sp. zn.: 23 Cdo3202/2013 zo dňa 30.9.2015

v medziach, ktoré im určuje zákon, zásady poctivého obchodného styku, ako aj dobré mravy. Dohoda zmluvných strán o obmedzení rozsahu nároku na náhradu škody, tzv. limitačná klauzula by mala byť založená na akceptovaní nasledovných základných kritérií limitácie:

(i) Limitačná klauzula musí byť dohodnutá tak, aby neodporovala kogentným ustanoveniam zákona. Základným kritériom pre posúdenie platne dohodnutej limitácie náhrady škody je akceptovanie všeobecného zákazu vzdania sa nároku na náhradu škody pred porušením povinnosti, na základe ktorej škoda vznikla v zmysle § 386 ObZ. Zmluvné strany nemôžu platne dohodnúť absolútne vylúčenie nároku na náhradu škody. Ide o špeciálne ustanovenie vo vzťahu k všeobecnému zákazu vzdania sa práva podľa § 574 ods. 2 Občianskeho zákonníka pred tým, než toto právo vznikne. Limitačná klauzula nevyhnutne musí akceptovať aj ďalšie kogentné ustanovenia Obchodného zákonníka týkajúce sa náhrady škody (najmä § 376, § 382, § 384, § 135a ods. 4, § ods. 8), ako aj kogentné ustanovenia platných právnych predpisov vo všeobecnosti, a to v nadväznosti na ustanovenie § 39 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého právny úkon nesmie odporovať zákonu, inak je absolútne neplatný.

(ii) Limitačná klauzula musí byť dohodnutá tak, aby zákon neobchádzala, a to v nadväznosti na ustanovenie § 39 OZ, podľa ktorého je právny úkon obchádzajúci zákon absolútne neplatným právnym úkonom. Zákaz obchádzania zákona spôsobí absolútnu neplatnosť limitačnej klauzuly vo všeobecnosti vo vzťahu ku všetkým kogentným zákonným ustanoveniam, osobitne je však potrebné upozorniť na limitačnú klauzulu, ktorá by nárok na náhradu škody eliminovala do takej miery, ktorá by sa svojím obsahom a účelom blížila k predchádzajúcemu vzdaniu sa nároku na náhradu škody v zmysle § 386 ObZ. Takto formulovaná zmluvná limitácia nároku na náhradu škody by v prípadnom súdnom konaní na základe okolností konkrétneho prípadu mohla byť posúdená ako absolútne neplatná práve v zmysle § 39 OZ.

(iii) Limitačná klauzula musí byť dohodnutá v súlade so zásadou poctivého obchodného styku podľa § 265 ObZ, ako aj v súlade s dobrými mravmi v zmysle § 3 ods. 1 OZ. Súlad limitačnej klauzuly so zásadami poctivého obchodného styku a dobrými mravmi posúdi na základe okolností konkrétneho prípadu súd, a to s osobitným dôrazom na kategóriu primeranosti v zmysle zásady, že výkon práva nemôže bez právneho dôvodu zasahovať do práv a oprávnených záujmov iného. Zoberie pritom na zreteľ predovšetkým postavenie a charakter subjektov príslušného právneho vzťahu, osobitne s prihliadnutím na očakávanú mieru ich profesionality a podnikateľské riziko, ktoré v právnych vzťahoch nesú, spôsob dojednaní limitačnej klauzuly, druh škody, na ktorú sa zmluvná limitácia vzťahuje, určitosť limitačnej klauzuly, význam povinnosti, ktorej porušením má limitovaná škoda vzniknúť, ako aj rozsah

limitácie, t.j. mieru obmedzenia nároku na náhradu škodu. Zrejme prísnejšie posudzované budú limitačné klauzuly, ktoré budú dohodnuté s účastníkom právneho vzťahu v postavení slabšej strany, limitačné klauzuly, ktoré sú obsiahnuté vo formulárových zmluvách, príp. ktorých obsah nemohol potenciálny poškodený pri uzatváraní zmluvy ovplyvniť, nejednoznačne formulované limitačné klauzuly, ako aj limitačné klauzuly obmedzujúce nároky na náhradu škody v značnom rozsahu, či obmedzujúce nárok na náhradu škody spôsobenej obzvlášť rizikovou činnosťou. Značný význam pri posúdení zmluvnej limitácie nároku na náhradu škody bude mať aj celková rovnováha vo vzájomných právach a povinnostiach zmluvných strán, a to z hľadiska jej obsahu, ako aj právnych účinkov.

J. Mitterpachová uvádza nasledovné prípustné metódy zmluvných limitácií nárokov na náhradu škody: zmluvná pokuta, rozšírenie počtu, resp. definovanie okolností vylučujúcich zodpovednosť uvedených v § 374 ObZ, založenie zodpovednosti na princípe zavinenia, dohodnutie výšky škody, ktorú zmluvné strany pri uzatváraní záväzku predvídajú, priame obmedzenie fixnou, dohodnutou sumou, pomerné obmedzenie rozsahu hradenej škody, vylúčenie náhrady niektorých druhov škôd, resp. ušlého zisku, časová limitácia, príp. iné spôsoby zmluvnej limitácie (napr. dohoda o paušalizácii).¹⁴

Dohodnutá zmluvná limitácia nároku na náhradu škody v rámci zmluvnými stranami zvolenej metódy musí spĺňať vyššie formulované kritériá prípustnosti limitácie, ktoré budú v prípade jej uplatnenia posudzované podľa okolností konkrétneho prípadu spravidla zo strany príslušného súdu rozhodujúceho o nároku na náhradu škody.

Záver

Dispozitívnosť právnej úpravy rozsahu nároku na náhradu škody v obchodnom práve umožňuje individuálne modifikácie zákonnej úpravy pre potreby praxe v konkrétnych obchodnoprávných vzťahoch. Predpokladaná aplikácia právnej normy a jej individualizácia zo strany účastníkov obchodnoprávných vzťahov otvára priestor pre nevyhnutnú interpretáciu právnych zásad prevzatých týmito účastníkmi z právneho predpisu a nimi modifikovaných pre potreby konkrétneho právneho vzťahu v rámci rozhodovacej činnosti súdov.

Vzhľadom na to, že určovanie rozsahu nároku na náhradu škody bude vždy špecifikom konkrétneho prípadu, sú to práve súdy, ktoré svojou judikatúrou formulujú právne zásady potrebné pre interpretáciu právnej úpravy v predmetnej oblasti, a zároveň zabezpečujú

¹⁴ J. Mitterpachová: *Zodpovednosť za škodu v obchodnom práve*. Bratislava : Wolters Kluwer 2015. s. 87 – 90; obdobne J. Šilhán: *Náhrada škody v obchodných vzťahoch a možnosti její smluvní limitace*. Praha : C.H. Beck 2007, s. 68

ustálenie tejto interpretácie pre prípady ich ďalšej aplikácie v podnikateľskom prostredí. Okrem základného rámca vymedzenia rozsahu nároku na náhradu škody definovaného prostredníctvom skutočnej škody a ušlého zisku je potrebné osobitne zohľadniť právnu úpravu zákonných a zmluvných limitačných klauzúl a na nich nadväzujúcu judikatúru súdov konkretizujúcu celkový charakter inštitútu náhrady škody v obchodnom práve.

Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti bude mať judikatúra pre právnu úpravu inštitútu náhrady škody v obchodnom práve a pre jej aplikáciu do obchodnoprávnej praxe zásadný význam.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

MITTERPACHOVÁ, J.: Zodpovednosť za škodu v obchodnom práve. Bratislava: Wolters Kluwer, s.r.o., 2015. 254 s. ISBN 978-80-8168-177-6

PATAKYOVÁ, M. A KOL.: Obchodný zákonník. Komentár. 4. vydanie. Praha: C.H. Beck 2013. 1712 s. ISBN 9788089603121

SUCHOŽA, J. A KOL.: Obchodný zákonník a súvisiace predpisy. Komentár. Bratislava : EUROUNION, 2016. 1336 s. ISBN 9788089374343

ŠILHÁN, J.: Náhrada škody v obchodných vzťahoch a možnosti její smluvní limitace. Praha : C.H. Beck, 2011. 160 s. ISBN 978-80-7400-93-6.

ŠTENGLOVÁ, I. - PLÍVA, S. - TOMSA, M. A KOL.: Obchodní zákonník. Komentář. 12. vydání. Praha: C.H. Beck 2009. 1375 s. ISBN 9788074000553

TREŠČÁKOVÁ, D.: Zodpovednosť za porušenie záväzkov v obchodnom práve: vedecká monografia. Praha : Leges 2014. 206 s. ISBN 978-80-7502-026-0

Periodiká a zborníky:

OVEČKOVÁ, O.: Limitácia náhrady škody v obchodnom práve. In: Bulletin slovenskej advokácie, roč. 17, 2011, č. 1-2. ISSN: 1335-1079, s. 19-27

ŠILHÁN, J.: Judikatura ke smluvní limitaci náhrady škody a současní právní stav. In: Obchodněprávní revue, roč. 3, 2011, č. 5. ISSN 1803-6554, s. 137-143

ŠTEVČEK, M.: Limitácia náhrady škody – pohľad (rýdzo) civilistický. In: Notitiae ex Academica Bratislavensi Iurisprudentiae, roč. 1, 2007, č. 1. ISSN 1337-6810, s. 119-129

ZMLUVA O PREDAJI PODNIKU DE LEGE FERENDA

CONTRACT OF SALE OF AN ENTERPRISE DE LEGE FERENDA

Martin Kubinec¹

Abstrakt

Zmluva o predaji podniku patrí do kategórie typických absolútnych obchodných záväzkových vzťahov, upravených výlučne v Obchodnom zákonníku. Za obdobie účinnosti tohto obchodného kódexu nezaznamenala prakticky žiadne úpravy, jej interpretáciu a následnú aplikáciu dotvárala len doktrína a judikatúra. V pripomienkovom konaní je v súčasnosti veľká novela Občianskeho a Obchodného zákonníka, ktorá sa, o. i., týka aj tohto čisto obchodného kontraktu. Cieľom príspevku je preto spracovanie stručnej analýzy základných východísk navrhovanej úpravy predaja podniku alebo jeho časti v navrhovanom zákonnom znení.

Kľúčové slová

podnik, podnikateľ, zmluva o predaj podniku

Abstract

Contract of sale of an enterprise falls within the category of typical absolute business obligations, governed solely by the Commercial Code. During the period of the effectiveness of this Commercial Code, it has practically not made any modifications, its interpretation and subsequent application has been completed only by doctrine and case law. At present, there is a large amendment to the Civil Code and the Commercial Code in the comment procedure. i. also applies to this purely commercial contract. The aim of the paper is to elaborate a brief analysis of the basic starting points of the proposed regulation of the sale of the company or its part in the proposed legal text.

Keywords

enterprise, entrepreneur contract of sale of an enterprise

Úvod

Zmluva o predaji podniku je dlhodobo integrálnou súčasťou právnej úpravy v Obchodnom zákonníku. Ide o typický absolútny obchodný záväzkový vzťah (§ 261 ods. 6 OBZ), ktorý sa bude vždy spravovať ustanoveniami Obchodného zákonníka bez ohľadu na povahu a postavenie zmluvných strán.

V tomto prípade sa síce javí byť napohľad nadbytočné, aby bola zmluva o predaji podniku výslovne zaradená do kategórie absolútnych obchodov, keďže predávajúcim je z povahy veci vždy podnikateľ, ktorý podnik alebo časť podniku vytvoril pri svojej

¹ Doc. JUDr. Martin KUBINEC, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra obchodného a hospodárskeho práva

podnikateľskej činnosti; no na druhej strane môže ako kupujúci (aj keď len veľmi výnimočne a skôr hypoteticky) vystupovať aj osoba, ktorá nemá postavenie podnikateľa podľa § 2 ods. 2 OBZ (nepodnikateľ).

Pôjde však o dočasný právny stav, pretože podnik môže patriť len podnikateľovi² a preto bude nevyhnutné, aby sa kupujúci podnikateľom bezodkladne stal, pretože ďalšie prevádzkovanie podniku po jeho kúpe bude podmienené podnikateľským statusom jeho majiteľa a tomu zodpovedajúcimi podnikateľskými oprávneniami (povoleniami, licenciami) podľa osobitných predpisov.

Aj v odbornej literatúre je zmluva o predaji podniku konštantne a celkom zjavne vnímaná ako čisto obchodno-právny kontrakt, ktorý (aj s odkazom na vyššie uvedené) vždy mal opodstatnenie prakticky výlučne a len v kontexte s podnikaním.

Pripravovaná veľká novela Obchodného a Občianskeho zákonníka (ďalej aj ako len „Novela“) však tento typicky obchodný zmluvný typ s viacerými zmenami presúva do úpravy Občianskeho zákonníka, vrátane zmluvnej úpravy jeho nájmu (ktorú možno, vzhľadom na špecifiká, ktoré nájom podniku nepochybne má privítať), keďže dosiaľ boli tieto (i keď sporadické) situácie upravené ako zmiešané zmluvy, spravidla s odkazom na § 269 ods. 2 OBZ v kombinácii so všeobecnou úpravou nájmu v Občianskom zákonníku (§ 663 a nasl. OZ).

Cieľom príspevku je ponúknuť stručnú analýzu vybraných aspektov aktuálnej a navrhovanej úpravy zmluvy o predaji podniku (resp. jeho časti) a formulovať niektoré kritické pripomienky k nej.³

1. Zmluva o predaji podniku *de lege lata*

Zmluva o predaji podniku (§ 476 až 488 OBZ) umožňuje komplexný prevod podniku a záväzkov predávajúceho na kupujúceho bez toho, aby došlo k ukončeniu jeho prevádzkovania a kupujúci mohol plynule a bez prerušenia pokračovať v podnikateľskej činnosti predávajúceho, prípadne na ňu aspoň v podstatnej miere nadviazať, využijúc pritom, okrem súboru prevádzaných vecí, práv a iných majetkových hodnôt, aj dobrú povesť predávajúceho, jeho skúsenosti a trhové postavenie.

² ĎURICA, M. in.: PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie. C. H. Beck. Bratislava. 2016, str. 1364

³ Pozri aj napr.: NÉMETHOVÁ, M.: Zmluva o predaji podniku. In.: Právna veda a prax v treťom tisícročí : collection of abstracts of the international research and practice conference, Košice February 27-28, 2015. 1. vyd. Kherson : Publishing house Helvetica, 2015. str. 111-114.

Pri predaji podniku navyše dochádza *ex lege* aj k prechodu personálneho zázemia (substrátu) predávajúceho súvisiaceho s podnikom (resp. jeho časťou), tzn. k zákonnému prechodu práv a povinností z pracovno-právnych vzťahov z predávajúceho na kupujúceho (§ 480 OBZ), čo zásadným spôsobom uľahčuje nadobúdateľovi vstup nielen do obchodnoprávnych kontraktov predávajúceho, ale aj do jeho pracovnoprávnych vzťahov bez potreby osobitnej zmluvnej úpravy, potenciálne rádovo v stovkách prípadov (v prípade vysokého počtu zamestnancov predávajúceho).⁴ Predaj podniku alebo jeho časti, či jeho prevádzkovanie má význam aj v iných právnych situáciách – napr. pri prevádzkovaní podniku a jeho speňažovaní v konkurze,⁵ či pôvodne v procesoch privatizácie.

Podľa § 476 ods. 1 OBZ zmluvou o predaji podniku sa predávajúci zaväzuje previesť na kupujúceho vlastnícke právo k veciam, iné práva a iné majetkové hodnoty, ktoré slúžia prevádzkovaniu podniku a kupujúci sa zaväzuje prevziať záväzky predávajúceho súvisiace s podnikom a zaplatiť kúpnu cenu. Zmluva o predaji podniku pritom vyžaduje ako podmienku platnosti písomnú formu a osvedčené podpisy predávajúceho i kupujúceho.

Z hľadiska aplikačnej praxe zmluva o predaji podniku v širšom zmysle nespôsobovala zásadnejšie interpretačné problémy. Tie sa sporadicky objavovali najmä v súvislosti s vymedzením podniku alebo jeho časti, ktorý bol predmetom predaja, keďže v jednotlivých prípadoch podnik alebo jeho časť nespĺňali podmienky, stanovené v § 5 OBZ, podľa ktorého sa podnikom rozumie súbor hmotných, ako aj osobných a nehmotných zložiek podnikania. K podniku ďalej patria veci, práva a iné majetkové hodnoty, ktoré patria podnikateľovi a slúžia na prevádzkovanie podniku alebo vzhľadom na svoju povahu majú tomuto účelu slúžiť.

Právna teória na Slovensku poníma podnik ako tzv. hromadnú vec, ktorá je v zmysle § 118 ods. 1 OZ spôsobilým predmetom právnych vzťahov, nakoľko môže byť predmetom súkromnoprávnej dispozície, ale aj výkonu rozhodnutia (§ 179 EP), ako aj formou speňaženia majetku úpadcu (§ 92 ZKR). Podnik je spôsobilým predmetom dedenia (§ 182 ods. 1 CMP;

⁴ ĎURICA, M. in.: PATAKYOVÁ, M. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie. C. H. Beck. Bratislava. 2016, str. 1374: Podľa § 31 ZP, ak sa predáva zamestnávateľ alebo jeho časť, práva a povinnosti z pracovnoprávnych vzťahov prechádzajú z predávajúceho zamestnávateľa na kupujúceho zamestnávateľa. Obsahovo totožná právna úprava je aj v Obchodnom zákonníku a aj v zákone o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby. Zamestnanci sa stanú účinnosťou zmluvy o predaji podniku zamestnancami kupujúceho. Na kupujúceho prechádzajú všetky povinnosti z pôvodného zamestnávateľa, ktoré vyplývajú z pracovnoprávnych vzťahov, bez ohľadu na to, či vznikli z pracovného pomeru na základe pracovnej zmluvy alebo z iného pracovnoprávneho vzťahu, ktorý vznikol na základe iných právnych skutočností. Z týchto dôvodov bude kupujúci povinný uspokojiť všetky pracovnoprávne nároky zamestnancov, ktoré neboli ku dňu prevodu uspokojené, i keď na ne vzniklo právo pred uzavretím zmluvy o predaji podniku. To sa bude týkať aj výplaty opakujúcich sa plnení napr. v dôsledku pracovného úrazu alebo choroby z povolania.

⁵ Pozri napr.: NĚMETHOVÁ, M.: Prevádzkovanie podniku po vyhlásení konkurzu. In.: Obchodné a insolvenčné právo ako prostriedok na ochranu trhovej ekonomiky : vedecký zborník z medzinárodnej konferencie, Banská Štiavnica. ed. Milan Ďurica, Martin Kubinec ; Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2011, str. 143-155.

pôvodne § 175e ods. 4 OSP), resp. predmetom odúmrtie (§ 462 OZ). Podnik môže byť predmetom záložného práva (§ 151d, 151f OZ a § 71 ZKR).“⁶

Pri predaji podniku alebo jeho časti nedochádza k univerzálnemu právnomu nástupníctvu a kupujúci preto nie je právnym nástupcom (sukcesorom), ale vo vzťahu k prechodu predmetov, ktoré podnik alebo jeho časť tvoria, len singulárnym sukcesorom.⁷

Slovenská judikatúra v tejto súvislosti konštatuje, že „predmetom zmluvy o predaji podniku nie sú jednotlivé veci, jednotlivé práva alebo iné majetkové hodnoty, ale podnik ako celok, vymedzený v § 5 Obchodného zákonníka. Podľa ustanovenia § 477 Obchodného zákonníka na kupujúceho predchádzajú všetky práva a záväzky, na ktoré sa predaj vzťahuje. Na prechod záväzku sa nevyžaduje súhlas veriteľa, predávajúci však ručí za splnenie záväzkov kupujúcim v zmysle právnej úpravy ručenia, upravenej komplexne v ustanovení § 303 a nasl. Obchodného zákonníka. Pritom špecifická úprava týkajúca sa napr. zmluvy o predaji podniku, prechodu záväzku a pod., obsiahnutá v Obchodnom zákonníku, má prednosť pred všeobecnou úpravou, obsiahnutou v Občianskom zákonníku.“⁸

Druhým, judikatúrou a aplikačnou praxou riešeným problém, bol prechod záväzkov predávajúceho verejno-právnej povahy na kupujúceho. V dovolacom konaní Najvyšší súd SR uzavrel, že: „zmluva o predaji podniku je záväzkovým vzťahom súkromnoprávnej povahy, v ktorom majú obidva subjekty (predávajúci i kupujúci) rovnoprávne postavenie. Na jej základe prechádzajú záväzky vzniknuté len zo záväzkových vzťahov bez ohľadu na to, či majú alebo nemajú obchodnú povahu; neprechádzajú však záväzky verejnoprávnej povahy, ako je platenie daní či poistného a pod. Z uvedeného vyplýva, že závery (okresného) súdu o nemožnosti prechodu záväzkov verejnoprávneho charakteru zmluvou o predaji podniku z povinného na tretiu osobu sú správne.“⁹

K tomuto rozhodnutiu sa staviam rezervovane – zmluva o predaji podniku má síce nepochybne primárne súkromnoprávnu povahu, súčasne však zakladá komplexný prechod všetkých práv a povinností predávajúceho na kupujúceho a niet žiadneho rozumného dôvodu,

⁶ V zmysle Občianskeho zákonníka (§ 151d ods. 1 OZ) je podnik zaradený do kategórie hromadných vecí: „Záloh môže byť vec, právo, iná majetková hodnota, byt a nebytový priestor, ktoré sú prevoditeľné, ak zákon neustanovuje inak. Záloh môže byť aj súbor vecí, práv alebo iných majetkových hodnôt, podnik alebo časť podniku, alebo iná hromadná vec.“ Občiansky zákonník zároveň jednotlivé zložky podniku podriaďuje režimu osobitných registrácií záložného práva, t. j. neaplikuje dôsledne charakteristiku *universitas rerum*. Pre právnu prax z uvedeného vyplýva, že podnik je právom výslovne uznaným predmetom právnych vzťahov (nie je *res extra commercium*) nielen pomenovaných zmluvných typov, ale aj iných právom aprobovaných vzťahov (nájom podniku a pod.), pri ktorých by sa však neaplikovali osobitné inštitúty, ako napríklad zákonná *cesia* a *intercesia*. PATAKYOVÁ, M.: Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie. C. H. Beck. Bratislava. 2016, str. 24

⁷ CSACH, K. in.: OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. Bratislava. Wolters Kluwer. 2017, str. 686

⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 5 Cdo 140/2008 zo dňa 16.4.2009

⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 2 M Cdo 11/2004 zo dňa 30.6.2005, R 38/2007

pre ktorý by mal byť vylúčený práve prechod záväzkov predávajúceho tzv. verejnoprávnej povahy.

Samotná verejnoprávna povaha záväzkov je definične pomerne otázná, no predovšetkým – týmto, dosiaľ rozhodovacou činnosťou Najvyššieho súdu SR neprekonaným rozhodnutím sú veritelia predávajúceho fakticky ochudobnení o jeden z ochranných prvkov (v prospech veriteľov) právnej úpravy – zákonného ručenia predávajúceho za záväzky, ktoré prešli na kupujúceho.

Inak povedané, ak by došlo k prechodu záväzkov tzv. verejnoprávnej povahy na kupujúceho, mal by veriteľ predávajúceho, okrem práva podať odpor (§ 478 OBZ) aj právo domáhať sa zaplata svojej pohľadávky, ktorá prešla na kupujúceho, jednak voči kupujúcemu ako priamemu dlžníkovi, a jednak voči predávajúcemu ako zákonnému ručiteľovi (náhradnému dlžníkovi) práve z titulu zákonného ručenia.

De lege ferenda by bolo vhodné, aby tento, z môjho pohľadu zásadný nedostatok v judikatúre, bol prekonaný buď normotvornou činnosťou zákonodarcu (napr. aj v pripravovanej Novele), alebo kvalifikovane odôvodnenou zmenou judikatúry Najvyššieho súdu SR.

2. Vymedzenie zmluvy o predaji podniku *de lege ferenda*

Navrhovaná právna úprava v podstatnom rozsahu vychádza z pôvodnej úpravy v súčasnom Obchodnom zákonníku. V novelizovanom Občianskom zákonníku po Novele sa definične zmluva o predaji podniku takmer vôbec nemení – zmena spočíva len v tom, že sa kupujúci zaväzuje prevziať všetky práva (tzn. nielen záväzky, ale aj práva) a záväzky predávajúceho s podnikom (§ 943 NOZ).

V reakcii na aplikačnú prax však § 943 ods. 2 NOZ upravuje aj predaj časti podniku, ktorým musí byť (prísnejšie, než v aktuálnej úprave) len taká časť podniku, ktorá tvorí samostatnú organizačnú zložku.

Časť podniku predávajúceho, ktorá má byť predmetom predaja v prospech kupujúceho, musí preto byť buď:

- a) zapísaná v obchodnom registri (napr. v podobe odštepného závodu), alebo
- b) musí ísť o ucelenú, samostatne hospodáriacu časť, ktorá v rámci podniku predávajúceho vykonáva osobitne vymedzenú činnosť, je ako organizačná zložka označená vo vnútornom predpise predávajúceho a o jej činnosti vedie predávajúci samostatné účtovníctvo.

Aplikačná prax totiž za súčasného Obchodného zákonníka nezriedka využívala

výraznejšie voľnejší prístup, v rámci ktorého sa časť podniku identifikovala v zásade len dohodou zmluvných strán (napr. odkazom na znalecký posudok, prípadne konkrétnu identifikáciu vecí, práv a majetkových hodnôt, či záväzkov) pri zachovaní základnej charakteristiky podniku, resp. jeho časti, vyplývajúcej z § 5 OBZ. Podľa Moniky Némethovej „odborné názory sa v zásade zhodujú v tom, že to nemusí byť len taká organizačná zložka, ktorá je zapísaná v obchodnom registri alebo ktorá vedie samostatné účtovníctvo. Samostatnosť organizačnej zložky môže byť daná aj určitou ekonomickou samostatnosťou a jej spôsobilosťou na samostatný predaj.¹⁰“

Napriek uvedenému hodnotám navrhovanú úpravu kladne ako reakciu zákonodarcu na slovenskú i českú judikatúru a, podľa môjho názoru, správnu a želateľnú zmenu.

Formálne náležitosti zmluvy o predaji (povinná písomná forma a úradné osvedčenie podpisov zmluvných strán) zostávajú zachované aj v navrhovanej úprave (§ 944 NOZ), čo je vzhľadom na charakter a ďalekosiahle dosahy tohto zmluvného typu korektné riešenie.

3. Navrhované zmeny v úprave predaja podniku alebo jeho časti

Pravdepodobne najvýraznejšie sa majú zmeniť informačné, resp. publikačné rámce právnej úpravy predaja podniku ako významné ochranné opatrenie voči veriteľom predávajúceho.

Tie sa líšia v závislosti od toho, či podnik predáva osoba zapísaná v obchodnom alebo inom registri podľa osobitného zákona, pretože v týchto prípadoch nadobúda predaj podniku účinnosť dňom zápisu predaja podniku alebo jeho časti v tomto registri (§ 945 ods. 1 NOZ). Okrem toho má predávajúci, ktorý je zapísaný v obchodnom registri, povinnosť zmluvu o predaji podniku uložiť do zbierky listín najmenej 15 dní pred dňom podania návrhu na zápis predaja podniku alebo jeho časti do obchodného registra – táto povinnosť môže byť alternatívne nahradená zverejnením zmluvy v Obchodnom vestníku v rovnakej lehote (§ 945 ods. 2 NOZ).

V prípadoch predaja podniku alebo jeho časti predávajúcim, ktorý nie je zapísaný v obchodnom registri, je predávajúci povinný zverejniť zmluvu o predaji podniku v Obchodnom vestníku najmenej 15 dní pred dňom jeho účinnosti. Ak pritom dôjde k porušeniu tejto povinnosti, nadobudne zmluva účinky uplynutím 15-dňa odo dňa jej zverejnenia v Obchodnom vestníku.

¹⁰ NÉMETHOVÁ, M.: Zmluva o predaji podniku. tretia časť, hlava 2, diel 3 (§ 476 - § 488). In.: MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník : veľký komentár. 2. zväzok, (§ 261 - § 775). 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2016. str. 326

Navrhovaná právna úprava popri platnosti a účinnosti zmluvy o predaji podniku tak zavádza aj nový pojem účinnosť predaja podniku, viazanú na publikáciu v Obchodnom vestníku, resp. v obchodnom alebo inom registri podľa osobitného zákona.

Pokiaľ ide o prechod práv a záväzkov pri predaji podniku, tá vo svojej podstate zostáva rovnako nezmenená. Ustanovenie § 946 NOZ však prechod práv a záväzkov významne precizuje tým, že formuláciou, že na kupujúceho prechádzajú všetky práva a záväzky zo zabezpečenia k podniku a k veciam, právam a iným majetkovým hodnotám, na ktoré sa predaj podniku alebo časti podniku vzťahuje.

Ustanovenie § 946 ods. 3 NOZ zakladá vyvrátiteľnú právnu domnienku, v rámci ktorej ak sa predáva časť podniku a po uzavretí zmluvy sa stane sporné, či právo a záväzok patria k prevádzanej časti podniku, platí, že:

- a) právo patrí k prevádzanej časti podniku, ak bez jeho výkonu nebolo prevádzkovanie časti podniku v pôvodnom rozsahu možné;
- b) záväzok patrí k prevádzanej časti podniku, ak vznikol v súvislosti s činnosťou prevádzanej časti podniku.

Rovnako, v záujme toho, aby v praxi nedochádzalo k obchádzaniu účelu zmluvy o predaji podniku ako zmluvy, ktorá umožňuje komplexný prechod podniku alebo časti, v 946 ods. 4 NOZ zákonodarca určuje, že dohoda, ktorou si strany vylúčili prechod niektorých práv a záväzkov, na ktoré sa predaj podniku vzťahuje, obmedzili vymožitelnosť nárokov tretích osôb alebo vylúčili ručenie predávajúceho voči tretím osobám, je voči tretím osobám neúčinná.

Koncepcne preto takáto dohoda nie je absolútne neplatná, ale len neúčinná, aj to len voči tretím osobám (predovšetkým veriteľom, obchodným partnerom, ale aj zamestnancom), čiže voči tretím osobám nebude mať právne účinky, ale len účinky voči zmluvným stranám zmluvy navzájom.

Pre prechode dlhov (§ 948 NOZ) zákon odkazuje na primerané použitie ustanovení NOZ o prevzatí dlhu (§ 627 NOZ), pričom na prechod dlhu naďalej nie je potrebný súhlas veriteľa, zostáva zachovaná aj bezdokladná informačná povinnosť kupujúceho o prevzatí dlhu voči veriteľom (§ 948 ods. 3 NOZ) a napokon aj zákonné ručenie predávajúceho za splnenie prevedených dlhov kupujúcim (§ 948 ods. 2 NOZ).

V prípade prechodu zmlúv, v § 949 NOZ sa, podľa dôvodovej správy, zavádza nový inštitút prechodu práv a povinností zo zmluvy, ktorý odkazuje na primerané použitie

všeobecnej právnej úpravy v novelizovanom Občianskom zákonníku (§ 635 – 638 NOZ). I v tomto prípade nie je potrebný súhlas druhej zmluvnej strany, no zavádza sa (nad rámec doterajšej úpravy) zákonné ručenie predávajúceho za splnenie záväzkov z prevedených zmlúv kupujúcim (domnieva sa pritom, že aj záväzkov nepeňažného charakteru).

Pokiaľ ide o odovzdanie podniku, resp. jeho časti a prechod vlastníckeho práva k nemu, tie sú viazané na moment účinnosti zmluvy a na tento okamih je viazaný aj prechod nebezpečenstva škody na veci (§ 953 ods. 2 NOZ). Vlastnícke právo k nehnuteľnostiam prechádza až momentom vkladu do katastra nehnuteľností, v ostatných prípadoch (vo vzťahu k veciam, právam a iným majetkovým hodnotám tvoriacim prevádzaný podnik), je prechod vlastníckeho práva viazaný na okamih účinnosti zmluvy o predaji podniku alebo jeho časti.

Jedným z kľúčových ochranných prvkov (popri informačnej povinnosti, zákonom ručení predávajúceho a obmedzení výmazu z obchodného registra) v prospech veriteľov zrejme zostáva naďalej osobitná skutková podstata odporovateľnosti právneho úkonu, nazvaná nesprávne „Zhoršenie vymožitelnosti dlhov tretích osôb“ (§ 954 NOZ).

Táto úprava je špeciálnou voči ustanoveniam o odporovaní právnych úkonov (§ 838 a nasl. NOZ) a je v podstatnom rozsahu opäť prevzatá z § 478 OBZ, so zmenami, ktoré sa týkajú začatia plynutia lehoty na podanie odporu.

Ak sa totiž (§ 954 ods. 1 NOZ) predajom podniku nepochybné zhorší vymožitelnosť dlhu voči veriteľov, môže sa tento veriteľ domáhať podaním odporu na súde do 60 dní odo dňa, keď sa dozvedel o predaji podniku (subjektívna prekluzívna lehota), najneskôr však do šiestich mesiacov (objektívna prekluzívna lehota) odo dňa, keď bol predaj zapísaný do osobitného registra alebo zverejnený v Obchodnom vestníku, aby súd určil, že voči nemu je prevod dlhu predávajúceho na kupujúceho neúčinný.

Výsledkom úspešného podania odporu pritom nie je neúčinnosť zmluvy o predaji podniku ako celku, ale len neúčinnosť prechodu konkrétneho dlhu voči veriteľovi, ktorý bol v konaní o podanom odpore na súde úspešným. V takom prípade je predávajúci povinný voči veriteľovi splniť dlh v dobe splatnosti a je oprávnený požadovať od kupujúceho poskytnuté plnenie s príslušenstvom.

Domnievam sa, že táto zákonná formulácia je (aj keď prevzatá z § 478 ods. 3 OBZ) nepresná, pretože v čase, keď súd právoplatne rozhodne o neúčinnosti prechodu dlhu, už dlh nebude možné splniť v lehote splatnosti, keďže tá už s najväčšou pravdepodobnosťou uplynula. Treba konštatovať, že ustanovenia o práve veriteľa podať odpor neboli v aktuálnej

úprave využívané¹¹ a so zreteľom na pripravované znenie zmluvy o predaji podniku nemožno očakávať zásadnú zmenu.

Pre ochranu veriteľských nárokov slúži napokon aj ustanovenie § 955 NOZ, podľa ktorého ak je predávajúcim právnická osoba, ktorá predala podnik tvoriaci jej imanie, môže táto ukončiť svoju likvidáciu a byť vymazaná z osobitného registra až po uplynutí jedného roka po tomto predaji, ak sa v tejto dobe nezačalo súdne konanie o podanom odpore zo strany veriteľa, alebo neskôr, keď sa zabezpečili alebo uspokojili nároky, ktoré boli v tomto konaní úspešne uplatnené.

Ide prakticky o doslovné prevzatie úpravy z § 488 OBZ, v ktorom chýba prepojenie s úpravou obchodného, resp. iného zákonného registra a výmazu právnickej osoby z neho.¹²

Záver

Slovenský zákonodarca sa už viac než dve desiatky rokov snaží o komplexnú rekodifikáciu súkromného práva. V čase vyhotovenia tohto príspevku je v legislatívnom procese návrh veľkej novely Občianskeho a Obchodného zákonníka, ktorý v podstatnom rozsahu (a takmer výlučne) zasahuje do úpravy občianskych a obchodných záväzkov.

Musím konštatovať, že nepatrím medzi zástancov tohto modelu rekodifikácie, ak teda o rekodifikáciu v pravom zmysle vôbec pôjde. Na jednej strane považujem za nevyhnutné, aby sa slovenská legislatíva vyrovnala s už takmer 60 ročnou existenciou Občianskeho zákonníka, prijatého v časoch totalitného režimu a nahradila ho moderným civilným kódexom, rešpektujúcim aktuálne trendy, zahraničné inšpirácie i potrebu istého stupňa harmonizácie v komunitárnom rámci.

Na druhej strane si myslím, že v novom Občianskom zákonníku sa musí zákonodarca vyrovnáť nielen s komplexnou úpravou záväzkového práva, ale aj ďalšími otázkami – napr. vecných práv, dedenia, rodinnými a statusovými otázkami, ktoré sa zaraďujú do kategórie spoločensky alebo politicky citlivých tém, či tzv. hodnotových otázok.

Kým slovenská spoločnosť nedospeje do bodu, v ktorom bude pripravená legislatívne vyriešiť aj tieto okruhy, nie je dôvod trvať na nevyhnutnosti takého zásadného zásahu do civilného práva. Tento zásah totiž založí len ďalšie legislatívne provizórium, ktoré

¹¹ Pozri napr. CSACH, K. in.: OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. Bratislava. Wolters Kluwer. 2017, str. 702-706

¹² Pozri aj: NÉMETHOVÁ, M.: Zmluva o predaji podniku. tretia časť, hlava 2, diel 3 (§ 476 - § 488). In.: MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník : veľký komentár. 2. zväzok, (§ 261 - § 775). 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2016. str. 327

s najväčšou pravdepodobnosťou pretrvá viac ako desaťročie, a vytvorí tak právny stav, ktorý bude v budúcnosti spôsobovať nemalé interpretačné problémy, a to (aj) vďaka kolízii hmotnoprávných úprav súkromnoprávných vzťahov v dlhšom časovom rámci. Súčasná úprava (prioritne Občianskeho zákonníka) je určite dlhodobo neudržateľná, no myslím si, že na jej zásadné zmeny v spoločnosti dosiaľ nedozrel čas.

Pokiaľ ide o zmluvu o predaji podniku, tá v pripravovanej Novele nezaznamenala podstatné zmeny v porovnaní v aktuálnou úpravou v Obchodnom zákonníku. Tou najzreteľnejšou (aspoň na prvý pohľad) je asi fakt, že sa navrhuje celú úpravu predaja podniku alebo jeho časti presunúť do Občianskeho zákonníka, pričom v Obchodnom zákonníku (resp. v jeho torze) má zostať naďalej upravených šesť zmluvných typov,¹³ no zmluva o predaji podniku (ale popri nej aj zmluva o nájme podniku) ako zrejme najtypickejší obchodný záväzkový vzťah medzi nimi nie je, hoci by so zreteľom na svoj charakter práve tento zmluvný typ mal mať svoje miesto naďalej práve v základnom obchodnom kódexe.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. 1. a 2. zväzok. Bratislava. EUROKODEX. 2016

OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. Bratislava. Wolters Kluwer. 2017

PATAKYOVÁ, M.: Obchodný zákonník. Komentár. 5. vydanie. C. H. Beck. Bratislava. 2016

Periodiká a zborníky:

NÉMETHOVÁ, M.: Zmluva o predaji podniku. tretia časť, hlava 2, diel 3 (§ 476 - § 488). In.: MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník : veľký komentár. 2. zväzok, (§ 261 - § 775). 1. vyd. Bratislava: Eurokódex, 2016. str. 313-327.

NÉMETHOVÁ, M.: Zmluva o predaji podniku. In.: Právna veda a prax v treťom tisícročí : collection of abstracts of the international research and practice conference, Košice February 27-28, 2015. 1. vyd. Kherson : Publishing house Helvetica, 2015. str. 111-114

NÉMETHOVÁ, M.: Prevádzkovanie podniku po vyhlásení konkurzu. In.: Obchodné a

¹³ Zmluva o výkone funkcie (§ 261 a nasl. NOBZ), zmluva o zachovaní mlčanlivosti o dôvernej informácii (§ 274 a nasl. NOBZ), zmluva o tichom spoločenstve (§ 281 nasl. NOBZ), zmluva o obchodnom zastúpení (§ 293 a nasl. NOBZ), zmluva o franšíze (§ 333 a nasl. NOBZ), zmluva o otvorení akreditívu (§ 344 a nasl. NOBZ).

insolvenčné právo ako prostriedok na ochranu trhovej ekonomiky : vedecký zborník z medzinárodnej konferencie, Banská Štiavnica. ed. Milan Ďurica, Martin Kubinec ; Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2011, str. 143-155.

Judikatúra:

Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 5 Cdo 140/2008 zo dňa 16.4.2009

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 2 M Cdo 11/2004 zo dňa 30.6.2005, R 38/2007

ZODPOVEDNOSŤ ZA VADY VECI PREDANEJ V OBCHODE

„DE LEGE FERENDA“

LIABILITY FOR THE DEFECTS OF SALE SOLD IN THE SHOP

„DE LEGE FERENDA“

Vladimír Filičko¹

Abstrakt

Autor sa v predkladanom príspevku zaoberá základnými otázkami zodpovednosti za vady veci pri predaji tovaru v obchode, a to najmä v kontexte legislatívnych zmien súvisiacich s návrhom novely zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a ponúka návrhy zlepšenia nie len aktuálne platnej, ale i novelou navrhovanej legislatívnej úpravy. V jednotlivých častiach príspevku sa autor bližšie zaoberá otázkou, ktoré právne vzťahy spadajú pod úpravu ustanovení Občianskeho zákonníka o predaji tovaru v obchode (§ 612 až § 627), možnosti uplatnenia regresného práva predávajúceho v dodávateľskom reťazci, prevoditeľnosti práv subjektu oprávneného z väd tovaru ako i ďalšími otázkami, ktoré v uvedených súvislostiach vyvstali.

Kľúčové slová

predaj tovaru v obchode, zodpovednosť za vady

Abstract

The author deals with the fundamental issues of responsibility for defects in the sale of goods in the trade, especially in the context of legislative changes related to the draft amendment to Act no. 40/1964 Coll. The Civil Code as amended, and offers suggestions for improvement not only in the current version, but also in the amendment to the proposed legislation. In the individual parts of the paper, the author deals with the question of which legal relationships fall under the provisions of the Civil Code on the sale of goods in the trade (§ 612 to § 627), the possibility of applying the registrar right of the seller in the supply chain, the transferability of the rights of the entity entitled to the goods other issues raised in the context.

Keywords

sale of goods in the shop, responsibility for defects

Úvod

Kúpna zmluva uzatváraná pri predaji tovaru v obchode je bezpochyby najčastejšie uzatváranou zmluvou a bez osobitného skúmania možno uviesť, že aj najčastejšie

¹ JUDr. Vladimír Filičko, PhD. pôsobí na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnickej fakulte, Katedre občianskeho práva v pozícii odborného asistenta

realizovaným právnym úkonom vôbec. Aj preto je nevyhnutné venovať problematike právnej úpravy tohto typu resp. podtypu kúpnej zmluvy osobitnú pozornosť.

V odborných kruhoch je všeobecne známou skutočnosťou prebiehajúca rekodifikácia súkromného práva, ktorá v ostatnom období vyústila do zverejnenia návrhu novely zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“) (ďalej spoločne len ako „návrh novely OZ“) a jej predloženiu na verejnú diskusiu a pripomienkovanie.

Polemiku týkajúcu sa správnosti resp. vhodnosti postupu rekodifikačnej komisie, ktorá namiesto navrhnutia odbornou verejnosťou dlhodobo očakávaného nového civilného kódexu navrhuje prijať „iba“ novelu Občianskeho zákonníka obsahujúcu približne dve tisíc paragrafov si dovoľíme ponechať bokom, keďže ide o problematiku zasluhujúcu si samostatné spracovanie.

Bez ohľadu na správnosť, či nesprávnosť (podľa niektorých názorov zákonnosť a nezákonnosť) postupu rekodifikačnej komisie možno uviesť, že návrh novely OZ vytvára priestor na zlepšenie i zmodernizovanie právnej úpravy predaja tovaru v obchode, ako i na odstránenie problémov, ktoré sa vyskytli v aplikačnej praxi. Sklamaním je však skutočnosť, že už po prvotnom vzhliadnutí navrhovanej právnej úpravy je jasné, že novela sa aktuálne platnej a účinnej právnej úpravy v sledovanej oblasti dotýka len veľmi okrajovo a pôvodnú právnu úpravu preberá takmer v nezmenenom znení.

Z uvedených dôvodov sa snažíme, vychádzajúc z teoretickej i praktickej právnej praxe, definovať niekoľko najzásadnejších otázok i problémov, ktorým je podľa nášho názoru nevyhnutné venovať bližšiu pozornosť. Tou prvou otázkou je samotná definícia právnych vzťahov, ktoré sa majú riadiť ustanoveniami Občianskeho zákonníka o predaji tovaru v obchode (§ 612 a nasl. OZ) a špeciálne ustanoveniami o zodpovednosti za vady predanej veci (618 a nasl. OZ).

Medzi ďalšie problémy aktuálnej úpravy možno podľa nášho názoru zaradiť najmä:

- a) absenciu úpravy práva regresu v dodávateľskom reťazci,
- b) nemožnosť prevodu práv osoby oprávnenej zo zodpovednosti za vady a
- c) nejednoznačnosť v pojmoch „väčší počet vád“ a „opätovné vyskytnutie sa vady po oprave“;

„Predaj tovaru v obchode“ versus „spotrebiteľská kúpna zmluva“

Právne vzťahy, ktoré vznikajú pri predaji tovaru v obchode sú aktuálne upravené v ôsmej časti, druhej hlave a štvrtom oddieli Občianskeho zákonníka, ktorý je označený ako

„Osobitné ustanovenia o predaji tovaru v obchode (Spotrebiteľské kúpne zmluvy)“. Vzhľadom na duplicitné označenie tohto oddielu a odlišnosti v pojmoch „predaj tovaru v obchode“ a „spotrebiteľská kúpna zmluva“ vyvstáva zásadná otázka aké právne vzťahy tieto pojmy zahŕňajú.

Určenie toho, ktoré právne vzťahy sa majú riadiť ustanoveniami Občianskeho zákonníka o predaji tovaru v obchode nie je tak jednoduché, ako by sa mohlo na prvý pohľad zdať. Uvedené je spôsobené absenciou legálneho vymedzenia právnych vzťahov upravených touto časťou zákona, ktorá je navyše podporená nejednotnosťou pojmov „predaj tovaru v obchode“ a „spotrebiteľská kúpna zmluva“ označujúcich dotknutú časť Občianskeho zákonníka.

Napriek uvedenému sa budeme snažiť uvedené pojmy zdefinovať.

Pojem „predaj tovaru v obchode“ na prvý pohľad evokuje predaj realizovaný v kamennom obchode (predajni) prípadne dnes už aj v elektronickom obchode predávajúceho (tzv. e-shope). Pojem predaj tovaru v obchode zahŕňa predaj uskutočnený v obchode medzi akýmikoľvek subjektmi, a teda i predaj realizovaný medzi dvoma podnikateľským subjektmi. Na druhej strane tento pojem, z dôvodu určenia miesta jeho realizácie („v obchode“) nesubsumuje všetky prípady, pri ktorých dochádza k uzavretiu kúpnej zmluvy medzi dodávateľom a spotrebiteľom, čo je v rozpore s druhým pojmom „spotrebiteľská kúpna zmluva“. Príkladmi, ktoré tento pojem nezahŕňa môžu byť napríklad podomový predaj resp. predaj uskutočnený mimo prevádzkových priestorov predávajúceho².

Pojem „spotrebiteľská kúpna zmluva“ je na pohľad odlišný a možno uviesť, že z určitého pohľadu aj širší ako pojem predaj tovaru v obchode. Spotrebiteľskou kúpnu zmluvou bude totiž v zmysle § 52 ods. 1 v spojení s § 52 ods. 3 a 4 Občianskeho zákonníka každá kúpna zmluva uzavretá medzi dodávateľom a spotrebiteľom bez ohľadu na to, či je realizovaná v obchode alebo mimo takto vymedzeného priestoru. Na druhej strane však pojem „spotrebiteľská kúpna zmluva“ nezahŕňa spomínaný predaj tovaru realizovaný v obchode medzi dvoma podnikateľmi.

² Predaj uskutočnený na základe zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov v zmysle § 2 ods. 2 písm. a) a d) zákona č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Vymedzeniu právnych vzťahov, ktoré sa majú riadiť predmetnou právnou úpravou môže napomôcť aj ust. § 612 Občianskeho zákonníka, podľa ktorého platí, že „na spotrebiteľskú kúpnu zmluvu okrem ustanovení § 52 až 54 sa vzťahujú aj všeobecné ustanovenia o kúpnej zmluve a ustanovenia § 613 až 627“. Z uvedeného možno podľa nášho názoru vyvodiť záver, že predmetom úpravy sledovaného oddielu Občianskeho zákonníka je právna úprava akejkoľvek kúpnej zmluvy uzavretej medzi dodávateľom (§ 52 ods. 3 Občianskeho zákonníka) a spotrebiteľom (§ 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka) bez ohľadu na to, či táto zmluva bola uzavretá v obchode, alebo nie. Uvedený záver umocňuje skutočnosť, že aktuálne platná a účinná úprava predaja tovaru v obchode je výsledkom transpozície³ Smernice EP a Rady č. 1999/44 o určitých aspektoch predaja spotrebného tovaru a záruk na spotrebný tovar (ďalej len „Smernica o predaji spotrebného tovaru“), ktorej pôsobnosť je vymedzená predmetom predaja (akýkoľvek spotrebný tovar⁴) nie miestom predaja tovaru (v obchode).

Z uvedeného vyplýva, že označenie predmetnej časti Občianskeho zákonníka pojmom „predaj tovaru v obchode“ nie je správne. Toto nadbytočné a nesprávne označenie podľa všetkého súvisí práve s nekonceptnosťou aktuálneho znenia Občianskeho zákonníka, ktorá je spôsobená značným množstvom noviel. Pojmom „predaj v obchode“ bola totiž označená časť úpravy Občianskeho zákonníka účinná do 31.12.1991 nachádzajúca sa v § 239 a nasl., ktorá sa však vzhľadom na okolnosti doby týkala naozaj každého predaja tovaru realizovaného v obchode (v kamenných predajniach), a to bez ohľadu na charakter subjektov. Z dôvodu celospoločenských zmien súvisiacich s prechodom Slovenskej republiky na demokratický systém zriadenia a trhové hospodárstvo, ktoré si vyžiadali aj zásadné zmeny civilného kódexu bola táto časť úpravy spolu s jej označením (v jemne pozmenenej podobe „Osobitné ustanovenia o predaji tovaru v obchode“) s účinnosťou od 01.01.1992 presunutá do ust. § 612 Občianskeho zákonníka. Následne dňa 01.04.2004 bola dotknutá úprava zmenená a doplnená v súvislosti so vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie, okrem iného, aj o označenie „spotrebiteľská kúpna zmluva“.

³ bližšie pozri CSACH, K.: Edili by sa divili - vplyv smernice 1999/44/ES na úpravu zodpovednosti za vady v členských štátoch EÚ. In: Milníky práva v stredo európskom priestore 2007 : zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 16.-18.4.2007 v priestoroch ÚZ NR SR Častá-Papiernička. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2007. ISBN 978-80-7160-250-7, s. 215-225

⁴ Podľa článku 1 ods. 2. písm. b) Smernice 1999/44/ES „spotrebný tovar: znamená akýkoľvek hmotný huteľný predmet s výnimkou: (i) tovaru predaného formou exekúcie alebo iným spôsobom na základe zákonnej moci, (ii) vody a plynu, keď sa nepredávajú v obmedzenom objeme alebo určitom množstve, (iii) elektrickej energie;

V procese zmien sledovanej právnej úpravy až po jej dnešnú podobu však došlo nie len k jej presunu v rámci systematiky Občianskeho zákonníka, ale najmä k jej prispôsobeniu sa politike ochrany spotrebiteľa. V neposlednom rade má v súčasnosti na aplikáciu sledovanej úpravy vplyv taktiež rôznorodý charakter subjektov (podnikateľský/nepodnikateľský), ktorý pred zmenou režimu neexistoval.

Zjednodušene možno uviesť, že v rámci záväzkových vzťahov sa môžu vyskytovať tri základné druhy vzťahov, a to:

- a) vzťahy medzi podnikateľmi (B2B),
- b) vzťahy medzi nepodnikateľmi (C2C),
- c) vzťahy medzi podnikateľom a nepodnikateľom – vzťahy spotrebiteľské (B2C);

Pokiaľ ide o zodpovednosť za vady predaného tovaru/predanej veci možno uviesť, že každý z vyššie uvedených vzťahov bude podliehať samostatnej právnej úprave. Zodpovednosť za vady tovaru, ktorý je predmetom kúpnej zmluvy uzavretej medzi dvoma podnikateľskými subjektmi (B2B)⁵ je upravená v § 422 a nasl. zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Obchodný zákonník“). Zodpovednosť za vady veci predanej nepodnikateľským subjektom inému nepodnikateľskému subjektu (C2C) sa bude riadiť všeobecnými ustanoveniami o zodpovednosti za vady pri kúpnej zmluve, ktoré sa nachádzajú v § 596 a nasl. Občianskeho zákonníka a zodpovednosť za vady pri predaji veci podnikateľom nepodnikateľskému subjektu (B2C) by mala byť zase predmetom úpravy ustanovení § 612 a nasl. Občianskeho zákonníka.

Je tomu naozaj tak? Budú sa všetky vzťahy súvisiace s kúpou vecí realizované medzi podnikateľským a nepodnikateľským subjektom riadiť osobitnými ustanoveniami o predaji tovaru v obchode/spotrebiteľskou kúpnu zmluvou?

Pre zodpovedanie položenej otázky je nevyhnutné nahliadnuť do ust. § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka, v zmysle ktorého platí, že *„spotrebiteľ je fyzická osoba, ktorá pri uzatváraní a plnení spotrebiteľskej zmluvy nekoná v rámci predmetu svojej obchodnej*

⁵ Za podnikateľský vzťah v zmysle nastoleného triedenia bude v zmysle § 261 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov potrebné považovať nie len vzťahy medzi podnikateľmi týkajúce sa ich podnikateľskej činnosti, ale i vzťahy vznikajúce medzi inými subjektmi (napr. subjektmi verejného práva, nepodnikateľskými subjektmi pri absolútnych obchodoch a pod.).

činnosti alebo inej podnikateľskej činnosti“. V zmysle § 52 ods. 4 Občianskeho zákonníka teda platí, že postavenie spotrebiteľa môže byť priznané za splnenia zákonných podmienok len fyzickej osobe. Na základe vyššie uvedeného možno uviesť, že nepodnikajúca právnická osoba, ktorá uzavrie zmluvu s dodávateľom, predmetom ktorej bude kúpa veci nebude požívať ochranu poskytovanú kupujúcemu podľa ustanovení Občianskeho zákonníka o predaji tovaru v obchode. Uvedený záver podporuje taktiež skutočnosť, že podľa článku 1 ods. 2 písm. a) Smernice o predaji spotrebného tovaru platí, že *„spotrebiteľ: znamená akúkoľvek fyzickú osobu, ktorá v zmluvách spadajúcich do pôsobnosti tejto smernice koná s cieľom, ktorý sa netýka jej obchodných činností, podnikania alebo profesie“.*

V prípade, ak bude v obchode nakupovať nepodnikajúca právnická osoba mal by sa podľa nášho názoru riadiť právny vzťah založený touto kúpnu zmluvou ustanoveniami § 596 až § 600 Občianskeho zákonníka o zodpovednosti za vady platnými pre „štandardné“ kúpne zmluvy rovnako ako v prípade, ak by bol právny vzťah založený medzi dvoma nepodnikajúcimi subjektmi a nie špeciálnymi ustanoveniami o predaji tovaru v obchode (spotrebiteľskej kúpnej zmluve).

Čo na to novela OZ? V zmysle návrhu novely OZ má byť skúmaná oblasť právnej úpravy obsiahnutá v ôsmej hlave, prvom diely, ôsmom oddieli označenom ako „Osobitné ustanovenia o spotrebiteľskej kúpnej zmluve“. Z uvedeného vyplýva, že návrh novely OZ odstraňuje komplikácie spôsobené duplicitným označením a že sa prikláňa k tomu, že táto oblasť úpravy sa má vzťahovať len na právne vzťahy založené kúpnu zmluvou medzi dodávateľom a spotrebiteľom, nie na všetky právne vzťahy založené pri predaji tovaru v obchode.

Trvajúc na tom, že návrh novely OZ v oblasti spotrebiteľských kúpnych zmlúv prináša len formulačné a kozmetické zmeny uvádzame, že novela OZ zásadne mení rozsah právnych vzťahov spadajúcich pod oblasť spotrebiteľských kúpnych zmlúv. Zmena rozsahu nie je spôsobená zmenou úpravy špeciálnych ustanovení o spotrebiteľskej kúpnej zmluve, ale zmenou definície pojmu spotrebiteľ. V zmysle § 99e novely OZ má totiž platiť, že *„Spotrebiteľ je osoba, ktorá pri uzavretí spotrebiteľskej zmluvy konala s cieľom nevzťahujúcim sa k jej podnikaniu“.* Rekodifikačná komisia sa tak napriek štandardizovanej európskej i slovenskej úprave, ustálenej judikatúre Súdneho dvora EÚ⁶ ako i ustálených

⁶ Napr. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 22. septembra 2001, Cape Snc proti Idealservice Srl a Idealservice MN RE Sas proti OMAI Srl., C-541/99 a C-542/99, Zbierka rozhodnutí (2001) s. I-09049

názorov odbornej verejnosti, podľa ktorých sa za spotrebiteľa má považovať len fyzická osoba opätovne vracia k pojmu „osoba“, čo bude navádzať k rozšíreniu pojmu spotrebiteľ aj na osoby právnické.

Vzhľadom na to, že s uvedenou zmenou koncepcie vymedzenia pojmu spotrebiteľ sa rekodifikačná komisia nijako nevysporiadala (ani v dôvodovej správe) nevedno, či išlo o zámer rekodifikačnej komisie, alebo len chybu v písaní.

Potrebné je však uviesť, že novela OZ ponechala vymedzenie pojmu spotrebiteľ v iných predpisoch na ochranu spotrebiteľa bezo zmeny, čo by v praxi opätovne⁷ spôsobilo značné komplikácie pri výklade tohto pojmu. Jednou z prvých by boli nezrovnalosti v procese vybavenia reklamácií. Tento proces je totiž upravený zákonom č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ochrane spotrebiteľa“), ktorý však postavenie spotrebiteľa priznáva iba fyzickej osobe (§ 2 písm. a) zákona o ochrane spotrebiteľa).

V prípade, ak by nadobudlo účinnosť ust. § 99e novely OZ v navrhovanom znení dostali by sme sa do situácie kedy by síce nepodnikateľská právnická osoba mala v súvislosti so zodpovednosťou za vady veci, ktorá bola predmetom spotrebiteľskej kúpnej zmluvy rovnaké práva ako nepodnikajúca fyzická osoba, avšak proces vybavenia reklamácie by bol pri oboch rôzny.

Nie len z uvedeného dôvodu, ale z celkovej koncepcie ochrany spotrebiteľa nemožno považovať navrhované znenie § 99e novely OZ za vyhovujúce. Bez koncepčných zmien (zmien viacerých predpisov na ochranu spotrebiteľa) nemožno rozširovať právnu ochranu spotrebiteľa aj na právnické osoby.

Regres predávajúceho v dodávateľskom reťazci

Dlhodobou neriešenou otázkou je právo regresu predávajúceho, ktorý z dôvodu zodpovednosti za vady predanej veci plnil kupujúcemu (oprava, vrátenie kúpnej ceny a pod.) voči výrobcovi.

Zodpovednosť za vady tovaru predaného jedným podnikateľom (napr. výrobcom, dodávateľom) inému podnikateľovi (predávajúcemu) je, ako už bolo vyššie uvedené, predmetom úpravy § 422 a nasl. Obchodného zákonníka. Predmetná úprava však stanovuje

⁷ Rovnaká situácia, vymedzenie spotrebiteľa v Občianskom zákonníku ako osoby, bola v podmienkach SR od 01.04.2004 do 31.10.2008. Zároveň až do 30.04.2014 priznával zákon o ochrane spotrebiteľa v zmysle § 2 písm. a) právne postavenie spotrebiteľa fyzickým, aj právnickým osobám. Obe uvedené skutočnosti pritom v praxi spôsobili nemalé komplikácie.

nie len odlišné práva zo zodpovednosti za vady, ale i iné záručné doby ako úprava spotrebiteľskej kúpnej zmluvy.

Z uvedených dôvod sa môže vyskytnúť prípad, kedy bude predávajúci zodpovedať spotrebiteľovi za vady predanej veci, avšak túto zodpovednosť nebude môcť ďalej prenieť (regresne si uplatniť to čo plnil spotrebiteľovi) na výrobcu (resp. dodávateľa v reťazci) z dôvodu toho, že výrobca buď to vôbec, alebo v dostatočnom rozsahu neprevzal záruku za akosť dodaného tovaru.

V uvedenej súvislosti poukazujeme na skutočnosť, že Smernica o predaji spotrebného tovaru pozná inštitút práva na odškodnenie, ktoré je však založené na subjektívnom princípe a nemožno ho stotožňovať s právom regresu, ktoré by malo byť rovnako ako zodpovednosť za vady predanej veci založené na princípe objektívnom.

V zmysle článku 4 Smernice o predaji spotrebného tovaru platí, že *„keď je posledný predávajúci zodpovedný spotrebiteľovi za nesúlad vyplývajúci z konania alebo nedbalosti výrobcu, predchádzajúceho predávajúceho v rovnakom zmluvnom reťazci alebo akéhokoľvek iného sprostredkovateľa, posledný predávajúci má právo uplatniť nárok na nápravu voči zodpovednej osobe alebo osobám v zmluvnom reťazci“*.

Smernica o predaji spotrebného tovaru v uvedenom článku dokonca členským štátom ukladá povinnosť určiť príslušné opatrenia výkonné podmienky na to, aby predávajúci mohol voči zodpovednej osobe (dodávateľom v reťazci) uplatniť svoj nárok.

Vzhľadom na to, že právo odškodnenia upravené smernicou je dané v prípade, ak je daný nesúlad vyplývajúci z konania alebo nedbalosti výrobcu (prípadne predchádzajúceho predávajúceho) možno uvažovať o uplatnení tohto práva v podmienkach Slovenskej republiky prostredníctvom ustanovení o zodpovednosti za škodu. Uvedená skutočnosť však nič nemení na tom, že explicitné vymedzenie tohto práva by postavenie konečných predávajúcich významnejším spôsobom posilnilo.

Zároveň uvádzame, že vo svetle navrhovaných zmien, ktoré zasahujú tak do oblasti občianskoprávnej ako i obchodnoprávnej úpravy záväzkového práva vidíme priestor i na otvorenie diskusie o možnosti zavedenia objektívneho regresného práva konečného predávajúceho voči výrobcovi, čo by umožnilo nastoliť rovnováhu vo vzťahu medzi výrobcami, sprostredkovateľmi a predávajúcimi.

Nemožnosť prevodu práv osoby oprávnenej zo zodpovednosti za vady

Podľa aktuálnej rozhodovacej praxe všeobecných súdov SR sa spolu s prevodom vlastníckeho práva k veci nadobudnutej na základe spotrebiteľskej kúpnej zmluvy na ďalšieho nadobúdateľa neprevádzajú aj práva zo zodpovednosti za vady. Uvedené sa týka prípadov kedy spotrebiteľ prevedie (predá, alebo daruje) vec, ktorá bola predmetom spotrebiteľskej kúpnej zmluvy na inú osobu.⁸

Nadobúdateľ veci tak v prípade výskytu vady veci nemôže túto vadu uplatniť voči predávajúcemu, ale iba voči spotrebiteľovi, od ktorého vec kúpil, čo nijako neprospieva posilneniu jeho postavenia, najmä v prípade darovania, v rámci ktorého je zodpovednosť za vady značne obmedzená.

Diskutabilnou je aj možnosť prevodu práv zo zodpovednosti za vady z pôvodného kupujúceho na nového nadobúdateľa. Prípustnosť tohto prevodu však podľa nášho názoru nemožno vylúčiť.

Z uvedených dôvodov, najmä vzhľadom na možnosť prevodu práv zo zodpovednosti za vady, nevidíme racionálny dôvod, ktorý by mal brániť zavedeniu úpravy, ktorá by normovala automatický prevod práv zo zodpovednosti za vady na nového vlastníka veci.

Opätovné vyskytnutie vady a väčší počet vád

Pojmy opätovne vyskytnutie sa vady a väčší počet vád súvisia so vznikom práva na výmenu veci, či odstúpenie od zmluvy pri odstrániteľných vadách. Výklad týchto pojmov spôsobuje dlhodobo výraznejšie komplikácie. Podľa určitých názorov (prirodzene tieto názory prevažujú na strane predávajúcich) je za opätovné vyskytnutie vady po oprave považované vyskytnutie sa vady až po dvoch už vykonaných opravách a za výskyt väčšieho počtu vád výskyt najmenej troch vád súčasne. Uvedený výklad predmetných pojmov bol formulovaný taktiež v judikáte R 22/1983, ktorý však časom (najmä v súvislosti so zavedením ochrany spotrebiteľa) stratil na závažnosti a od ktorého bol badateľný výraznejší odklon.

V zmysle tohto odklonu bolo za opätovné vyskytnutie sa vady po oprave možné považovať už druhé vyskytnutie sa vady a pod pojem väčší počet vád už výskyt dvoch vád súčasne.

⁸ Pozri napr. JIRKAL, J.: Účastníci právního vztahu z odpovědnosti za vady při prodeji v obchodě. [online]. Dostupné na internete: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucastnici-pravniho-vztahu-z-odpovednosti-za-vady-pri-prodeji-v-obchode-21112.html>.

Napriek spomínanému odklonu sa stále vyskytujú rozhodnutia raziace pôvodný výklad, ktorý osobne nepovažujeme za správny vid' napr. rozsudok Nejvyššího soudu ČR vydaný v konaní vedenom pod sp. zn.: 33 Cdo/1323/2013 dňa 31.03.2015.

V rámci prebiehajúcej rekonštrukcie si vzhľadom na nejednotnosť názorov dovoľujeme navrhnúť úpravu dotknutej právnej úpravy tak, aby došlo k jednoznačnejšiemu vymedzeniu uvedených pojmov.

Záver

Základným cieľom rekonštrukcie by malo byť odstránenie nezrovnalostí, nedostatkov a rozporov aktuálnej právnej úpravy a nie ich prehĺbovanie.

Novela OZ podľa názoru autora v sledovanej oblasti neprináša významnejšie zmeny a dostatočne neodstraňuje existujúce nedostatky právnej úpravy spotrebiteľskej kúpnej zmluvy, pričom niektoré dokonca prehĺbuje.

Autor sa v predkladanom príspevku snažil poukázať na niektoré z nedostatkov, ako i na možnosti ich riešenia.

Návrhom autora do legislatívneho procesu by malo byť zúženie definície pojmu spotrebiteľ na fyzické osoby, zavedenie explicitnej právnej úpravy práva odškodnenia, prípadne práva regresu v dodávateľskom reťazci, zavedenie právnej úpravy umožňujúcej automatický prevod práv zo zodpovednosti za vady pri prevode veci na ďalšieho nadobúdateľa, ako i odstránenie neurčitosti pojmov opätovné vyskytnutie vady po oprave a väčší počet väd.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CSACH, K.: Edili by sa divili - vplyv smernice 1999/44/ES na úpravu zodpovednosti za vady v členských štátoch EÚ. In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2007 : zborník z medzinárodnej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov konanej v dňoch 16.-18.4.2007 v priestoroch ÚZ NR SR Častá-Papiernička. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2007. ISBN 978-80-7160-250-7, s. 215-225

JIRKAL, J.: Účastníci právního vztahu z odpovědnosti za vady při prodeji v obchodě. [online]. Dostupné na internete: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucastnici-pravniho-vztahu-z-odpovednosti-za-vady-pri-prodeji-v-obchode-21112.html>.

VOJČÍK, P.: Občianske právo hmotné 2, 2. aktualizované vydanie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 9788073807191

K NAVRHOVANÝM ZMENÁM V ZABEZPEČENÍ ZÁVÄZKOV

ABOUT PROPOSED CHANGES IN SECURING CLAIMS

Peter Hunák¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá vybranými aspektmi navrhovaných zmien zabezpečovacích inštitútov, ktoré má priniesť rozsiahla novela Občianskeho zákonníka. Aj z dôvodu obmedzeného rozsahu približuje len niektoré zmeny týkajúce sa prostriedkov zabezpečenia pohľadávok (či na druhej strane záväzkov). Špecifickejšie je obsahom príspevku stručná analýza a komparácia vybraných zmien zabezpečovacích inštitútov.

Kľúčové slová

veriteľ, dlžník, záväzok, zabezpečovacie právo, zabezpečovací inštitút

Abstract

The paper deals with selected aspects of proposed changes to security institutes, which should be brought by the extensive amendment to the Civil Code. Also due to limited scope of this paper, it oversees only some changes to the means of securing receivables (or claims on the other hand). More specifically, the content of the paper is a brief analysis and comparison of selected changes of security institutes.

Keywords

creditor, debtor, obligation, security law, security institute

Úvod

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej ako „Občiansky zákonník“) je našim základným, všeobecným, súkromnoprávnym predpisom. Jeho prijatie v šesťdesiatych rokoch minulého storočia a celá následná kodifikácia majetkových a osobných vzťahov bola prejavom koncepčných, systémových, metodologických i obsahových deformácií v oblasti základného súkromnoprávneho zákonodarstva. Občiansky zákonník sa vyznačoval len značne úzkou vecnou pôsobnosťou ohraničenou výlučne na vzťahy vznikajúce v oblasti „uspokojovania hmotných a kultúrnych potrieb občanov“. Ďalšie časti majetkových a osobných práv boli upravené samostatnými zákonníkmi. Došlo tak k vytvoreniu do seba uzavretých odvetvových kódexov a navzájom izolovaných vzťahov, a taktiež k opusteniu tradičných inštitútov a pojmov súkromného práva ako sú napr. záväzkové právo, vecné právo, kúpna zmluva, nájom a pod. Navyše sa, ako

¹ JUDr. Peter Hunák, externý doktorand, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

prírodný dôsledok tohto metodologického prístupu, mnohokrát objavila duplicita rôznych inštitútov, a to hlavne v oblasti záväzkových právnych vzťahov upravených, podľa odvetvia, vo viacerých kódexoch. Pozostatky tohto prístupu sa prejavili aj pri tvorbe Obchodného zákonníka z roku 1991 (zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník ďalej ako „*Obchodný zákonník*“) v zjavnej tendencii upraviť obchodné vzťahy „komplexne“ v celej šírke.²

S ohľadom na uvedené, tak už viac než 25 rokov existuje na našom území potreba rekodifikácie súkromného práva. Táto potreba sa čiastočne naplňa priebežnými novelizáciami a postupne a opakovane sa premieňa na prípadné snahy o rekodifikáciu, ktoré však doteraz neboli dotiahnuté do úspešného konca.

Pôvodne bola úloha rekodifikovať naše súkromné právo zaradená do rámcového plánu legislatívnych úloh na roky 2006 až 2010. Dňa 24.01.2007 tak bola za týmto účelom zriadená rekodifikačná komisia, ktorá vypracovala Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka (ďalej ako „*legislatívny zámer*“), ktorý bol schválený uznesením vlády Slovenskej republiky č. 13 zo dňa 14.01.2009. Po jeho schválení však došlo k pozastaveniu rekodifikačných prác, pretože rekodifikácia nášho súkromného práva nebola zaradená do rámcového plánu legislatívnych úloh a ani do vládneho programu. K zmene došlo až nástupom novej vlády v roku 2012, kedy sa rekodifikácia súkromného práva dostala do rámcového plánu legislatívnych úloh na roky 2012 až 2016. Odvtedy sa na rekodifikácii nášho súkromného práva pracuje stále intenzívnejšie. Podľa zápisnice zo zasadnutia predsedníctva komisie pre rekodifikáciu súkromného práva pod vedením prof. Števäčka a za spoluúčasti vtedajšej ministerky spravodlivosti Lucie Žitňanskej zo dňa 05.09.2017 nie je dostatočný priestor pre veľkú rekodifikáciu občianskeho zákonníka ale len pre tzv. modernizovanie občianskeho zákonníka per partes, primárne zamerané na časti, ktoré dokážu rýchlo získať odbornú a politickú podporu, ktorou je napríklad práve záväzkové právo. Jedným zo záverov tohto zasadnutia tak bolo dohodnúť sa na najbližších krokoch – primárne upraviť všeobecnú časť záväzkov, identifikovať inštitúty, ktoré by sa mali z Obchodného zákonníka vyňať v prospech všeobecnej úpravy Občianskeho zákonníka, a teda odstrániť nechcený dualizmus.

Rekodifikačná komisia pripravila rozsiahly návrh novely Občianskeho zákonníka (ďalej ako „*Návrh Občianskeho zákonníka*“), ktorý bol poskytnutý na verejnú konzultáciu. Náš príspevok sa venuje určitej časti tohto návrhu – záväzkovému právu, resp. konkrétne navrhovaným zmenám v zabezpečení záväzkov.

² Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka schválený uznesením vlády č. 13 zo dňa 14.01.2009.

Zabezpečenie záväzkov

V Návrhu Občianskeho zákonníka sa zabezpečením záväzkov zaoberá Štvrtá hlava Ôsmej časti. V zmysle všeobecných ustanovení Prvého dielu možno záväzok zabezpečiť jedným alebo viacerými zabezpečovacími prostriedkami. V prvom rade dávame do pozornosti, že Návrh Občianskeho zákonníka používa termín „zabezpečovací prostriedok“. Máme za to, že týmto termínom autori nazvali množinu možných, v Návrhu Občianskeho zákonníka upravených, spôsobov zabezpečenia. Ďalej táto textácia, podľa nášho názoru, oslovuje subjekt, ktorý chce zabezpečiť záväzok dlžníka a rovno tomuto ponúka možnosť zabezpečiť tento záväzok viacerými zabezpečovacími prostriedkami. Zabezpečovacie prostriedky Návrh Občianskeho zákonníka vypočítava nasledovne:

- a) Zmluvná pokuta (Druhý diel)
- b) Peňažná zábezpeka (Tretí diel)
- c) Ručenie (Štvrtý diel)
- d) Finančná záruka (Piaty diel)
- e) Záložné právo (Šiesty diel – len odkaz na právnu úpravu Záložného práva v ustanoveniach tohto zákona o vecných právach)
- f) Zabezpečovací prevod práva a zabezpečovacie postúpenie pohľadávky (Siedmy diel)
- g) Dohoda o zrážkach zo mzdy a z iných príjmov (Ôsmy diel)
- h) Uznanie dlhu (Deviaty diel)
- i) Osobitné ustanovenia o správe zabezpečenia záväzku (Desiaty diel) – nejedná sa o samostatný zabezpečovací inštitút

Vo všeobecných ustanoveniach zabezpečenia Návrh Občianskeho zákonníka stanovuje, ktoré záväzky (či ich časti) sú spôsobilé byť zabezpečené. Zabezpečiť tak možno:

- záväzok alebo jeho časť, ktorý pri vzniku zabezpečenia trvá,
- záväzok, ktorý vznikne v budúcnosti, alebo
- záväzok, ktorého vznik závisí od splnenia podmienky.³

Ďalej autori Návrhu Občianskeho zákonníka v tomto diele upravili rôzne situácie, ktoré pri zabezpečení pravidelne vznikajú. Napríklad, že existencia iného zabezpečenia nemá vplyv na platnosť a právne účinky riadne dojednaného zabezpečenia. Alebo ak by sa zabezpečenie stalo nedostatočným v dôsledku poklesu jeho hodnoty, má veriteľ právo žiadať od dlžníka, aby zabezpečenie bez zbytočného odkladu primerane doplnil. Dávame do pozornosti, že autori Návrhu Občianskeho zákonníka na tomto mieste akcentujú primeranosť

³ Ustanovenie § 640 Návrhu Občianskeho zákonníka.

doplnenia. Podľa nášho názoru autori správne mysleli aj na následok nesplnenia žiadosti o doplnenie zabezpečenia. V takom prípade by sa stala splatnou tá časť záväzku dlžníka, ktorá pre pokles hodnoty zabezpečenia nie je zabezpečením krytá. Veľmi zaujímavým je aj ustanovenie upravujúce možnosť dohody o odplate medzi treťou osobou a veriteľom alebo dlžníkom za poskytnutie zabezpečenia záväzku touto treťou osobou.⁴

Zánik zabezpečenia je taktiež upravený všeobecne vo všeobecných ustanoveniach Štvrtej hlavy. Zabezpečenie tak zaniká najneskôr zánikom zabezpečeného záväzku, ale len ak zákon neustanovuje inak. Do všeobecných ustanovení je zaradená taktiež aj zábezpeka, čo je podľa nášho názoru správne, nakoľko máme za to, že sa nejedná o samostatný zabezpečovací prostriedok. Definícia je veľmi podobná aktuálne účinnej definícii, avšak je vynechané ustanovenie § 557 Občianskeho zákonníka (spôsobilosť vkladov v peňažných ústavoch a štátnych cenných papierov byť zábezpekou) a niektoré skutočnosti sú zmenené. Napríklad Občiansky zákonník ako hodnotu veci určuje odhadnú cenu, oproti tomu Návrh Občianskeho zákonníka ako hodnotu veci určuje obvyklú cenu.⁵

Zabezpečovacie inštitúty

V predchádzajúcej kapitole sme sa venovali všeobecným ustanoveniam Návrhu Občianskeho zákonníka a vymenovali sme pomenované zabezpečovacie inštitúty. V tejto kapitole poukážeme na niektoré v nich navrhované zmeny.

1. Zmluvná pokuta.

Veľmi výraznou zmenou je explicitné ustanovenie, že zmluvná pokuta môže byť dojednaná aj ako nepeňažné plnenie s tým, že sa ustanovenia upravujúce zmluvnú pokutu použijú primerane. Uvedené znamená, že zmluvná pokuta nemusí byť výlučne finančného charakteru. Ďalšou zo zmien je tzv. ospravedlnené zavinenie⁶. V prípade, že neexistuje odchylná dohoda strán a nesplnenie povinnosti dlžníka je ospravedlnené, nie je dlžník povinný zaplatiť zmluvnú pokutu. V zmysle Dôvodovej správy k Návrhu Občianskeho zákonníka tak možno uviesť, že dochádza k zjednoteniu terminológie s úpravou nesplnenia

⁴ Ustanovenia § 641 – § 643 Návrhu Občianskeho zákonníka.

⁵ Ustanovenia § 645 a § 646 Návrhu Občianskeho zákonníka.

⁶ V zmysle ustanovenia § 800 Návrhu Občianskeho zákonníka sa za ospravedlnené nesplnenie povinnosti považuje nesplnenie strany, ak je spôsobené prekážkou, ktorá nastala mimo vplyvu tejto strany a bráni jej v splnení povinnosti, ak nemožno rozumne predpokladať, že by povinná strana túto prekážku alebo jej následky odvrátila alebo prekonala a že by v čase vzniku záväzku túto prekážku predvídala alebo mohla predvídať. Nesplnenie je ospravedlnené iba po dobu trvania prekážky a strana je povinná upovedomiť druhú stranu o prekážke, ktorá jej bráni v plnení a o dôsledkoch tejto prekážky akonáhle sa o nej dozvie alebo mala dozvedieť. Ak je prekážka, ktorá zakladá ospravedlnenie strany trvalá, povinnosť neplniacej strany plniť zaniká, súčasne zaniká aj vzájomná povinnosť dotknutej strany.

(nesplnenie namiesto porušenia), zjednoteniu pojmu strana namiesto účastníka a nahradeniu nezavinenia v § 545 ods. 3 Občianskeho zákonníka pojmom ospravedlnením nesplnenia.

2. Peňažná zábezpeka.

Peňažná zábezpeka je v zásade novo upraveným zabezpečovacím inštitútom. Rozumie sa ňou suma, ktorú zmluvná strana vopred zaplatila druhej zmluvnej strane na zabezpečenie svojho záväzku. V prípade, že je peňažnou zábezpekou zabezpečený peňažný záväzok, započíta sa tento záväzok ku dňu svojej splatnosti do výšky peňažnej zábezpeky (ak sa zmluvné strany nedohodnú inak). V rozsahu započítania sa tento peňažný záväzok považuje za splnený. Veľmi rozumne je riešená aj situácia, ako použiť peňažnú zábezpeku, ktorá v zmysle predchádzajúcej vety započítaná nebola. V takom prípade môže veriteľ použiť na uspokojenie svojich splatných nárokov z nesplnenia zabezpečeného záväzku⁷, ak za nesplnenie zodpovedá zmluvná strana, ktorá peňažnú zábezpeku zložila.

3. Ručenie.

Ručenie je upravené v ustanoveniach § 654 až § 674 Návrhu Občianskeho zákonníka. Návrh právnej úpravy ručenia je veľmi podobný kombinácii aktuálne platnej a účinnej právnej úpravy nachádzajúcej sa v Občianskom a Obchodnom zákonníku, pričom v súlade s právnou teóriou zdôrazňuje dvojstranný (zmluvný) charakter ručiteľského záväzku. Ručenie vzniká zmluvou s obligatórne písomnou formou, ktorou sa ručiteľ veriteľovi zaväzuje, že uspokojí jeho pohľadávku, ak ju neuspokojí dlžník. „Po novom“ Návrh Občianskeho zákonníka explicitne stanovuje, že ručenie môže byť obmedzené na určitú dobu, do určitej výšky plnenia alebo inou podmienkou – tzn. ručenie môže byť určitým spôsobom podmienené, či obmedzené.

Ručiteľ a dlžník sú spoločne a nerozdielne zaviazaní veriteľovi (ak sa nedohodnú inak). Ručiteľ, ktorý splnil zabezpečený záväzok alebo jeho časť, vstupuje v rozsahu tohto plnenia do práv veriteľa. Pohľadávka veriteľa s príslušenstvom prechádza na ručiteľa vrátane zabezpečenia a iných práv s ňou spojených, ak nie je v zmluve o ručení dohodnuté inak.⁸ Avšak ak nebol plnením ručiteľa splnený celý záväzok dlžníka, ustanovenie § 671 Návrhu Občianskeho zákonníka stanovuje, že práva veriteľa vyplývajúce zo zabezpečenia dlžníkovho záväzku majú prednosť pred právami, ktoré na ručiteľa prešli v dôsledku plnenia.

⁷ V zmysle ustanovenia § 804 Návrhu Občianskeho zákonníka sú prostriedkami nápravy pre nesplnenie právo na splnenie, právo odoprieť plnenie, právo na zľavu z ceny, právo požadovať úrok z omeškania, ak ide o omeškanie s plnením peňažného dlhu, právo na paušálnu náhradu nákladov na vymáhanie, právo na náhradu škody a právo odstúpiť od zmluvy.

⁸ Tzv. princíp plnej subrogácie, ktorý je modifikovane prevzatý z obchodnoprávnej úpravy ručenia (na rozdiel od občianskoprávnej úpravy regresného nároku).

4. Finančná záruka.

Finančná záruka je upravená v ustanoveniach § 675 až § 690 Návrhu Občianskeho zákonníka. Dávame do pozornosti podľa nášho názoru najväčšiu zmenu, ktorou je, že vystaviteľom môže byť „akýkoľvek“ subjekt a len v prípade, ak je vystaviteľom banka, či pobočka zahraničnej banky, bude sa jednať o bankovú záruku. V aktuálne účinnej právnej úprave sa nachádza práve úprava bankovej záruky, kde vystaviteľom môže byť len banka, alebo pobočka zahraničnej banky. Návrh Občianskeho zákonníka tak ustupuje od monopolizácie finančnej záruky bankou, či pobočkou zahraničnej banky.

5. Záložné právo.

V časti Návrhu Občianskeho zákonníka týkajúce sa právnej úpravy záväzkov, sa pri úprave záložného práva nachádza len odkaz s uvedením, že záväzok možno zabezpečiť záložným právom k spôsobilému zálohu podľa ustanovení tohto zákona o vecných právach, ak zákon neustanovuje inak. Samotnému záložnému právu sa v tomto príspevku, hlavne z dôvodu rozsiahlosti právnej úpravy, nebudeme venovať.

6. Zabezpečovací prevod práva a zabezpečovacie postúpenie pohľadávky.

Dochádza k prebratiu pôvodných ustanovení § 553 až § 554 Občianskeho zákonníka.

7. Dohoda o zrážkach zo mzdy a z iných príjmov.

V zmysle Dôvodovej správy k Návrhu Občianskeho zákonníka sa preberá pôvodné znenie ustanovenia § 551 ods. 1 a 2 Občianskeho zákonníka. Avšak vzhľadom na potreby praxe sa zavádza nové pravidlo o vzájomnej konkurencii viacerých dohôd o zrážkach zo mzdy, ktoré vychádza z právnej úpravy obsiahnutej v Exekučnom poriadku. Uvedené znamená, že v prípade existencie konkurencie viacerých dohôd predložených v rovnaký deň, sa určí pomer podľa počtu takto predložených dohôd (napríklad pri predložení troch dohôd dochádza k rozdeleniu plnenia na tretiny atď.).

8. Uznanie dlhu.

Navrhaná úprava uznania dlhu je, podobne ako ručenie, akousi kombináciou občianskoprávneho uznania dlhu a obchodnoprávneho uznania záväzku. Preberá sa definícia nachádzajúca sa v ustanovení § 323 ods. 1 Obchodného zákonníka s požiadavkou splnenia prísnejšieho občianskoprávneho kritéria „určený čo do dôvodu a výšky“ podľa pôvodného znenia ustanovenia § 558 Občianskeho zákonníka.

Záver

Potreba zásadnej novelizácie právnej úpravy občianskeho práva, či rekonštrukcie nášho súkromného práva existuje už viac než dve dekády. Záverom si dovoľíme vysloviť

názor, že po rokoch legislatívnych prác konečne dochádza k tak dlho očakávaným zmenám. Z právnoteoretického hľadiska vyzeraajú navrhované zmeny pozitívne, avšak až prax ukáže, nakoľko sú tieto zmeny reálne aplikovateľné a využiteľné.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

FEKETE, I. 2014. Občiansky zákonník : veľký komentár . 1. zväzok , Všeobecná časť (§ 1 až § 122). 2. aktualizované a rozš. vyd. Bratislava : Eurokódex , 2014. 816 s. ISBN 978-80-8155-039-3.

FEKETE, I. 2015. Občiansky zákonník : veľký komentár . 3. zväzok , Dedenie. Záväzkové právo - všeobecná časť (§ 460 až § 587). 2. aktualizované a rozš. vyd. Bratislava : Eurokódex , 2015. 931 s. ISBN 978-80-8155-041-6.

MAMOJKA, M. a kol. 2016. Obchodný zákonník. Veľký komentár. 2. zväzok. Bratislava : Eurokódex, 2016. 651 s. ISBN 978-80-8155-067-6.

PATAKYOVÁ, M. a kol. 2014. Obchodný zákonník. Komentár. 4. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2014. 1677 s. ISBN 978-80-89603-12-1.

Zákon č. 40/1946 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka schválený uznesením vlády č. 13 zo dňa 14.01.2009.

Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony.

Dôvodová správa k vládnomu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony.

ZABEZPEČOVACIE PRÁVNE INŠTITÚTY Z POHLADU DE LEGE FERENDA

SECURITY LEGAL INSTITUTES OF THE VIEW OF DE LEGE FERENDA

Michaela Kútiková¹

Abstrakt

Súkromné právo slúžiace záujmom jednotlivých osôb (fyzických alebo právnických) upravuje veľmi široký okruh osobných a majetkových práv súkromnoprávnej povahy. Zároveň zahŕňa veľké množstvo právnych vzťahov a inštitútov, ktoré sú v súčasnosti v podmienkach Slovenskej republiky kodifikované vo viacerých právnych predpisoch, nevynímajúc Občiansky zákonník a Obchodný zákonník.

Kľúčové slová:

Zmluvná disciplína. Zabezpečenie záväzku. Rekodifikácia súkromného práva.

Abstract

Private law serving individual interests (physical or legal) governs a very wide range of personal and property rights of a private law nature. At the same time, it encompasses a large number of legal relations and institutes that are currently codified in the conditions of the Slovak Republic, enshrined in several legal regulations, not exempting the Civil Code and the Commercial Code.

Keywords:

Contract discipline. Securing the contract. Recodification of privat law.

Úvod

Občianske právo hmotné je jedna z najvýznamnejších oblastí práva, s ktorou sa stretáva asi každý jednotlivec v zásade každodenne. Základný rámec tejto právnej úpravy je primárne tvorený zákonom č. 40/1964 Zb. Občianskym zákonníkom. S ohľadom na „dlhovekosť“ tohto právneho predpisu je možné predpokladať istý stupeň nepružnosti, čoho dôkazom sú aj viaceré novelizácie. Občiansky zákonník bol prijatý v roku 1964. Odvtedy prešiel viacerými úpravami (najväčšou bola zmena v roku 1991), keď sa aj súkromné právo muselo prispôbiť novému demokratickému režimu. Občiansky zákonník ako norma generálneho významu sa stal po mnohých novelizáciách, rokmi neprehľadným i zložitým.

¹ JUDr. Michaela Kútiková – Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela, Katedra obchodného a hospodárskeho práva - externá doktorandka

V súčasnosti možno konštatovať, že platí absurdný stav, kedy dva rozsiahle kódexy – Občiansky zákonník a Obchodný zákonník, upravujú takmer rovnaké práva a povinnosti subjektov záväzkových právnych vzťahov. Súčasná duálna úprava súkromnoprávných záväzkov obsiahnutá paralelne v Občianskom zákonníku i v Obchodnom zákonníku značne zneprehľadňuje právnu úpravu a v niektorých prípadoch narúša predvídateľnosť právnej úpravy. Monistická koncepcia záväzkov je preto všeobecne vnímaná ako žiadúca. Predkladaný legislatívny návrh novej koncepcie súkromného práva je zameraný predovšetkým na oblasť záväzkových vzťahov. Uvedený príspevok sa zaoberá rekodifikačnými cieľmi predkladaného legislatívneho návrhu „Nového Občianskeho zákonníka“, s ohľadom na zabezpečovacie právne inštitúty a ich úpravu *de lege ferenda*. Posledná časť je venovaná inštitútom, ktoré sú ako novom začlenené do textu „Nového Občianskeho zákonníka“ legislatívneho návrhu zákona.

Historický exkurz súkromného práva v podmienkach Slovenskej republiky

Zmena režimu (po novembri 1989) sa musela prejavovať aj v zmene hospodárstva, ktoré už malo byť založené na slobodnom podnikaní. Tejto požiadavke však nemohol vyhovieť Hospodársky zákonník, vybudovaný na verejnoprávnom základe, a preto bol 5. novembra 1991 prijatý Obchodný zákonník, ktorý bol už koncipovaný tak, aby slobodu podnikania rešpektoval. Obchodný zákonník bol nepopierateľne pozitívnym riešením, čo umožnilo rozvoj trhových vzťahov. Zvolilo sa teda riešenie, ktorého výsledkom nebol len samotný Obchodný zákonník, ale aj rozsiahla novela Občianskeho zákonníka, a tým sa nielen na Slovensku, ale aj v Českej republike nastolila dualistická koncepcia, kde popri sebe existovali/existujú dve samostatné právne úpravy, občianskoprávna a obchodnoprávna. V dôvodovej správe zákona č. 513/1991 Zb. sa uvádza, že na základe skúseností z vývoja občianskeho práva v iných krajinách (Francúzsko, Rakúsko, Nemecko) sa ukázalo, že v rozvinutom obchode sa vytvárajú špecifické trhové vzťahy, ktorých úpravu nie je vhodné a ani praktické včleňovať do občianskeho zákonníka. Práve z tohto dôvodu sa z občianskeho práva vyčlenilo obchodné právo, ktoré sa kodifikovalo v samostatnom Obchodnom zákonníku. Predmetná dôvodová správa definovala Občiansky zákonník ako normu „*lex generalis*“ a Obchodný zákonník ako normu „*lex specialis*“, s ohľadom na fakt, že Obchodný zákonník upraví vzťahy typické pre obchod.

Začiatkom roka 2012 bol v Českej republike prijatý nový Občiansky zákonník, čím sa vzťah občianskeho a obchodného práva zmenil pod vplyvom monistickej koncepcie, podľa

ktorej sú v samostatnom zákone upravené občianskoprávne otázky a problematika obchodných spoločností a družstva je včlenená do osobitnej právnej úpravy. V dôvodovej správe nového českého Občianskeho zákonníka sa uvádza, že predchádzajúca právna úprava bola núdzovým riešením, ktorého cieľom malo byť iba provizórne a dočasné vyriešenie aktuálnych nedostatkov do celkovej rekonštrukcie občianskeho práva.

Právny stav de lege lata

Súkromnoprávna úprava záväzkov je v normatívnom prostredí Slovenskej republiky daná predovšetkým existenciou dvoch nosných súkromnoprávných kódexov, ktorým je Občiansky zákonník upravujúci oblasť civilistiky a Obchodný zákonník upravujúci oblasť komercionalistiky. Každý z týchto kódexov obsahuje vlastný výpočet zabezpečovacích inštitútov vzhľadom ku skutočnosti, že vzájomný vzťah Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka je vymedzený v § 1 ods. 2 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (*ďalej len „OBZ“*), ako normy *lex generalis* k *lex specialis*. Normatívna úprava Obchodného zákonníka je nezávislá vo vzťahu k inštitútom, ktorými sú ručenie, banková záruka uznanie záväzku a zmluvná pokuta. V prípade záväzkových vzťahov, ktoré sa spravujú Obchodným zákonníkom platí zásada vyjadrená v § 261 ods. 7 OBZ, a teda zabezpečujúce záväzky nasledujú osud hlavného záväzku. *„V zmysle § 261 ods. 7 OBZ, touto časťou zákona sa spravujú aj vzťahy, ktoré vznikli pri zabezpečení plnenia záväzkov v záväzkových vzťahoch, ktoré sa spravujú touto časťou zákona podľa predchádzajúcich odsekov, ako aj záložné právo k nehnuteľnostiam pri zabezpečení práv spojených s dlhopismi a záložné právo k cenným papierom v rozsahu ustanovenom osobitným zákonom.“*² V prípade voľby použitia režimu Obchodného zákonníka je všeobecne platná zásada vyjadrená v § 261 ods. 7 OBZ určitým spôsobom modifikovaná. Ide o špecifickú situáciu, lebo zmluvné strany môžu takúto dohodu počas trvania zmluvy zrušiť, ale aj uzavrieť a tým môžu dohodou meniť režim, pod ktorý spadá ich zmluva. Uvedené je možné len za podmienky vyjadrenej v § 262 ods. 3 OBZ a to tak, že osoba poskytujúca zabezpečenie prejavila súhlas s voľbou Obchodného zákonníka alebo v čase vzniku zabezpečenia vedela, že zabezpečený záväzok sa spravuje Obchodným zákonníkom.

Realizácia subjektívnych práv a povinností vyplývajúcich zo záväzkových právnych vzťahov je zabezpečená systémom obchodnoprávných ako aj občianskoprávných inštitútov, ktoré plnia funkciu záruk. Vo všeobecnom zmysle slova je táto záruka poskytovaná už

² § 261 ods. 7 OBZ

samotnou povahou práva. Esenciálnym znakom každého subjektívneho práva je existencia možnosti domáhať sa jeho ochrany, ak povinnosti zo záväzkového vzťahu neboli riadne a včas splnené. Oprávnená osoba z takéhoto vzťahu – veriteľ môže svoje právo, uplatniť na súde žalobou. S ohľadom na samotnú realizáciu subjektívnych práv a povinností vyplývajúcich zo záväzkových právnych vzťahov je najpodstatnejší účel a funkcie, ktoré majú plniť. Zabezpečovacie právne inštitúty primárne plnia zabezpečovaciú, preventívnu, reparačnú a represívnu funkciu.

Zabezpečovacia funkcia je vyjadrená vo forme istoty na strane oprávneného subjektu. Je výhodou pre veriteľa, keď si je istý do splatnosti záväzku, že v prípade nesplnenia záväzku dlžníka bude jeho pohľadávka uspokojená z akcesorického záväzku. Preventívna funkcia spočíva v prospech veriteľa tak, že pôsobí najmä voči dlžníkovi. Jej podstatou je reálne zabezpečiť záväzkovú povinnosť, čím upevňuje postavenie veriteľa a zároveň vedie dlžníka k zodpovednému plneniu svojej povinnosti tak, aby neboli ohrozené záujmy veriteľa. Ak je splnená zabezpečovacia funkcia prevencia je úspešná. Reparačná funkcia oprávňuje veriteľa po splatnosti záväzku uspokojiť svoju pohľadávku subsidiárne z majetku dlžníka alebo náhradného dlžníka, ak preventívna funkcia nebola naplnená. Represívna predstavuje formu trestu za porušenie povinnosti.

Zabezpečovací vzťah je závislý od existencie hlavného záväzku, resp. zabezpečovaného záväzku, má teda akcesorickú povahu. Akcesorická povaha zabezpečovacieho právneho vzťahu spočíva v tom, že v súvislosti so vznikom predpokladá existenciu hlavného zabezpečovacieho záväzku. V súvislosti so zánikom takisto závisí od zániku hlavného záväzkového vzťahu. Okamih zániku vedľajšieho právneho vzťahu nemusí byť totožný s okamihom zániku hlavného právneho vzťahu, kým vznik zabezpečovacieho vzťahu je vždy viazaný na zabezpečovací právny vzťah, jeho zánik môže nastať v niektorých prípadoch samostatne, nezávisle od zániku hlavného právneho vzťahu, a to tak, že vedľajší zabezpečovací právny vzťah z určitých dôvodov zanikne, kým hlavný trvá ďalej. Akcesorická povaha zabezpečovacieho záväzku napokon spočíva v tom, že čo do svojho obsahu je zabezpečovací právny úkon podmienený zásadne obsahom hlavného právneho vzťahu, i keď nemusí byť vždy rovnaký.³

³ JAKUBOVIČ, D.: Zmluvná disciplína a zabezpečovacie právne inštitúty v obchodnom práve. Bratislava: EPOS, 2005, s. 299.

Právny stav de lege ferenda, s ohľadom na úpravu zabezpečovacích inštitútov

Predkladaný legislatívny návrh Občianskeho zákonníka je predovšetkým zacielený na oblasť záväzkového práva, ktorej primárnym cieľom je posilnenie zmluvnej slobody medzi stranami, nakoľko v súčasnej aplikačnej praxi bolo viac či menej bežné, že súdy slobodne uzavreté zmluvy s banálnymi nedostatkami považovali za absolútne neplatné. Takisto by sa mala posilniť ochrana slabších strán, napríklad bežných spotrebiteľov alebo nájomcov bytov. Rekodifikáciou bude spotrebiteľské právo oveľa prehľadnejšie. Návrh zákona tiež reflektuje nové typy zmlúv, ktoré bežní občania a podnikatelia často uzatvárajú online a doteraz však nejstvovala jednoznačná odpoveď, či je takáto dohoda právne záväzná. Novela Občianskeho zákonníka upraví aj niektoré typy zmlúv, ktoré zjednotí. Doteraz totiž existovali dve rozdielne úpravy kúpnej zmluvy alebo zmluvy o dielo. Jeden typ bol uvedený v Občianskom a druhý v Obchodnom zákonníku. Zmenám sa nevyhne ani oblasť komercionalistiky a podľa požiadaviek praxe sa upravujú nové typy zmlúv, ako lízingová zmluva, zmluva o poskytnutí služby, zmluva o franšíze a zmluva o zachovaní mlčanlivosti a o dôvernej informácii. Zároveň by sa posilnil inštitút odporovateľnosti, ktorý má zabrániť takýmto špekulatívnym prevodom.

Zabezpečenie záväzkov je z pohľadu systematiky novej právnej úpravy obsiahnuté v 4. časti „*Nového Občianskeho zákonníka*“. Obsahuje komplexnú úpravu zabezpečujúcich inštitútov. V prvom diele sú obsiahnuté ustanovenia všeobecného charakteru a v nasledujúcich sú obsiahnuté konkrétne inštitúty. Všeobecné ustanovenia vyjadrujú generálne pravidlá, ktoré vychádzajú primárne z právnej teórie a aktuálneho stavu judikatúry, pričom sú aplikovateľné na všetky druhy zabezpečenia záväzkov podľa tohto diele. Zákon pre túto oblasť právnej úpravy definuje diapazón inštitútov, ktorými sú: finančná záruka, peňažná zábezpeka, zmluvná pokuta, ručenie, záložné právo, dohoda o zrážkach zo mzdy a iných príjmov, uznanie dlhu a inštitút správy zabezpečenia. Terminologicky a viac či menej aj obsahovo sú do textu legislatívneho návrhu zakomponované úplne nové inštitúty, ktorými sú finančná záruka, peňažná zábezpeka a inštitút správy zabezpečenia. Z dôvodovej správy vyplýva, že peňažná zábezpeka je pragmaticky nový inštitút, ktorý zodpovedá štandardným inominátnym dohodám o tzv. peňažnej kaucii a vykazuje niektoré podstatné znaky preddavku a závdavku. Právna úprava peňažnej záruky je dispozitívna, jej použitie je univerzálne, čím je možné v praxi predpokladať rôzne modifikácie. Jej podstatou je však peňažné plnenie vopred, ktoré má primárne zabezpečovací a sekundárne solučný charakter. Použitie peňažnej zábezpeky sa spravuje dohodou zmluvných strán. Pri absencii odlišnej dohody sa suma peňažnej zábezpeky započíta proti splatnému záväzku, ktorý zabezpečuje. Ak je zabezpečený

záväzok nepeňažný, je započítanie neprípustné. Použitie peňažnej zábezpeky na uspokojenie nárokov z nesplnenia zabezpečeného záväzku je možné bez ohľadu na skutočnosť, či ide o záväzok peňažný alebo nepeňažný. Ustanovenie ukladá povinnosť vrátiť nespotrebovanú zábezpeku resp. jej časť, ktorá je podmienená zánikom zabezpečeného záväzku a uplynutím príslušnej lehoty. Ak medzičasom vznikli na strane veriteľa (ďalšie) nároky z nesplnenia zabezpečeného záväzku, môže byť peňažná zábezpeka použitá na ich uspokojenie a zložiteľovi bude vrátený iba takto vzniknutý prebytok. Právna úprava peňažnej zábezpeky v Občianskom zákonníku má všeobecný charakter a nevťahuje sa na individuálne inštitúty podľa osobitných predpisov.

V rámci právnej úpravy finančnej záruky sa preberá pôvodné znenie § 313 až 322 Obchodného zákonníka o bankovej záruke s určitými zmenami a doplneniami. Vzhľadom na požiadavky praxe sa upúšťa od bankového monopolu, pokiaľ ide o vystavenie finančnej záruky, a samotnú finančnú záruku resp. záručnú listinu môže vystaviť aj iný vystaviteľ ako banka alebo pobočka zahraničnej banky. To má okrem iného za následok aj zmenu v názve inštitútu. Ak finančnú záruku vystaví banka alebo pobočka zahraničnej banky, pôjde naďalej o bankovú záruku. Pokiaľ zákon hovorí o bankovej záruke, nevzťahujú sa tieto ustanovenia na iné druhy finančnej záruky. Oproti predchádzajúcej úprave sa zdôrazňuje význam dohody o vystavení finančnej záruky, ktorú môže s vystaviteľom uzavrieť dlžník alebo iná osoba odlišná od beneficenta. Súčasne je legislatívne podporený abstraktný charakter finančnej záruky. V záujme právnej istoty zmluvných strán a dotknutých subjektov sú osobitne upravené podmienky a následky zmeny finančnej záruky, ako aj oznamovacie povinnosti a nadväzujúce odovzdanie príslušných dokladov.

Zavádza sa inštitút správy zabezpečenia, pričom sa pripúšťajú aj iné formy zdieľania zabezpečenia viacerými veriteľmi. Zároveň sa odkazuje na osobitnú zákonnú úpravu v novozavedených §§ 88e až 88o zákona č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Inštitút správy zabezpečenia sa má vzťahovať aj na transakcie na kapitálových trhoch (dlhopisy) a je prepojený s legislatívou pre dlhopisy.

Zámerom legislatívneho návrhu je tiež zakomponovať do znenia zákona aj inštitút správcu zabezpečenia. Tento však z pohľadu systematiky nie je zaradený pri jednotlivých zabezpečovacích inštitútoch. Tento inštitút pochádza z anglického práva (security agent) a v bankovej praxi sa využíva v syndikovaných úveroch, kedy jedna z bánk vystupuje ako správca zabezpečenia poskytnutého úveru. Z dôvodu transakčných nákladov a implementácie

týchto transakcií je v praxi často vhodné, aby zabezpečenie za syndikát bánk spravovala jedna banka alebo pobočka zahraničnej banky. V súčasnosti sa na tieto transakcie využíva kombinácia existujúcich právnych inštitútov (zastúpenie, aktívna solidarita) a inominátnej zmluvnej úpravy. Tieto dojednania však doposiaľ neboli testované v judikatúre. Navrhovaná úprava je vzhľadom na určité špecifiká obmedzená na banky, zahraničné banky a pobočky zahraničných bánk. Zároveň však navrhovaná úprava samozrejme nevylučuje, aby si akékoľvek iné strany v rámci svojej zmluvnej autonómie dojednali funkčne podobné vzťahy pri využití všeobecných inštitútov občianskeho práva a inominátnej zmluvnej úpravy. Navrhovaná úprava takisto nevylučuje, aby si banky a pobočky zahraničných bánk mimo navrhovanej zákonnej úpravy v rámci svojej zmluvnej autonómie dojednali inú úpravu svojich vzťahov.

Záver

Je možné s určitosťou povedať, že ak by došlo k zjednoteniu inštitútov duplicitne upravených v doposiaľ platných kódexoch, predišlo by sa nejasnostiam v aplikačnej praxi. Na druhej strane treba poukázať aj na rozhodovaciu činnosť Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorý svojou judikatúrou prispieva k zjednoteniu rozhodovacej činnosti súdov. Samozrejme, treba brať vždy na zreteľ aj okolnosti konkrétneho prípadu a aj skutočnosť, že laická verejnosť sa ťažšie orientuje v rozhodnutiach súdov. Určite je vhodné poznamenať, že legislatívny zámer podrobne uvádza, že vznik dualizmu občianskeho a obchodného práva (vrátane zmluvného dualizmu) je záležitosťou 19. storočia a v niektorých krajinách sa dosiaľ udržiava skôr silou zotrvačnosti a v dôsledku historických tradícií. Samotnú kodifikáciu obchodného práva v naznačenom zmysle považujú všetci poprední európski civilisti za historicky podmienenú, ktorú už nemožno v súčasnosti odporúčať. Tento trend potvrdzujú rekodifikačné práce v celej Európe, pričom pre Slovensko je osobitne významný príklad nového Občianskeho zákonníka v Českej republike, s ktorou nás spája spoločná legislatívna história.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

JAKUBOVIČ, D.: Zmluvná disciplína a zabezpečovacie právne inštitúty v obchodnom práve. Bratislava: EPOS, 2005, 494 s. ISBN 80-8057-647-5.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník

Zákon č. 109/1964 Zb. Hospodársky zákonník

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník

Důvodova zpráva, s. 579. Dostupné na internete[15.12.2018].

Důvodova zpráva, s. 582. Dostupné na internete [15.12.20128].

Důvodová zpráva. Dostupné na internete:

<http://www.nrsr.sk/dk/Download.aspx?MasterID=85733> [15.12.2018].

Dôvodová správa k legislatívnemu návrhu Občianskeho zákonníka. Dostupné na internete:

<https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>[15.12.2018].

ZABEZPEČOVACIE INŠTITÚTY SÚKROMNOPRÁVNÝCH VZŤAHOV

SECURITY INSTITUTIONS OF PRIVATE LAW RELATIONS

Vladislav Marko¹

Abstrakt

Autor sa v príspevku zaoberá analýzou príslušných ustanovení Občianskeho zákonníka upravujúcich právne prostriedky, ktoré posilňujú postavenie veriteľa na dosiahnutie plnenia v záväzkovoprávnom vzťahu pre prípad ignorovania obsahu právneho dojednania zo strany spolukontrahenta, resp. porušenia jeho povinností spočívajúcich v riadnom a včasnom splnení záväzku. Autor v príspevku precizuje nielen základný teoreticko-aplikačný výklad zabezpečovacích inštitútov, ale vybrané formy zabezpečenia analyzuje aj z pohľadu dlho očakávaných zmien záväzkovej časti Občianskeho zákonníka.

Kľúčové slová

zabezpečenie záväzku, zmluvná pokuta, ručenie, legislatívny zámer

Abstract

The paper deals with the relevant provisions of the Civil Code which regulate the legal means enhancing the position of the creditor to achieve fulfilment in an obligation relationship in case of ignoring the content of the legal arrangement by the co-stipulator, respectively breach duties which consist in the proper and timely fulfilment of obligation. The paper specifies not only the basic theoretically-applicational interpretation of security institutions, but analyses few of them in terms of long-awaited changes in the part of Civil Code dealing with obligations.

Keywords

securing obligation, contractual penalty, liability, legislative intention

„Právo si váži slušnosť, verejne sa hlási ku znalosti dobrého a spravodlivého, oddeľuje dovoľené od nedovoľeného a túži viesť ľudí k dobru nielen prostredníctvom strachu pred trestom, ale aj prostredníctvom povzbudenia odmenou. Právo je umenie dobra a spravodlivosti.“

V kontexte vyššie uvedených slov Celsiusa si dovoľíme spomenúť aj kategóriu akou je vymožiteľnosť práva, ktorá je jedným z dlhodobých a kľúčových problémov Slovenskej republiky. Je to nepochybne téma, ktorá si zaslúži oveľa väčšiu pozornosť kompetentných

¹ JUDr. Vladislav Marko, PhD., Katedra súkromnoprávných vied, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, vladislav.marko@minv.sk

subjektov, nakoľko je kľúčovým nástrojom potrebným tak k efektívnemu fungovaniu podnikateľského prostredia, ako aj k demokratickému fungovaniu občianskej spoločnosti ako takej. Aj napriek tomu, že dosiahnutie vymožitelnosti práva nemôžeme prvoplánovo vnímať ako súčasť práva na súdnu a inú právnu ochranu, je táto kategória bezpochyby pozitívnym záväzkom štátu, ktorý by mal na základe právnych nástrojov hľadať riešenia nielen zlepšujúce samotnú vymožitelnosť práva ale aj riešenia prispievajúce k skvalitneniu podnikateľského prostredia, či k zodpovednejšiemu správaniu sa subjektov v kontraktálnych vzťahoch. Treba povedať, že v tomto smere majú svoje nezastupiteľné miesto aj zabezpečovacie inštitúty. Aj keď všeobecne platí, že subjektívne práva a povinnosti účastníkov súkromnoprávných vzťahov sú chránené komplexným systémom súkromnoprávných záruk, čo je v najširšom slova zmysle vidieť aj v priereze samotných zásad súkromného práva, zmluvná disciplína účastníkov zmluvných vzťahov nie je ideálna. Aj napriek preventívnemu pôsobeniu občianskoprávných noriem a konkrétnemu a právne jasnému vymedzeniu práv a povinností zmluvných strán, dochádza častokrát k porušovaniu či ignorovaniu dohôd. Pre poškodeného v záväzkovom právnom vzťahu je to bezpochyby nežiaduce, nakoľko sa bezdôvodne zasahuje do jeho záujmov a spôsobuje sa mu ujma v jeho osobnej či majetkovej sfére. Práve z týchto dôvodov právny poriadok upravuje i skupinu zabezpečovacích prostriedkov, ktorých prvoradým účelom je v zmluvnom vzťahu zvýšiť istotu veriteľa na dosiahnutie plnenia tzn. zvýšiť istotu veriteľa, že záväzok dlžníka bude riadne a včas splnený. Spolukontrahenta je možné k tomuto motivovať i pod hrozbou sankcie, resp. sa uspokojiť aj proti jeho vôli. S odkazom na vyššie uvedené možno konštatovať, že aj zabezpečovacie inštitúty sú tak jednou so záruk nepriamo prispievajúcich k zefektívneniu vymožitelnosti práva v Slovenskej republike. V konečnom dôsledku aj sám Celsius vo svojom výroku konštatuje, že ak nemožno viesť ľudí k dobru prostredníctvom povzbudenia, odmenou, možno dobro a spravodlivosť zabezpečiť aj represiou - prostredníctvom strachu pred trestom, ktorý spolu s preventívno-výchovnou funkciou tvorí bez akýchkoľvek pochybností imanentnú súčasť každého zo zabezpečovacích prostriedkov. V rovine súkromného práva nachádzame celé spektrum zabezpečovacích inštitútov. Aj napriek tomu, že v súlade s koncepciou legislatívneho zámeru sa v právnej úprave záväzkového práva upúšťa od dualizmu zmluvných dojednaní (vrátane zabezpečovacích prostriedkov), vzhľadom na súčasnú neexistenciu právneho monizmu ich nachádzame individuálne upravené tak v Občianskom zákonníku, ale aj v ďalších právnych kódexoch akými sú Obchodný zákonník, Zákonník práce a pod. Vychádzajúc však z legislatívneho zámeru je možné konštatovať, že súčasná dualita paralelných zmluvných sústav je prekonaná. Aj z pohľadu adresáta právnej

normy je umiestnenie kompletnej úpravy určitého rovnorodého vzťahu vrátane jeho všetkých špecifikácií platných pre obchodno-právny, či spotrebiteľský vzťah na jednom mieste prijateľnejšie. Zabezpečovací vzťah je samostatným, novým právnym vzťahom a jeho existencia priamo závisí od trvania hlavného, zabezpečovaného vzťahu. Preto právna teória tieto prostriedky posilňujúce hmotnoprávne aj procesné postavenie veriteľa voči dlžníkovi nazýva prostriedkami akcesorickými. To či k vzniku zabezpečovacieho vzťahu dôjde alebo nie, je len na vôli veriteľa. Občiansky zákonník upravuje zabezpečovacie prostriedky v ustanoveniach § 544 až §558 prostredníctvom zmluvnej pokuty, ručenia, dohody o zrážkach zo mzdy a z iných príjmov, záložnej zmluvy, zabezpečovacieho prevodu práva, zabezpečovacieho postúpenia pohľadávky, zábezpeky a uznania dlhu. Právna úprava zabezpečovacích inštitútov je upravená i v Obchodnom zákonníku, a to v ustanoveniach § 300 až § 323. Niektoré zabezpečovacie inštitúty upravuje Obchodný zákonník komplexne (banková záruka, ručenie, uznanie záväzku) a právne vzťahy z nich vznikajúce sa riadia týmto kódexom. Inak to je s právnou úpravou zmluvnej pokuty, ktorá je Obchodnom zákonníku koncipovaná ako „niektoré ustanovenia o zmluvnej pokute“ a len dopĺňa právnú úpravu tohto inštitútu v Občianskom zákonníku vzhľadom na špecifiká obchodno-záväzkových vzťahov. Treba tiež uviesť, že aplikácii zabezpečovacích inštitútov, ktoré nie sú upravené v Obchodnom zákonníku vôbec, napríklad záložné právo, zabezpečovací prevod práva a pod. v obchodno-záväzkových vzťahoch nič nebráni.² V súlade s názvom príspevku sa budeme v ďalšom texte venovať podrobnejšiemu rozboru zmluvnej pokuty a inštitútu ručenia, nakoľko tie v spoločenskej praxi patria k veľmi často využívaným formám zabezpečenia.

Zmluvná pokuta je zmluvnými stranami písomne uzavretá dohoda pre prípad porušenia zmluvnej povinnosti aj keď oprávnenému účastníkovi nevznikne žiadna škoda. Z esenciálnych náležitostí zmluvnej pokuty právny poriadok vyžaduje pod sankciou neplatnosti písomnú formu, výšku pokuty, alebo účastníkmi dohodou určený spôsob jej určenia, jednoznačné vymedzenie povinnosti porušenie ktorej má byť zmluvnou pokutou zabezpečované a samotnú existenciu zabezpečovaného záväzkovo-právneho vzťahu, keďže záväzok z dohody o zmluvnej pokute je záväzkom akcesorickým a jeho existencia a dôsledky sa viažu na hlavný záväzok. Ak k vzniku hlavného záväzku nedôjde, alebo je uzatvorený neplatne, logicky nemôžu nastať ani účinky akcesorického záväzku, ktorý mal zabezpečovať plnenie zmluvnej povinnosti a dojednanie o zmluvnej pokute bude neplatné taktiež.³ Obdobne to platí i v prípade premlčania práva na splnenie hlavného záväzkovo-právneho

² Pozri § 1 ods. 2 zák. č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

³ Pozri: rozsudok Najvyššieho súdu SR z 2. apríla 1998, sp. zn. 3 Obo 7/98, R 14/1999

vzťahu. V takom prípade dochádza k premlčaniu práva i na zmluvnú pokutu, čo možno vyvodit' aj bez výslovnej právnej úpravy v Občianskom či Obchodnom zákonníku práve na základe akcesorickej povahy zmluvnej pokuty. Ako už bolo spomínané, osud zmluvnej pokuty je výsostne spätý s hlavným záväzkom. Toto tvrdenie však treba chápať v širších súvislostiach. Ak teda záväzok zo zmluvnej pokuty zaniká zánikom hlavného, zabezpečovaného záväzku, tak analogicky v prípade premlčania hlavného záväzku dochádza i k premlčaniu záväzku zabezpečovacieho. Pokiaľ bola zmluvná pokuta dohodnutá za omeškanie zo splnením hlavného záväzku vo forme určeného percenta za určitý časový úsek (t. j. narastajúcim spôsobom za pokračujúce omeškanie) premlčaním hlavného záväzku dochádza súčasne k premlčaniu zmluvnej pokuty za dobu omeškania nasledujúcu po premlčaní hlavného záväzku. Iný pohľad na vec by nemohol byť správny, lebo dlžník by bol po časovo neobmedzenú dobu v rozpore so zásadou „vigilantibus iura scripta sunt“ donucovaný k splneniu hlavného záväzku. Spôsob a dojednanie rozpätia výšky zmluvnej pokuty považujeme za niemenaj dôležitú esenciálnu náležitosti tohto zabezpečovacieho inštitútu, keďže v prípadných súdnych sporoch od jeho vymedzenia mnohokrát závisí úspech či neúspech žalobcu. Ustanovenie § 544 ods. 2 Občianskeho zákonníka z hľadiska určiti dojednania o zmluvnej pokute nekladie podmienku, aby jej výška bola vopred pevne určená, ale vyžaduje len, aby k tomuto okamihu bolo nepochybné, akým spôsobom, to znamená, z akých veličín a akým výpočtom bude výška zmluvnej povinnosti zistená (napr. do 0,5 % z ceny diela, alebo 0,1 % z fakturovanej sumy za každý deň omeškania a pod.). Zákon nevyklučuje, aby bol spôsob určenia výšky zmluvnej pokuty dojednaný tak, že v priebehu zmluvného vzťahu budú východiskové veličiny premenlivé (napr. devízový kurz), trvá však na tom, že písomne musia byť zachytené tie východiská, z ktorých sa bude výška zmluvnej pokuty v budúcnosti prípadne odvíjať.⁴ Znamená to, že zmluvné strany čo do obmedzenia doby platenia zmluvnej pokuty (pri trvajúcim neplnení zabezpečeného záväzku) a jej absolútnej výške dojednania nemajú žiadne limity a tieto otázky sú v zásade vecou len ich vzájomnej dohody. Neznamená to však, že účastníci zmluvných strán majú v týchto otázkach zmluvnú voľnosť v každom jednotlivom prípade absolútnu a neobmedzenú, keďže do úvahy pri posudzovaní výšky pokuty treba bezpochyby brať i hľadisko súladu právneho úkonu s dobrými mravmi, resp. zásadami poctivého obchodného styku a moderačné právo súdu. Občiansky zákonník, ani iný právny predpis pojem dobré mravy nedefinuje. Teória a súdna prax však dobré mravy zhodne považujú za všeobecne uznávané pravidlá morálky, ktoré

⁴ Pozri: rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 26. júna 2000 sp. zn. 26 Cdo 1109/2000

predstavujú fundamentálny hodnotový poriadok spoločnosti a zákonodarca ich považuje za také významné, že pomocou odkazu v právnej norme ich včleňuje do občianskeho práva. Preto akékoľvek súhlasné vyhlásenie zmluvných strán⁵ o výške zmluvnej pokuty jej primeranosti a „súlade podstatných prvkov uzavretej dohody s dobrými mravmi a so zásadami poctivého obchodného styku“ nie je smerodajné v tom, či je alebo nie je takáto dohoda v súlade s dobrými mravmi. Nie je podstatné ani to, ktorá zo strán prípadný rozpor s dobrými mravmi zavinila, prípadne, či konala bona fide alebo nie. Pri skúmaní platnosti dojednaní o zmluvnej pokute z hľadiska dobrých mravov treba predovšetkým uvážiť funkcie zmluvnej pokuty (preventívnu, uhradzovaciu a sankčnú). Treba predovšetkým posúdiť, či primeranosť zmluvnej pokuty zodpovedá jej účelu, ktorý spočíva v hrozbe dostatočne citeľnou majetkovou sankciou voči dlžníkovi pre prípad nesplnenia zabezpečenej povinnosti. Záver o primeranosti výšky zmluvnej pokuty závisí aj od úvahy, či zmluvná pokuta je dojednaná v zodpovedajúcej, a nie v prehnanej výške, a aký je vzájomný pomer pôvodnej a sankčnej povinnosti. Zároveň treba posúdiť, či pokuta primerane zabezpečuje veriteľa proti prípadným škodám, teda či zahŕňa všetky škody, ktoré možno v danom konkrétnom vzťahu s porušením zmluvnej povinnosti očakávať.⁶ Napokon treba vziať do úvahy celkové okolnosti úkonu, jeho pohnútky a účel, ktorý sledoval. Z vyššie uvedeného je možné zovšeobecniť tvrdenie, že i keď zákon výslovne neupravuje obmedzenie pri rokovaní o výške zmluvnej pokuty, pri posudzovaní platnosti dojednaní o zmluvnej pokute z hľadiska súladu s dobrými mravmi (§ 39 Občianskeho zákonníka) je výška zmluvnej pokuty jedným z najrozhodujúcejších hľadísk.⁷

⁵ Súhlasné vyhlásenie zmluvných strán o výške zmluvnej pokuty je ich subjektívny prejav vôle a preto nemôže mať právny význam pri posudzovaní súladu zmluvy s dobrými mravmi, nakoľko tieto morálne a spoločensky uznávané pravidlá majú povahu objektívnu.

⁶ Pozri: rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 26. augusta 2008, sp. zn. 33 Odo 1064/2006

⁷ Napr.: rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 11. októbra 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007: „Zmluvnú pokutu dojednanú vo forme úroku prevyšujúceho aj niekoľkonásobne 100% zabezpečenej pohľadávky ročne možno, vzhľadom na konkrétne okolnosti daného prípadu, považovať za primeranú, a teda v súlade s dobrými mravmi. Inými slovami, zmluvnú pokutu vo výške 1% z dlžnej sumy za každý deň omeškania nemožno bez ďalšieho, t.j. bez prihliadnutia na konkrétne okolnosti každého prípadu, označiť za rozpornú s dobrými mravmi. Neprimeranosť zmluvnej pokuty nemožno vyvodzovať z jej celkovej výšky, ak je dôsledkom dlhodobého omeškania a s tým spojeným navyšovaním o inak primeranú „dennú sadzbu“ zmluvnej pokuty“ alebo rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 9. augusta 2001, sp. zn. 33 Cdo 204/2001: „V rozpore s dobrými mravmi nemusí byť vzhľadom na okolnosti konkrétneho prípadu ani zmluvná pokuta dojednaná vo výške 2 % za každý deň omeškania so zaplatením zabezpečenej pohľadávky.“, alebo rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 23. augusta 2000, sp. zn. 29 Cdo 602/2000: „Pokiaľ už pri nie dlhom omeškani dosahuje zmluvná pokuta výšku zabezpečenej sumy, možno zmluvné dojednanie vzhľadom na konkrétne okolnosti prípadu považovať za absolútne neplatné podľa § 39 OZ.“⁷ (pozn. autora: V posudzovanom prípade bola zmluvnými stranami zmluvná pokuta dojednaná vo výške 3 % z neuhradenej sumy nájomného za každý deň omeškania), alebo rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 Cdo 98/2004, ZSP 21/2008: „Dohoda o výške zmluvnej pokuty (200 000 Sk) v tomto konkrétnom prípade nie je v rozpore s dobrými mravmi (§ 3 ods. 1 OZ) a preto toto dojednanie nie je v zmysle § 39 OZ neplatné. Dojednaná výška zmluvnej pokuty nie je neprimeraná, a to tak pokiaľ ide o význam a hodnotu zabezpečovanej pohľadávky (300 000Sk), ako aj o skutočnosť, že išlo o záväzok z dohody o vyporiadaní bezpodielového spoluvlastníctva manželov, pri ktorej neboli dohodnuté žiadne ďalšie sankcie.“

Aj napriek tomu, že uniformné určenie maximálnej hranice výšky zmluvnej pokuty nie je možné, sudy vo svojich rozhodnutiach vždy vychádzajú z okolností konkrétneho prípadu, čo možno bezpochyby aj z nášho pohľadu považovať za správne. K rovnakému záveru možno dospieť i v otázke moderačného práva súdu, ktoré spočíva v jeho oprávnení neprimerane vysokú zmluvnú pokutu v odôvodnených prípadoch znížiť. Samotný proces rozhodovania súdu v otázkach zníženia neprimerane vysokej pokuty pozostáva z troch postupných fáz. Ako prvé súd skúma otázku dojednaní neprimerane vysokej zmluvnej pokuty, pričom pre samotné posúdenie tejto otázky zákon súdu neustanovuje žiadne kritériá a závisí od voľnej úvahy súdu. Je však úplne logické, že súd pri rozhodovaní o (ne)primeranosti zmluvnej pokuty zohľadňuje množstvo atribútov akými sú napríklad dôvody, ktoré k dojednaniu posudzovanej výšky zmluvnej pokuty viedli, či okolnosti ktoré daný prípad sprevádzali. Rovnako nie je vylúčené, aby súd už pri posudzovaní tejto otázky prihliadol na význam a hodnotu zabezpečovanej povinnosti. Druhá fáza spočívajúca v rozhodovaní či súd moderačné právo využije alebo nie je z hľadiska predpokladov obdobná ako fáza prvá. Rovnako ani v druhej fáze zákon nevymedzuje žiadne kritériá pre rozhodnutie súdu, či svoje moderačné právo uplatní alebo nie. Taktiež je vecou úvahy súdu aj to, či pri tomto posúdení prihliadne prípadne aj na význam a hodnotu zabezpečovanej povinnosti. Pokým v prvých dvoch fázach rozhodovania súdu v otázkach zníženia neprimerane vysokej pokuty bolo prihliadnutie na význam a hodnotu zabezpečovanej povinnosti len akýmsi fakultatívnym znakom v rámci voľnej úvahy súdu, v tretej fáze je to jeho povinnosťou. Súd v tejto fáze musí zo zákona zohľadňovať hodnotu a význam zabezpečovanej povinnosti, pričom treba zdôrazniť, že právo súdu znížiť neprimerane vysokú zmluvnú pokutu nie je neobmedzené – veriteľ sa vždy môže domáhať zmluvnej pokuty aspoň do výšky vzniknutej škody. Závery o primeranosti či neprimeranosti výšky zmluvnej pokuty, súlade či nesúlade dojednaní účastníkov s dobrými mravmi získané teoreticko-aplikačným výkladom je možno len veľmi ťažko zovšeobecňovať, môžu však poslúžiť ako určité vodidlo pri aplikácii predmetných ustanovení zákona v iných konkrétnymi okolnosťami determinovaných prípadoch. Zmluvná pokuta predstavuje hrozbu dlžníkovi, že pokiaľ nesplní svoju zmluvnú povinnosť, vznikne mu povinnosť poskytnúť pre tento prípad dojednané plnenie, t. j. pokutu. Dojednaná zmluvná pokuta je predovšetkým preventívne pôsobiacim prostriedkom zamedzujúcim porušovaniu povinností. Okrem toho má aj funkciu reparačnú (uhradzovaciu), lebo jej zmyslom je tiež reparaovať na strane veriteľa ujmu, ktorá mu vznikla v dôsledku porušenia povinností zo strany dlžníka. Porušenie povinnosti dlžníka môže spočívať i v jeho omeškaní so splnením záväzku, ktorý je zabezpečený zmluvnou pokutou. V tomto prípade treba uvažovať o súbehu

majetkových sankcií dlžníka, keďže okrem zmluvnej pokuty bude musieť uhradiť i úroky z omeškania ako príslušenstvo pohľadávky. Pokým zmluvná pokuta je samostatný zabezpečovací inštitút a vzniká dohodou zmluvných strán, úroky z omeškania ako príslušenstvo pohľadávky sú majetkovou sankciou ustanovenou zákonom.⁸ Z uvedených rozdielov právnej úpravy zmluvnej pokuty a úrokov z omeškania, ako aj z toho, že Občiansky zákonník neobsahuje žiadnu právnu úpravu o súbehu týchto majetkových sankcií, a napokon aj z toho, že ide o dva samostatné právne inštitúty vyplýva, že ak si účastníci záväzkového vzťahu dojednávajú pre prípad omeškania so splnením peňažného záväzku⁹ zmluvnú pokutu, je dlžník povinný v prípade omeškania so splnením uvedeného záväzku zaplatiť veriteľovi aj zákonný úrok z omeškania aj dohodnutú zmluvnú pokutu a porušenie povinnosti bude tak prakticky sankcionované dvakrát.¹⁰ Zmluvná pokuta však zároveň môže zahŕňať aj ďalšie sumy, ktoré predstavujú trest pre toho, kto povinnosť porušil, nakoľko povinnosť hradiť zmluvnú pokutu je povinnosťou nezávislou od vzniku škody.¹¹ Porušenie povinnosti zakladajúce nárok na zmluvnú pokutu sa viaže ak nebolo dojednané medzi účastníkmi inak na zavinené konanie povinného subjektu. Pri zavinení postačuje jeho najnižšia forma - nedbanlivosť nevedomá, ktorá sa u povinného subjektu prezumuje, čo znamená, že dôkazným bremenom je zaťažený sám povinný subjekt. V týchto súvislostiach je potrebné spomenúť i rozdielny základ právnej úpravy zmluvnej pokuty v Občianskom a Obchodnom zákonníku. Pokiaľ v Občianskom zákonníku je zmluvná pokuta upravená na princípe zodpovednosti subjektívnej, Obchodný zákonník ju vymedzuje ako zodpovednosť objektívnu. V tomto prípade ide v Obchodnom zákonníku o dispozitívne ustanovenie, čo znamená pre účastníkov obchodno-záväzkových vzťahov možnosť dojednať podmienky vzniku platiť pokutu i odchylné a dohodnúť sa na uplatnení princípu zavinenia. Účastníci majú pri uzatváraní tohto zabezpečovacieho vzťahu pomerne širokú zmluvnú voľnosť a každá platne dojednaná povinnosť môže byť týmto spôsobom zabezpečená. Vo všeobecnosti môže ísť napríklad o povinnosť poskytnúť plnenie vo veciach, v činnostiach alebo peniazoch, o povinnosť zdržať sa nejakej činnosti, o povinnosť plniť na dohodnutom mieste, čase a v požadovanej akosti, či zabezpečenie plnenia bez právnych väd, resp. zabezpečenie aj neúplného plnenia. Zmluvná voľnosť účastníkov je vylúčená pri prípadných dohodách o sankcionovaní využitia práva na odstúpenie od zmluvy zmluvnou pokutou, nakoľko zmluvná pokuta nemá povahu odstúpeného v zmysle § 497 Občianskeho zákonníka, ktoré si

⁸ § 517 ods. 2 Občianskeho zákonníka

⁹ napr. zaplataenie nájomného

¹⁰ Pozri: rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 13. marca 2008, sp. zn. 26 Cdo 1467/2007

¹¹ Pozri: rozsudok Najvyššieho súdu SR z 30. septembra 2008m sp. zn. 2, Cdo 172/2007

účastníci môžu dojednať pre prípad, ak si jeden z nich vymienil odstúpenie od zmluvy. Ide o dva rozdielne právne inštitúty, ktoré obsahovo nemožno spájať. Pokiaľ zmluvnou pokutou nebolo zabezpečované plnenie určitej zmluvnej povinnosti, ale malo ňou byť sankcionované využitie práva (napr. odstúpenie od zmluvy), je zmluva v tejto časti pre rozpor so zákonom neplatná.¹² Platným odstúpením od zmluvy sa zmluva zrušuje od samého začiatku, ak nie je právnym predpisom alebo účastníkmi dohodnuté inak (§ 48 ods. 2 Občianskeho zákonníka) a zanikajú spolu s ňou aj všetky vedľajšie záväzky, ktoré boli od existencie hlavného záväzku závislé, vrátane záväzku na zmluvnú pokutu. Ak teda dôjde k odstúpeniu od zmluvy neexistuje žiadny právny základ na zaplatenie zmluvnej pokuty. Nárok na zmluvnú pokutu však v dôsledku odstúpenia od zmluvy nezaniká, pokiaľ vznikol ešte pred odstúpením od zmluvy z dôvodu jej skoršieho porušenia (nárok je obmedzený do doby platného odstúpenia od zmluvy). V tomto prípade je možné konštatovať, že medzi zmluvnými stranami vzniká nový, dosiaľ neexistujúci a pôvodnou zmluvou bez ďalšieho nezaložený právny vzťah, ktorý vo vzťahu k pôvodnému zabezpečenému záväzku už nemá akcesorickú povahu a na existenciu ktorého nemá zánik zabezpečeného zmluvného záväzku vplyv, nakoľko inak by sa jednalo de facto zo strany veriteľa o nútené odpustenie dlhu sui generis ako následok realizácie jeho práva na zrušenie právneho vzťahu, v ktorom si dlžník neplnil svoje povinnosti.¹³

Ručenie je ďalší z významných zabezpečovacích prostriedkov slúžiacich veriteľovi na zvýšenie jeho miery dosiahnutia plnenia. Právna úprava tohto inštitútu je vymedzená v ustanoveniach § 546 až § 550 Občianskeho zákonníka a pre potreby obchodnoprávných záväzkov sa nachádza v ustanoveniach § 303 až § 312 Obchodného zákonníka. Obchodnoprávnu úpravu ručenia je možné považovať za komplexnú, čo vylučuje aplikáciu ustanovení Občianskeho zákonníka o ručení na obchodné záväzkové vzťahy.¹⁴ Ručenie je subsidiárny a akcesorický právny vzťah založený písomnou formou medzi ručiteľom (t. j. osobou odlišnou od dlžníka) a veriteľom, ktorý slúži na zabezpečenie veriteľovej pohľadávky z hlavného právneho vzťahu (založeného medzi veriteľom a dlžníkom) a ktorého obsahom je záväzok ručiteľa, že uspokojí konkrétnu, ručením zabezpečenú pohľadávku veriteľa v prípade, ak ju dlžník ani po predchádzajúcej písomnej výzve veriteľa neuspokojí

¹² Pozri: rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2, Cdo 141/2000, rozsudok Najvyššieho súdu SR z 24. augusta 2000, sp. zn. 5 Cdo 5/2000, R 27/2002, rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 30. októbra 2008, sp. zn. 32 Cdo 815/2007

¹³ Pozri: rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 25. júna 2003 sp. zn. 33 Odo 131/2003, rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo 7. júna 2007, sp. zn. 26 Odo 1188/2005

¹⁴ napr. ručením zabezpečený záväzok z úverovej zmluvy sa spravuje Obchodným zákonníkom. Nič na tom nezmení ani skutočnosť, že v ručiteľskom vyhlásení bude odkaz na ustanovenia Občianskeho zákonníka.

sám. Ručiteľ je zaviazaný v rozsahu, v ktorom dlžník nesplnil svoj záväzok. Úvahy o určení podielov na dlhu ručiteľa a dlžníka z hľadiska § 511 Občianskeho zákonníka (solidárne záväzky) nie sú možné. Občiansky zákonník v tomto smere obsahuje osobitnú úpravu, ktorá určuje vzájomné vzťahy dlžníka a ručiteľa voči veriteľovi odchyľne od zásady oddeliteľnosti záväzkov. I keď z hľadiska plnenia záväzkov dlžníka alebo ručiteľa voči veriteľovi pritom podstate dochádza k rovnakej situácii, aká vzniká pri plnení záväzku niektorého zo solidárnych dlžníkov voči veriteľovi (splnením ktoréhokoľvek z nich dlh zanikne splnením), nie je možné vzťah ručiteľa a dlžníka považovať za spoločný a nerozdielny, čo vyplýva i z povinnosti veriteľa žiadať splnenie pohľadávky predovšetkým od dlžníka a až po potom môže osloviť ručiteľa, ktorý je povinný plniť (§ 548 ods. 1 Občianskeho zákonníka). V procesnej rovine to súvisí s naformulovaním a vyjadrením výroku rozhodnutia takým spôsobom, aby to plne zodpovedalo vzťahu dlžníka a ručiteľa, ako aj vzťahu obidvoch zviazaných voči veriteľovi, keďže po bezúspešnej písomnej výzve na splnenie dlhu adresovanej dlžníkovi veriteľovi nič nebráni tomu, aby sa domáhal splnenia dlhu tak proti hlavnému dlžníkovi, ktorý sa existenciou ručiteľského záväzku svojej povinnosti nijako nezbavil, ako aj proti ručiteľovi, ktorý ručením vzal na seba túto povinnosť. Z tohto dôvodu musí byť najmä v záujme určitosti vyjadrenia rozsudku vyjadrená povinnosť obidvoch žalovaných (dlžníka a ručiteľa) zaplatiť veriteľovi tú istú sumu s tým, že plnením jedného zo žalovaných zaniká do výšky plnenia povinnosť druhého žalovaného. Súdna prax v niektorých svojich rozhodnutiach inštitút ručenia (najmä jeho vznik) spája len s jednostranným písomným právnym úkonom ručiteľa¹⁵, ktorý musí spĺňať formálne i obsahové zákonné náležitosti. Podľa nás je to len určitá formulačná nepresnosť, nakoľko pokiaľ vychádzame z účelu ručenia je jasné, že tento právny vzťah veriteľovi nie je možné vnútiť a preto je potrebný i jeho súhlas. Zdôrazňujeme, že k vzniku ručiteľského záväzku nestačí len jednostranné vyhlásenie ručiteľa, ale ručenie ako dvojstranný právny úkon medzi veriteľom a ručiteľom, vzniká ich vzájomným konsenzom z čoho vyplýva, že na vznik ručiteľského záväzku je potrebný tak súhlas ručiteľa ako aj veriteľa. V tejto súvislosti treba uviesť, že pokým vyhlásenie ručiteľa o vzniku ručiteľského záväzku musí mať pod sankciou neplatnosti písomnú formu, súhlas veriteľa nemusí byť ani písomný, dokonca ani výslovný. Stačí, ak sa urobí konkludentnou formou.¹⁶ Súhlas dlžníka sa nevyžaduje. Z účelu ručenia vyplýva, že jeho predmetom je najčastejšie zabezpečenie peňažného dlhu. Nepeňažné pohľadávky je možno zabezpečiť priamo ručením len v prípade, ak sa jedná o zastupiteľné plnenie.

¹⁵ Pozri: rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 Obdo V 9/2005, ZSP 55/2007

¹⁶ LAZAR, J. a kol. Občianske právo hmotné 2, str. 72

V prípade nezastupiteľného plnenia je možné pre prípad porušenia zmluvy použiť vyššie analyzovaný zabezpečovací inštitút, a to zmluvnú pokutu, ktorú je možné následne zabezpečiť ručením. Z podstaty ručiteľského záväzku vyplýva jeho vzťah k zabezpečovanej pohľadávke a nie k osobe dlžníka. Preto smrťou dlžníka ručiteľský záväzok nezaniká a ručiteľ aj po smrti dlžníka ručí naďalej za jeho záväzok v rozsahu, v akom sa na to zaviazal. Na platnosť ručiteľského záväzku nemá vplyv ani to ak dedič poručiteľa – dlžníka pre jeho nemajetnosť za jeho dlhy nezodpovedá. K prípadu vzniku ručiteľského záväzku, kde ručiteľom bude jeden z manželov treba uviesť, že sa nejedná o spoločný ručiteľský záväzok obidvoch manželov. Podpisom ručiteľského záväzku sa stáva zaviazaný len ten manžel, ktorý sa rozhodol ručiť. Z toho vyplýva, že veriteľ sa v prípade nesplnenia si povinnosti dlžníka (po jeho predchádzajúcej výzve) môže domáhať splnenia svojej pohľadávky len od samotného ručiteľa, nie však od jeho manželky a to ani v tom prípade ak na vznik ručiteľského záväzku dala súhlas. Prevzatie ručiteľského záväzku jedným z manželov je právny úkon patriaci do výlučnej dispozičnej sféry každého z manželov osobitne a nemožno ho chápať ako dispozíciu spoločnou vecou alebo vykonávanie správy spoločných vecí oboch manželov. Týmto úkonom sa totiž nezakladajú druhému manželovi žiadne práva ani povinnosti. Znamená to, že ak jednému z manželov z titulu ručenia vznikne povinnosť plniť veriteľovi je to len povinnosť jeho samého. Dotyčný manžel je individuálny ručiteľ, podobne ako je to v prípade zmluvy o pôžičke, či spôsobenia škody. Vznik ručiteľského záväzku, v ktorom je ručiteľom jeden z manželov má k vzájomným majetkovým právam manželov len jediný následok, a to následok viažuci sa k spoločnému majetku, ktorý môže prípadne slúžiť ako zdroj uspokojenia veriteľa. Na tento účel majetok vo výlučnom vlastníctve druhého z manželov slúžiť nemôže. Zákon nevyklučuje, aby za jednu pohľadávku prevzalo ručenie viacero osôb, a to každá za celý dlh, alebo len na jeho časť. Tým, že ručiteľ splní veriteľovi dlžníkov dlh, zaniká právo veriteľa domáhať sa ďalej úhrady tejto pohľadávky, a to nielen voči dlžníkovi, ale aj (prípadne) voči ďalším osobám, ktoré túto pohľadávku svojím majetkom zabezpečovali. Inak povedané, tým zanikla veriteľova pohľadávka voči dlžníkovi. Ručiteľ, ktorý uhradil záväzok dlžníka, sa stáva namiesto „uspokojeného“ veriteľa „novým“ veriteľom dlžníka v rozsahu, v akom uhradil záväzok, a súčasne ručiteľovi vzniká „nové právo voči veriteľovi“. Ručiteľ, ktorý splnil záväzok, tak nenadobúda nárok, ktorý mal veriteľ voči dlžníkovi, ale „nový“ nárok na náhradu plnenia poskytnutého veriteľovi¹⁷ (tzv. zákonná cesia¹⁸).

¹⁷ Pozri: rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 28. februára 2006, sp. zn. 29 Odo 1030/2005

¹⁸ Ručiteľ vstupuje do práv veriteľa. Ide o osobitne upravené majetkové právo. Premlčuje sa vo všeobecnej premlčacej dobe, ktorá začína plynúť odo dňa, keď ručiteľ veriteľovi plnil.

Právna úprava rozoberaných zabezpečovacích prostriedkov sa stala predmetom záujmu aj v rovine dlho očakávaných zmien záväzkovej časti Občianskeho zákonníka. Pokým pripravovaná novela Občianskeho zákonníka rekodifikačného charakteru v prípade zmluvnej pokuty počíta takpovediac len s kozmetickými zmenami, v prípade ručenia pôjde o výraznejší zásah do súčasnej právnej úpravy zakotvanej v Občianskom zákonníku v prospech obchodnoprávnej regulácie. V právnej úprave zmluvnej pokuty sa okrem úpravy terminológie (pojem: „nesplnenie“ namiesto „porušenia“, či pojem: „ospravedlneným nesplnením“ namiesto „nezavinenia“) navrhuje prebratie súčasnej súdnej moderácie a vzhľadom na diskusie v aplikačnej praxi sa počíta aj s výslovnou reguláciou umožňujúcou dojednanie zmluvnej pokuty tak vo forme peňažného ako aj nepeňažného plnenia. V právnej úprave ručiteľského záväzku sa navrhuje možnosť obmedzenia ručenia z hľadiska času (doby ručenia), výšky plnenia ručiteľského záväzku, resp. obmedzenia ručenia inou podmienkou, ktorá však z hľadiska určitosti právneho úkonu musí byť dostatočne zrozumiteľná a objektívne identifikovateľná. Taktiež sa zavádza osobitné pravidlo pre obsah ručiteľského záväzku, ktorým sa zabezpečuje nezastupiteľný nepeňažný dlh. V prípade nesplnenia si povinnosti samotným dlžníkom sa ručiteľ zaväzuje nahradiť škodu, ktorá vznikla v dôsledku porušenia povinností spočívajúcich v nesplnení záväzku podľa osobitných ustanovení o nesplnení a prostriedkoch nápravy. Ak by však zabezpečený nepeňažný záväzok nebol viazaný na osobu dlžníka, obsah ručiteľského záväzku môže spočívať aj v povinnosti ručiteľa takéto nepeňažné plnenie poskytnúť veriteľovi namiesto dlžníka. Nová koncepcia ručiteľského záväzku upúšťa od striktné subsidiárnej povahy ručenia a naopak vychádza z preferencie pasívnej solidarity, čo je z hľadiska uplatnenia práv veriteľa efektívnejšia varianta samozrejme so zachovaním patričnej ochrany tak dlžníka ako aj ručiteľa. Zároveň však treba zdôrazniť dispozitívnosť tohto pravidla čo zmluvným stranám umožňuje dohodnúť sa a prejavíť vôľu pri vzniku ručiteľského záväzku aj iným spôsobom. Za účelom eliminácie duplicitných plnení, ktoré sa v aplikačnej praxi často vyskytovali je po novom upravená aj vzájomná oznamovacia povinnosť všetkých zúčastnených strán. V prípade regresného nároku sa vychádza z princípu plnej subrogácie kedy ručiteľ v rozsahu realizovaného plnenia vstupuje do práv veriteľa a nadobúda všetky práva tak zo samotného zabezpečenia ako aj práva späť s pohľadávkou.

Aj keď by sa dalo povedať, že súčasná právna reglementácia zabezpečovacích prostriedkov duálne upravených tak v Občianskom zákonníku, ale aj v ďalších právnych kódexoch akými sú Obchodný zákonník, Zákonník práce a pod. je zažitá a akceptovaná, je potrebné objektívne priznať, že paralelné zmluvné systémy nie sú z pohľadu adresáta

právnej normy najprehľadnejšie. Vychádzajúc z legislatívneho zámeru je možné konštatovať, že umiestnenie kompletnej úpravy určitého rovnorodého vzťahu vrátane jeho všetkých špecifikácií platných pre obchodno-právny, či spotrebiteľský vzťah na jednom mieste by malo byť naozaj prijateľnejšie. Nuž nechajme sa prekvapiť ako sa s prípadnými legislatívnymi korekciami vysporiada čas.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HORVÁTH, E Judikatúra vo veciach zabezpečenia záväzkov. Bratislava : IURA EDITION, 2010, 229 s. ISBN 978-80-8078-313-6

LAZAR, J. a kol. Občianske právo hmotné 2. Prvé vydanie. Bratislava : IURA EDITION, 2010, 549 s. ISBN 978-80-8078-346-4.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 2. apríla 1998, sp. zn. 3 Obo 7/98, R 14/1999

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 26. júna 2000 sp. zn. 26 Cdo 1109/2000

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 23. augusta 2000, sp. zn. 29 Cdo 602/2000

Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2, Cdo 141/2000

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 24. augusta 2000, sp. zn. 5 Cdo 5/2000, R 27/2002

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 9. augusta 2001, sp. zn. 33 Cdo 204/2001

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 25. júna 2003 sp. zn. 33 Odo 131/2003

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 Cdo 98/2004, ZSP 21/2008

Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 Obdo V 9/2005, ZSP 55/2007

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 28. februára 2006, sp. zn. 29 Odo 1030/2005

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 11. októbra 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo 7. júna 2007, sp. zn. 26 Odo 1188/2005

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 26. augusta 2008, sp. zn. 33 Odo 1064/2006

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 13. marca 2008, sp. zn. 26 Cdo 1467/2007

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 30. septembra 2008 sp. zn. 2, Cdo 172/2007

Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 30. októbra 2008, sp. zn. 32 Cdo 815/2007

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

ZMLUVNÁ POKUTA DE LEGE FERENDA

CONTRACTUAL PENALTY DE LEGE FERENDA

Nikola Némethová¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá inštitútom zmluvnej pokuty z pohľadu de lege ferenda. V prvej časti predstavuje odporúčania autorky pre zmeny a doplnenia právnej úpravy zmluvnej pokuty de lege lata vzhľadom na plánovanú rekodifikáciu Občianskeho zákonníka. V druhej časti sa príspevok zameriava na analýzu právnej úpravy zmluvnej pokuty v nedávno zverejnenom návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony, a ktorý má zjednotiť občianskoprávnu a obchodnoprávnu úpravu záväzkových vzťahov.

Kľúčové slová

Občiansky zákonník, Obchodný zákonník, navrhovaná novela, zmluvná pokuta

Abstract

The contribution deals with the institute of the contractual penalty from the perspective of de lege ferenda. The first part presents the author's recommendations for amendments to the contractual penalty de lege lata regarding to the planned recodification of the Civil Code. In the second part the contribution focuses on the analysis of the legal regulation of the contractual penalty in the recently published bill amending to the Act no. 1964/40 Coll. Civil Code as amended and some other laws which intends to unify the legal regulation of obligation relations in civil law and commercial law.

Keywords

Civil Code, Commercial Code, proposed amendment, contractual penalty

Úvod

Zmluvná pokuta je typickým a v súčasnosti veľmi frekventovaným zabezpečovacím inštitútom, a to nie len v obchodných vzťahoch, v ktorých sa už len zriedka možno stretnúť s obchodnou zmluvou, ktorá by aspoň z časti nezabezpečovala plnenie povinností zmluvnou pokutou, ale aj v občianskoprávných vzťahoch. Zrejme je tomu tak najmä z dôvodu, že právna úprava zmluvnej pokuty obsiahnutá či už v Občianskom zákonníku (zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších právnych predpisov, ďalej aj ako „OZ“) alebo v Obchodnom zákonníku (zákon č. 513/1991 Zb. v znení neskorších právnych predpisov, ďalej aj ako „OBZ“) je prevažne dispozitívneho charakteru, čo stranám umožňuje zvoliť si formu

¹Mgr. Nikola Némethová, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, katedra Obchodného a hospodárskeho práva, denná doktorandka

zmluvnej pokuty, ktorá bude vyhovovať individuálnym potrebám zabezpečenia ich záväzku. Vzhľadom k tomu, že zmluvná pokuta je najpoužívanejším zabezpečovacím prostriedkom, ktorý v sebe navyše skrýva viacero aplikačných nejasností, považujeme za potrebné venovať mu dostatočnú pozornosť z hľadiska *de lege ferenda*. Toto hľadisko je o to dôležitejšie, o čo bližšie k realizácii je potrebná a dlho očakávaná rekodifikácia Občianskeho zákonníka.

Podľa posledných informácií sa rekodifikácia neuskutoční prijatím formálne nového kódexu po vzore Českej republiky, ale k potrebným zmenám dôjde prostredníctvom niekoľkých parciálnych novelizácií Občianskeho zákonníka. Dňa 15. októbra 2018 bola Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky zverejnená prvá z plánovaných „rekodifikačných“ novelizácií Občianskeho zákonníka, ktorá sa komplexne dotýka celej oblasti záväzkového práva. Predmetný príspevok je preto zameraný jednak na predstavenie nami navrhovaných zmien v právnej úprave zmluvnej pokuty, a tiež na analýzu zmien, ktoré by v právnej úprave zmluvnej pokuty priniesla navrhovaná novela Občianskeho zákonníka (návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník a niektoré ďalšie zákony, ďalej aj ako „NNOZ“). Navrhovaná novela je momentálne vo fáze verejného pripomienkovania a zmluvnú pokutu upravuje jednotne a komplexne pre občianskoprávne i obchodnoprávne vzťahy.²

Úvahy *de lege ferenda* k zmluvnej pokute

Zmluvná pokuta patrí medzi tie inštitúty, ktoré sú v základnej úprave obsiahnuté v Občianskom zákonníku a doplnkovo v Obchodnom zákonníku. K otázke prípadného odstránenia duálnej úpravy inštrumentária Občianskeho a Obchodného zákonníka sa toho napísalo veľa, pričom v súčasnosti je už zrejmé, že v rámci rekodifikácie súkromného práva dôjde k unifikovaniu právnych inštitútov občianskeho a obchodného práva do Občianskeho zákonníka ako základného súkromnoprávneho predpisu. Uvedené však samo o sebe neznamená, že niektoré otázky nebudú môcť byť pre obchodné vzťahy upravené špeciálne, pretože pri zvolení monistickej koncepcie považujeme za potrebné dôkladne zvážiť, kde je súčasná právna úprava zbytočne odchylná alebo duplicitná, a kde si naopak vyžaduje ponechanie nie mála špecifik, ktoré so sebou prináša obchodnoprávna sféra. Pri zmluvnej pokute sa však jednoznačne vyslovujeme za odstránenie jej „dvojkoľajnej“ úpravy, ktorá v jej prípade nie je nevyhnutná, pričom jednotná a celistvá právna úprava by tiež prispela k odstráneniu určitých aplikačných nejasností.

² Právny stav k 01.01.2019.

Vzhľadom k zmene systematického zaradenia zmluvnej pokuty, ku ktorej pristúpil český Občiansky zákonník (zákon č. 89/2012 Sb. v znení neskorších právnych predpisov, ďalej aj ako „ČOZ“), považujeme za potrebné vyjadriť sa aj k tejto otázke. V teórii sa možno stretnúť s viacerými názormi, že vnímanie zmluvnej pokuty ako zabezpečovacieho prostriedku nie je úplne adekvátne. Napríklad Jaromír Sedláček, významný český civilista 20. storočia, vo svojom systéme záväzkového práva zmluvnú pokutu neradil medzi zabezpečovacie inštitúty, ale pojednával o nej vo výklade o vedľajších zmluvných dojednaniach.³ Prof. Karel Eliáš, ktorý bol predsedom rekodifikačnej komisie pre nový český Občiansky zákonník má zas za to, že zmluvná pokuta síce znižuje veriteľovo riziko tým, že vyvíja na povinného tlak plniť zabezpečenú povinnosť pod hrozbou sankcie, avšak nijakým spôsobom neodstraňuje riziko prípadnej dlžníkovej neschopnosti plniť.⁴

Obdobný názor však možno nájsť aj v slovenskej doktríne, keď Imrich Fekete vo svojom komentári uvádza, že hoci Občiansky zákonník upravuje zmluvnú pokutu ako prostriedok slúžiaci na zabezpečenie záväzku, v skutočnosti ide o prostriedok na posilnenie záväzku, tak ako je to v prípade preddavku (§ 498) alebo odstupného (§ 497).⁵ K týmto názorom sa priklonil aj český Občiansky zákonník, keď spoločne s uznaním dlhu začlenil zmluvnú pokutu do oddielu s názvom „*utvrzení dluhu*“.⁶ Podľa dôvodovej správy k českému Občianskemu zákonníku totiž funkciou týchto inštitútov nie je dlh zabezpečiť, ako je tomu napr. v prípade ručenia alebo ďalších, v pravom slova zmysle zabezpečovacích inštitútov, ale posilniť postavenie veriteľa iným spôsobom. Dôvodová správa ďalej uvádza, že účelom zmluvnej pokuty je dať dopredu pred splnením zmluvnej povinnosti, spravidla už pri uzavieraní zmluvy, najavo zvýšený záujem veriteľa na jej riadnom splnení. Vo vecnom zámere k českému Občianskemu zákonníku sa rozlišovanie medzi zabezpečením záväzku a utvrdením dlhu odôvodňovalo tým, že dojednanie zmluvnej pokuty záväzok v skutočnosti nezabezpečuje, ale prehlbuje tým, že rozširuje povinnosť dlžníka o ďalšiu povinnosť k plneniu.

Podľa nášho názoru zmluvná pokuta poskytuje oprávnenému subjektu určitý spôsob zabezpečenia prinajmenšom cez jej preventívnu funkciu, a teda možno povedať, že aj určitú istotu, že zmluvná povinnosť bude splnená. Pripúšťame však určité „ratio“ vyššie

³ SEDLÁČEK, J.: *Obligační právo. Obecní nauky o právních jednáních obligacních a o splnění závazku*, 2. vydanie. Brno: PRÁVNÍK, 1924, s. 110. In: Dôvodová správa k českému Občianskemu zákonníku.

⁴ Bližšie pozri: ELIÁŠ, K.: Smluvní pokuta s pohledu teorie, právní úpravy a judikatury. In: *Podnikatel a právo*, roč. 7, 2000, č. 2, s. 3.

⁵ FEKETE, I.: *Občiansky zákonník. Veľký komentár*, 3. zväzok, 2. vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2015, s. 555.

⁶ Rovnakú terminológiu používa aj rakúsky Občiansky zákonník.

spomenutých dôvodov pre zmenu jej systematického zaradenia, avšak v tomto prípade považujeme argument vyskytujúci sa v súvislosti s novelami „načo meniť zaužívané“ na mieste. Koniec koncov, príhodnosť tohto argumentu paradoxne dosvedčuje aj samotný český Občiansky zákonník, keď v ustanovení § 2051 následne spomína „zmluvnou pokutou zabezpečenú povinnosť“, čím sám spôsobuje zjavnú terminologickú rozkolísanosť, resp. nestálosť. Napokon, v tomto smere je koncipovaný aj Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka z roku 2009, ktorý navrhuje ponechanie zmluvnej pokuty v rámci sústavy zabezpečovacích prostriedkov.

Odporúčame neinšpirovať sa do budúcnosti českým Občianskym zákonníkom ani v otázke obligatórnej formálnej náležitosti dohody o zmluvnej pokute, ktorý vypustil podmienku písomnej formy dohody o zmluvnej pokute, ako nevyhnutný predpoklad jej platnosti. Aj napriek tomu, že zmluvná pokuta je inštitút imanentne spätý so zásadou zmluvnej slobody, vzhľadom k jej špecifikám, ako je napríklad nutnosť presného vymedzenia zabezpečovanej povinnosti, považujeme za vhodnejšie ponechanie obligatórnej písomnej formy. Právna úprava zmeny a zrušenia dohody o zmluvnej pokute je upravená rozdielne pre občianskoprávne vzťahy a rozdielne pre obchodnoprávne vzťahy.

Občiansky zákonník upravuje túto otázku v § 40 ods. 2, ktorým ustanovuje, že písomne uzavretú dohodu možno zmeniť alebo zrušiť len písomne. Táto dikcia zákona je jednoznačná a nevytvára priestor pre nejasnosti. Naproti tomu pri zmene a zrušení dohody o zmluvnej pokute v rámci obchodných vzťahov treba vychádzať z ustanovenia § 262 ods. 2 OBZ, podľa ktorého písomne uzavretú zmluvu možno zmeniť alebo zrušiť aj neformálne (ústne), ak neobsahuje ustanovenie, že ju možno zmeniť alebo zrušiť len písomne. Viacerí českí autori (napr. Eliáš, Stuna, Kopáč, Pelikánová) sa prikláňajú k zužujúcemu výkladu tohto ustanovenia, podľa ktorého ho možno aplikovať len na zmluvy, ktorých písomná forma bola zvolená, a nie na zmluvy, ktorých písomnú formu predpisuje zákon, pričom na tie sa má aplikovať ustanovenie § 40 ods. 2 OZ. Avšak niektorí iní teoretici (napr. Ovečková, Tomsa) zastávajú názor, že výslovná úprava Obchodného zákonníka, ktorá má charakter úpravy *lex specialis* je jasná a neponecháva priestor pre iný výklad. Argumentujú tiež tým, že ustanovenie § 272 ods. 2 OBZ vychádza zo zásady neformálnosti právnych úkonov, ktorá má byť najmä v obchodnom práve obmedzovaná len nevyhnutne a jeho cieľom je práve uľahčiť stranám zmenu obchodných zmlúv.

Predpokladajúc úmysel zákonodarcu odlíšiť ustanovením § 272 ods. 2 OBZ úpravu formálnej náležitosti písomnej formy zmeny alebo zrušenia obchodnej zmluvy od občianskoprávnej úpravy, ktorá má charakter *lex generalis*, navrhujeme *expressis verbis*

upraviť, že predmetné ustanovenie sa dotýka aj zmlúv majúcich obligatórne písomnú formu. Rôznosť výkladov právnej úpravy zmeny alebo zrušenia písomne uzavretej zmluvy ako aj nejednoznačnosť judikatúry v tejto otázke totiž naštrbuje zásadu právnej istoty. Český Občiansky zákonník vzhľadom na aplikačné nejasnosti tohto ustanovenia upravil formu zmeny právneho úkonu jednoznačne, a to tak, že ak vyžaduje zákon pre právny úkon určitú formu, možno zmeniť obsah právneho úkonu prejavom vôle v rovnakej alebo prísnejšej forme. Ak túto formu vyžaduje len dohoda strán, možno obsah právneho úkonu zmeniť aj v inej forme, pokiaľ to dohoda strán nevyklučuje.⁷

Vzhľadom k tomu, že žiaden z kódexov výslovne nerieši ani otázku povahy predmetu zmluvnej pokuty, smeruje naše ďalšie odporúčanie týmto smerom. Z terminológie použitej v Občianskom zákonníku „zaplatiť“ (§ 544 ods. 1) a „po jej zaplatení“ (§545 ods. 1), ako aj v Obchodnom zákonníku „platiť“ (§ 300) a „na zaplatenie“ (§ 302) by bolo možné usudzovať, že sa pripúšťa len peňažná forma zmluvnej pokuty. Z tejto terminológie vychádzal aj Imrich Fekete, keď vo svojom komentári k Občianskemu zákonníku uvádza, že s poukázaním na termín „zaplatiť“, ako aj zaužívanie pojmu pokuta ako peňažného postihu, možno zmluvnú pokutu dojednať len v peniazoch.⁸ Rovnako prof. Mamojka vyjadruje, že nesúhlasí s názormi tvrdiacimi, že zmluvná pokuta nemusí mať len peňažnú formu, pretože gramatický a logický výklad jednoznačne svedčia o tom, že musí ísť o peňažné plnenie, nie o inú nepeňažnú formu.⁹

Aj napriek uvedenému však v teórii prevláda názor, že neexistuje racionálny dôvod, prečo by zmluvné strany nemohli zmluvnú pokutu dojednať aj vo forme nepeňažného plnenia.¹⁰ V skutočnosti totiž z dikcie nevyplýva výslovný zákaz dojednania zmluvnej pokuty aj v inej ako peňažnej forme, a vychádzajúc zo zmluvnej autonómie strán sa doktrína prikláňa skôr k názoru, že zmluvnú pokutu možno dojednať aj v nepeňažnej forme.¹¹ Možno vychádzať tiež z toho, že pojem platenie v súkromnom práve nie je nevyhnutne spájaný s peňažným plnením, a tiež treba brať ohľad na dispozitívny charakter právnej úpravy zmluvnej pokuty. Formulácia zákona však pripúšťa odlišné výklady, preto je veľmi žiaduce výslovne pripustiť, napr. aj po vzore českého Občianskeho zákonníka, možnosť dojednania zmluvnej pokuty aj v inej ako peňažnej forme.

⁷ § 564 ČOZ.

⁸ FEKETE, I.: *Občiansky zákonník. Veľký komentár*, 3. zväzok, 2. vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2015, s. 564.

⁹ MAMOJKA, M.: *Zmluvné umenie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, s. 84.

¹⁰ OVEČKOVÁ, O.: *Zmluvná pokuta*, 2. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2011, s. 108.

¹¹ Pozri napr.: ELIÁŠ, K.: Smluvní pokuta s pohledu teorie, právní úpravy a judikatury. In *Podnikatel a právo*, roč. 7, 2000, č. 2, s. 7.

V rámci úvah *de lege ferenda* máme odporúčania aj vo vzťahu k právnej úprave moderačného práva súdu (*ius moderandi*). Z hľadiska obsahu moderačného práva je potrebné v záujme sprehľadnenia právnej úpravy odstrániť rozdielnosti dikcie § 545a OZ a § 301 OBZ. Moderačné právo súdu spočiatku paradoxne upravoval len Obchodný zákonník a do Občianskeho zákonníka bolo zaradené až s účinnosťou od 1. januára 2008. Z nepochopiteľných dôvodov však zákonodarca neprevzal jeho úpravu z Obchodného zákonníka bezo zmeny. Do občianskoprávnej úpravy totiž nebol prenesený limit pre zníženie zmluvnej pokuty dojednanej ako paušalizovanej náhrady škody, tak ako ho upravuje Obchodný zákonník formuláciou „a to až do výšky škody“.¹² Podľa ustanovenia § 545a je spätosť zmluvnej pokuty a náhrady škody upravená menej prísne, keď je súd povinný na výšku škody len prihliadnuť, pričom má tiež prihliadnuť na to, o koľko dohodnutá zmluvná pokuta presahuje rozsah spôsobenej škody. Ak veriteľ nie je podľa zmluvy oprávnený domáhať sa náhrady škody popri zmluvnej pokute, je limitácia výškou škody pri znižovaní zmluvnej pokuty vhodnejšou alternatívou, preto sa prikláňame k tejto úprave.

Po vzore českého Občianskeho zákonníka ďalej odporúčame výslovne ustanoviť, že súdy môžu neprímerane vysokú zmluvnú pokutu znížiť len na návrh účastníka dohody o zmluvnej pokute, čím by sa odstránili akékoľvek diskusie ohľadom možnosti zníženia zmluvnej pokuty aj *ex offo*, ku ktorým dochádza najmä v súvislosti so spotrebiteľmi. Napokon, za spomenutie stojí aj zváženie nevyhnutnosti moderačného práva pre obchodné vzťahy, najmä vzhľadom na predpokladanú profesionalitu subjektov obchodných vzťahov, ktorými sú prevažne podnikatelia a s tým spojenú možnosť profesionálneho posúdenia rizika, vyplývajúceho zo vzťahov, do ktorých vstupujú.

Zmenu, resp. doplnenie právnej úpravy, odporúčame aj pre vzťah zmluvnej pokuty a odstúpenia od zmluvy. Občiansky zákonník aj Obchodný zákonník predpisujú pre odstúpenie od zmluvy odlišné právne účinky, keď podľa dispozitívneho ustanovenia § 48 ods. 2 OZ sa odstúpením zmluva zrušuje od počiatku (*ex tunc*) ale podľa ustanovenia § 351 ods. 1 OBZ sa účinky odstúpenia viažu od momentu odstúpenia od zmluvy (*ex nunc*). Ak k porušeniu zabezpečenej zmluvnej povinnosti nedošlo do momentu odstúpenia od zmluvy je ich vzťah bez pochybností, pretože nebola splnená základná podmienka vzniku povinnosti zaplatiť dohodnutú zmluvnú pokutu a v takom prípade zaniká spolu s odstúpením od zmluvy

¹² Rovnakú dikciu prevzal aj ČOZ (§ 2051).

aj dohoda o zmluvnej pokute, ako akcesorický záväzok.¹³ Celkom iná situácia však nastáva, ak povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu vznikla pred odstúpením od zmluvy.

V prípade obchodnoprávnej zmluvnej pokuty je aj odpoveď na túto otázku jasná, nakoľko okrem toho, že už z § 351 ods. 1 OBZ vyplýva, že nárok na zmluvnú pokutu má vzhľadom na svoju povahu má trvať aj po ukončení zmluvy, Obchodný zákonník v ustanovení § 302 OBZ ešte výslovne uvádza, že odstúpenie od zmluvy sa nedotýka nároku na zaplatenie zmluvnej pokuty. Občiansky zákonník však neposkytuje výslovnú úpravu vzťahu zmluvnej pokuty a odstúpenia od zmluvy a je nevyhnutné vyriešiť vzhľadom na účinky odstúpenia *ex tunc* otázku, či odstúpením od zmluvy zanikne zároveň aj záväzok na zmluvnú pokutu. Aj keď z obsahu Občianskeho zákonníka by bolo možné vyvodiť skôr to, že zrušením zmluvy od počiatku zaniká aj dohoda o zmluvnej pokute, a teda nemôže existovať ani nárok na zmluvnú pokutu, išlo by o tvrdý výklad, ktorý by príliš znevýhodňoval oprávnenú osobu. Preto súčasná doktrína a súdna prax zastáva názor, že povinnosť plniť zmluvnú pokutu zostáva zachovaná a nárok na zmluvnú pokutu môže oprávnená strana uplatniť aj po zániku zmluvy v dôsledku odstúpenia. Dôvodom je to, že zmluvná pokuta po vzniku nároku na jej plnenie stráca akcesorický charakter a už nesleduje osud hlavného záväzku.¹⁴ Porušením zabezpečovanej povinnosti medzi stranami vzniká nový záväzkový vzťah, ktorý je vzťahom sankčným, ale bez pochybností vzťahom odlišným od pôvodného hlavného záväzkového vzťahu.¹⁵

Považujeme za paradox, že Obchodnoprávna úprava výslovne ustanovuje, že odstúpenie od zmluvy nemá vplyv na povinnosť platiť zmluvnú pokutu, pričom táto skutočnosť vyplýva už so samotného ustanovenia § 351 OBZ a Občiansky zákonník opomína výslovné ustanovenie o vzťahu odstúpenia od zmluvy na povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu napriek jeho účinkom *ex tunc*. Navrhujeme preto výslovne ustanoviť, že nárok na zmluvnú pokutu, ktorá porušením povinnosti, ktorú zabezpečuje stráca svoj akcesorický charakter, odstúpením od zmluvy nezaniká ani v oblasti občianskoprávnych vzťahov.

¹³ Pozri: PATTAKYOVÁ, M. a kol.: *Obchodný zákonník. Komentár*, 4. vydanie. Bratislava: C. H. BECK, 2013, s. 1130.

¹⁴ Bližšie pozri: OVEČKOVÁ, O. a kol.: *Obchodný zákonník. Komentár*, 3. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2012, s. 145.

¹⁵ Pri zmluvnej pokute dojednanej určitou sadzbou za určitý časový úsek však od okamihu odstúpenia od zmluvy už zmluvná pokuta nevzniká/nenarastá. K tomu pozri napr.: Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 1.3.2004, sp. zn. M Cdo 264/2002.

Zmluvná pokuta vo svetle navrhovanej novely Občianskeho zákonníka

Už je tomu niekoľko mesiacov čo Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky na svojom webovom sídle zverejnilo návrh zákona, ktorým by sa mal zmeniť a doplniť Občiansky zákonník a niektoré ďalšie zákony, a to najmä Obchodný zákonník. Ide o doteraz najrozsiahljšiu novelu Občianskeho zákonníka s plánovanou účinnosťou k 1. januáru 2021, ktorá sa komplexne dotýka celej oblasti záväzkového práva. Zverejnením návrhu tejto novely sa zároveň stalo verejne známym, že plánovaná rekodifikácia súkromného práva sa neuskutoční nárazovo- prijatím formálne nového kódexu, ale že sa tak udeje v niekoľkých etapách formou čiastočných novelizácií súčasného Občianskeho zákonníka. Prvou takouto čiastočnou zmenou sa pristupuje k zreformovaniu a najmä zmodernizovaniu jeho záväzkovej časti, pretože práve otázka úpravy záväzkového práva je všeobecne vnímaná ako naliehavá a žiaduca, a predpokladá sa pri nej rýchla politická priechodnosť i odborná a verejná podpora. Najvýraznejšou a najdôležitejšou zmenou, ktorú navrhovaná novela prináša je prechod od duálnej úpravy zmluvného systému k jednotnému zmluvnému systému pre celú oblasť súkromného práva. To znamená unifikovanie právnych inštitútov občianskeho a obchodného práva v Občianskom zákonníku, ktorý tým získa zaslúžený charakter základnej všeobecnej súkromnoprávnej úpravy vybavenej všetkými, z toho vyplývajúcimi, funkčnými mechanizmami a inštitútmi.

Navrhovaná novela Občianskeho zákonníka upravuje zmluvnú pokutu v ustanoveniach § 647 až § 650 zaradených do štvrtej hlavy s názvom „Zabezpečenie záväzkov“. V zásade preberá s niekoľkými formulačnými odchýlkami právnú úpravu zmluvnej pokuty z Občianskeho zákonníka a pridáva ustanovenia *expressis verbis* ohľadom diskutabilných otázok, ktoré v praxi vznikali pri aplikácii právnej úpravy *de lege lata*.

Ustanovením § 647 NNOZ sa preberá § 544 OZ s viacerými úpravami. V prvom rade sa zjednocuje terminológia, v tom zmysle, že navrhovaná novela v súvislosti so zmluvnou pokutou už nepoužíva pojem účastník ale len pojem strana. Ďalšou terminologickou zmenou je zjednotenie pojmov s úpravou nesplnenia (§ 798 až § 837 NNOZ), to znamená, že výraz nesplnenie povinnosti nahradil výraz porušenie povinnosti. Tvorcovia navrhovanej novely uprednostňujú pojem nesplnenie, pričom to odôvodňujú uskutočneným výskumom, ktorým nebolo preukázané zaužívané diferencovanie medzi pojmom porušenie ako nedodržaním širšieho komplexu povinností v právnom vzťahu a pojmom nesplnenie ako užším pojmom zameraným výlučne na striktné dodržania povinnosti vyplývajúcich z konkrétneho záväzku.¹⁶

¹⁶ Bližšie pozri Dôvodovú správu k navrhovanej novele Občianskeho zákonníka, konkrétne odôvodnenie k § 798 NNOZ.

Podľa ustanovenia § 647 ods. 1 NNOZ je možné zmluvnú pokutu dojednať pre prípad nesplnenia povinnosti. Právna úprava *de lege lata* však výslovne ustanovuje, že zmluvnú pokutu si môžu strany dojednať pre prípad porušenia zmluvnej povinnosti. Hoci sa vypustenie slovíčka „zmluvná“ môže zdať nepodstatnou zmenou, v skutočnosti sa tým odstráni pretrvávajúce pochybnosti o tom, či zmluvnou pokutou možno zabezpečiť aj zákonnú povinnosť. Viacerí autori, ako napr. Čech, Tintěra alebo Ovečková totižto zastávajú názor, že uvedené nie je v rozpore a zmluvnú pokutu možno dojednať aj k zabezpečeniu povinnosti, ktorá vyplýva zo zákona. Doslovný výklad tohto ustanovenia „*je obmedzujúci a vychádza z nedostatočnej komplexnosti posúdenia právnej úpravy.*“¹⁷ Podľa Tintěru nie je rozhodujúce, či povinnosť vyplýva z textu právneho predpisu alebo zo zmluvy, ale podstatné je, že sa jedná o právnu povinnosť, ktorá je uvedená v dohode o zmluvnej pokute ako zabezpečená povinnosť.¹⁸ Je preto pozitívne, že navrhovaná novela výslovne pripúšťa zabezpečenie zmluvnou pokutou pre nesplnenie (porušenie) akejkoľvek povinnosti. Ustanovením § 647 ods. 2 bolo so zanedbateľnou formulačnou odchýlkou prebrané ustanovenie § 544 ods. 2, čiže zmluvnú pokutu je potrebné dojednať písomne aj podľa navrhovanej novely, takže rekodifikačná komisia sa neinšpirovala českým Občianskym zákonníkom, ktorý nereglementuje písomnú formu dojednania o zmluvnej pokute pre platnosť dohody. Napokon, navrhovaná novela nepreberá ustanovenie § 544 ods. 3 OZ, nakoľko úprava penále je obsolétna, ktorú vypustila aj v úprave jednotlivých zmluvných typov.

Ustanovenia § 648 ods. 1 a ods. 2 NNOZ, týkajúce sa povinnosti plniť zabezpečenú povinnosť aj po zaplatení zmluvnej pokuty a vzťahu zmluvnej pokuty a nároku na náhradu škody, sú bezo zmeny prevzaté zo súčasného Občianskeho zákonníka (§ 545 ods. 1 a ods. 2), samozrejme okrem už spomínanej zmeny terminológie. Z toho vyplýva, že zostáva zachované pravidlo preferované pri absencii odchylného dojednania strán, a síce, že veriteľ je oprávnený domáhať sa náhrady škody presahujúcej zmluvnú pokutu, ktorá plní úlohu paušalizovanej náhrady škody, len keď je to medzi účastníkmi dohodnuté.

Ustanovenie § 648 ods. 3 NNOZ upravuje zodpovednostný princíp, keďže zmluvná pokuta nastupuje ako sankcia za nesplnenie (porušenie) zabezpečenej povinnosti. Súčasná právna úprava zmluvnej pokuty obsiahnutá v Občianskom a Obchodnom zákonníku vychádza z rozdielne koncipovaných zodpovednostných princípov. Podľa podpornej zákonnej úpravy obsiahnutej v ustanovení § 545 ods. 3 OZ, dlžník nie je povinný zmluvnú pokutu zaplatiť, ak porušenie povinnosti nezavinil. To znamená, že ak si strany nedojednávajú odchylnú úpravu,

¹⁷ OVEČKOVÁ, O.: *Zmluvná pokuta*, 2. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2011, s. 101.

¹⁸ TINTĚRA, T.: *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: LEGES, 2012, s. 30.

Občiansky zákonník preferuje princíp zavinenia. Avšak podľa dispozitívneho ustanovenia § 300 OBZ okolnosti vylučujúce zodpovednosť nemajú vplyv na povinnosť platiť zmluvnú pokutu. Práve v zakotvení absolútneho objektívneho princípu bez možnosti liberácie sa prejavuje tvrdosť obchodnoprávnej zmluvnej pokuty.

Rekodifikačná komisia mala v prípade úpravy zodpovednostného princípu pri zmluvnej pokute na výber v zásade 4 možnosti. Prikloniť sa k subjektívnemu zodpovednostnému princípu po vzore Občianskeho zákonníka, prikloniť sa k absolútnemu objektívnemu princípu po vzore Obchodného zákonníka, ponechať súčasný stav a diferencovať úpravu zodpovednostného princípu podľa toho, či ide o občianskoprávne vzťahy alebo o obchodnoprávne vzťahy, a napokon, mohla v prípade zmluvnej pokuty zaviesť novú koncepciu zodpovednostného princípu.

Dôvodová správa k navrhovanej novele Občianskeho zákonníka uvádza, že nakoľko navrhovaná úprava zmluvnej pokuty má platiť komplexne pre vzťahy medzi občanmi ako aj medzi podnikateľmi, navrhuje sa nasledovať pre dlžníka menej prísne pravidlo obsiahnuté v § 545 ods. 3 OZ, keďže stranám nič nebráni dojednať prísnejšiu zmluvnú úpravu. Navrhovaná novela však opäť mení terminológiu, keď § 648 ods. 3 NNOZ ustanovuje, že *„ak sa strany nedohodli inak, nie je dlžník povinný zmluvnú pokutu zaplatiť, ak je nesplnenie povinnosti ospravedlnené.“* Vysvetlenie tohto pojmu nachádzame v ustanovení § 800 NNOZ v rámci hlavy s názvom *„Nesplnenie a prostriedky nápravy“*. Podľa odseku 1 tohto ustanovenia je nesplnenie strany ospravedlnené *„ak je spôsobené prekážkou, ktorá nastala mimo vplyvu tejto strany a bráni jej v splnení povinnosti, ak nemožno rozumne predpokladať, že by povinná strana túto prekážku alebo jej následky odvrátila alebo prekonala a že by v čase vzniku záväzku túto prekážku predvídala alebo mohla predvídať.“*

Na základe takéhoto vymedzenia musíme konštatovať nesprávnosť dôvodovej správy, nakoľko z uvedeného je zrejmé, že navrhovaná novela nezakladá povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu na princípe zavinenia podľa vzoru Občianskeho zákonníka, ale na objektívnom princípe s možnosťou liberácie, ktorú predstavuje práve existencia opísanej prekážky. To znamená, že komisia si zvolila poslednú z vyššie menovaných možností, ktoré prichádzali do úvahy. Podľa navrhovanej novely všeobecne platí, že ak je nesplnenie strany ospravedlnené z dôvodu prekážky, sú niektoré prostriedky nápravy, najmä sekundárneho charakteru, pre dotknutú stranu vylúčené, ako napríklad právo na náhradu škody, s ktorým zmluvná pokuta úzko súvisí. Navrhovaná novela však počíta s prípadmi, v ktorých je spravodlivejšie ustanoviť zodpovednosť strany len za zavinené nesplnenie, a naopak prípady s prísnejšie ustanovenými kritériami zodpovednosti za nesplnenie, prípadne úplne vylúčiť možnosť liberácie z dôvodu

prekážky.¹⁹ Český Občiansky zákonník vylúčil zánik práva na zmluvnú pokutu v prípade nezavineného porušenia zmluvnej povinnosti, pričom dôvodová správa uvádza, že ponímanie podľa pôvodného Občianskeho zákonníka je teoreticky chybné a vymyká sa z prístupov zahraničných úprav.

V ustanovení § 649 NNOZ je upravené moderačné právo súdu. Ako sme už vyššie v článku uviedli, aj keď sa na prvý pohľad môže javiť súčasná duálna úprava moderačného práva identická, nie je to tak. Podľa navrhovanej novely zostáva zachovaný postup, že ak súd dospeje k záveru, že dojednaná zmluvná pokuta je neprimerane vysoká, môže ju znížiť s prihliadnutím na hodnotu a význam zabezpečovanej povinnosti. Pokračovanie ustanovenia § 649 NNOZ je však už určitým hybridom medzi občianskoprávnou a obchodnoprávnou úpravou moderačného práva. Podľa druhej vety tohto ustanovenia *„ak veriteľ nie je oprávnený požadovať náhradu škody spôsobenej nesplnením povinnosti, na ktorú sa zmluvná pokuta vzťahuje, môže súd zmluvnú pokutu znížiť až do výšky škody, ktorá vznikla do doby súdneho rozhodnutia nesplnením zmluvnej povinnosti, na ktorú sa vzťahuje zmluvná pokuta.“*

Podľa aktuálneho Občianskeho zákonníka, v prípade, že zmluvná pokuta má povahu paušalizovanej náhrady škody, súd má len prihliadnuť na výšku škodu, a na to, o koľko zmluvná pokuta presahuje rozsah vzniknutej škody.²⁰ *A contrario* aj podľa navrhovanej novely je moderačná právomoc súdu neobmedzená, ak je na základe dohody strán zmluvná pokuta dojednaná kumulatívne (možno popri nej požadovať aj náhradu škody). Úprava v Obchodnom zákonníku je rigoróznejšia, pretože súd môže zmluvnú pokutu znížiť s prihliadnutím na hodnotu a význam zabezpečenej povinnosti, a to až do výšky škody, ktorá vznikla do doby súdneho rozhodnutia porušením tejto zabezpečenej povinnosti.²¹ Navrhovaná novela zároveň po vzore Obchodného zákonníka *expressis verbis* dispozitívne upravuje, že na náhradu tej škody, ktorá vznikla po znížení neprimerane vysokej zmluvnej pokuty, je poškodený oprávnený do výšky pôvodnej zmluvnej pokuty. Ak mala poškodená strana na základe dohody strán nárok na náhradu škody prevyšujúcej zmluvnú pokutu, môže si náhradu škody uplatniť aj v tejto výške.

Napokon ustanovenie § 650 NNOZ výslovne pripúšťa možnosť dojednať zmluvnú pokutu aj vo forme nepeňažného plnenia. Vzhľadom k dôvodom, ktoré sme už v tomto článku vyššie uviedli k potrebe explicitne ustanovenej možnosti nepeňažného charakteru zmluvnej pokuty, považujeme tento krok za veľmi pozitívny.

¹⁹ Pozri ustanovenie § 801 NNOZ.

²⁰ § 545a OZ.

²¹ § 301 OBZ.

Čo sa týka vyššie spomenutého odporúčania výslovne ustanoviť aj pre občianskoprávne vzťahy, že odstúpením od zmluvy nárok na zmluvnú pokutu nezaniká, navrhovaná novela Občianskeho zákonníka náš návrh splňa aj napriek tomu, že neprebrala ustanovenie § 302 OBZ, podľa ktorého odstúpenie od zmluvy nemá vplyv na povinnosť zaplatiť zmluvnú pokutu. Zachovanie nároku na zmluvnú pokutu ustanovuje v § 787 ods. 1 NNOZ, kde je právo na zmluvnú pokutu demonštratívne vymenované medzi právami nedotknutými odstúpením od zmluvy. Odstúpenie od zmluvy má podľa navrhovanej novely po vzore komplexnej obchodnoprávnej úpravy odstúpenia od zmluvy účinky *ex nunc*, avšak na rozdiel od Obchodného zákonníka viaže účinky odstúpenia od zmluvy na okamih dôjdenia prejavu vôle oprávnenej strany, teda na okamih, keď sa odstúpenie od zmluvy dostane do dispozičnej sféry druhej strany.²²

Záver

Aj napriek tomu, že sa zmluvná pokuta na prvý pohľad javí ako bežné a vcelku jednoduché dojednanie, pri hlbšej analýze sa stáva komplexným a zložitým právnym inštitútom, ktorý si vyžaduje určitú mieru znalostí, nakoľko v sebe skrýva viacero úskalí. Plánovaná rekodifikácia Občianskeho zákonníka dáva preto priestor pre odstránenie tých aplikačných nejasností, ktoré praxou vyšli najavo, a ku ktorým doposiaľ judikatúra nezaujala jednoznačné stanovisko. V súčasnosti je už zrejmé, že sa rekodifikácia neuskutoční prijatím nového kódexu občianskeho práva, ale dôjde k jeho postupnému zmodernizovaniu formou parciálnych novelizácií súčasného Občianskeho zákonníka.

Možno konštatovať, že navrhovaná novela Občianskeho zákonníka, dotýkajúca sa záväzkového práva, neprináša v právnej úprave zmluvnej pokuty zásadné koncepčné zmeny. Tie však v prípade zmluvnej pokuty neboli očakávané ani potrebné, pretože za nedostatok právnej úpravy zmluvnej pokuty *de lege lata* je, ako sme už uviedli, považovaná skôr absencia výslovných ustanovení v niektorých otázkach. Veľmi pozitívne preto hodnotíme najmä ustanovenie § 650 NNOZ, ktorého cieľom je definitívne ukončiť diškurzy ohľadom toho, či je možné zmluvnú pokutu dojednať vzhľadom na terminológiu používanú v oboch súkromnoprávných kódexoch aj vo forme nepenažného plnenia. Za najväčšiu zmenu v právnej úprave zmluvnej pokuty však možno označiť úpravu zodpovednostného princípu, keďže navrhovaná novela Občianskeho zákonníka vychádza z preferencie objektívnej zodpovednosti s možnosťou liberácie, a to pre prípad, že je nesplnenie povinnosti

²² Pozri § 783 NNOZ.

ospravedlnené. Ako negatívum vnímame ponechanie *statusu quo* v otázke absencie výslovného ustanovenia ohľadom toho, či súd môže využiť svoje moderačné právo len na návrh, alebo či tak môže urobiť aj *ex offio*, a to vzhľadom k tomu, že v súčasnosti sa v tejto otázke názory rozchádzajú.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

FEKETE, I.: *Občiansky zákonník. Veľký komentár*, 3. zväzok, 2. vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2015. 931 s. ISBN 978-80-8155-041-6

MAMOJKA, M.: *Zmluvné umenie v obchodnom práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014, 217 s. ISBN 978-80-8168-122-6

OVEČKOVÁ, O. a kol.: *Obchodný zákonník. Komentár*, 3. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2012. 995 s. ISBN 978-80-8078-434-8

OVEČKOVÁ, O.: *Zmluvná pokuta*, 2. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2011. 353 s. ISBN 978-80-8078-386-0

PATTAKYOVÁ, M. a kol.: *Obchodný zákonník. Komentár*, 4. vydanie. Bratislava: C. H. BECK, 2013. 1704 s. ISBN 978-80-89603-12-1

SEDLÁČEK, J.: *Obligační právo. Obecní nauky o právních jednáních obligacních a o splnění závazku*. In: Dôvodová správa k českému Občianskemu zákonníku.

TINTĚRA, T.: *Smluvní pokuta v teorii a praxi*. Praha: LEGES, 2012. 128 s. ISBN 978-80-87576-27-4

Periodiká a zborníky:

ELIÁŠ, K.: Smluvní pokuta z pohledu teorie, právní úpravy a judikatury. In: *Podnikatel' a právo*, roč. 7, 2000, č. 2, s. 3-7. ISSN 1336-0280.

Právne predpisy a súvisiace dokumenty:

Dôvodová správa k návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskehozakonnika.aspx>

Dôvodová správa k zákonu č. 89/2012 Sb. Občiansky zákoník (český Občiansky zákoník).

Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony. Dostupné na internete:

<https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskehozakonnika.aspx>

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších právnych predpisov.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších právnych predpisov.

Judikatúra:

Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 1.3.2004, sp. zn. M Cdo 264/2002.

VÝZNAM EURÓPSKÝCH AKADEMICKÝCH INICIATÍV V PROCESSE REKODIFIKÁCIE SÚKROMNÉHO PRÁVA

THE IMPORTANCE OF EUROPEAN ACADEMIC INITIATIVES IN THE PROCESS OF RECODIFICATION OF PRIVATE LAW

Lukáš Cisko¹

Abstrakt

V prezentovanom článku sa snažíme poukázať v širších súvislostiach na novšie teoretické pohľady vplyvu europeizácie záväzkového práva v podobe akademických iniciatív na národnú normotvorbu, konkrétne v súvislosti s prebiehajúcim procesom rekodifikácie slovenského súkromného (hmotného) práva. S ohľadom na aktuálnosť tématiky, ktorá v sebe zahŕňa (nielen) národnú legislatívu, ale dotýka sa predovšetkým práva Európskej únie, sústreďujeme svoju pozornosť na relevantné (vybrané) aspekty (súčasného) smerovania obligačného práva v európskej komunite. Pre funkčné využitie týchto quasi právnych nástrojov je žiadúce skúmať, t. j. hľadať a nachádzať efektívne (doktrínálne príťažlivé) riešenia v rámci úvah de lege ferenda.

Kľúčové slová

Soft law. Súkromné právo. Rekodifikácia. Občiansky zákonník. Obchodný zákonník.

Abstract

In the presented article, we try to point out, in a wider context, on newer theoretical views of impact the Europeanization of law of obligation in the form of academic initiatives on creation the national legislation, specifically in the connection with the ongoing process of recodification of Slovak private (material) law. With regard to the actual topic, which includes (not only) national legislation, but mainly relates to the European Union law, we focus our attention on the relevant (selected) aspects of the (current) course of the law of obligation in the European community. For the functional use of these quasi-legal instruments, it is desirable to research, therefore to finding and localizing effective (doctrinally attractive) solutions within the de lege ferenda considerations.

Key words

Soft law. Private law. Recodification. Civil Code. Commercial Code.

I. Úvodné poznámky

Prezentovaný príspevok pojednáva a skúma problematiku, týkajúcu sa vplyvu medzinárodne uznávaných pravidiel, majúcich nezáväzný charakter, ktoré sú známe pod pojmom *soft law*. Pre účely harmonizácie (s cieľom postupnej unifikačie) súkromného práva

¹ JUDr. Lukáš Cisko, PhD., Právnická fakulta, Užhorodská Národná Univerzita, Užhorod, Ukrajina.

v Európskej únii, nadobúdajú tieto akademické iniciatívy povahu vzorových pravidiel, princípov, vedúcich ideí a akčných plánov. Sú nimi predovšetkým Princípy európskeho zmluvného práva (PECL),² Princípy európskeho deliktneho práva (PETL)³ a Návrh spoločného referenčného rámca (DCFR).⁴

Tieto vzorové pravidlá európskeho významu sú svojou povahou inšpiračným zdrojom poznania pre analýzu celého súboru (systému) súkromnoprávných (vrátane obchodných) záväzkov tak, ako obiehajú v aplikačnej praxi. Pre dotváranie právnych inštitútov a kategórií v prostredí slovenského súkromného práva, prostredníctvom vyššie spomenutých medzinárodných iniciatív, je žiaduce a prospešné (pragmatické) analyzovať viaceré národné právne úpravy (členských štátov Európskej únie), pre vyabstrahovanie eventuálnych problémov, námetov a návrhov *de lege ferenda*.

II. Determinanty unifikácie európskeho súkromného práva

V článku sa pokúšame, z hľadiska širších kontextov, vychádzajúc z historických a vedeckých štandardov a teoretických názorov, poodhaliť (aspoň niektoré) dôvody kreovania súkromného práva supranacionálneho charakteru, so zameraním na vybrané eurokonformné projekty, ktoré vyúsťujú do postupného zjednocovania právnych noriem (kategórií a právnych inštitútov), z pohľadu národnej legislatívy, právneho odvetvia. Možno tak urobiť cez historické reminiscencie a paralely vzniku Európskej únie a vytvárania jej právneho systému.

Spájaním suverénnych štátomocenských útvarov do medzinárodných politických a ekonomicko-hospodárskych štruktúr, sa do popredia dostáva (až nevyhnutná) potreba flexibilnejšie reagovať (predvídať) zmeny spoločenských vzťahov. V tejto súvislosti prichodí uviesť, že integrácia v podobe vytvorenia najprv Európskych spoločenstiev a neskôr na tomto základe aj Európskej únie, bola vo svojej podstate založená na ekonomickom (hospodárskom) základe.

Inak povedané, harmonizácia právnych poriadkov členských štátov Európskej únie a legitímne očakávanie v podobe (postupnej) unifikácie práva, sú ekonomicky podmienené.

² Principles of European Contract Law (PECL). Bližšie: LANDO, O. – BEALE, H. (eds.): *Principles of European Contract Law. Parts I. and II. (Combined and Revised)*, prepared by the Commission of European Contract Law. Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, pp. 561, ISBN 90 411 1305 3

³ Principles of European Tort Law (PETL). Bližšie: von BAR, CH.: *Principles of European Law, Study Group on a European Civil Code, Non – Contractual Liability Arising out of Damage Caused to Another (PEL Liability Damages)*. Oxford University Press, New York, 2009, ISBN 978 – 0 – 19 – 922941 – 3

⁴ Draft of Common Frame of Reference (DCFR). Bližšie: von BAR, CH. – CLIVE, E. – SCHULTE-NÖLKE, H. et al.: *Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Outline Edition. Sellier european law publishers, München, 2009, ISBN 978 – 3 – 86653 – 097 – 3

Ústredným zámerom každej funkčnej ekonomiky je predsa (primeraný) hospodársky rast a prosperita. Treba však zdôrazniť, že musí byť (nevyhnutne ?) regulovaná právom.

Zjednocovanie súkromného (obligačného) práva v procese európskej integrácie sa javí ako dôsledok globalizácie ekonomických vzťahov. Pridanou hodnotou je vo svojej podstate zefektívnenie fungovania vnútorného trhu.

Do legislatívnej pozornosti sa tak dostávajú obsiahlejšie akčné plány, najmä v súkromnom práve. Najvýraznejšie by sme mohli poukázať na potrebu unifikácie špecifických kúpno-predajných zmlúv na supranacionálnej úrovni, ale aj na úrovni medzinárodného práva.

Osobitne treba poukázať na to, že európske súkromné právo sa vyznačuje akýmsi konfliktom medzi integračnými tendenciami za účelom vytvorenia funkčného jednotného trhu a takpovediac protekcionistickými tendenciami. V kontexte témy tohto príspevku je tomu tak v rovine ochrany spotrebiteľa, ktorá (v súčasnosti) naznačuje smerovanie zmluvného práva Európskej únie.

Otvorenou otázkou (aj naďalej) ostáva, či z ekonomického hľadiska možno vyčíslieť (kvantifikovať) skutočný prínos zjednotenia súkromnoprávnej regulácie, ktorým sa majú odstrániť predpokladané (nežiadúce) náklady, vzniklé z nekoherentnej (národnej) normotvorby členských štátov Európskej únie.

III. Vplyv soft law na národnú súkromnoprávnu normotvorbu

S ohľadom na interdisciplinárnu a najmä cezhraničnú dimenziu, presahujúcu rámec národného zákonodárstva, vo väzbe na integrované inštitúty a úpravy obsiahnuté v práve Európskej únie, chceme ešte poukázať na niektoré interesantné pohľady možného riešenia skúmaných súkromnoprávných problémov *de lege ferenda*. S akcentom na tému tohto príspevku je namieste poznamenať, že otázkam cezhraničnej spolupráce treba venovať patričnú pozornosť. V oblasti právnych, ale aj ekonomických a ďalších disciplín to môže byť výrazný stimul pre rozvoj legislatívy, v širšom nazeraní na prospech národného hospodárstva.⁵

⁵ LAZUR, Y. V. – FEŤKO, Y. I.: *Formation of a system of cross-border cooperation according to european standards*. In: SAVCHYN, M. V. – MENDZHUL, M. V. (eds.): *Fundamentálne problémy jurisprudencie*. Zborník vedeckých prác. Užhorodská Národná Univerzita v Užhorode. Vydavateľstvo Olexandra Harkuša, Užhorod, str. 5, 2016, 260 s., ISBN 978 – 617 – 531 – 154 – 7. Pozri tiež: KARABIN, T. O.: *Separate aspects determining the competence of public administration in the field of cross-border cooperation*. In: SAVCHYN, M. V. – MENDZHUL, M. V. (eds.): *Fundamentálne problémy jurisprudencie*. Zborník vedeckých prác. Užhorodská Národná Univerzita v Užhorode. Vydavateľstvo Olexandra Harkuša, Užhorod, str. 70 a nasl., 2016, 260 s., ISBN 978 – 617 – 531 – 154 – 7

Pri vytváraní jednotného európskeho zmluvného práva musí byť v záujme členských štátov Európskej únie reformovať (modernizovať) súkromnoprávne inštitúty v národných právnych poriadkoch. So zreteľom na to, sa vo viacerých sférach táto (akademická) iniciatíva odvíja od precizovania (zdokonaľovania) samotnej európskej normotvorby a jej inštitucionálnej základne.

Významným aktuálnym problémom normotvorby je efektívna publikácia právnych predpisov, umožňujúca náležitú orientáciu v postmodernom multiväzbovom právnom poriadku, respektíve orientáciu v interoperabilných právnych poriadkoch. Výzvou pre dostupnosť práva je postmoderná zložitá štruktúra práva, vyznačujúca sa multicentrizmom normotvorby, hypertrofiou právnej regulácie, mimoriadne vysokou rýchlosťou zmien právnych noriem a zložitým previazaním právnych predpisov a ich výrazným dotváraním judikatúrou.⁶

V tejto časti príspevku sa prostredníctvom priestorovej právnej komparácie a ďalších vedeckých metód sústreďujeme na (doktrinálne) odlišnosti a paralely vymedzenia okamihu prechodu vlastníckeho práva k tovaru z predávajúceho na kupujúceho vo vybraných právnych poriadkoch kontinentálneho právneho systému, s akcentom na ich aplikačnú frekvenciu. So zreteľom na europeizáciu súkromného záväzkového práva sa zamýšľame nad aplikáciou tohto právneho inštitútu v kontexte zmluvného práva Európskej únie. Napríklad z pohľadu francúzskeho práva je pre otázku prevodu vlastníckeho práva v medzinárodnom obchodnom styku zásadná právna prax zavedená medzi zmluvnými stranami.⁷

Ako už bolo spomenuté vyššie, ťažiskom porovnania by mohla byť právna úprava podľa nemeckého Občianskeho zákonníka (BGB)⁸ a na strane druhej legislatíva prameniaca z francúzskeho Občianskeho zákonníka (CC).⁹ V rámci tzv. konkurencie právnych poriadkov sú tak platformou pre právnu reguláciu kúpnej zmluvy dve (esenciálne) koncepcie.

Prvou je téza podľa ustanovenia § 433 ods. 1 prvá veta BGB, ktorá vymedzuje povinnosti na strane predávajúceho voči kupujúcemu v súvislosti s prevodom vlastníckeho

⁶ KUKLIŠ, P. – HODÁS, M.: *O súčasnej situácii v slovenskej právnej normotvorbe*. In: Právny obzor. Roč. 99, č. 6, 2016, str. 486, ISSN 0032 – 6984

⁷ CACHARD, D.: *Droit du commerce international. 2e édition*. Lextenso éditions, L. G. D. J., Paris, 2011, str. 248, ISBN 978 – 2 – 275 – 03645 – 8. Porovnaj: MOORE, B.: *Le système juridique canadien et le droit des affaires*. In: LEFEBVRE, G. – ROUSSEAU, S. (eds.): *Introduction au droit des affaires*. Éditions Thémis, Montréal, 714 s., 2006, str. 1 a nasl., ISBN 2 – 89400 – 215 – 7

⁸ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Porovnaj: von STAUDINGER, J.: *Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch. 16. Auflage*. Gebunden Sellier – de Gruyter, München, 2012, 832 s., ISBN 978 – 3 – 8059 – 1126 – 9

⁹ Code Civil des Français (CC). Pozri napríklad: BLANC-JOUVAN, X.: *The great Napoleonic codification: 1804 – 1811. The great codifications. XVI-th – XVIII-th century: The development of Europeans laws in the modern times. The Historical Formation of the Civil Law Systems. The Civil Law Systems In A Comparative Perspective*. Fondation Pour Le Droit Continental. Paris, 2012, str. 8

práva. Pre nadobudnutie vlastníctva je vo svojej podstate dôležité ustanovenie podľa § 929 BGB, ktorým je predávajúcemu uložená povinnosť previesť na kupujúceho vlastnícke právo k hnuiteľnému tovaru jeho faktickým odovzdaním. Naproti tomu v druhej koncepcijnej línii, podľa ustanovenia § 1603 CC, prechod vlastníckeho práva k tovaru nastáva v okamihu uzavretia kúpnej zmluvy.

Pre uzavretie kúpnej zmluvy (vrátane medzinárodného obchodnoprávneho kontraktu), je zásadnou legitímnou požiadavkou, aby bol (vo svetle globalizácie obchodu) tento právny inštitút čo možno najdôslednejšie takpovediac normativizovaný. V tejto súvislosti však treba pripomenúť, že odvetvie súkromného práva je príznačné v tom, že zmluvné strany môžu vylúčiť použitie dispozitívnych ustanovení právnych predpisov pod podmienkou, že neporušia jeho kogentné normy.¹⁰

V súkromnoprávných (obligačných) vzťahoch je proces uzatvárania kúpnej zmluvy jednou z najdôležitejších etáp. Jeho úlohou je riadne vymedziť práva a povinnosti, vzniklé zo záväzkovoprávneho vzťahu, aby boli určité, jasné a zrozumiteľné pre predchádzanie možným rozporom *pro futuro*.¹¹

Istým, dalo by sa povedať, riešením by (snáď) mohlo byť inovovanie právnej úpravy prostredníctvom európskych akademických iniciatív a akčných plánov. Vznik a rozvoj týchto progresívnych a obsahovo ušľachtilých projektov (vzorových) pravidiel zefektívniť a uľahčiť kontraktačný proces, by mal byť na prospech predovšetkým na národnej úrovni, v prostredí práva Európskej únie a tiež v medzinárodnom obchodnom styku (ako celku), t. j. pri cezhraničnom kontrahovaní.

Pôsobia inšpirujúco a v určitom slova zmysle ako opora pri rekonštrukčných snahách (záujmoch) v súkromnom práve. Pretavenie konkrétneho nástroja (právneho inštitútu) do vnútroštátneho práva, má ambíciu nadobudnúť status všeobecne záväznej právnej normy.

Množina koncepcií, týkajúca sa prevodu vlastníckeho práva k tovaru, má svoje rôznorodé podoby v určitých národných právnych poriadkoch (napríklad vyššie uvádzaná nemecká a francúzska normotvorba) v priestore Európskej únie. Na tomto základe by sme

¹⁰ DIKOVSKA, I. A.: *Material Freedom of International Private Contract: Content and Limits*. In: *The Journal of Eastern European Law*. Kyiv. 2015, č. 16, str. 22, ISSN 2409 – 6415

¹¹ K tomu pozri bližšie: MAREK, K.: *Jak uzavírat smlouvy*. *Justičná revue*, č. 12, 2015, str. 1477 a nasl., ISSN 1335 – 6461; KUBÍČEK, P.: *Wolność prowadzenia działalności gospodarczej a swoboda zawierania umów*. In: *Zmiany w ustawodawstwach państw Europy środkowo-wschodniej dostosowujące te kraje do standardów prawnych Unii europejskiej: Materiały z konferencji międzynarodowej*. Jasło. Stowarzyszenie prawników. 2000, str. 241 a nasl.

mohli (aspoň čiastočne) poukázať na akúsi „neochotu“ európskych juristov, zaujať jasné stanovisko v prospech jedného modelu.¹²

Vzhľadom na (pretrvávajúce) odlišnosti nazerania na prechod vlastníckeho práva k tovaru vo vnútroštátnych právnych úpravách, riešením by mohli byť produkty akademických aktivít v oblasti unifikácie súkromného práva na úrovni Európskej únie.¹³ V tejto súvislosti si našu pozornosť zasluhuje najmä Návrh spoločného referenčného rámca (DCFR), ktorý je z hľadiska svojej povahy najkomplexnejším nástrojom európskej súkromnoprávnej normotvorby *de lege ferenda*.

Prechod vlastníckeho práva k tovaru (*transfer of ownership*) možno dohľadať vo ôsmej knihe druhej kapitoly prvej časti.¹⁴ Najmä článok 2:101 ods. 1 písm. e) DCFR v prvom rade poskytuje zmluvným stranám priestor, aby si vzájomnou dohodou (*agreement*) určili čas a spôsob, na základe ktorého sa uskutoční prechod vlastníckeho práva k tovaru z predávajúceho na kupujúceho. Pre prípad neexistencie takéhoto zmluvného dojednanja, je pre časový okamih prechodu vlastníckeho práva rozhodujúce dodanie alebo ekvivalent dodania tovaru. Mohli by sme povedať, že vo svojej podstate nadobúda uvedené ustanovenie DCFR význam tzv. východiskového pravidla.

IV. Aktuálne otázky rekodifikácie slovenského súkromného práva

V tejto časti článku sa sústreďujeme na niektoré úvahy *de lege ferenda* v kontexte aktuálneho výskumu vplyvu vybraných aspektov europeizácie záväzkového práva na národnú (vnútroštátnu) právnu úpravu, s osobitným akcentom na prebiehajúci proces rekodifikácie súkromného (vrátane obchodného) práva v Slovenskej republike.

V legislatívnom procese sa diskutuje o možnostiach akceptovať tzv. monistický model alebo zachovať tzv. dualizmus. Doteraz platný model, s prihliadnutím na súkromnoprávne (tzv. „všezahrňajúce“) kódexy, akými sú Obchodný zákonník a Občiansky zákonník, vychádza z paralelne pôsobiacej štruktúry záväzkovoprávných vzťahov. Ich zjednotenie sa navrhuje v pripravovanom Občianskom zákonníku v Slovenskej republike. Právna úprava celého obligačného práva by tak mala byť sústredená v jednom súkromnoprávnom kódexe.

¹² GALLO, P.: *Transfer of Ownership and Preliminary Agreements*. In: The Italian Law Journal. An International Forum for the Critique of Italian Law. Roč. 2, č. 2, 2016, str. 318, ISSN 2421 – 2156

¹³ Pozri napríklad: BEALE, H. – FAUVARQUE-COSSON, B. – RUTGERS, J. – VOGENAUER, S.: *Cases, Materials and Text on Contract Law. Ius Commune Casebooks for the Common Law of Europe*. Third edition. Hart Publishing, 1504 s., 2018, ISBN 9781509912575

¹⁴ Konkrétne: Book VIII: Acquisition and loss of ownership of goods. Chapter 2: Transfer of ownership based on the transferor's right or authority. Section 1: Requirements for transfer under this Chapter.

Sú však aj iné názory, t. j. aby bol zachovaný Obchodný zákonník, vrátane právnej úpravy zmlúv v obchodovaní. Významným predstaviteľom zachovania dualistickej štruktúry súkromnoprávných kódexov je Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc. Poukazuje napríklad na to, že z podnikateľskej obce, profesných komôr, ako aj zo širokej právnickej verejnosti nezazneli počas doterajšej existencie Obchodného zákonníka žiadne relevantné a identifikovania hodné kritické hlasy, ktoré by volali po zásadných zmenách alebo dokonca po zrušení Obchodného zákonníka. To je jednoznačne najsilnejší a možno jediný dôležitý argument, ktorý je obhajobou jeho aktuálnej i budúcej existencie a preráža všetky ostatné postoje.¹⁵ Možno tak zodpovedne tvrdiť, aj keď to nie je politický referát, že vo sfére súkromného (obchodného) práva sú záujmy komercialistov do istej miery divergentné.

Pokiaľ by bol výsledkom rekodifikácie monistický model, špecifický dôraz by mohol byť kladený na kúpnu zmluvu v obchodovaní, čiže osobitne upraviť aj obchodnú zmluvu v podnikateľskej sfére v Občianskom zákonníku tak, ako je tomu pri spotrebiteľských zmluvách. Prichodí spomenúť, že v európskom právnom prostredí sa kladie dôraz na ochranu spotrebiteľa, čo sa premieta do legislatívneho zámeru nového Občianskeho zákonníka v Slovenskej republike.¹⁶

Pre porovnanie, v novom Občianskom zákonníku v Českej republike¹⁷ bola akceptovaná tzv. monistická koncepcia. Ukončenou rekodifikáciou českého súkromného práva došlo k zjednoteniu súkromného (záväzkového) práva do jedného kódexu, z ktorého sú vylúčené právne inštitúty v rovine obchodných spoločností a medzinárodného práva súkromného.

Tým, že v prostredí slovenského súkromného práva vystupuje do popredia monistická koncepcia, treba zdôrazniť, že v pravom slova zmysle cieľom nie je komercializovať občianske právo, ale nevyhnutne a užitočne integrovať záväzkové (zmluvné) právo.¹⁸ Vychádzajúc zo súčasného stavu prevažujúcich legislatívnych riešení, s predpokladom akceptácie monistickej koncepcie pripravovaného slovenského Občianskeho zákonníka, je

¹⁵ MAMOJKA, M.: *Rekodifikácia súkromného práva, ako ďalej?* In: *Štát a právo*. Vedecko-teoretický časopis pre otázky vedy o štáte a práve v Slovenskej republike. Občianske združenie Štát a právo, Veľký Biel. Roč. 3, č. 1, 2016, str. 1 a nasl., ISSN 1339 – 7753

¹⁶ K týmto aspektom pozri bližšie vedeckú štúdiu: ŠTEVČEK, M.: *Sme nútení resignovať na integrovaný kódex súkromného práva? (úvahy o praxeologických determinatoch nového Občianskeho zákonníka)*. In: *Právo, obchod, ekonomika VI. Zborník vedeckých prác*. Košice. str. 533 a nasl., 2016, 648 s., ISBN 978 – 80 – 8152 – 443 – 1

¹⁷ K tomu pozri napríklad: ELIÁŠ, K. a kol.: *Nový Občianský zákoník s aktualizovanou dôvodovou správou. 1. vydání*. Ostrava: Sagit, 1120 s., 2012, ISBN 978 – 80 – 7208 – 922 – 2

¹⁸ LAZÁR, J. (ed.): *Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva. Materiály z odbornej konferencie*. Odborná konferencia poriadaná Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky. Trenčianske Teplice 5. a 6. jún 2008. Ministerstvo spravodlivosti SR, Bratislava, 295 s., 2008, ISBN 978 – 80 – 89363 – 14 – 8

pravdepodobné, že záväzkovoprávne vzťahy budú upravené jednotne, až na niektoré špecifické obchodnoprávne záväzky.

Popri zavŕšených, ale aj súčasne (intenzívne) prebiehajúcich rekodifikačných iniciatívach v stredoeurópskom priestore, dostávajú sa do legislatívnej pozornosti obsiahlejšie akčné plány v súkromnom práve. Jednou z variant smerovania zmluvného práva v Európskej únii je kreovanie európskeho Občianskeho zákonníka. Jeho vytvorenie a v konečnom dôsledku úspešné prijatie, by malo znamenať kľúčový moment, ako z hľadiska historicko-právneho, tak aj z pohľadu medzníka nových (harmonizovaných) právnych pomerov v európskej komunite. Predtým však musí byť zdarne zavŕšená rekodifikácia súkromného práva na vnútroštátnej úrovni (všetkých) členských štátov Európskej únie.

Pre prijímanie nových kódexov (zákonov) pre právnu prax môžu poslúžiť ako vzor ušľachtilé európske akademické iniciatívy. Za najzákladnejší cieľ *soft law* možno považovať ich priaznivé pôsobenie na slovenský právny poriadok (národnú normotvorbu). Exemplifikatívne prichodí uviesť najnovší legislatívny návrh (moderného) slovenského Občianskeho zákonníka, kde inšpiráciou pri jeho príprave boli (inter alia) aj vzorové legislatívne pravidlá európskeho významu,¹⁹ vypracované pod vedením (svetovo) uznávaných a rešpektovaných právnych expertov,²⁰ najmä v pracovnom prostredí medzinárodných vedecko-juristických teamov. Výsledky týchto výskumov nadobúdajú z hľadiska obsahu kvalitatívne vysokú úroveň s perspektívou ich priamej použiteľnosti v aplikačnej praxi.

Je zreteľné a hlavne prospešné, aby sa slovenskí civilisti, ale aj komercialisti inšpirovali svojimi kolegami, vedecky erudovanými európskymi rekodifikátormi, konkrétne ich obsiahlymi výsledkami v rámci vzorových pravidiel (rovnorodých) súkromnoprávných

¹⁹ Detailnejšie pozri Dôvodovú správu k Návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony, zverejnenú Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky dňa 15. októbra 2018 na svojom webovom sídle: <http://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=2412>

²⁰ Predovšetkým prof. Christian von Bar, prof. Ole Lando, prof. Hugh Beale, prof. Bénédicte Fauvarque-Cosson, ale aj prof. Xavier Blanc-Jouvan a ďalší vzácní profesori hodní (nielen) našej pozornosti. Zo Slovenskej republiky chceme na tomto mieste vyzdvihnúť a náležite oceniť aktívnu participáciu a ušľachtilú angažovanosť doc. JUDr. Moniky Jurčovej, PhD., vedúcej Katedry občianskeho a obchodného práva Trnavskej Univerzity v Trnave a jej riešiteľského teamu, orientujúca sa (dlhodobo) na vedecký výskum v oblasti európskeho súkromného práva, s ktorým výrazne napomohla pootvoriť dvere do akademickej Západnej Európy, a tým prispieť k rozvoju slovenskej právnej vedy, ako aj k harmonizácii tuzemskej legislatívy s právom Európskej únie. K tomu zhladni najmä vedeckú publikáciu: JANČO, M. – JURČOVÁ, M. – NOVOTNÁ, M. – DOBROVODSKÝ, R. – UHLIAROVÁ, M. – KLORUSOVÁ, I.: *Európske súkromné právo. Prvé vydanie*. EUROIURIS, Bratislava, 542 s., 2012, ISBN 978 – 80 – 89406 – 19 – 7. Prichodí tiež spomenúť organizáciu a úspešný priebeh medzinárodnej vedeckej konferencie, za účasti popredných právnych expertov (minimálne) na európskej úrovni, akými sú prof. Hugh Beale, QC, FBA, prof. Dr. Marco B. M. Loos atď. Pozri bližšie: JURČOVÁ, M. – ŠTEFANKO, J. (eds.): *Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law – New Legal Regime for Domestic and Cross-Border Trade. Prvé vydanie*. Vydavateľstvo SAV, 190 s., Bratislava, 2013, ISBN 978 – 80 – 8082 – 618 – 5

kategórií a inštitútov, ktoré môžu predstavovať vyváženosť legislatívnej matérie v tzv. modernej Európe.

Pri zjednocovaní súkromného práva, t. j. pri prijímaní tzv. celoeurópskych legislatívnych aktov na supranacionálnej úrovni, treba prihliadať na národné záujmy členských štátov Európskej únie. S vysokou pravdepodobnosťou (hraničiacou s istotou) totiž môžu zo strany (určitých) štátnych zriadení vyvstať námietky, resp. výhrady (legitímne požiadavky) pre uchovanie si jedinečných osobitostí, reprezentujúce národnú identitu, kultúru a tradície, a teda špecifické prostredie, v ktorom (prakticky denne) vznikajú, menia sa a zanikajú charakteristické (im vlastné) spoločensko-právne vzťahy. Hojným príčinením bude preto nevyhnutné skúmať (hľadať & nachádzať) vhodné metódy a formy pre (cielené) kompromisné riešenia postupnej (čiastkovej) unifikácie.

V. Záver

V článku sme sa pokúsili prebádať a interpretovať vybrané teoretické práce, legislatívne a aplikačné východiská relevantných inštitútov súkromného práva, so špecifickým zameraním na európske súkromné záväzkové právo v kontexte národnej právnej normotvorby. Považujeme za vhodné položiť osobitný zreteľ na súčasné smerovanie európskeho obligačného práva, nakoľko s proklamovaným vystúpením Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska z Európskej únie (tzv. Brexit) sa natíska otázka, či uvedený prebiehajúci proces oslabí tendencie integrácie právnych úprav členských štátov Európskej únie. Pre jednotný trh by to mohlo naznačovať akúsi odstredivú silu v ambíciách pri presadzovaní unifikovaných právnych nástrojov.

Priaznivý vplyv na formovanie (dotváranie) inštitútov súkromného práva, možno nachádzať vo viacerých právnoteoretických konceptoch, poznávaním (rozmanitých) doktrinálnych východísk právnej vedy.

Záverom chceme zdôrazniť, že skúmané právne inštitúty *soft law* sú využiteľné ako v rovine teoretickej, tak aj z praktickej stránky. Na uvedenú problematiku existujú a vznikajú (čoraz častejšie) rôzne (modifikované) právne názory, ktoré prichodí preskúmať, objasniť a vyhodnotiť. V právnej vede, legislatíve, ale aj v aplikačnej praxi prebiehajú živé (plodné) diskusie, vzbudzujúce pozornosť právnych teoretikov (rekodifikátorov) v oblasti súkromného práva, pričom ostávajú aj naďalej otvorené.

Niektoré podnety prezentované v tomto príspevku treba chápať len v zmysle akademických názorov a návrhov *de lege ferenda*.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BEALE, H. et al.: Cases, Materials and Text on Contract Law. Ius Commune Casebooks for the Common Law of Europe. Third edition. Hart Publishing, 1504 s., 2018, ISBN 9781509912575
- BLANC-JOUVAN, X.: The great Napoleonic codification: 1804 – 1811. The great codifications. XVI-th – XVIII-th century: The development of Europeans laws in the modern times. The Historical Formation of the Civil Law Systems. The Civil Law Systems In A Comparative Perspective. Fondation Pour Le Droit Continental. Paris, 2012
- CACHARD, D.: Droit du commerce international. 2e édition. Lextenso éditions, L. G. D. J., Paris, 2011, ISBN 978 – 2 – 275 – 03645 – 8
- DIKOVSKA, I. A.: Material Freedom of International Private Contract: Content and Limits. In: The Journal of Eastern European Law. Kyiv. 2015, č. 16, str. 18 a nasl., ISSN 2409 – 6415
- ELIÁŠ, K. a kol.: Nový Občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou. 1. vydání. Ostrava: Sagit, 1120 s., 2012, ISBN 978 – 80 – 7208 – 922 – 2
- GALLO, P.: Transfer of Ownership and Preliminary Agreements. In: The Italian Law Journal. An International Forum for the Critique of Italian Law. Roč. 2, č. 2, 2016, str. 313 a nasl., ISSN 2421 – 2156
- JANČO, M. a kol.: Európske súkromné právo. Prvé vydanie. EUROIURIS, Bratislava, 542 s., 2012, ISBN 978 – 80 – 89406 – 19 – 7
- JURČOVÁ, M. – ŠTEFANKO, J. (eds.): Proposal for a Regulation on a Common European Sales Law – New Legal Regime for Domestic and Cross-Border Trade. Prvé vydanie. Vydavateľstvo SAV, 190 s., Bratislava, 2013, ISBN 978 – 80 – 8082 – 618 – 5
- KARABIN, T. O.: Separate aspects determining the competence of public administration in the field of cross-border cooperation. In: SAVCHYN, M. V. – MENDZHUL, M. V. (eds.): Fundamentálne problémy jurisprudencie. Zborník vedeckých prác. Užhorodská Národná Univerzita v Užhorode. Vydavateľstvo Olexandra Harkuša, Užhorod, str. 70 a nasl., 2016, 260 s., ISBN 978 – 617 – 531 – 154 – 7
- KUBÍČEK, P.: Wolność prowadzenia działalności gospodarczej a swoboda zawierania umów. In: Zmiany w ustawodawstwach państw Europy środkowo-wschodniej dostosowujące te kraje do standardów prawnych Unii europejskiej: Materiały z konferencji międzynarodowej. Jasło. Stowarzyszenie prawników. 2000, str. 241 a nasl.
- KUKLIŠ, P. – HODÁS, M.: O súčasnej situácii v slovenskej právnej normotvorbe. In: Právny obzor. Roč. 99, č. 6, 2016, str. 474 a nasl., ISSN 0032 – 6984

- LANDO, O. – BEALE, H. (eds.): Principles of European Contract Law. Parts I. and II. (Combined and Revised), prepared by the Commission of European Contract Law. Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 2000, pp. 561, ISBN 90 411 1305 3
- LAZÁR, J. (ed.): Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva. Materiály z odbornej konferencie. Odborná konferencia poriadaná Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky. Trenčianske Teplice 5. a 6. jún 2008. Ministerstvo spravodlivosti SR, Bratislava, 295 s., 2008, ISBN 978 – 80 – 89363 – 14 – 8
- LAZUR, Y. V. – FEŤKO, Y. I.: Formation of a system of cross-border cooperation according to european standards. In: SAVCHYN, M. V. – MENDZHUL, M. V. (eds.): Fundamentálne problémy jurisprudencie. Zborník vedeckých prác. Užhorodská Národná Univerzita v Užhorode. Vydavateľstvo Olexandra Harkuša, Užhorod, str. 5 a nasl., 2016, 260 s., ISBN 978 – 617 – 531 – 154 – 7
- MAMOJKA, M.: Rekodifikácia súkromného práva, ako ďalej ? In: Štát a právo. Vedecko-teoretický časopis pre otázky vedy o štáte a práve v Slovenskej republike. Občianske združenie Štát a právo, Veľký Biel. Roč. 3, č. 1, 2016, str. 1 a nasl., ISSN 1339 – 7753
- MAREK, K.: Jak uzavírat smlouvy. Justičná revue, č. 12, 2015, str. 1477 a nasl., ISSN 1335 – 6461
- MOORE, B.: Le système juridique canadien et le droit des affaires. In: LEFEBVRE, G. – ROUSSEAU, S. (eds.): Introduction au droit des affaires. Éditions Thémis, Montréal, 714 s., 2006, str. 1 a nasl., ISBN 2 – 89400 – 215 – 7
- ŠTEVČEK, M.: Sme nútení rezignovať na integrovaný kódex súkromného práva ? (úvahy o praxeologických determinantoch nového Občianskeho zákonníka). In: Právo, obchod, ekonomika VI. Zborník vedeckých prác. Košice. str. 533 a nasl., 2016, 648 s., ISBN 978 – 80 – 8152 – 443 – 1
- von BAR, CH.: Principles of European Law, Study Group on a European Civil Code, Non – Contractual Liability Arising out of Damage Caused to Another (PEL Liability Damages). Oxford University Press, New York, 2009, ISBN 978 – 0 – 19 – 922941 – 3
- von BAR, CH. et al.: Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition. Sellier european law publishers, München, 2009, ISBN 978 – 3 – 86653 – 097 – 3
- von STAUDINGER, J.: Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch. 16. Auflage. Gebunden Sellier – de Gruyter, München, 2012, 832 s., ISBN 978 – 3 – 8059 – 1126 – 9

KODIFIKÁCIA VÝKLADOVÝCH PRAVIDIEL V SÚKROMNOM PRÁVE

CODIFICATION OF INTERPRETATIVE RULES IN PRIVATE LAW

Alžbeta Slašťanová¹

Abstrakt

Príspevok sa snaží nájsť odpoveď na otázku, či môže kodifikácia výkladových pravidiel v oblasti súkromného práva v aktuálnych podmienkach Slovenskej republiky eliminovať právny formalizmus. Právny formalizmus je charakteristický chápaním práva ako samoúčelného systému. Právna úprava však musí vychádzať z hodnotového systému, pričom najvyššou hodnotou je spravodlivosť. Právna úprava musí byť chápaná ako prostriedok k dosiahnutiu spravodlivého a účelného usporiadania právnych vzťahov. Len v týchto medziach je možné naplňať ideu materiálneho právneho štátu, kde sa právo reálne uplatňuje a nielen sa vyvoláva zdanie jeho uplatňovania.

Kľúčové slová

formalizmus, princíp spravodlivosti, výkladové pravidlá, kodifikácia

Abstract

The article tries to find the answer to the question whether the codification of the interpretative rules in the area of private law in the current conditions of the Slovak Republic can eliminate legal formalism. Legal formalism is characterized by the understanding of law as a self-serving system. However, the legislation must be based on the value system, with the most generalized value being justice. Legislation must be understood as a means of achieving a fair and efficient arrangement of legal relations. It is only within these limits that it is possible to fulfill the idea of a material rule of law, where the law is actually applied and not only provokes its application.

Keywords

formalism, principle of justice, interpretative rules, codification

Úvod

Základné otázky filozofie práva sa zameriavajú predovšetkým na vzťah medzi právom a morálkou. Tomáš Sobek vo svojej monografii Nemorálne právo dochádza k záveru, že právo je z normatívneho hľadiska fiktívny fenomén. Každé normatívne východisko má povahu fikcie, čo sa týka teórie prirodzeného práva ako aj právneho pozitivizmu. Každá normativita vo svojom základe stojí na nonkognitívnom postoji akceptácie a nie na

¹ JUDr. Alžbeta Slašťanová, externá doktorandka Katedry obchodného, hospodárskeho a finančného práva, Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, pôsobí ako advokátka

kognitívnom postoji presvedčenia, že niečo je pravda.² Uvedené znamená, že ani tak nejde o presvedčenie, čo je morálne resp. správne, ale čo za také spoločnosť považuje. Vychádzajúc zo širšieho pojmu práva, ktorý zahŕňa okrem všetkých právnych noriem, písaných i nepísaných právnych princípov i hodnoty a účely, na ktorých právne normy spočívajú³ je potrebné si položiť nasledovné otázky. Aké presvedčenie prevláda v dnešnej spoločnosti? Chápe sa právo len ako súbor platných právnych noriem alebo sa akceptuje, že právo chráni určité hodnoty ktoré písané zákony presahujú ?

Jiří Příbáň sa zaoberal tým, ako pozitivistická teória práva konštruovala tzv. legalistické fikcie o pôvode, funkcii a povahe práva. Pozitívne právo bolo chápané ako normatívny systém, ktorý má autonómiu, t.j. má svoje vlastné dôvody platnosti. Právni pozitivistickí obmedzili svoju pozornosť na formálnu platnosť a politickú legitimitu marginalizovali, čím vlastne nazerali na právo ako na samoučelný systém.⁴ Naproti tomu Llewellyn bol toho názoru, že právo sa nemá analyzovať ako abstraktná štruktúra, ale ako spoločenská inštitúcia, ktorá je priestorom interakcií medzi skutočnými ľuďmi. Hovorí, že subjektívne práva nie sú účelom samej osoby, ale majú slúžiť nejakým záujmom, ktoré sú k právu vonkajšie. Niečo nejakým právne klasifikovať znamená nejaké fakty zdôrazniť ako právne relevantné a iné dať do úzadia ako právne irelevantné. Realistický prístup spočíva v tom, že pojmy nie sú nejaká apriórna danosť, ale len nástroje, ktoré musia byť volené a vyvažované z hľadiska zvažovaných účelov.⁵

Pre právo ako kultúrny fenomén sú nepochybne určujúce aktuálne spoločenské podmienky. Zo sociologického hľadiska sa teda opiera o faktickú moc. Káčer vychádza z tézy, že ak sudcovia preferujú formalistickú právnu argumentáciu, tak to nie je v dôsledku akú majú teoretickú koncepciu práva, ale v dôsledku toho, v akých spoločenských podmienkach pôsobia. Hovorí, že ak sa formalizmus v nejakej kultúre etabluje, ak je to zrejme kvôli výsledkom ktoré generuje, teda kvôli tomu, že chráni hodnoty, ktoré chcú chrániť aktuálni držiteľia moci, či už pod nimi rozumieme politickú elitu, spoločenskú triedu, predstaviteľov kultúrnej väčšiny alebo ľud ako celok.⁶ Formalizmus sa z pohľadu aplikácie práva najvýznamnejšie prejavuje v súdnom konaní keď sudca aplikuje právo bez ohľadu na dôvody, ktoré dané právo opodstatňujú. V konečnom dôsledku to znamená, že je kladený

² Sobek T.: Nemorální právo. Praha. Ústav státu a práva., str. 5.

³ Bydlinsky, F.: Grundzüge der juristischen Methodenlehre.1. vydání. Wien: FOWI-Arbeitspapiere NR. 95., Brunner Vorträge Nr. 1, 2003, s. 39. Podľa Melzer, F.: Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, str. 18.

⁴ Sobek, T.: Nemorální právo.Praha: Ústav státu a práva, str. 127.

⁵ Tamže, str. 172.

⁶ Káčer, M.: Argumentačný formalizmus ako riešenie koordinačného problému. str. In Právnik 1/2015. str. 49-60.

vyšší dôraz na formu než na obsah a cieľ, ktorý sa má jej dodržiavaním dosiahnuť. Tu však môže nastať rozpor výkladu právnej normy s ideou spravodlivosti. Princíp spravodlivosti vychádza z požiadavky hľadania spravodlivého riešenia vyplývajúcej z čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako základu európskeho systému ľudských práv. Nemenej podstatným je taká aplikácia práva, ktorá je v súlade s citom pre spravodlivosť, tak ako ho pociťujú ľudské bytosti. Ak aplikácia práva vykazuje také nedostatky, ktoré sú nezlučiteľné s touto predstavou, je nevyhnutné prehodnotiť doterajšie východiská, analyzovať ich príčiny a hľadať riešenia.

Formalizmus ako pojem, formalizmus vs. právny pozitivizmus

Formalizmus ako pojem sa začal používať keď americkí právni realisti začali kritizovať tzv. mechanickú jurisprudenciu. Slovo formalizmus sa používa prevažne v negatívnom význame, avšak niektorí autori sa k nejakému druhu formalizmu sami hlásia. Formálnosť je totiž pojmový znak práva. Úplne formálne právo by nebolo efektívne, avšak totálne bezformálne právo ani nemožno za právo považovať.⁷ Z uvedeného je zrejmé, že právo musí mať určitú formu, avšak nie je to jeho jediný atribút. Právo čerpá svoje základné východiska predovšetkým v právnej filozofii, ktorá sa zamýšľa nad otázkami bytia i poznania. Právny formalista sa však týmito otázkami vôbec nezaťažuje. Káčer hovorí, že v tej najvšeobecnejšej rovine je pre formalistu typické, že zámerne zužuje uhol svojho pohľadu, pričom je presvedčený že má na to dobré dôvody.⁸

Naproti tomu právny pozitivizmus zdôrazňuje význam pozitívneho práva na úkor práva prirodzeného. Čo sa týka práva, to chápe ako úplný a na iných systémoch nezávislý systém.

Čo sa týka klasifikácie pojmu formalizmus, Stone rozlišuje sedem druhov právneho formalizmu: 1) Formalizmus ako formálna rovnosť subjektov súkromného práva. 2) Formalizmus ako legalizmus – právo neidentifikujeme na základe jeho obsahu, ale na základe jeho formy. 3) Formalizmus ako rešpektovanie pravidiel bez ohľadu na ich spoločenský účel. 4) Formalizmus ako striktný textualizmus, teda kladenie dôrazu na doslovný význam právnych textov. 5) Formalizmus ako úplnosť práva. Právo dokáže jednoznačne odpovedať na právne otázky bez potreby uchýľovať sa k morálno-politickým úvahám. 6) Formalizmus ako

⁷ Sobek, T.: Nemorální právo. Praha: Ústav státu a práva, str. 193.

⁸ Káčer, M.: Argumentačný formalizmus ako riešenie koordinačného problému. str. In Právnik 1/2015. str. 49.

právny pozitivismus. Platnosť práva v princípe nemôže byť nezávislá na morálke. 7) Formalizmus ako odmietnutie právneho instrumentalizmu.⁹

V našich podmienkach sa možno stretnúť s formalizmom ako **striktným textualizmom**, alebo presvedčením, že **právo dokáže jednoznačne odpovedať na právne otázky**. Bez väčšej pozornosti (najmä zo strany všeobecných súdov) zostáva, že právna veda hovorí o **neúplnosti právneho poriadku**. Podľa prof. Holländera: „Z obsahového hľadiska, z hľadiska typu použitých noriem možno pre vývoj právneho poriadku predchádzajúcich dvadsiatich piatich rokov konštatovať výrazný nárast regulácie pomocou kazuistických právnych noriem – príkladom je nový trestný kódex, nový správny poriadok, nový občiansky zákonník, nový zákonník práce, takmer každá novelizácia občianskeho súdneho poriadku, či trestného poriadku atď., atď. Táto tendencia nesie v sebe genetický vírus – vírus neúplnosti, daný obmedzenosťou možnosti detailného poznania sveta, ako aj neschopnosť takto koncipovaných zákonov vstrebať spoločenský vývoj. Právny poriadok s prevalenciou kazuistických noriem neuzatvára, ale práve naopak, ďalej otvára textúru práva.“¹⁰

Podľa Kúhna: „Pojem úplnosti právneho poriadku je „racionalistický ideál“, ktorý však nesmie byť zamieňaný s realitou. **Normatívne medzery sú preto nevyhnutným znakom každého právneho poriadku existujúceho v sociálnej realite.**“¹¹

Podľa Káčera však formalizmus v právnej argumentácii nie je pojem úzko spätý len s len s právnym pozitivismom. Kládne si otázku, či je formalizmus dôsledkom právneho pozitivismu a či je pozitivismus nutnou podmienkou existencie formalizmu.¹² Uvádza, že prvý pojem sa týka otázky platnosti práva, druhý skôr spôsobu jeho aplikácie. Naznačuje však, že problematika nie je jednoduchá, nakoľko pojem právneho formalizmu znamená tiež presvedčenie že každý prípad možno rozhodnúť na základe algoritmov vopred determinovaných znením právneho predpisu. Ak si však v nejakom prípade s právnym predpisom nevystačíme a uznáme potrebu rozhodnúť na základe pravidiel morálky aj keď inak nebudeme názoru že morálka nie je podmienkou platnosti pozitívneho práva, nie je úplne presné označenie právnym pozitivismom. Znamenalo by to potom, že pojmy právnym pozitivismom a právnym formalizmom sú vlastne totožné.¹³ Každopádne súdna prax medzi

⁹ Stone, M. Formalism. In COLEMAN, J.; SHAPIRO, S. (Eds). The Oxford Handbook of Jurisprudence and Legal Philosophy. Oxford 2002. Str. 170-171. Podľa: Sobek, T.: Nemorální právo. Praha: Ústav státu a práva, str. 194

¹⁰ Holländer, P.: Savignyho paradigma v dobe dekonstrukcie práva. str. 13.

¹¹ Kúhn, Z.: Aplikace práva vo zložitých případech, k úloze právních principů v judikatuře, Praha: Karolinum, 2002, s. 4. Podľa: Sobek, T.: Nemorální právo. Praha: Ústav státu a práva, str. 193.

¹² Káčer, M.: Argumentačný formalizmus ako riešenie koordinačného problému. str. In Právnik 1/2015. str. 49-60.

¹³ Tamže, str. 49-60.

týmito pojmami nerozlišuje a pri rozhodovaní sa prejavujú rovnako a to predovšetkým **uprednostnením jazykového výkladu bez zohľadnenia účelu ustanovenia**, čo predpokladá uplatnenie aj iných metód výkladu – výklad logický, historický, systematický, z novších – ústavokonformný a eurokonformný výklad.

Tomáš Sobek vo svojom diele v podstate vyvrátil, že právny pozitívista musí z titulu zastávania svojej teórie („právo je fakt“) obhajovať aj dodržiavanie pozitívneho práva. Ako upozorňuje Káčer, i napriek tomu to zostáva predsudkom právnej vedy. Bráni to však vidieť tú skutočnosť, že formalizmus sa spája aj s nonpozitivismom i rôznymi teóriami prirodzeného práva. Faktom však zostáva, že formalizmus sa môže rozchádzať s ideou spravodlivosti.

V návrhu (rekodifikovaného) českého Občianskeho zákonníka (ďalej len „NOZ“), ktorý bol prijatý ako **Zákon č. 89/2012 Sb, Občiansky zákoník** (ďalej len „ČOZ“) sa uvádza, že jeho prvým odstavcom sa kódex súkromného práva prihlasuje k **zásadám práva prirodzeného a stavia na nich**. Konštatuje sa v ňom, že iný prístup ani nemohol byť so zreteľom k Listine základných práv a slobôd zvolený. Listina už v preambule uznáva neporušiteľnosť prirodzených práv človeka a k jusnaturalistickej koncepcii ľudských práv sa hlási rovnako ako Ústava Českej republiky č. 1/1993 Sb.. Toto ponímanie sa neobmedzuje len na formuláciu § 2 ods. 1, ktoré nejde chápať ako proklamáciu, ale ako vyjadrenie účelu zákona a vodítko pre riešenie zložitých právnych prípadov. Hľadisko vyjadrené v tomto ustanovení sa **prelína celou osnovou**. Konštatuje sa, že civilný kódex nemôže ísť cestou odchýlky od zásad ústavného poriadku, avšak vzhľadom k tomu, že legislatívna prax v odbore súkromnoprávneho zákona je odlišná, je podstatné, aby sa zákonník tejto otázke vyjadril jasne a zreteľne.¹⁴ Slovenský Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákoník na rekodifikáciu ešte len čaká, avšak je zrejmé, že by východisko malo byť obdobné vzhľadom na podobnosť právnych noriem súkromného práva.

Formalizmus v našich podmienkach

Podľa správy k stavu Európskej komisie pre efektívnu justíciu: *„Nie je možné vylúčiť, že rozšírená prax slovenských súdov poskytovať detailné faktické a právne odôvodnenia ich rozsudkov poukazuje na pomerne formalistický prístup. Práve naopak, je potrebné pripomenúť, že skutočne dobre odôvodnené rozhodnutie ukazuje stranám, že ich vec bola naozaj riadne prejednaná, čo prispieva k zvýšeniu dôvery verejnosti v súdy v demokratickej spoločnosti. Rizikom príliš detailných a zložitých odôvodnení je, že zhoršujú zrozumiteľnosť*

¹⁴ Eliáš, K., Zukulínová, M.: Návrh Občianskeho zákonníku. Časť prvá až štvrtá. Návrh pracovnej komise. str. 12.

*rozhodnutia a majú negatívny účinok na účinnosť spravodlivosti. Preto je potrebu vypracúvať detailne odôvodnenia nutné prispôbiť povahe rozhodnutia a okolnostiam daného prípadu. Stany majú vo všeobecnosti nárok na odôvodnenú odpoveď na ich hlavné právne argumenty a tvrdenia.*¹⁵

V správe sa pomenúva jeden z aspektov svedčiaci o právnom formalizme, ďalšími aspektami je nízka dôvera v súdnictvo a celkovo v právny systém.

Čo sa týka striktného textualizmu, keď sa pozornosť zameriava na doslovný význam právnych textov, ten bol zo strany Ústavného súdu Slovenskej republiky odmietnutý pokiaľ sa týka základných práv a slobôd. Podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky, zo zásady ústavne konformného výkladu podľa čl. 152 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky: *„vyplýva tiež požiadavka, aby v prípadoch, ak pri uplatnení štandardných metód výkladu prichádzajú do úvahy rôzne výklady súvisiacich právnych noriem, bol uprednostnený ten, ktorý zabezpečí plnohodnotnú, resp. plnohodnotnejšiu realizáciu ústavou garantovaných práv fyzických osôb alebo právnických osôb. Všetky orgány verejnej moci sú povinné v pochybnostiach vykladať právne normy v prospech realizácie ústavou (a tiež medzinárodnými zmluvami) garantovaných základných práv a slobôd.“* (rozhodnutie Ústavného súdu SR, II. ÚS 148/06, IV. ÚS 96/07, IV. ÚS 95/08).

Podľa rozhodnutia ÚS SR č. č. III. ÚS 194/2012-50: *„Výklad relevantných právnych noriem nemôže byť taký formalistický, aby sa ním v konečnom dôsledku nielen zmaril účel požadovanej súdnej ochrany, ale aj zabránilo v prístupe k súdnej ochrane z dôvodov, ktoré nemožno v právnom štáte v žiadnom prípade pričítať účastníkovi konania, ktorý sa tejto ochrany domáha. Úlohou všeobecných súdov nie je len vyhľadávať abstraktné pokyny zakotvené v právnej úprave, ale hľadať ich uplatnenie v konkrétnych prípadoch tak, aby rozhodnutia všeobecných súdov odrážali pravý zmysel nachádzania spravodlivosti.“*

Rovnako sa však stal predmetom kritiky taký postup súdu, ktorý vychádzal len z doslovného znenia právnych predpisov. Podľa nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I ÚS 155/2017: *„Orgánom verejnej moci a predovšetkým všeobecným súdom nemožno tolerovať pri interpretácii zákonných ustanovení prílišný formalistický postup, ktorý vedie k zjavnej nespravodlivosti. Všeobecný súd nie je absolútne viazaný doslovným znením zákona, ale môže a musí sa od neho odchýliť, ak to vyžaduje účel zákona, história jeho vzniku, systematická súvislosť alebo niektorý z ústavnoprávnych princípov. Pri výklade a aplikácii právnych predpisov teda nemožno opomínať ich účel a zmysel, ktorý nie je vyjadrený len*

¹⁵ Dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Sprava-k-stavu-justicie.aspx>

v slovách a vetách toho-ktorého zákonného predpisu, ale i v základných princípoch právneho štátu.

Ústavný súd Českej republiky zachádza ešte ďalej, pričom pomenúva aj východiská tohto javu. Podľa nálezu Ústavného súdu Českej republiky Pl. ÚS 21/96 zo dňa 4.2.1997: „Ďalším úplne neudržateľným momentom aplikácie práva je jeho aplikácia vychádzajúca iba z jeho jazykového výkladu. Jazykový výklad predstavuje len prvotné priblíženie k aplikovanej právnej norme. Je len východiskom pre objasnenie a ujasnenie si zmyslu alebo účelu (k čomu slúži rada ďalších postupov ako logicky, systematický a výklad e ratione legis). Mechanická aplikácia abstrahujúca, resp. neuvedomujúca si, a to buď úmyselne alebo v dôsledku nevzdelanosti zmysel alebo účel právnej normy robí z práva nástroj odcudzenia a absurdity.“

Ako vyplýva napr. z NOZ, povaha súkromného práva zodpovedá to hľadisko, že musí prijať za svoje tie konštrukcie, ktoré sú prijateľné pre obyčajné ľudské cítenie, pričom sa musí brať na zreteľ cit obyvateľstva pre spravodlivosť. V súlade s týmito východiskami musia byť tieto konštrukcie i aplikované.¹⁶ Nový český Občiansky zákonník sa prihlásil k **hodnotám chránených ústavou ktoré majú základ v prirodzenom práve**. Ako sa v návrhu uvádza, základný zmysel je v tom, že **prirodzené práva predstavujú limit pre zákon a nie obrátene**. V tomto smere sa čelí najmä bezhodnotovému formalizmu, ktorého masový nástup v 90. rokoch pôsobí mnoho škôd. Uvedený formalizmus má rôzne príčiny, z ktorých do popredia vystupuje tradícia výkladu zákona, aká bola typická najmä pre obdobie tzv. socialistického práva.¹⁷

Na druhej strane však môže existovať obava z tzv. ľubovôle. V NOZ sa k tomuto uvádza, že sa snaží uvedenému predchádzať nariadením, že zákonným ustanoveniam nejde prikladať iný zmysel než aký zodpovedá ich slovám a jasnému (t.j. zrejmému, jasne prejaveneému a z textu zákona interpretáciou odvoditeľnému) úmyslu zákonodarcu. Rozlišuje sa medzi „literou“ zákona a jeho duchom a to v zmysle, že „litera“ zákona je len celkový zmysel holých slov. Predpokladá sa, že úmyslom zákonodarcu je vždy spravodlivosť. Zákonodarca si však musí byť vedomý, že slova zákona nemusia vždy dokonale vyjadriť jeho úmysel a preto ukladá sudcovi, aby tieto slová zvažoval, hodnotil cez právne princípy, neuspokojil sa len s gramatickým výkladom a hľadal skutočný obsah zákona.¹⁸

Nástrojmi, ktorými sa uvedené dá dosiahnuť sú právne metodologické pravidlá, ktorým sa podrobnejšie venuje pozornosť nižšie.

¹⁶ Eliáš, K., Zukulínová, M.: Návrh Občianskeho zákoníku. Část první až štvrtá. Návrh pracovní komise. str. 12 . str. 12.

¹⁷ Tamže, str. 12.

¹⁸ Tamže. str. 13.

Káčer dospieva k záveru, že konflikt medzi formalistickou a neformalistickou argumentáciou je viditeľný najmä **v kontexte spoločenských zmien**, pričom takýmito spoločenskými zmenami nemusí byť len revolúcia, ale i plynulá spoločenská transformácia.¹⁹

Zdeněk Kühn uviedol k formalizmu česko-slovenských sudcov pôsobiacich v komunistickom režime: „*Ideológia sudcovského formalizmu vystriedala stalinistickú ideológiu voľnej aplikácie práva v okamihu ... konsolidácie režimu, kedy nový systém začal pevne kontrolovať všetko právo, jeho legislatívnu produkciu a jeho aplikáciu. V novej poststalinistickej dobe sa zo sudcovského aktivizmu stala relatívne zbytočná myšlienka.*“²⁰ Michal Bobek uviedol, že: „*oscilácia medzi neformalistickým a formalistickým spôsobom argumentácie je spôsobená „časovým posunom medzi zmenou režimu a jeho hodnôt na jednej strane a zmenou masy platného práva na strane druhej.*“²¹

Káčer konštatuje, že keďže revolúcia dokáže zmeniť politický režim v priebehu pár dní, no zmena práva trvá mesiace či roky, rozhodnutia konformné s hodnotami nového režimu možno vyprodukovať najskôr len neformalisticky a až neskôr, keď sa zmenia príslušné zákony, formalisticky.²²

V súčasnosti možno pozorovať, že i naša spoločnosť prechádza zmenami. Po revolúcii v roku 1989 a zmene režimu došlo k zmene zákonov, problémom sa však stalo ich reálne uplatňovanie. Tiež však spoločnosť čelí novým výzvam, keď je potrebné ujasniť si, či a aké hodnoty bude právo chrániť.

Odpovedať na tieto otázky sa javí ako nevyhnutnosť. Káčer na prípade Martina Luthera ilustruje, že poznatok, že **právo je spoločenský fakt sám o sebe nedokáže poslúžiť ako dostatočný motív k tomu, aby ľudia právo rešpektovali aj proti vlastnému rozumu.** Tiež nemusí byť dostatočným dôvodom ani poznatok že právo bolo vytvorené preto aby sme dokázali medzi sebou riešiť hodnotové konflikty.²³

Azda najvýstižnejšie nazeranie na právo väčšiny právnických povolání je „hľadanie úmyslu zákonodarcu“. Nemalo by byť cieľom hľadanie spravodlivého riešenia resp. účelu

¹⁹ Káčer, M.: Argumentačný formalizmus ako riešenie koordinačného problému. str. In Právnik 1/2015. str. 49-60.

²⁰ KÜHN, Z. Formalismus a antiformalismus v soudcovské argumentaci. In: A. Gerloch – J. Tryzna – J. Wintr (eds). Metodologie interpretace práva a právní jistota . Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 206. Podľa: Káčer, M.: Argumentačný formalizmus ako riešenie koordinačného problému. str. In Právnik 1/2015. str. 59.

²¹ BOBEK, M. Jak je důležité býtí textualistou: okouzlení hodnotovým výkladem práva a historické Paměti středoevropského soudce. In: J. Příbáň – P. Holländer akol. Právo a dobro v ústavní demokracii: polemické a kritické úvahy . Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, s. 193. Podľa: Káčer, M.: Argumentačný formalizmus ako riešenie koordinačného problému. str. In Právnik 1/2015. str. 59.

²² Káčer, M.: Argumentačný formalizmus ako riešenie koordinačného problému. str. In Právnik 1/2015. str. 49-60.

²³ Káčer, M.: Argumentačný formalizmus ako riešenie koordinačného problému. str. In Právnik 1/2015. str. 49-60.

právnej normy? Význam oboch pojmov by mohol byť rovnaký, ak by sa vychádzalo z predpokladu, že úmyslom zákonodarcu je vždy spravodlivosť. Prax ukazuje, že to tak byť nemusí. Na zákonodarcu však pôsobia rôzne vplyvy, vrátane politických. Tu má nezastupiteľnú úlohu súdna moc, ktorá by mala prostredníctvom výkladu hľadať spravodlivé a účelné riešenie.

I slovenský zákonodarcu si uvedomuje, že hodnotové zakotvenie zákonníka je nevyhnutnosťou, čo sa prejavilo v novom procesnom kódexe..

Právna metodológia

Je potrebné zdôrazniť, že práve hodnoty uznávané právnym poriadkom sú východiskom právnej metodológie. Melzer uvádza, že právna metodológia má normatívny charakter. Neskúma, ako v danom prostredí sudcovia rozhodujú, aké vplyvy na nich pôsobia (sociologický prístup), ale to, **ako majú sudcovia pri svojej rozhodovacej činnosti postupovať** (normatívny prístup).²⁴ Uvádza, že právnou metodológiu môžeme chápať ako teóriu právne argumentácie v právnych otázkach, pričom jej cieľom je justifikácia konkrétnych argumentov použitých pre zdôvodnenie tvrdenia o význame právneho predpisu. Pokiaľ hovoríme o právnej argumentácii, táto sa týka právnych a skutkových otázok.

Predmetom právnej argumentácie sú jednak tvrdenia o význame ustanovení právnych predpisov (t.j. jazykových výrazov, ktorých významom sú právne normy), a jednak skutkové tvrdenia.²⁵ Melzer upozorňuje, že dnes vidíme v právnej praxi, že spôsob voľby jednotlivých interpretačných postupov (argumentov) je často náhodný, resp. sa len určitým výkladovým pravidlom má potvrdiť výsledok, ktorý subjekt aplikujúci právo z akýchkoľvek dôvodov subjektívne chce. Pokiaľ chce tento subjekt dosiahnuť iný výsledok, jednoducho odkáže na inú metódu či iný argument. Je zremé, že takýto spôsob zachádzania s právom, keď je jeho aplikácia závislá čisto na subjektívnom uvážení, robí právo úpone nepredvídateľným a je tak v príkrom rozpore s princípom právneho štátu.²⁶

Tento jav je označovaný ako metodický decesionizmus však nie je špecifikom len nášho právneho prostredia, ale i krajín, kde je právna metodológia viac etablovaná a rešpektovaná (napr. Nemecko, Švajčiarsko). V našich podmienkach však ešte neprebehla

²⁴ Melzer, F.: Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, str. 11.

²⁵ Holänder, P.: Ústavněprávní argumentace, ohlednutí po deseti letech Ústavního soudu. 1. Vydání. Praha: Linde, 2003, s.9. Podľa Melzer, F.: Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, str. 11.

²⁶ Melzer, F.: Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, str. 14.

celošpoločenská diskusia na túto tému, aj keď Ústavný súd už vo svojej judikatúre dospel k záveru o nutnosti kvalitného odôvodnenia súdneho rozhodnutia, pričom problematiku riešil z hľadiska svojej kompetencie – ochrany základných práv a slobôd.

Arbitrárnosť a zjavná neodôvodnenosť rozhodnutí všeobecných súdov je najčastejšie daná rozporom súvislosti ich právnych argumentov a skutkových okolností prerokúvaných prípadov s pravidlami formálnej logiky alebo absenciou jasných a zrozumiteľných odpovedí na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, t.j. s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu (IV. ÚS 115/03, III. ÚS 209/04). Uvedené nedostatky pritom musia dosahovať mieru ústavnej relevancie, teda ich intenzita musí byť spôsobilá porušiť niektoré z práv uvedených v čl. 127 ods. 1 Ústavy (III. ÚS 243/2010). Skutkové a právne závery všeobecných súdov sú predmetom kontroly ústavného súdu, ak sú zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne, a tak z ústavného hľadiska neospravedliteľné a neudržateľné, a zároveň majú za následok porušenie základného práva alebo slobody (III. ÚS 243/2010, I. ÚS 13/00, III. ÚS 151/05, III. ÚS 344/06 citované z II. ÚS 165/2012). Odôvodnenie rozhodnutia orgánu verejnej správy je ďalším prvkom ochrany zaručenej podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR. Ústavný súd SR rozhodol, že odôvodnenie súdneho rozhodnutia patrí k zárukám základného práva na spravodlivý proces podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy SR a že tomuto právu zodpovedá povinnosť súdov odôvodniť svoje rozhodnutia.²⁷

Dosiaľ nezodpovedanou otázkou právnej praxe zostáva, akými prostriedkami ide dosiahnuť kvalitné súdne rozhodnutie. Melzer konštatuje, že v právnej vede spravidla nejde hodnotiť samotný výsledok. Nejde hodnotiť výsledok ku ktorému právnik dospel náhodným hľadaním, t.j. náhodným použitím určitého argumentu. Konkrétny výsledok ide hodnotiť **len podľa postupu, ktorým bol dosiahnutý, či boli zvážené všetky argumenty, ktoré mali byť zvážené a či teda boli zvážené korektne**. Z tohto hľadiska je potom správnym výsledkom taký výsledok, ktorý bol dosiahnutý metodologicky korektným postupom. A napriek názoru laickej a niekedy i právnickej verejnosti nejde týmto spôsobom dosiahnuť akýkoľvek ľubovoľný výsledok (čo však nevylučuje že v niektorých prípadoch môžu byť rôzne interpretačné výsledky rovnako dobre zdôvodnené, avšak treba rozlišovať kedy sa za touto rovnocennosťou môže skrývať len argumentačná neistota zúčastnených).²⁸

V tomto kontexte je potrebné položiť si otázku, či je riešením kodifikácia metodologických pravidiel v základnom kódexe súkromného práva.

²⁷ Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 3. Vydanie. Šamorín: Heuréka, 2012, str. 863.

²⁸ Melzer, F.: Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, str. 16.

Kodifikácia výkladových pravidiel

Prof. Luby uvádzal, že zistenie obsahu právnej normy sa nazýva výkladom, ktorý rozlišujeme a autentický, praktický, vedecký. Podľa prostriedkov, ktorých interpretácia užíva rozoznávame interpretáciu gramatickú, logickú, systematickú, historickú a hodnotiacu. K hodnotiacej uvádza: „*Len na poslednom mieste použijeme interpretácie hodnotiacej, ktorá oporu pre zistenie skutočného zmyslu normy hľadá, vchádzajúci z vyššieho hľadiska slušnosti, spravodlivosti, rozumnosti a pod. Tento výklad prichodí do úvahy len po gramaticko-logickej, systematickej a historickej interpretácii a preto nesmie sa ním zvrátiť výsledok nimi dosiahnutý: nie je dovolené na miesto nepochybne ustáleného zmyslu dosadiť zmysel rozumný alebo spravodlivý a pod.*“²⁹

Neskorší vývoj bol poznačený socializmom s jeho formalistickým nazeraním na právo ako bolo uvedené vyššie. Nepochybne to viedlo aj k zmene východísk pri interpretácii právnych noriem smerom k hľadaniu rozumného a spravodlivého riešenia.

Čo sa týka aktuálnej situácie, prof. Števček uvádza, že kvôli častým (neraz i nesystémovým) novelizáciám Občianskeho zákonníka je proces jeho aplikácie a interpretácie o poznanie náročnejší než v iných právnych odvetviach. Súčasný stav právnej úpravy súkromného práva vyžaduje použitie všetkých známych interpretačných metód, ak chceme dospieť k spravodlivému usporiadaniu súkromnoprávných vzťahov.³⁰

Potreba rekodifikácie občianskeho práva je nevyhnutnosťou, nakoľko aktuálne hodnotové zakotvenie noriem občianskeho práva je rozporuplné. Podľa prof. Števčeka celkové nastavenie nového Občianskeho zákonníka musí *pro futuro* reflektovať dve základné požiadavky moderného súkromného práva. Tou prvou je antropocentrizácia prejavujúca sa v dominancii princípu autonómie vôle. Druhým nosným pilierom je princíp ochrany slabšej strany v súkromnoprávných vzťahoch ako prejav tzv. sociálnej funkcie súkromného práva súčasnosti.³¹ Ako základnú funkciu označuje zabezpečenie ochrany a právneho rámca slobodného rozvoja ľudskej osobnosti, ktorej derivátom je i fikcia podobe právnických osôb.

Neprekvapí preto, že za súčasného stavu je potrebné hľadať spôsob, ako sprostredkovať subjektom aplikujúcim právo **návod pre výklad právnych predpisov**. Pri aktuálne prevládajúcom objektívne aktuálnom výklade právnych predpisov v slovenskom

²⁹ Luby, Š.: Základy všeobecného súkromného práva. Knižnica vysokej obchodnej školy. Nákladom knižnice Vysokej obchodnej školy v Bratislave. Sväzok I. Bratislava 1944. str. 33.

³⁰ Števček, M., Dulak, A., Bajánková, ., Fečík, M., Sedlačko, F., Tomašovič, M. a kol.: Občiansky zákonník I. § 1-450. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 10.

³¹ Tamže, s. 12.

právnickom profesnom prostredí ³² sa vynára otázka, či by riešením nebola kodifikácia výkladových pravidiel.

Táto myšlienka nie je nová, Zákonnodarca sa v novom procesnom predpise vybral cestou kodifikácie výkladových pravidiel. Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok bol s účinnosťou od 1.7.2016 nahradený Zákonom č. 160/2015 Z. z. Civilným sporovým poriadkom. Základné princípy civilného procesu sú upravené v úvode procesného kódexu a to v článkoch 1 až 18 Civilného sporového poriadku. Aj keď svoje vyjadrenie v texte procesného predpisu našli po prvý krát, neznamená to že predtým civilný proces žiadne zásady neobsahoval, ich explicitné zakotvenie ich však stavia na úroveň zákonných noriem a zároveň sú aj výkladovými pravidlami. Tieto výkladové pravidlá treba mať na zreteli pri aplikácii ustanovení nových procesných noriem. Takéto explicitné zakotvenie právnych princípov má za cieľ uľahčiť **výklad procesných predpisov**. Možno sa oprávnené domnievať, že je správnym krokom smerom k napĺňaniu princípu materiálneho právneho štátu. Princípy majú svoje miesto nielen pri vyplňaní medzier v právnych poriadkoch ale prejavujú sa aj pri abstraktných pojmoch. Nemenej dôležitú funkciu však môžu plniť i v hmotnom práve.

Melzer sa domnieva že východiskom pre odpoveď na otázku či majú byť právne metodologické pravidlá kodifikované je posúdenie stavu právneho vedomia a právnej vedy. Pričom uvádza, že v prostredí kultivovaného právneho povedomia a vyspelej právnej vedy by kodifikácia mohla pôsobiť skôr škodlivo a to preto, lebo by brzdila vedecký rozvoj alebo ho nasmerovala nesprávnym smerom. V takom prostredí, keď takéto hodnoty nie sú natoľko rozvinuté, môže kodifikácia týchto pravidiel pôsobiť výchovne a pre právnu vedu motivačne. Uzatvára, že v Českej republike sú pre takúto kodifikáciu priaznivé podmienky. Avšak upozorňuje že by tieto nemali byť detailne stanovené a zákonodarca by sa mal obmedziť len na formulovanie určitých všeobecných pravidiel, ktoré by neznemožňovali právny diskurz. Pravidlá by mali byť dostatočne všeobecné. ³³

Český Občiansky zákonník sa vybral cestou kodifikácie právne metodologických pravidiel.

§ 2

³² vychádzajúc z empirického prieskumu zverejneného v publikácii Turčan, M.: Interpretácia a argumentácia v práve. Wolters Kluwer. 2016

³³ Melzer, F.: Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, str. 257-258.

(1) Každé ustanovení soukromého práva lze vykládat jenom ve shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem vůbec, se zásadami, na nichž spočívá tento zákon, jakož i s trvalým zřetelem k hodnotám, které se tím chrání. Rozejde-li se výklad jednotlivého ustanovení pouze podle jeho slov s tímto příkazem, musí mu ustoupit.

(2) Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.

(3) Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské citění.

§ 10

(1) Nelze-li právní případ rozhodnout na základě výslovného ustanovení, posoudí se podle ustanovení, které se týká právního případu co do obsahu a účelu posuzovanému právnímu případu nejbližšího.

(2) Není-li takové ustanovení, posoudí se právní případ podle principů spravedlnosti a zásad, na nichž spočívá tento zákon, tak, aby se dospělo se zřetelem k zvyklostem soukromého života a s přihlédnutím k stavu právní nauky i ustálené rozhodovací praxi k dobrému uspořádání práv a povinností.

Možno dospieť k záveru, že takto formulované výkladové pravidlá splňajú požiadavku všeobecnosti a nekladú prekážky ďalšieho rozvoja. Je potrebné mať na zreteli, že právny diskurz ako súčasť práva ako kultúrneho fenoménu podlieha vývoju a nič nie je konečné a definitívne. Detailné konštrukcie by boli skôr na škodu. Či je táto cesta správna ukáže až čas.

Záver

Možno vyjadriť presvedčenie, že aktuálne spoločenské podmienky odôvodňujú prijatie takých riešení, ktoré by do popredia kládli skôr skúmanie účelu právnej normy s akcentom na práva ktoré sú ňou chránené. Do úzadia by malo ustúpiť chápanie práva ako samoučelného systému, keď sa kladie dôraz na formálne dodržiavanie zákona. Tento cieľ ide v našich právnych pomeroch dosiahnuť kodifikáciou výkladových pravidiel po vzore nového Českého Občianskeho zákonníka. Pokiaľ občania vo vyššej miere prejavujú nedôveru v súdy

i politický systém, je plne odôvodnené prijatie takého riešenia, ktoré by bolo návodom pre interpretáciu práva. Nemenej dôležité je aj hodnotové ukotvenie jednotlivých prameňov práva, pričom je potrebné si ujasniť aké hodnoty by mali byť právom chránené. Nakoľko súkromné právo upravuje najširšiu škálu právnych vzťahov, nepochybne by mala mať takáto kodifikácia miesto v novom Občianskom zákonníku.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

DRGONEC, J.: Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 3. Vydanie. Šamorín: Heuréka, 2012, 1622 s. ISBN: 978-80-89603-39-8

LUBY, Š.: Základy všeobecného súkromného práva. Knižnica vysokej obchodnej školy. Nákladom knižnice Vysokej obchodnej školy v Bratislave. Sväzok 1. Bratislava 1944. 270 s.

MELZER, F.: Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, 296 s. ISBN: 978-80-7400-382-0

SOBEK, T.: Nemorální právo. Praha. Ústav státu a práva. 423 s. ISBN 978-80-904024-7-8.

ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol.: Občiansky zákonník I. § 1-450. Komentár. Praha: C. H. Beck, 2015, 1616 s.

Internetové zdroje:

ELIÁŠ, K., ZUKULÍNOVÁ, M.: Návrh Občianskeho zákoníku. Část první až štvrtá. Návrh pracovní komise. str. 12. [online] [cit.2018-11-01] Dostupné na internete:

https://www.cak.cz/assets/files/550/OZ-konsolidovan__verze.pdf.

HOLLANDER, P.: Savignyho paradigma v dobe dekonštrukcie práva. str. 13. [online] [cit.2018-11-01] Dostupné na internete: http://ja-sr.sk/files/Otvaramie_textury_prava.pdf

KÁČER, M.: Argumentačný formalizmus ako riešenie koordinačného problému In Právnik 1/2015. [online]. str. 49-60. [cit.2018-11-01], Dostupné na internete:

https://www.academia.edu/35987904/Argumenta%C4%8Dn%C3%BD_formalizmus_ako_rie%C5%A1enie_koordina%C4%8Dn%C3%A9ho_prob%C3%A9mu

Správa k stavu justície vypracovaná Európskou komisiou pre efektívnu justíciu (CEPEJ) [online] [cit.2018-11-01]

Dostupné na: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Sprava-k-stavu-justicie.asp>

NOVÁ PRÁVNÁ ÚPRAVA POČÍTANIA ČASU V SÚKROMNOM PRÁVE

NEW LEGAL REGULATION OF THE COMPUTATION OF TIME IN PRIVATE LAW

Richard Straka,¹ Martina Haršányová²

Abstrakt

V predloženom príspevku sa autori zaoberajú navrhovanou novelou záväzkového práva, špeciálne novou právnou úpravou počítania času v súkromnom práve a jej dopadmi na právnu teóriu a prax.

Kľúčové slová

počítanie času, doba, lehota, termín, rekodifikácia

Abstract

In the submitted article the authors deal with the proposed reform of the law of obligations, with special focus on the new rules on computation of time in private law and its impact on legal theory and practice both.

Keywords

computation of time, date, period, term, recodification

Úvod

Práve skončený rok 2018 bol rokom mnohých významných jubileí. Sté výročie vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov, ktoré si v tomto roku pripomíname, bolo odborne, mediálne či inak pertraktované pomerne dostatočne. V rámci pripomínania rôznych významných i menej významných projektov však predsa len jedno okružle výročie dosiaľ pripomenuté nebolo – a to tridsiate výročie vzniku prvej rekodifikačnej komisie pre súkromné právo, ktoré sme si na Slovensku roku 2018 pripomínali, i keď sa nám do toho zrejme veľmi nechelo. Žiaľ, Slovenská republika je vari poslednou post-socialistickou krajinou, v ktorej zásadná reforma súkromného práva ešte neprebehla, a tak dedičstvo spoločného štátu nechceme nesieť ďalej. Dúfame, že za aspoň prevažnú časť akademickej, a v širšom

¹ Mgr. Richard Straka (1994) pôsobí ako interný doktorand na Katedre občianskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, kde sa v rámci svojej vedeckej činnosti primárne venuje vybraným otázkam civilného procesu a občianskeho práva hmotného. Od januára 2018 je členom Komisie pre rekodifikáciu súkromného práva.

² JUDr. Martina Haršányová (1988) pôsobí ako interná doktorandka na Katedre občianskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Zaoberá sa vybranými otázkami občianskeho práva, primárne ochranou osobnosti.

zmysle odbornej obce môžeme zodpovedne vyhlásiť, že ďalšie (a už vôbec nie okrúhle) výročie by sme „oslavovali“ len veľmi neradi...

Medzi (nielen) slovenskou odbornou verejnosťou teda aktuálne rezonujú snahy o rekodifikáciu (resp. novelizáciu dosiaľ nevídaného rozsahu) obligačného práva súkromného. Návrh zákona spolu s dôvodovou správou bol v októbri 2018 predstavený verejnosti na tlačovej konferencii Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky a následne zverejnený na jeho webovom sídle. Do januára 2019 bol návrh zákona prístupný na neformálne verejné pripomienkovanie, v lete 2019 má byť predložený do medzirezortného pripomienkového konania.

Ide o novelu zásadného charakteru, kde sa nanovo upravuje celé záväzkové súkromné právo, predstavuje rozsiahle zmeny v základných kódexoch súkromného práva, teda v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „Občiansky zákonník“ alebo „OZ“) a v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „Obchodný zákonník“ alebo „ObZ“) a niekoľkých súvisiacich predpisoch. Návrh zákona zachováva Obchodný zákonník ako kódex s vecnou pôsobnosťou základných ustanovení (vymedzenie pojmov, podnik, obchodné meno, obchodné tajomstvo, obchodný register, nekalá súťaž) a práva obchodných spoločností a družstva. Okrem toho sa navrhuje zachovať v Obchodnom zákonníku niektoré rýdzo obchodno-právne zmluvné typy.

V súlade s legislatívnym zámerom sa však odstraňuje dualita paralelných zmluvných sústav, ktoré sú často zdvojené a nezriedka rozporné. Tam, kde sa vo všeobecnej úprave súkromného zmluvného práva žiadali v prípadoch obchodno-právnych úkonov alebo spotrebiteľských zmlúv určité odchýlky alebo modifikácie, je prijateľnejšie, ak sa upravia spolu s určitým všeobecným inštitútom súkromného práva, než aby sa tieto osobitosti upravovali v celkom inom osobitnom kódexe. Už legislatívny zámer konštatoval, že takýto prístup vyhovuje aj z dogmatického a praktického hľadiska, lebo interpretujúci, či aplikujúci subjekt na jednom mieste sústredene nájde kompletnú úpravu určitého rovnorodého vzťahu, aj so všetkými špecifickými odchýlkami platnými pre obchodno-právny, či spotrebiteľský vzťah.

S právnou úpravou obligačného práva imanentne súvisí reglementácia počítania času v súkromnom práve. Z tohto dôvodu sa autori novely Občianskeho zákonníka a súvisiacich predpisov rozhodli popri svojej primárnej úlohe preniesť doktrinálne poznatky o právnom počítaní času aj do návrhu zákona a tým zvýšiť prehľadnosť a zrozumiteľnosť právnej úpravy pre jej recipientov a zároveň posilniť právnú istotu aplikujúcich subjektov.

Práve nová právna úprava počítania času je aj predmetom tohto príspevku.

1 Stav de lege lata

V súčasnosti je počítanie času generálne upravené v § 122 Občianskeho zákonníka. Ide o úpravu pomerne strohú, v mnohých oblastiach nedokonalú. Bežná prax je taká, že pojmy súvisiace s počítaním času sa v našich právnych predpisoch používajú živelne, nekoncepčne a hlavne nesprávne. Typickým príkladom môže byť používanie pojmov „doba“ a „lehota“. Niektoré pojmy, ktoré sa v platnej a účinnej legislatíve i v právnej praxi bežne používajú, nie sú zadefinované vôbec a ich výklad aplikujúcimi subjektami býva pomerne rozdielny. Príkladom na uvedené môžu byť pojmy „bezodkladne“ a „bez zbytočného odkladu“.

Zároveň sa niektoré ustanovenia súvisiace s počítaním času nachádzajú „rozhádzané“ po celom právnom poriadku, príkladom môžu byť ustanovenia v § 415 pri kúpnej zmluve v Obchodnom zákonníku.

Súčasný stav možno považovať za nevyhovujúci a do istej miery neprehľadný. Je potrebné si uvedomiť, že nosné kódexy súkromného práva, teda Občiansky zákonník a Obchodný zákonník neslúžia iba právnikom, ale aj širokej laickej verejnosti, ktorá podľa týchto zákonov vstupuje do obligačných vzťahov. Sme zástancami prehľadnosti právneho poriadku, teda systematickej a prehľadnej úpravy jednotlivých inštitútov, s osobitnými odchýlkami od všeobecnej úpravy iba v odôvodnených prípadoch.

2 Navrhovaný stav

V predložennom návrhu zákona sa právna úprava počítania času v súkromnoprávných vzťahoch značne rozšíri. Namiesto súčasného § 122 OZ sa navrhujú vložiť nové paragrafy § 122 až 122c, ktoré systematicky reflektujú doktrínálne poznatky v skúmanej oblasti. Možno povedať, že pre autorov návrhu zákona ako inšpirácia poslúžili iné európske kódexy, najmä nový český občiansky zákonník (zákon č. 89/2012 Sb.), neprišlo však iba k nekritickému prevzatiu ustanovení iných právnych úprav, ale všetky navrhované ustanovenia boli v rámci zasadnutí rekodifikačnej komisie podrobené kritike a skúmaniu ich praktických dopadov, pričom došlo k značnému prepracovaniu pôvodne navrhovaného znenia.

2.1 Základná terminológia (§ 122)

Nové znenie § 122 normuje prevažne terminológiu súvisiacu s počítaním času. Paragraf má názov *Časové jednotky* a jeho jednotlivé normy ustanovujú základný rámec počítania času. Navrhuje sa zaviesť výraz *Časový úsek*, ktorý je legálne definovaný ako úsek spravidla určený zákonom alebo dohodou zmluvných strán najmä podľa minút, hodín, dní,

týždňov, mesiacov alebo rokov. Širší pojem časový úsek teda subsumuje užšie pojmy ako doba a lehota. Hneď v úvodnom ustanovení počítania času je zvýraznená dispozitívnosť celej navrhovanej úpravy. Oproti súčasnej právnej úprave tvorcovia zákona považujú za základnú jednotku počítania času jednu minútu, nie jeden deň, čo súvisí najmä s nevyhnutným vývojom spoločnosti a jej neustálym zrýchľovaním. V súčasnosti sú zreteľné trendy potreby presnej identifikácie rozhodujúceho okamihu a zároveň identifikácie presného momentu, kedy má byť povinnosť splnená, pričom za denotát zrýchľovania spoločnosti možno považovať najmä jej elektronizáciu a internacionalizáciu. Domnievame sa, že vývoj spoločnosti musí reflektovať aj pozitívne právo.

V nasledovnom odseku sú ustanovené pravidlá pre počítanie časových úsekov určených podľa minút alebo hodín. Tieto pravidlá sú spoločné pre doby i pre lehoty. Ak je časový úsek určený podľa minút alebo hodín začína plynúť od skutočnosti rozhodujúcej pre jeho začiatok a končí jeho prirodzeným uplynutím. V prípade, že je časový úsek určený podľa dní, mesiacov alebo rokov začína plynúť začiatkom príslušného dňa, teda o 00:00 hod. a končí koncom príslušného dňa, teda o 23:59:59 hod.

Štvrtý odsek preberá zaužívané pravidlo zo súčasného ustanovenia § 122 ods. 1 *in fine* OZ a stanovuje, že polovicou mesiaca sa rozumie 15 dní, a to bez ohľadu na skutočný počet dní v mesiaci.

V piatom odseku tvorcovia pristúpili k legálnemu zadefinovaniu pojmov, ktoré sa v právnej praxi i samotnej legislatíve používajú pravidelne, avšak ich výklad bol doposiaľ rôzny.³ Považujeme za prínosné a slúžiace posilneniu toľko pertraktovanej právnej istoty, ak pojmy, ktoré používa právna prax a často s uplynutím takto nejasných pojmov spája závažné právne následky, ako napríklad preklúziu práva, budú jasne a stabilne zadefinované. Ide o pojmy *bezodkladne* a *bez zbytočného odkladu*. V návrhu zákona sú predmetné pojmy definované takto

„(5) Ak sa má uplatniť právo, vykonať úkon alebo splniť povinnosť

a) *bezodkladne*, je potrebné ju splniť ihneď, ako to je možné,

b) *bez zbytočného odkladu*, je potrebné ju splniť čo najskôr tak, aby inému nevznikla škoda; *spravidla však do desiatich dní*.“

Pri pojme *bezodkladne* je potrebné uplatniť právo, vykonať úkon alebo splniť povinnosť ihneď, ako je to objektívne možné. Za porušenie povinnosti konať *bezodkladne* sa

³ Pozri napr. DZIAKOVÁ, D. in ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F., TOMAŠOVIČ, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 777 alebo Ovečková, O. *Určenie lehoty všeobecným spôsobom (legislatívne, výkladové a aplikačné problémy)* in Bulletin slovenskej advokácie, č. 10-11/2014. s. 32.

teda nebudú považovať okolnosti, keď potrebný úkon nebol vykonaný z dôvodu výskytu objektívnych skutočností, napríklad prírodnej katastrofy alebo výpadku dodávky energií.

V šiestom odseku došlo k prebratiu súčasného § 415 ObZ istými modifikáciami. Predmetné ustanovenie dosiaľ platí iba pre obchodnoprávnu kúpnu zmluvu, považujeme však za vhodné, aby sa tieto pravidlá nachádzali pri všeobecných ustanoveniach o počítaní času. Oproti súčasnému zneniu § 415 ObZ bol z náveta ustanovenia vypustený odkaz na obchodné zvyklosti medzi stranami, nakoľko ustanovenie má slúžiť generálne pre celé súkromné právo, naďalej však ostáva prípustná modifikácia tohto ustanovenia „ustálenou praxou medzi stranami“. I podľa súčasného znenia má ustálená prax medzi stranami prednosť pred obchodnými zvyklosťami,⁴ veríme teda, že vypustenie predmetnej časti náveta by nemalo spôsobiť žiadne aplikačné problémy. Zároveň bolo vypustené pôvodné písmeno e), ktoré stanovovalo rámcový výraz *ihneď*. Autori kódexu chceli predísť kolízii s výrazom *bezodkladne*, nakoľko ich považujú za synonymá. Veď aj pojem *bezodkladne* je definovaný pomocou výrazu *ihneď*. Nakoľko je pri plnení *bezodkladne* použitá podmienka objektívnej možnosti, domnievame sa, že nebude narušená jemná diferenciácia podľa druhu plnenia, ktorá sa nachádzala v pôvodnom § 415 ObZ písm. e).

2.2 Lehota a doba (§ 122a, 122b)

Za zrejme najväčší prínos novej právnej úpravy považujeme jasné zadefinovanie pojmov *lehota* a *doba*, a stanovenie konkrétnych odlišností medzi týmito právnymi inštitútmi vychádzajúc z bohatých poznatkov doktríny a aplikačnej praxe. Jasné zadefinovanie pojmov, ktoré boli doteraz v legislatíve i v právnej praxi používané nesúrodne a mäťuco. Novonavrhované ustanovenie § 122a je venované právnej úprave lehoty a § 122b právnej úprave doby. Odseky 1 oboch zmienených ustanovení predstavujú definíčné rámce jednotlivých pojmov. Podľa navrhovanej úpravy je lehota *časový úsek určený na uplatnenie práva, vykonanie úkonu alebo splnenie povinnosti, ktorý plynie bez prerušenia, ak nie je ustanovené inak*. Doba je *časový úsek, ktorého uplynutie spôsobuje vznik, zmenu alebo zánik práva, povinnosti alebo právneho vzťahu, ktorý plynie bez prerušenia*. Podľa uvedených definícií teda lehota slúži na *aktívne konanie*, teda v lehote je potrebné vykonať nejaký právny úkon. Lehota nemusí plynúť bez prerušenia, pri uplatnení práva môže napr. spočívať, môže byť pretrhnutá a následne začať plynúť odznova a pod. Najtypickejším príkladom na lehotu je

⁴ TUROŠÍK, M. in MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár 2. zväzok. § 261 - § 775 Bratislava: Eurokódex, 2016. s. 254.

lehota premlčacia. O to pozoruhodnejšia je skutočnosť, že stále platná a účinná právna úprava časový úsek počas ktorého sa premlčuje právo mylne nazýva premlčacou dobou.

Naopak, doba je časový úsek, ktorého márne uplynutie spôsobuje vznik, zmenu alebo zánik práva, povinnosti alebo právneho vzťahu. Ak teda počas plynutia doby nenastane predpokladaný úkon, nastúpia účinky predpokladané zákonom, rozhodnutím alebo dohodou strán. Typickým príkladom na dobu môže byť prekluzívna doba (opäť mylne nazývaná prekluzívnou lehotou), výpovedná doba, alebo skúšobná doba zamestnanca.

Čo sa týka začiatku plynutia týchto časových úsekov, záleží od toho, v akej časovej jednotke je časový úsek konštruovaný. V prípade, ak ide o časový úsek určený podľa minút alebo hodín, plynutie sa počíta podľa generálneho pravidla upraveného v § 122 ods. 2.

Ak je časový úsek konštruovaný podľa dní, pri lehote začína plynúť dňom, ktorý bezprostredne nasleduje po skutočnosti, ktorá je rozhodujúca je pre začiatok. Naopak, pri dobe časový úsek začne plynúť už dňom, v ktorom rozhodujúca skutočnosť nastala, t. j. ak je jedna skutočnosť rozhodujúca pre začiatok plynutia lehoty aj doby, lehota začne plynúť (teda aj uplynie) *de facto* o deň skôr.

Rozdielne je konštruované aj uplynutie týchto časových úsekov, ak sú určené podľa týždňov, mesiacov alebo rokov. Pri lehote koniec lehoty pripadá na deň, ktorý sa pomenovaním alebo číslom zhoduje s dňom, v ktorom nastala skutočnosť rozhodujúca pre jej začiatok. Ak nie je takýto deň v poslednom mesiaci, pripadne koniec lehoty na jeho posledný deň. Doba sa končí uplynutím jej posledného dňa, čiže napríklad mesačná doba, pri ktorej udalosť rozhodujúca pre jej začiatok nastala 1. januára, uplynie 31. januára. Ak nie je takýto deň v poslednom mesiaci, pripadne koniec časového úseku na jeho posledný deň.

V prípade, že koniec lehota pripadne na sobotu, nedeľu, štátny sviatok alebo iný deň pracovného pokoja, je posledným dňom lehoty najbližší nasledujúci pracovný deň, naopak, doba riadne uplynie aj v tomto prípade.

2.3 Termín (§ 122c)

Občiansky zákonník sa rozšíri aj o definíciu pojmu *termín*. Podľa návrhu zákona je termín *presne určený alebo určiteľný okamih, v ktorom sa má niečo plniť*. Ide teda o fixný moment, v ktorom je potrebné poskytnúť plnenie. Môže byť určený exaktným spôsobom alebo musí byť aspoň dohodnutý spôsob, podľa ktorého možno termín dodatočne určiť. Určenie môže byť ovplyvnené aj skutočnosťami nezávislými od vôle zmluvných strán, avšak tieto externality, od ktorých presné stanovenie termínu závisia musia byť jednoznačne identifikovateľné.

Miesto záveru

Účelom tohto textu bolo predstavenie drobnej časti novej právnej úpravy, ktorá sa dotkne celej sféry súkromného práva. Počítanie času patrí k notoriám každého právnika, pričom ide o činnosť ktorú si mnohí z nás ani neuvedomujú a robia ju takpovediac automaticky.

Je možné konštatovať, že nejde o zmeny zásadné, skôr ide o prenesenie doktrinálnych i judikatúrnych záverov do našej legislatívy. Veríme, že úprava, ktorá je v mnohých aspektoch podrobnejšia docieli zjednotenie výkladu niektorých inštitútov a zároveň posilní právnu istotu aplikujúcich subjektov.

Kladne hodnotíme definovanie mnohých pojmov, ktoré s počítaním času súvisia a veríme, že sa zaistí jednotnosť ich používania a to s akcentom na ich význam a účel. V súčasnosti sa niektoré pojmy, najmä doba a lehota, v praxi zamieňajú a používajú sa živelným spôsobom, ktorý právu nie je (respektíve by nemal byť) vlastný.

V návrhu zákona sú stanovené i diferenciácie medzi počítaním lehôt a dôb, pričom táto, nepochybne zmyselná činnosť, bola vlastná iba právnej doktríne.

Dúfame, že návrh zákona, ktorý bol predstavený, posunie slovenské súkromné právo bližšie k ostatným európskym úpravám. Počítanie času je iba malým čriepkom z predstavenej novely, ale dovoľme si tvrdiť, že prínos navrhovanej úpravy je nespochybniteľný. Spolu s ďalšími progresívne spracovanými inštitútmi, najmä obligačného práva, má ambíciu sprehľadniť slovenské súkromné právo a takpovediac, spríjemniť prácu s ním.

Veríme, že aj konferencia, ktorej výstupom je tento zborník, pomôže naštartovať prepotrebnú odbornú diskusiu o rekodifikácii záväzkového práva, ktorá by mala prebiehať na mnohých fórach. Autori návrhu zákona netvrdia, že odovzdali bezchybné dielo a sú si vedomí, že iba kvalitná odborná diskusia môže pomôcť vycizelovať text, ktorý sa nakoniec prijme v legislatívnom procese.

I keď je každému jasné, že cesta čiastkových rekodifikácií namiesto prijatia úplne nového kódexu je cesta nepochybne náročnejšia pre všetky zúčastnené subjekty, vrátane recipientov právnej úpravy, veríme, že po takýchto „čiastkových novelizáciách“ sa budeme môcť pochváliť Občianskym zákonníkom, ktorý bude vyhovovať všetkým kritériám moderného európskeho kódexu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Odborná literatúra:

MAMOJKA, M. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár 2. zväzok. § 261 - § 775
Bratislava: Eurokódex, 2016. 651 s. ISBN 978-80-8155-067-6.

ŠTEVČEK, M., DULAK, A., BAJÁNKOVÁ, J., FEČÍK, M., SEDLAČKO, F.,
TOMAŠOVIČ, M. a kol. Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár. Praha: C. H. Beck,
2015. 1616 s. ISBN 978-80-7400-597-8.

Periodiká:

Ovečková, O. *Určenie lehoty všeobecným spôsobom (legislatívne, výkladové a aplikačné
problémy)* in Bulletin slovenskej advokácie, č. 10-11/2014. s. 32. ISSN 1335-1079

Internetové zdroje:

Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník a súvisiace predpisy,
dostupný na webovom sídle Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky:

<http://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>

Naposledy navštívené dňa 1.12.2018.

COMMERCIAL LETTER OF CONFIRMATION

Bernd Zimmermann¹

Abstrakt

Mlčanie v zásade v obchodných právnych vzťahoch nemá význam. Obchodníci však majú veľký záujem na tom, aby mali prehľad o obsahu uzavretých zmlúv. Medzi obchodníkmi sa preto vyvinul zvyk písomného potvrdenia obsahu verbálne dojednaných zmlúv. Ak príjemca mlčí, môže sa to považovať za súhlas. Rozpráva sa zvyk medzi obchodníkmi vpravo od obchodného potvrdzovacieho listu, ako aj jednotlivé podmienky a právne následky.

Kľúčové slová

Potvrdzujúci list, podnikateľ, mlčanie, súhlas

Abstract

Basically silence has no meaning in legal commerce. Among businessmen there is high need to avoid any doubt about the content of verbally negotiated contracts. Therefore a use has been developed among businessmen to confirm in writing the content of former verbally negotiated contracts. If the receiver is silent upon such confirmation, this can be deemed as acceptance. The development of such use to a law will be outlined, but also the conditions and the consequences.

Keywords

Letter of confirmation, businessmen, silence, consent

Introduction and development from a custom to a law

Among businessmen there is high interest that agreements between the parties are clear. In addition you may expect that businessmen will carry out their business correspondence with due diligence². In the course of time from this a certain custom has been developed to confirm contract negotiations; the receiver disagrees in case a confirmation is not correct from his point of view. In case he does not disagree, the sender can assume, that the receiver agrees so the content of the confirmation.

Basically silence has no meaning in legal commerce. However silence can have a meaning, if a law attributes silence has a meaning („normiertes Schweigen“), if the parties have explicitly agreed upfront that silence should have a specific meaning (basis for a meaning is in this case the agreement made between the parties), if there is a conclusive behaviour („schlüssiges

¹ RA Bernd Zimmermann, München PhD.-Student, Juristische Fakultät, Matej Bel University in Banská Bystrica

² Brox/Henssler, Handelsrecht, Rdnr. 295

Verhalten“) or it is about a commercial letter of confirmation. Such commercial letter of confirmation should be explained in more detail.

Dogmatical basis

First of all the dogmatical basis will be shown in order to make clear upon which basis out of the interests and custom of the involved persons a law resp. a legal rule might be developed. The dogmatical basis is yet not finally clear; according to a former ruling opinion in the literature the legal rule was valid due to a custom among businessmen (§ 346 HGB), whereas in the meantime also a customary law is seen as a basis³. According to a mediating opinion the legal rule of a commercial letter of confirmation has developed out of a custom and has become in the course of time a customary law that obliges involved persons with certain obligations⁴. Out of a custom or you may also call it a doctrine a customary law has been developed.

The reason behind such commercial letter of confirmation is to avoid any unclear situations, if a contract has been closed and in such given case, which content is applicable to ensure legal safety and to adhere the content in an evidential way. There are two kinds of commercial letters of confirmation: one is constitutive and one is declaratory. A constitutive commercial letter of confirmation is in place, if the letter deviates from what has been agreed and the written confirmation is condition for a contract⁵. A declaratory commercial letter of confirmation confirms a closed contract and serves more or less only for proof; if the receiver is silent upon getting a commercial letter of confirmation, the contract will be amended or changed according to the letter. In case the contract has not been closed yet, such contract will be closed with the content of such letter of confirmation⁶, because it does not matter if the contract has already been closed, it is about the sender confirming the contract is closed. Because the law of a commercial letter of confirmation intends not only to avoid any uncertainty about the content but also if the contract has been validly closed⁷.

An order confirmation is different from a letter of confirmation⁸. The distinction does not follow the name of such confirmation⁹, but the purpose. Therefore an order confirmation is in

³ Palandt/Heinrichs, § 147 Rdnr. 8

⁴ Rüßmann, <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/bvr2003/Vorlesung/bestaetigung.htm>

⁵ BGH NJW 1964, 1270

⁶ RGZ 54, 179

⁷ Rüßmann, <http://ruessmann.jura.uni-sb.de/bvr2003/Vorlesung/bestaetigung.htm>

⁸ BGH Z 18, 212

⁹ BGH LM § 346 HGB Nr. 12

place, if the confirmation has the aim to close the contract¹⁰. In such case there is already a legal valid offer from one party in place (§ 145 BGB), that by acceptance (§ 147 BGB) of the other party becomes a valid contract; an acceptance that immaterially deviates from the offer constitutes a second offer by rejecting the original offer (§ 150 Abs. 2 BGB)¹¹.

Conditions for a commercial letter of confirmation

1. Sender and receiver

Sender and receiver have to be businessmen or at least act similar as one and be part of a business. Strictly speaking the customary law of a commercial letter of confirmation has been developed for businessmen in a first step but has later been also applied for persons, that act like businessmen and are part of the business. Therefore it may also be applied for brokers¹², for lawyers only if they act in their own name¹³, for an insolvency administrator of a businessman¹⁴, for an auditor¹⁵ or for an architect¹⁶, as long as the business field is concerned - in contrary to the private field.

§ 344 Abs. 1 HGB (Vermutung der Zugehörigkeit zum Handelsgewerbe eines von einem Kaufmann vorgenommenen Rechtsgeschäfts) cannot be applied for a commercial letter of confirmation; an analogy is not possible, because § 344 Abs. 1 HGB is an exceptionary rule and as such not subject for analogy. There is no doubt that in case a private person sends a commercial letter of confirmation to a businessman the silence of him does not mean that he confirms the letter¹⁷.

2. Upfront negotiations

Between the parties negotiations must already have taken place. Such negotiations can be held verbally, by phone or by e-mail¹⁸. Only written form is not sufficient. It is not necessary, that the contract has already been closed.

If a contract has not been closed yet, the confirmation may be deemed an acceptance, as far as a legally valid offer from a party is in place and a contract can be closed. If no legally valid

¹⁰ BGH DB 1971, 2302

¹¹ Baumbach/Duden/Hopt, Kommentar zum HGB, § 346 Rdnr. 16

¹² BGH Z 40, 42

¹³ RG JW 31, 522

¹⁴ BGH NJW 1987, 1941

¹⁵ BGH DB 1967, 1362

¹⁶ BGH WM 1973, 1376

¹⁷ BGH NJW 1975, 1358; andere Auffassung Baumbach/Duden/Hopt § 346 HGB Rdnr. 19, der auch einen reinen Privatmann als Absender ausreichen lassen will

¹⁸ BGH NJW 1990, 386

offer of a party is in place, § 150 Abs. 2 BGB as described already above applies (an acceptance that immaterially deviates from the offer constitutes a second offer by rejecting the original offer).

Jurisdiction does also see an offer related to former negotiations as a letter of confirmation¹⁹.

3. Confirmation letter has to be received

The commercial letter of confirmation has to be sent by the sender immediately upon held negotiations²⁰, to make sure the receiver gets it soon after such related negotiations. Unfortunately exact time limes (neither by law nor by jurisdiction) are not in place; jurisdiction decided one time in the past that “immediately” has been fulfilled when the letter has been sent after 3-5 days after related negotiations²¹; almost 3 weeks are deemed to be too long²². The letter of confirmation has been received once it arrived at the receiver in such a manner that one can assume knowledge under usual circumstances, § 130 BGB²³. The point in time of real knowledge is not relevant²⁴.

4. Content

The confirmation letter has to confirm the closing of the contract and its essential details. Different therefrom is a written acceptance of an offer if the acceptance makes clear one party intends to accept an offer right now (see above); if another name has been chosen does not matter.

5. Deviations from the closed contract

The sender has to be of the opinion that the content of his confirmation letter is in line with what has been agreed, therefore he has to be honest. Any knowledge of a person having power of attorney from him is treated as his own knowledge applying the dogmatic of § 166 Abs. 1 BGB; the Federal High Court reasons as follows²⁵: „Von einem redlichen Geschäftsgebaren kann aber auch dann nicht gesprochen werden, wenn ein mit der Führung der Verhandlungen beauftragter Vertreter dem Geschäftsherrn über den Ablauf der Verhandlungen eine in der genannten Weise unrichtige Darstellung gegeben hat, der

¹⁹ BGH NJW 1965, 965, 966

²⁰ BGH NJW 1964, 1223, 1224

²¹ BGH WM 1975, 324

²² OLG München BB 1995, 172

²³ BGH Z 67, 271, 275

²⁴ RG Z 103, 401, 405

²⁵ BGH Z 40, 42, 45

Geschäftsherr diese Darstellung seinem Bestätigungsschreiben zugrunde legt und, nachdem der Empfänger des Schreibens geschwiegen hat, die Rechtswirkungen eines unwidersprochen gebliebenen Bestätigungsschreibens für sich in Anspruch nehmen will, mag er selbst auch bei der Abfassung und Absendung des Bestätigungsschreibens gutgläubig gewesen sein. Die Unredlichkeit des Vertreters liegt im Verhältnis zwischen dem Vertretenen und dem Vertragsgegner im Gefahrenbereich des Vertretenen. Im bürgerlichen Recht gilt der Grundsatz, dass, »wer sich im Rechtsverkehr fremder Hilfe bedient, und die Wirkung fremden Handelns für sich in Anspruch nimmt, auch die Nachteile daraus in Kauf nehmen muss und sich nicht der eigenen sauberen Hände rühmen darf, wenn andere sie sich für ihn schmutzig gemacht haben« (Raiser, JZ 1961, 26, 27). Eine Stütze für diese Auffassung bildet die Vorschrift des § 166 Abs. 1 BGB. Danach kommt, soweit die rechtlichen Folgen einer Willenserklärung durch die Kenntnis oder das Kennenmüssen gewisser Umstände beeinflusst werden, die Person des Vertreters in Betracht. Der Vertretene muss also das Rechtsgeschäft so hinnehmen, als habe er selbst die Kenntnis gehabt. Die Vorschrift bezieht sich unmittelbar zwar nur auf die Kenntnis des Vertreters bei Abgabe seiner Willenserklärung. Die Bestätigung ist dagegen eine Erklärung des Vertretenen und folgt der Willenserklärung des Vertreters nach. Das steht einer sinngemäßen Anwendung der Vorschrift des § 166 Abs. 1 BGB auf Fälle der hier erörterten Art aber nicht entgegen. Das Schweigen auf das Bestätigungsschreiben lässt nicht etwa erst auf Grund einer mit dem Bestätigungsschreiben abgegebenen Erklärung des Vertretenen einen neuen Vertrag entstehen. Es wird vielmehr nur fingiert, dass die von dem Vertreter und dem Gegner abgegebenen Willenserklärungen einen Vertrag des Inhalts begründet haben, wie er im Bestätigungsschreiben niedergelegt worden ist. Mit diesem Inhalt gilt ein Vertrag zwischen dem Vertreter und dem anderen Teil aber dann nicht als geschlossen, wenn die bestätigende Partei weiß, dass das Bestätigte von dem Verhandelten so abweicht, dass sie mit einer Billigung nicht rechnen kann. Das ist fraglos der Fall, wenn der Vertreter selbst mit Vollmacht des Vertretenen die von ihm angeblich geschlossene Vereinbarung bestätigt. Dann kommt es für die Frage, ob die widerspruchslose Entgegennahme den Vertragsgegner bindet, auf sein eigenes Wissen an (BGH Urt. v. 23. Juni 1955 - II ZR 248/54 - WM 1955, 1284). Aber auch für den Fall, dass der Vertreter zwar nicht selbst bestätigt, jedoch durch falsche Unterrichtung des Vertretenen bewirkt, dass der Vertretene einen Vertrag als geschlossen bestätigt, der tatsächlich nicht oder nicht mit diesem Inhalt vereinbart war, liegt eine Gestaltung vor, die dem in § 166 Abs. 1 BGB geregelten Sachverhalt entspricht. Es kann keinen Unterschied machen, ob ein bösgläubiger Vertreter selbst in Vollmacht des eigentlichen Geschäftsherrn die angeblichen Vereinbarungen bestätigt

oder ob er auf Grund unrichtiger Mitteilung den gutgläubigen Geschäftsherrn zur Bestätigung eines nicht zustande gekommenen Vertrages veranlasst. Der »gute Glaube« des bestätigenden Vertragsteiles ist eine Voraussetzung dafür, dass der vom Vertreter angeblich geschlossene Vertrag als zustande gekommen gilt. Die rechtlichen Folgen der vom Vertreter abgegebenen Willenserklärung hängen also davon ab, ob der Gegner des Schweigenden gewisse Umstände kennt oder nicht kennt. Nach dem Grundgedanken des § 166 Abs. 1 BGB ist es dabei gerechtfertigt, eine Kenntnis des Vertreters dem Vertretenen zuzurechnen“.

A person is also not honest when acting intentionally incorrect²⁶, meaning an important part of the confirmation letter is intentionally not correct²⁷, and the sender under usual circumstances cannot reasonably assume the receiver might agree with it²⁸, what is especially the case if the newly introduced conditions are unusual or unreasonable (examples from jurisdiction would be an exemption of liability²⁹, an arbitration clause³⁰ or a reservation of self-supply³¹) or the contract was still not ready to be closed. To make a rough estimation of what is allowed to deviate with and what is no more allowed one might make use of the following rule: contractual amendments are doable, as long as they balance the interests, contractual changes only to the extent the sender does not intentionally change the content, but only misunderstood it³².

A new condition cannot be introduced if the receiver does not need to take it into consideration³³ or which is for this kind of transaction unreasonable³⁴, or additional obligations for the receiver have been incorporated in the confirmation letter³⁵. Cases where in fact no negotiations have take place and one party just pretends so, are not subject to a commercial letter³⁶. Allowed for example is to incorporate usual issues in a confirmaton letter, such as a discount³⁷.

²⁶ BGH Z 40, 45

²⁷ BGH DB 1970, 1778

²⁸ BGH Z 93, 343

²⁹ BGH Z 54, 242

³⁰ BGH DB 1970, 1777

³¹ OLG Hamburg RIW 1981, 263

³² Roth, Handels- und Gesellschaftsrecht, § 29, 4c

³³ BGH NJW 1966, 1070

³⁴ BGH BB 1968, 398

³⁵ BGH BB 1972, 418

³⁶ RG Z 95, 48, 50

³⁷ Karsten Schmidt, Handelsrecht, S. 512

6. Objection by the receiver

The receiver may not have objected immediately in the meaning of without any culpable default as defined in § 121 Abs. 1 Satz 1 BGB. The jurisdiction applies as a general rule that an objection later than one week after receiving the confirmation letter is basically too late³⁸; 3 days are fine³⁹.

Any longer period is granted to the receiver in complex cases, where the sender has to assume more time is needed in order to check the content or if he is aware of the receiver having his business closed due to holiday⁴⁰. If a longer period can be granted to the receiver has to be decided in such extraordinary cases in any individual case. The receiver has to send an objection within such period to the sender, this also can happen in a conclusive way.

In case two confirmation letters that are not in line with each other cross each other, no party reasonably may rely on one's confirmation letter, that is why under this scenario the general rule applies that the party has to prove the contract has been closed that is beneficial for him⁴¹.

7. Legal consequence

Legal consequence of the receiver being silent upon receiving a confirmation letter is consent to what has been said in the letter⁴². Jurisdiction assumes that the parties closed the contract with the described content; the Federal High Court reasons as follows⁴³: „Das Schweigen auf das Bestätigungsschreiben lässt nicht etwa erst auf Grund einer mit dem Bestätigungsschreiben abgegebenen Erklärung einen neuen Vertrag entstehen. Es wird vielmehr nur fingiert, dass die Willenserklärungen einen Vertrag des Inhalts begründet haben, wie er im Bestätigungsschreiben niedergelegt worden ist. Die Rechtsfolge auf das Schweigen ist rein deklaratorisch, wenn der Inhalt des Bestätigungsschreibens mit dem Vorbesprochenen übereinstimmt“.

In contradiction to this judgement there are some opinions that want to apply another distinction, however the question is only a dogmatic one⁴⁴. Does the confirmation letter not materially deviate from what has been agreed, a contract with the new conditions can be concluded⁴⁵. This can be argued with changing the contract. Jurisdiction in contrary treats

³⁸ BGH BB 1969, 933

³⁹ BGH NJW 1962, 246

⁴⁰ Karsten Schmidt, Handelsrecht, S. 511

⁴¹ Haimo Schack, BGB-Allgemeiner Teil, Rdnr. 381

⁴² Brox, Handelsrecht und Wertpapierrecht, Rdnr. 290ff

⁴³ BGH Z 40, 42, 46

⁴⁴ BGH Z 40, 46

⁴⁵ BGH Z 54, 239

such counter-arguments as being precluded⁴⁶. Completeness and correctness are subject to proof⁴⁷. Subject to proof is in addition, that additional agreements have been made, that are not in contrary to the contents of the contract⁴⁸.

To challenge the confirmation letter, respectively the closed contract because of an error about the meaning of silence in such given case is not possible and only possible under very strict conditions: a challenge because of an error about the content according to § 119 Absatz 1 1. Alternative BGB is only possible if the receiver misunderstood the letter. However a challenge is also in such case not possible if he could have avoided such error by applying usual diligence⁴⁹.

A challenge based upon wilful deception according to § 123 Absatz 1 BGB can be applied, however might in most of the cases not be needed because the sender will be treated as being not prudent and therefore cannot rely on his confirmation letter (see above). In no case a challenge is possible by reasoning the content of the confirmation letter is not in line with what has been agreed upon during former negotiations⁵⁰ or the meaning of silence was not known⁵¹. The Federal High Court reasons as follows⁵²: „Die Unterlassung eines Widerspruches kann nicht nach § 119 BGB wegen Irrtums über die Bedeutung ihres Schweigens angefochten werden. Voraussetzung einer Anfechtung ist, dass eine Willenserklärung vorliegt, mag der Wille nun ausdrücklich erklärt oder nur stillschweigend aus den Umständen zu entnehmen sein. Folgt aber aus einer Handlung oder einer Unterlassung eine Rechtswirkung ohne Rücksicht darauf, ob ein Wille seitens der betroffenen Partei überhaupt geäußert wird, so kann jedenfalls grundsätzlich für eine Anfechtung kein Raum sein. Der Empfänger eines Bestätigungsschreibens, der sich auf das Schreiben nicht erklärt, ist deswegen gebunden, weil Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Anschauungen des Verkehrs eine Antwort von ihm erfordert hätten. Die Rechtswirkungen seines Verhaltens werden mithin durch die Tatsache des Schweigens auch dann ausgelöst, wenn die Umstände allein es nicht rechtfertigen würden, in ihnen ohne weiteres einen schlüssigen Ausdruck der Zustimmung zu erblicken. Ist somit die Willensäußerung des Empfängers eines Bestätigungsschreibens bedeutungslos und beinhaltet das Schweigen in Wahrheit keine Willenserklärung, so kann der Beklagten nicht das Recht zugebilligt werden, sich auf einen

⁴⁶ Karsten Schmidt, Handelsrecht, S. 499

⁴⁷ BGH Z 67, 381

⁴⁸ BGH NJW 1964, 589

⁴⁹ RG Z 129, 347, 348

⁵⁰ BGH NJW 1972, 45

⁵¹ BGH Z 20, 149, 154; BGH Z 11, 1, 4

⁵² BGH Z 11, 1, 4

Irrtum über die Bedeutung des Schweigens zu berufen. Denn ein solcher Einwand, der nur besagt, dass der Beklagte seine kaufmännische Erklärungspflicht nicht gekannt habe, würde der auf der Verkehrssitte beruhenden rechtlichen Fiktion zuwiderlaufen.“

A challenge due to an error in course of the negotiations is not possible, as far as such error has been handled in the confirmation letter and by this can be seen as cured⁵³.

8. Burden of proof

The sender has bear the burden of proof for any issues that are advantageous for him⁵⁴, being above No. 1, 2 and 3. The receiver bears the burden of proof for any facts that prevent a commercial letter of confirmation as defined above in No. 5 and 6.

9. International contracts

A commercial letter of confirmation is also used in international business and therefore the specific law applies if the receiver has his usual seat in the scope of the German Commercial Code, Art. 31 Absatz 2 EGBGB, or in the scope of EKAG and EKG⁵⁵, or the parties expressly agreed upon applying German Law. A commercial letter of confirmation must be made in the language of the negotiations⁵⁶.

Conclusion

A commercial letter of confirmation is still applied in today's business, even given the fact, that most of the communication is done via e-mail, but among business there is still high interest to confirm contracts that have been verbally or per e-mail negotiated in a legal binding way. Especially as negotiations per e-mail are subject to the rules of a commercial letter of confirmation parties still make use of it.

BIBLIOGRAPHY

Commentaries:

Palandt et. all: Bürgerliches Gesetzbuch, 71. Auflage 2012, ISBN 978 3 406 616044

Baumbach A. et all: Kommentar zum Handelsgesetzbuch, 38. Auflage 2018, ISBN 978-3-406-71161-9

⁵³ BGH NJW 1972, 45

⁵⁴ BGH NJW 1990, 386

⁵⁵ OLG Hamburg, RJW 1981, 262

⁵⁶ OLG Frankfurt am Main, DB, 1612

Textbooks:

Brox H./Henssler M.: Handelsrecht, 22. Auflage 2016, ISBN 978 3 406 67473 0

Roth G.: Handels- und Gesellschaftsrecht, 6. Auflage 2001, ISBN 3800626616

Schmidt K.: Handelsrecht, 6. Auflage 2014, ISBN 978-3-452-27796-1

Internet sources:

Rußmann H.: Das kaufmännische Besätigungsschreiben

<http://ruessmann.jura.uni-sb.de/bvr2003/Vorlesung/bestaetigung.htm>

KONCENTRÁCIA KONANIA V SPOTREBITEĽSKÝCH SPOROCH

CONCENTRATION OF PROCEEDINGS IN CONSUMER DISPUTES

Erik Vadas¹

Abstrakt

Autor sa v predkladanom príspevku zaoberá vybranými ustanoveniami Civilného sporového poriadku, týkajúcimi sa koncentrácie konania a taktiež inými súvisiacimi ustanoveniami a základnými princípmi sporového kódexu. Následne sa autor pokúsi o vymedzenie koncentrácie konania v „klasickom“ sporovom konaní a následne o charakteristiku špecifik koncentrácie konania v rámci spotrebiteľských sporoch v intenciách Civilného sporového poriadku. Snahou autora je rovnako aj poukázať na niektoré závery súdnych rozhodnutí zaoberajúce sa aj koncentráciou konania slovenských súdov, prevažne na úrovni krajských súdov.

Kľúčové slová

Princíp koncentrácie konania, Civilný sporový poriadok, sudcovská koncentrácia konania, zákonná koncentrácia konania, slabšia strana, spotrebiteľský spor

Abstract

The author deals with selected provisions of the Civil Procedure Code concerning the concentration of proceedings, as well as with other related provisions and basic principles of the Civil Procedure Code. Subsequently, the author tries to define the concentration of proceedings in the „classical“ dispute procedure and subsequently the characteristics of the concentration of proceedings in consumer disputes in the intentions of the Civil Procedure Code. The author's intention is also to point to some court decisions dealing with the concentration of proceedings of Slovak courts, mostly at the level of regional courts.

Keywords

Principles of Concentration, Civil Procedure Code, Judicial Concentration, Legal Concentration, Disadvantaged party, Consumer Dispute

Úvod

Vo všeobecnom merite možno konštatovať, že princíp zákonného (legálneho poriadku) je typický pre určité formy civilného procesu, v rámci ktorých mohli byť vykonávané iba niektoré úkony pod následkom preklúzie. Jeho praktické uplatňovanie však vytváralo také situácie, v rámci ktorých účastník, ak si chcel zachovať vyhliadky na úspech v prebiehajúcom procese, musel takýmto koncentrovaným spôsobom uskutočňovať úkony, ktoré síce sledovali rovnaký cieľ, no obsahovo sa nezhodovali. Predmetný princíp v súčasnom

¹ JUDr. Erik Vadas, interný doktorand na katedre občianskeho práva, pôsobiaci na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika, Právnická fakulta v Košiciach.

chápaní má za cieľ zrýchliť a zefektívniť priebeh celého procesu a tým naplniť princíp rýchlej a účinnej ochrany subjektívnych práv strán predovšetkým elimináciou snáh strán civilného konania neprimerane uplatňovať niektoré procesné úkony účelovo tak, aby sa konanie predĺžilo.²

Koncentrácia konania predstavuje prostriedok pre zrýchlenie sporového konania. Koncentrácia tvorí jednotu s jedným z nosných princípov zánovnej právnej úpravy sporového konania, a to so spomínaným princípom arbitrárneho poriadku (článok 10 CSP).³ Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „CSP“) vo svojich ustanoveniach nezakotvuje zákonné lehoty pre sudcu (ustanovujú sa iba výnimočne, keď je to účelné s prihliadnutím na povahu prejednávanej veci) a v súlade so spomínaným princípom arbitrárneho poriadku umožňuje sudcovi koncentrovať určité procesné úkony strán a tým sankcionovať nedodržanie ním ustanovených procesných lehôt vo forme procesnej preklúzie, t. j. straty možnosti vykonať požadovaný úkon. V konkrétnom prípade na riadny priebeh konania dohliada, lehoty určuje a potrebné opatrenia ukladá sudca resp. súdny úradník.⁴

V nasledujúcich riadkoch sa bližšie pozrieme na jednotlivé aspekty koncentrácie konania jednak v „klasickom“ sporovom konaní, a následne zaostríme na ust. § 296 CSP zakotvujúce divergentný postup v rámci princípu koncentrácie konanie pri slabšej strane.

Vychádzajúc z dôvodovej správy k CSP, povaha spotrebiteľského sporu ako sporu s ochranou slabšej strany a status spotrebiteľa ako objektívne a prirodzene slabšej strany procesnoprávneho vzťahu vylučujú uplatňovanie prísnej koncentrácie konania, ktorá je charakteristická pre všeobecné sporové konania. Koncentrácia konania v spotrebiteľských sporoch je upravená v ust. § 296 CSP (osobitné ustanovenia o dokazovaní), podľa ktorého *„spotrebiteľ môže predložiť alebo označiť všetky skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej. Ustanovenia o sudcovskej koncentrácii konania a zákonnej koncentrácii konania sa nepoužijú.“* Z predmetného ustanovenia CSP teda možno vyčítať jednak spotrebiteľovu možnosť predkladať alebo označovať skutočnosti a dôkazy v predĺženej lehote a jednak vylúčenie predmetných dvoch typoch koncentrácie konania.

² FICOVÁ, S. – ŠTEVČEK, M. a kol. Občianske súdne konania. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2013. s 60. ISBN 978-80-7400-509-1

³ Bližšie pozri Rozsudok Krajského súdu Nitra, sp. zn. 8Co/215/2017 zo dňa 04.10.2018.

⁴ HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2015. s 5. ISBN 978-80-8168-318-3

Princíp koncentrácie v „klasickom“ sporovom konaní

Ak by sme sa okrajovo pozreli späť, tak koncentrácia konania bola samozrejme zakotvená aj v zákone č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „OSP“), pričom išlo predovšetkým o nasledujúce ustanovenia, predovšetkým ust. § 105 OSP o námietke miestnej príslušnosti, účinnej v prípade, ak sa uplatní pri prvom úkone, ust. § 106 ods. 1 OSP obdobného obsahu, ust. § 118 ods. 1 OSP o úkonoch účastníkov a súdu po začatí pojednávania (ďalej ust. § 118a, § 120 ods. 4, či § 205a OSP a pod.).⁵ Spomínané pravidlá stanovené v OSP, CSP ako zánovný sporový kódex svojím spôsobom modifikoval a do značnej miery rozširoval. Vo svojej podstate ostáva zachovaný princíp spočívajúci v tom, že koncentrácia sa nevzťahuje na právnu kvalifikáciu, resp. na právne posúdenie veci stranou alebo jej advokátom (v nadväznosti na doktrínu *iura novit curia*). Argumenty súvisiace s interpretáciou a aplikáciou práva nepodliehajú koncentrácii a môžu byť prezentované kedykoľvek počas konania.⁶

Princíp koncentrácie konania sa vzťahuje na prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany, ktoré sú vymedzené v ust. § 149 CSP.⁷ Vychádzajúc z dôvodovej správy došlo k zavedeniu nových inštitútov, pričom inšpirácia prichádzala najmä z nemeckého civilného procesu a z teoretických prác prof. Josefa Macura. Možno konštatovať, že týmito slovnými spojeniami „procesný úrok“ a „procesná obrana“ sa výrazným spôsobom zdôrazňuje kontradiktórnosť procesného postavenia strán v sporovom konaní. S predmetným ustanovením o použití prostriedkov procesnej obrany a prostriedkov procesného útoku jednoznačne súvisí aj ďalší princíp sporového kódexu, a to princíp rovnosti

⁵ V zmysle ust. § 118a OSP boli vo vymedzených druhoch súdnych sporov (vo veciach ochrany osobnosti podľa Občianskeho zákonníka, vo veciach ochrany podľa predpisov o masovokomunikačných prostriedkoch, v sporoch vyvolaných alebo súvisiacich s konkurzom a reštrukturalizáciou, o základe veci v sporoch o ochranu hospodárskej súťaže, o základe veci v sporoch o ochranu práv porušených alebo ohrozených nekalým súťažným konaním, o základe veci v sporoch z porušenia alebo ohrozenia práva na obchodné tajomstvo) účastníci povinní opísať rozhodujúce skutočnosti o veci samej a označiť dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do skončenia prvého pojednávania. Na neskôr predložené a označené skutočnosti a dôkazy súd neprihliadal.

Podľa ust. § 120 ods. 4 OSP, týkajúceho sa dokazovania, bol súd povinný, okrem iného, poučiť účastníkov, že všetky dôkazy a skutočnosti musia predložiť alebo označiť najneskôr do vyhlásenia uznesenia, ktorým sa končí dokazovanie a vo veciach, v ktorých sa nenariaďuje pojednávanie najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej, pretože na dôkazy a skutočnosti predložené a označené neskôr súd neprihliada. Skutočnosti a dôkazy uplatnené neskôr sú odvolacím dôvodom len zo zákonom stanovených podmienok.

Napokon ust. § 205a OSP striktno vymedzovalo výnimky na uplatnenie nových skutočností alebo dôkazov ako odvolacích dôvodov v konaní o odvolaní proti rozsudku alebo uzneseniu vo veci samej.

⁶ SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Koncentrácia konania. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 10, s. 4 – 5.

⁷ Máme na mysli skutkové tvrdenia (ust. § 150 CSP), popretie skutkových tvrdení protistrany (ust. § 151 CSP), návrhy na vykonanie dôkazov, námietky k návrhom protistrany na vykonanie dôkazov a o hmotnoprávne námietky (ust. § 152 CSP). Vzhľadom na demonštratívny výpočet prostredníctvom slovíčka „najmä“ možno do tejto kategórie zahrnúť aj niektoré špecifické procesné námietky, ako napr. námietku zaujatosti sudcu alebo námietku nezákonnosti dôkazu.

(článok 6 CSP⁸). Vzhľadom na predmetný článok 6 CSP je slabšia strana v intenciách ust. § 290 až 323 CSP jednoznačne zvýhodňovaná pri uskutočnení svojich procesných práv, nakoľko procesné úkony slabšej strany nepodliehajú sudcovskej koncentrácii konania.⁹

Na otázku, čo rozumieme pod pojmom koncentrácia konania, je teda možné odpovedať, že ide o akýsi efektívny nástroj racionálneho a odôvodneného zrýchlenia civilného sporového konania. Dôvodová správa k CSP uvádza, že koncentrácia konania predstavuje funkčnú a teleologickú jednotu s princípom arbitrárneho poriadku.¹⁰ Podstata koncentrácie sporového konania spočíva v tom, že strana môže efektívne uplatniť prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany iba v určitom časovom úseku, ktorý vymedzuje zákon (zákonná koncentrácia) alebo na základe zákona sudca (sudcovská koncentrácia).¹¹

Princíp koncentrácie možno zaradiť k odvetvovým princípom, ktoré sú normativizované, nakoľko počiatok CSP je venovaný výpočtu predmetných základných princípov. Je nutné dodať, že princíp koncentrácie konania (resp. koncentračný princíp) má veľmi úzky súvis s ďalšími princípmi, a to princípom procesnej ekonomie, resp. princípom hospodárnosti konania.¹² Hodnota bezprieťahovosti času ospravedlňuje predmetnú koncentráciu konania, teda sudca v rámci prioritizácie hodnoty bezprieťahovosti môže určiť, dokedy má strana povinnosť urobiť daný úkon, inak ho už nemôže vykonať.¹³ Prostredníctvom koncentračného princípu súd môže určovať tempo a priebeh konania takým spôsobom, aby bol naplnený samotný účel zákona. Zároveň CSP dáva možnosť sudcovi koncentrovať určité procesné úkony strán a tým spôsobom sankcionovať nedodržiavanie ním stanovených procesných lehôt.¹⁴

⁸ Strany sporu majú v konaní rovné postavenie, spočívajúce v rovnakej miere možnosti uplatňovať prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany okrem prípadu, ak povaha prejednávanej veci vyžaduje zvýšenú ochranu strany sporu, s cieľom vyvažovať prirodzene nerovnovážne postavenie strán sporu.

⁹ TOMAŠOVIČ, M. in ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Veľký komentár. Praha: Nakladateľství C.H. Beck, 2016. 1544 s. ISBN 978-80-7400-629-6

¹⁰ Princíp arbitrárneho poriadku je zakotvený v článku 10 CSP, v zmysle ktorého platí:

(1) Strany sporu postupujú v konaní v súlade so zákonom a podľa pokynov súdu.

(2) Súd dohliada na riadny priebeh konania, určuje lehoty a ukladá potrebné opatrenia.

(3) Súd môže určiť záväzné procesné lehoty na niektoré procesné úkony.

¹¹ SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Koncentrácia konania. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 10, s. 4 – 5.

¹² ŠTEVČEK, M. in ŠTEVČEK, M., STRAKA, R. a kol. Prednášky a texty z civilného procesu. Skriptá. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 13. ISBN 978-80-89603-65-7.

¹³ ŠTEVČEK, M. in ŠTEVČEK, M., STRAKA, R. a kol. Prednášky a texty z civilného procesu. Skriptá. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 13. ISBN 978-80-89603-65-7.

¹⁴ Bližšie pozri dôvodová správa k CSP.

Sudcovská a zákonná koncentrácia konania

Civilný sporový poriadok ustanovuje aj zásadu, resp. princíp, podľa ktorého musia byť relevantné dôkazy a tvrdenia uplatnené a predložené súdu včas. Koncentrácia konania je uplatňovaná v dvoch podobách, a to ako sudcovská koncentrácia konania, označovaná aj ako vhodná (ust. § 153 CSP)¹⁵ a zákonná koncentrácia konania, označovaná aj ako nutná (ust. § 154 CSP)¹⁶. Je potrebné dodať, že sudcovská koncentrácia konania je v diskrečnej právomoci súdu, a naopak zákonná koncentrácia konania je obligatórna pre strany a rovnako aj súd.¹⁷ Zákonná koncentrácia konania znamená, že prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany možno uplatniť najneskôr do vyhlásenia uznesenia, ktorým sa dokazovanie končí. Samozrejme, aj v rámci spotrebiteľských sporov dochádza k vyhláseniu súdneho uznesenia, ktorým sa končí dokazovanie, avšak je potrebné dodať, že takéto uznesenia je záväzná iba pre dodávateľa, nie aj spotrebiteľa.¹⁸ To v praxi teda znamená, že v prejednávanej veci tieto prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany môžu obe strany sporu uplatniť na súde prvej inštancie najneskôr do predmetného dňa, kedy súd prvej inštancie vo veci vykonal pojednávanie a na tomto pojednávaní vyhlásil dokazovanie za skončené. Táto zákonná koncentrácia konania však nemôže znamenať skutočnosť, že strany sporu môžu prostriedky procesnej obrany a prostriedky procesného útoku uplatňovať až do skončenia zákonnej koncentrácie konania, pretože naopak sudcovská koncentrácia konania je charakteristická tým, že prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany treba uplatniť včas. Tieto prostriedky nie sú uplatnené včas, ak ich strana sporu mohla predložiť už skôr, ak by konala starostlivo so zreteľom na rýchlosť a hospodárnosť konania. Využívanie prostriedkov procesnej obrany alebo prostriedkov procesného útoku nemôže viesť k prietahom v súdnom konaní, pretože práve spomínané dva druhy koncentrácie konania majú prispieť k rýchlemu konaniu a majú zabrániť zdržiavaniu konania niektorou zo strán sporu.

¹⁵ Ust. § 153 CSP znie nasledovne:

(1) Strany sú povinné uplatniť prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany včas. Prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany nie sú uplatnené včas, ak ich strana mohla predložiť už skôr, ak by konala starostlivo so zreteľom na rýchlosť a hospodárnosť konania.

(2) Na prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany, ktoré strana nepredložila včas, nemusí súd prihliadať, najmä ak by to vyžadovalo nariadenie ďalšieho pojednávania alebo vykonanie ďalších úkonov súdu.

(3) Ak súd na prostriedky procesného útoku alebo prostriedky procesnej obrany neprihliadne, uvedie to v odôvodnení rozhodnutia vo veci samej.

¹⁶ Ust. § 154 CSP znie nasledovne:

Prostriedky procesného útoku a prostriedky procesnej obrany možno uplatniť najneskôr do vyhlásenia uznesenia, ktorým sa dokazovanie končí.

¹⁷ TOMAŠOVIČ, M. in ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Veľký komentár. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2016. s 576-584. ISBN 978-80-7400-629-6

¹⁸ PAGÁČ, Ľ in ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Veľký komentár. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2016. 1544 s. ISBN 978-80-7400-629-6

Účelom sudcovskej koncentrácie konania je zabrániť tomu, aby strany zdržiavali spor niektorými procesnými úkonmi. Včasnosť predloženia prostriedkov procesnej obrany žalovaného súd prvej inštancie má vyhodnotiť podľa okolností konkrétneho prípadu, pričom vyhodnocovanie včasnosti uplatňovania týchto prostriedkov procesného útoku a procesnej obrany je na úvahe súdu. Súd musí starostlivo zvažovať práva a povinnosti jednej aj druhej strany sporu, teda právo žalobcu na spravodlivý proces a na včasné rozhodnutie o žalobe a právo žalovaného, aby mal možnosť včas uplatniť všetko, čo namieta proti žalobcom uplatnenému právu.¹⁹

Divergentné uplatňovanie sudcovskej a zákonnej koncentrácie konania nastáva v prípade spomínaných sporov s ochranou slabšej strany. Nakoľko sa predmetný príspevok týka spotrebiteľských sporov, tak v rámci nich sa ust. § 153 CSP o sudcovskej koncentrácii konania ust. § 154 CSP o zákonnej koncentrácii konania neaplikujú, pokiaľ ide o spotrebiteľa, naopak procesné úkony dodávateľa koncentrácii podliehajú.²⁰

Dovoľujeme si v súvislosti so zákonnou koncentráciou konania uviesť aj skutočnosť, že táto sa prirodzene uplatňuje aj v opravných konaniach. Lehota na podanie odvolania neohraničuje len samotné podanie odvolania (teda iniciovanie opravného konania), ale aj vymedzenie „programu“ odvolacieho konania (určenie rozsahu, v akom sa rozhodnutie napáda) a argumentáciu tvrdenej „vadnosti“ rozhodnutia a konania, ktoré mu predchádzalo. Po uplynutí lehoty na podanie odvolania tak nemožno rozširovať ani meniť odvolacie dôvody, ani navrhované dôkazy.²¹

„Spotrebiteľská“ koncentrácia konania

Ustanovenia týkajúce sa sudcovskej koncentrácii konania a zákonnej koncentrácii konania sa nepoužijú v spotrebiteľských sporoch, v ktorých nie je spotrebiteľ zastúpený advokátom (vychádzajúc z ust. § 291 ods. 3 CSP a ust. § 296 CSP). Spotrebiteľ môže predkladať a označovať skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení až do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej. Na doplnenie uvádzame, že tieto ustanovenia o koncentrácii konania sa rovnako nepoužijú ani v ostatných sporoch s ochranou slabšej strany, a to antidiskriminačných sporoch (ust. § 312 CSP) a v individuálnych pracovnoprávných sporoch (ust. § 320 CSP). V konaniach o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach sa taktiež

¹⁹ Bližšie pozri Rozsudok Krajského súdu Košice, sp. zn. 4Cob/34/2017 zo dňa 24.05.2017.

²⁰ TOMAŠOVIČ in ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Veľký komentár. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2016. s. 579-581. ISBN 978-80-7400-629-6

²¹ Bližšie pozri Rozsudok Krajského súdu Žilina, sp. zn. 6Co/265/2017 zo dňa 31.01.2018.

nepoužijú ustanovenia týkajúce sa koncentrácie konania, avšak iba ustanovenia o sudcovskej koncentrácii konania (ust. § 303 ods. 3 CSP).

Problematika koncentrácie konania samozrejme úzko súvisí s dokazovaním v civilnom procese. Zánovná právna úprava postupu súdu v rámci procese dokazovania sa výrazným spôsobom odlišuje od právnej úpravy zakotvenej v OSP. Podľa terajšej právnej úpravy súd môže zásadne vykonať iba tie dôkazy, ktoré navrhli strany sporu. Proces dokazovania je teda budovaný výlučne na princípe prejednávacom, princípe kontradiktórnosti konania, ako aj spomínanej koncentrácii konania. Súd má obmedzenú dôkaznú iniciatívu a táto je presunutá na procesné strany. Avšak výnimočne môže súd vykonať aj tie dôkazy, ktoré strany nenavrhli, keď je to nutné pre rozhodnutie vo veci, ale iba v tých sporových konaniach, v ktorých to umožňuje zákon explicitne. Jedným z týchto konaní sú aj spotrebiteľské spory. Dôvodom pre zvolenie takéhoto postupu bola ochrana slabšej strany (a to nielen spotrebiteľa). V týchto prípadoch sa má teda zmierniť prísne uplatňovanie princípu formálnej pravdy a súd za použitia vyšetrovacieho princípu realizuje aj vlastné šetrenia, avšak pri dodržiavaní princípu hospodárnosti konania. V týchto prípadoch sa rovnako neuplatňuje ani prísna procesná preklúzia a CSP v odôvodnených a závažných prípadoch pripúšťa výnimky z prísneho princípu koncentrácie konania.²²

Vo výnimočných prípadoch môže teda súd vykonať aj také dôkazy, ktoré stranou neboli navrhnuté (tzv. príklon k vyšetrovaciemu princípu, typického pre mimosporové konania), ak je to potrebné pre rozhodnutie vo veci, ale iba v tých sporových konaniach, v ktorých to zákon vyslovene povoľuje. Ide o spotrebiteľské spory, v ktorých súd teda môže vykonať aj také dôkazy, ktoré spotrebiteľ nenavrhoval, samozrejme, ak je to nevyhnutné pre rozhodnutie vo veci. Predmetný dôkaz obstará alebo zabezpečí súd aj bez návrhu. Takýto postup možno odôvodniť zvýšenou mierou ingerencie súdu ako orgánu ochrany práva do spotrebiteľských právnych vzťahov. Zákonodarca to odôvodnil tak, že súd sa nebude spoliehať v plnej miere na splnenie si dôkaznej povinnosti spotrebiteľa, ale môže prevziať dôkaznú iniciatívu sám.²³ Avšak možno polemizovať nad skutočnosťou, kde existuje tá pomyselná hranica, ktorú súd nemôže prekročiť, teda do akej miery preberá iniciatívu, a akú aktivitu vlastne ponechá na spotrebiteľovi v sporovom konaní. Je nutné si položiť otázku, či nedospejeme k takej situácii, že súd bude miestami vystupovať ako keby v pozícii „advokáta“

²² HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2015. s 264. ISBN 978-80-8168-318-3

²³ HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2015. s 408. ISBN 978-80-8168-318-3

pre spotrebiteľa, ktorý aj pri relatívnej nečinnosti môže predmetný spotrebiteľský spor doviesť do úspešného konca.

V prípade, ak chceme uvažovať koncentráciu konania v spotrebiteľských sporoch, je potrebné sa okrajovo zmieniť aj k problematike zastúpenia, ktoré má taktiež osobitný režim. Spotrebiteľ sa môže nechať zastúpiť osobitnými subjektmi, ktoré boli založené alebo zriadené na ochranu jeho práv, pričom máme na mysli združenia a iné právnické osoby na ochranu práv spotrebiteľa. Zároveň ostávajú zachované všeobecné pravidlá pre zastúpenie v zmysle ust. § 89 a nasl. CSP. Inými slovami, takýto zástupca nemôže slabšiu stranu zastupovať spoločne s advokátom (ust. § 89 ods. 3 CSP), pričom spotrebiteľ môže mať iba jedného takto zvoleného zástupcu (ust. § 291 ods. 1 CSP). Keďže osobitný zástupca slabšej strany nemá postavenie advokáta, tak neprichádza v súlade s ust. § 89 ods. 1 CSP do úvahy ani jeho substitúcia a zastúpenie musí byť vykonávané priamo. V prípade štandardného zastúpenia advokátom platia všeobecné pravidlá, avšak u spotrebiteľa zastúpeného advokátom sa nepoužije ochranné ust. § 296 CSP o výluke sudcovskej a zákonnej koncentrácie konania (porovnaj § 291 ods. 3 CSP).²⁴

V zmysle ust. § 296 CSP prvá veta, môže teda spotrebiteľ predložiť alebo označiť všetky skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej. Zároveň je vylúčená koncentrácia konania. Z vyššie uvádzaného ust. § 296 CSP teda vyplýva, že v spotrebiteľských sporoch je koncentrácia konania upravená odlišne ako v ostatných „klasických“ konaniach, kde majú sporové strany rovné postavenie, rovnakú možnosť prístupu k informáciám a rovnakú vyjednávaciu silu pri uzatváraní zmluvy. Zákonná koncentrácia vyhlásením uznesenia o skončení dokazovania bude v takomto prípade zaväzovať len dodávateľa. Ako už bolo spomínané, spotrebiteľ môže predložiť, alebo označiť všetky skutočnosti a dôkazy na preukázanie svojich tvrdení najneskôr do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej.²⁵ V týchto osobitných konaniach sa teda neuplatňuje prísna koncentrácia konania typická pre konanie podľa CSP, ktorá kladie na procesné strany zvýšené nároky, z hľadiska dôkaznej povinnosti. V spotrebiteľských sporoch by však povinnosti podľa ust. § 153 a ust. 154 CSP v spojitosti s postavením spotrebiteľa ako objektívne slabšej strany v konaní pred súdom boli na úkor schopností spotrebiteľa účinne sa brániť proti nároku dodávateľa.²⁶

²⁴ SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Spory s ochranou slabšej strany. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 12, s. 5 – 6.

²⁵ Bližšie pozri Rozsudok Krajského súdu Žilina, sp. zn. 7Co/69/2018, zo dňa 25.04.2018.

²⁶ Bližšie pozri Rozsudok Krajského súdu Žilina, sp. zn. 7Co/309/2016, zo dňa 25.01.2017.

Domnievame sa, že konečná hranica pre predloženie alebo označenie všetkých skutočností a dôkazov by mohla byť nastavená zákonodarcom skôr, nie až do vyhlásenia rozhodnutia vo veci samej. Pre porovnanie, ak sa detailne pozrieme na problematiku koncentrácie konania pri konaní o abstraktnej kontrole v spotrebiteľských veciach (ust. § 310 a nasl. CSP), a to konkr. na ust. § 303 ods. 2 a 3 CSP, možno konštatovať, iné nastavenie princípu koncentrácie konania. Ust. § 303 ods. 2 CSP zakotvuje akýsi odklon od prejednávacieho princípu a príklon k vyšetrovaciemu princípu (typický pre mimosporové konania). Na druhej strane je vyslovene vylúčená sudcovská koncentrácia konania, čo považujeme za dosť zaujímavé, a možno vzniká otázka, prečo zákonodarca neponechal vylúčenie oboch druhov koncentrácií konania, ako je tomu v prípade spotrebiteľského sporu. Na záver ešte uvedieme, že vylúčenie sudcovskej aj zákonnej koncentrácie konania je aktuálne aj pri zvyšných dvoch sporoch s ochranou slabšej strany, teda sporov antidiskriminačných (ust. § 312 CSP) a individuálnych pracovnoprávných sporov (ust. § 320 CSP).

Záver

Civilné sporové konanie sa spravuje princípom koncentrácie konania, čo teda znamená, že strany sporu nie sú oprávnené vykonať niektoré procesné úkony kedykoľvek v priebehu konania, ale iba v určenom štádiu konania. Ak procesný úkon strany, ktorý podlieha koncentrácii konania, nie je vykonaný včas, nespôsobuje procesnoprávne účinky za zákonom ustanovených podmienok. Absencia procesnoprávných účinkov sa prejaví tak, že súd na procesný úkon nebude prihliadať. Koncentrácia konania má za následok osobitné procesnoprávne sankcie v podobe neúčinnosti procesného úkonu strany sporu za to, že strana porušila procesnú povinnosť riadneho vedenia sporu.

Ust. § 153 CSP týkajúce sa sudcovskej koncentrácii konania predstavuje normatívne vyjadrenie základného princípu zakotveného v článku 5 CSP²⁷, podľa ktorého môže súd (v rozsahu ustanovenom zákonom) odmietnuť procesné úkony, ktoré vedú k nedôvodným prietahom v konaní. Ust. § 153 ods. 1 CSP zakotvuje právnu povinnosť a sankciu za jej porušenie (ust. § 153 ods. 2 a 3 CSP). Účelom sudcovskej koncentrácie konania je teda zabrániť tomu, aby strany zdržiavali spor neskoro vykonanými procesnými úkonmi. Súd

²⁷ V zmysle článku 5 CSP *zjavné zneužitie práva nepožíva právnu ochranu. Súd môže v rozsahu ustanovenom v tomto zákone odmietnuť a sankcionovať procesné úkony, ktoré celkom zjavne slúžia na zneužitie práva alebo na svojvoľné a bezúspešné uplatňovanie alebo bránenie práva, alebo vedú k nedôvodným prietahom v konaní.* Predmetný princíp predstavuje procesný ekvivalent zákazu zneužitia subjektívnych práv, ktorý je latentne zúčastnený v európskych právnych poriadkoch, okrem iného aj v ust. § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka.

včasnosť predloženia prostriedkov procesného útoku a prostriedkov procesnej obrany vyhodnocuje v okolnostiach konkrétneho prípadu a je ponechané na jeho úvahe, či prípadné omeškanie procesného úkonu ospravedlní, alebo či prijme procesnú sankciu, ktorá spočíva v tom, že súd na procesný úkon neprihliadne, a tým teda mu neprizná procesné účinky. Predloženie prostriedkov procesného útoku a prostriedkov procesnej obrany, ktoré nie je včasné, je definované v ust. § 153 ods. 1 CSP druhá veta. Procesný úkon nie je vykonaný včas, ak ho strana sporu mohla vykonať skôr (hovoríme o objektívnom hľadisku), ak vykonala starostlivo (naopak subjektívne hľadisko).²⁸ Ust. § 153 ods. 2 a 3 CSP zakotvuje sankciu za to, že strana sporu nesplní povinnosť uloženú v ust. § 153 ods. 1 CSP.

Možno teda konštatovať, že koncentrácia konania tak eliminuje negatíva rôznych procesných taktík strán konania a umožňuje súdu, aby do určitej lehoty skompletizoval skutkový aj dôkazový materiál.

Ako už bolo vyššie spomínané, ust. § 296 CSP vyslovene vylučuje použitie sudcovskej a zákonnej koncentrácie konania. Vychádzajúc z dôvodovej správy k CSP sú prísne dopady kontradiktórneho koncentrovaného sporu na určité subjekty nežiaduce. Mohli by sme sa zamýšľať nad tým, či je takýto postup naozaj správny? Je naozaj objektívne úplne vylúčiť použitie predmetných ustanovení o koncentrácii konania v spotrebiteľských sporoch? Domnievame sa, že by bolo vhodné zakotviť nejaký divergentný postup, nie úplne vylúčenie použitia daných typov koncentrácie konanie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

FICOVÁ, S. – ŠTEVČEK, M. a kol. Občianske súdne konania. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2013. 473 s. ISBN 978-80-7400-509-1

HAMULÁKOVÁ, K. Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení. Praha: Leges, 2010, 192 s. ISBN 978-80-872-12-51-6.

HORVÁTH, E. – ANDRÁŠIOVÁ, A.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o. , 2015. 844 s. ISBN 978-80-8168-318-3

MAZÁK, J. – JÁNOŠÍKOVÁ, M. Učebnica občianskeho procesného práva. Bratislava: IURIS LIBRI, spol. s r.o, 2012. 526 s. ISBN 978-80-89635-00-9

²⁸ Bližšie pozri Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica, sp. zn. 41Cob/60/2018, zo dňa 30.05.2018.

ŠTEVČEK, M. a kol. Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo. 3 zmenené a doplnené vydanie. Žilina: EUROKÓDEX, s. r. o., 2014. 760 s. ISBN 978-80-8155-043-0

ŠTEVČEK, M. - FICOVÁ, S. - BARICOVÁ, J. - MESIARKINOVÁ, S. - BAJÁNKOVÁ, J. - TOMAŠOVIČ, M. a kol. Civilný sporový poriadok. Veľký komentár. Praha: Nakladateľství C.H. Beck, 2016. 1544 s. ISBN 978-80-7400-629-6

ŠTEVČEK, M., STRAKA, R. a kol. Prednášky a texty z civilného procesu. Skriptá. 2. vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2018, 188 s. ISBN 978-80-89603-65-7.

VOJČÍK, P. a kol. Občianske právo hmotné. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2018, 764 s. ISBN 9788073807191

VOJČÍK, P. a kol. Občiansky zákonník. Stručný komentár. Tretie, doplnené a prepracované vydanie. Wolters Kluwer (Iura Edition), 2010. 1282 s. ISBN 978-80-8078-36862

WINTEROVÁ, A., - MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první, Řízení nalézací. 8. nezmenené vyd. Praha: Leges, 2015. 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5

Periodiká a zborníky:

LAZÍKOVÁ, J. – ŠTEVČEK, M. Ochrana spotrebiteľa v civilnom procese. In Bulletin slovenskej advokácie.. ISSN 1335-1079, 2013, roč. XIX, č. 6, s. 20 – 30.

SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Koncentrácia konania. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 10, s. 4 – 5.

SEDLAČKO, F. Rekodifikácia civilného procesného práva: Spory s ochranou slabšej strany. In Bulletin slovenskej advokácie. ISSN 1335-1079, 2016, roč. XXII, č. 12, s. 5 – 6.

PRÁVNE ASPEKTY DOVOLENKOVÉHO PRÁVA VO SVETLE NAVRHOVANÝCH ZMIEN

THE LEGAL ASPECTS OF HOLIDAY LAW IN THE LIGHT OF THE PROPOSED AMENDMENTS

Lucia Petříková¹

Abstrakt

Cieľom príspevku je podať dôslednú analýzu dovolenkového práva a jeho právnych aspektov nielen v práve Európskej únie, ale aj v práve Slovenskej republiky. V príspevku sa skúma aj zákaz diskriminácie a zásada rovnakého zaobchádzania v rámci dovolenkového práva v slovenskom Zákonníku práce. Dôležitou súčasťou príspevku je aj zákaz diskriminácie z dôvodu veku v slovenskom Zákonníku práce a jeho súladnosť s právom Európskej únie.

Kľúčové slová: Dovolenkové právo. Zásada rovnakého zaobchádzania. Diskriminácia. Pracovné právo. Zákonník práce.

Abstract

The aim of the article is the explanation of deep analysis of the holiday law and its legal aspects not only in the law of the European Union but also in the law of the Slovak Republic. There is also the research of the prohibition of discrimination and the principle of equal treatment in the sphere of the holiday law in the Slovak Labour Code in the article. The important part of the article is the prohibition of discrimination from the reason of age in the Slovak Labour Code and its conformity with the law of the European Union.

Keywords: Holiday law. Principle of equal treatment. Discrimination. Labour law. Labour Code.

Úvod

Dovolenkové právo ako súčasť obligačného práva v rámci systému pracovného práva má ústavnoprávny základ a je osobným právom zamestnanca. Dovolenku zamestnanca možno vnímať ako **najvýznamnejšiu dobu odpočinku**, ktorá je zo strany zamestnávateľa hmotne zabezpečená poskytnutím náhrady mzdy vo výške priemerného zárobku zamestnanca. Svojím hmotným zabezpečením sa dovolenka odlišuje od iných druhov odpočinku, ktoré sú kratšie, nepočítajú sa do pracovného času a sú aj neplatené.

Dovolenka by tak mala byť dlhodobejším odpočinkom za vykonanú prácu v priebehu roka, a preto má zamestnávateľ zákonný záväzok, aby aspoň dva týždne

¹ JUDr. Lucia Petříková, PhD. - vedúca Katedry pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia, Právnická fakulta UMB Banská Bystrica, Slovakia

dovolenky za príslušný rok poskytol zamestnancovi vcelku. Hlavným cieľom dovolenky je zotavenie zamestnanca po celoročnom výkone práce. Nárok na dovolenku sa viaže na kalendárny rok.

1. Všeobecná charakteristika dovolenkového práva

Vo všeobecnosti možno povedať, že právo na dovolenku má ústavnoprávny rozmer a má osobnú povahu.² V nadväznosti na článok 36 Ústavy Slovenskej republiky, zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „ZP“), zakotvuje **najkratšiu prípustnú dĺžku platenej dovolenky na štyri týždne.**

Právo na dovolenku zamestnanca formuluje ZP relatívne kogentným spôsobom, ktorý zamestnávateľa zaväzuje dodržať minimálnu výmeru dovolenky určenú ZP a súčasne umožňuje bez akéhokoľvek zákonného obmedzenia poskytnúť zamestnancovi dlhšiu výmeru dovolenky.³

„Nárok zamestnanca na dovolenku zahrňuje v sebe dva podstatné obsahové prvky, zabezpečenie pracovného voľna a hmotné zabezpečenie počas pracovného voľna. V pracovnoprávnej literatúre sa tieto nároky zamestnanca považujú za dva relatívne samostatné pracovnoprávne nároky, aj keď sú spojené s realizáciou jedného ústavného práva.“⁴

Právo na dovolenku je potrebné odlišiť od oprávnenia určiť nástup na dovolenku, ktoré ZP zveruje do kompetencie zamestnávateľa. Podľa § 111 ods. 1 ZP čerpanie dovolenky určuje zamestnávateľ po prerokovaní so zamestnancom podľa plánu dovolení určeného s predchádzajúcim súhlasom zástupcov zamestnancov tak, aby si zamestnanec mohol dovolenku vyčerpať spravidla vcelku a do konca kalendárneho roka. Taktiež je potrebné, aby sa pri určovaní dovolenky prihliadalo na úlohy zamestnávateľa a na oprávnené záujmy zamestnanca. **Zamestnávateľ má zákonnú povinnosť určiť zamestnancovi čerpanie aspoň štyroch týždňov dovolenky v kalendárnom roku,** ak má na ne nárok, a ak určeníu čerpania dovolenky nebránia prekážky v práci na strane zamestnanca.⁵

² Ide tak o osobné právo, ktoré je viazané na osobu zamestnanca. Dovolenka má osobnú povahu, preto smrťou zamestnanca zaniká nárok na dovolenku. Na dedičov po zamestnancovi prechádza len nárok na náhradu mzdy za nevyčerpanú dovolenku. Práva na dovolenku sa nemôže zamestnanec platne vzdať. Ak by tak urobil, jeho právny úkon by bol z tohto dôvodu neplatný.

³ BARANCOVÁ, H.: *Pracovný čas – dovolenka a materská dovolenka v judikatúre Súdneho dvora EÚ a v práve Slovenskej republiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. s. 87. ISBN 978-80-7380-576-0.

⁴ Tamtiež, s. 87.

⁵ Porov. § 111 ods. 1 ZP.

2. Subjekty dovolenkového práva

Oprávneným subjektom práva na dovolenku je **fyzická osoba (zamestnanec)**, ktorá je v pracovnom pomere k zamestnávateľovi. „Dovolenka neprislúcha fyzickej osobe, ktorá je k odberateľovi práce v obchodno-právnom vzťahu alebo v občiansko-právnom vzťahu, aj keď ani pri týchto právnych vzťahoch sa nedá vylúčiť dohoda zmluvných strán o platenom pracovnom voľne na účel zotavenia (napríklad pri zmluve o obchodnom zastúpení).“⁶

Na druhej strane **povinným subjektom** dovolenkového práva je **zamestnávateľ**, ktorý je povinný nielen poskytnúť dovolenku, ale s prihliadnutím na záujmy zamestnanca aj určiť jej nástup. Znamená to, že zamestnanec nemôže v zásade sám rozhodovať, v ktorom období si bude čerpať dovolenku.

„Dovolenka podľa právnej úpravy SR neprislúcha zamestnancovi, ktorý pre zamestnávateľa pracuje na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru, čo je v rozpore s aktuálnou judikatúrou Súdneho dvora EÚ.“⁷

3. Dovolenkové právo a judikatúra Súdneho dvora EÚ

Právo na dovolenku upravuje smernica 2003/88/ES o niektorých aspektoch organizácie pracovného času, najmä pokiaľ ide o jej minimálny štandard ustanovený na štyri týždne. V zmysle čl. 7 ods. 2 uvedenej smernice je ustanovené, že tento minimálny štandard by mal byť poskytnutý in natura a dovolenka vo svojej minimálnej výmere štyroch týždňov by mala byť preplatená v peniazoch (forma náhrady mzdy) len v prípade skončenia pracovného pomeru.⁸

Podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora EÚ právo na ročnú platenú dovolenku sa považuje za významnú zásadu sociálneho práva EÚ, čo Súdny dvor vyjadril vo viacerých svojich rozhodnutiach. Podľa judikatúry sa tak musí právo na platenú minimálnu dovolenku za kalendárny rok každého zamestnanca bez výnimky považovať za mimoriadne dôležitú zásadu sociálneho práva EÚ, od ktorej sa nemožno odchýliť, a ktorú príslušné vnútroštátne orgány môžu uplatňovať len v hraniciach výslovne vytýčených smernicou 2003/88/ES.⁹

„Nadobudnutím právnej účinnosti Lisabonskej zmluvy právo na dovolenku explicitne vyjadrila Charta základných práv EÚ v článku 31 ods. 2, čím sa v spojitosti s článkom 6 ods.

⁶ BARANCOVÁ, H.: *Pracovný čas – dovolenka a materská dovolenka v judikatúre Súdneho dvora EÚ a v práve Slovenskej republiky*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. s. 88. ISBN 978-80-7380-576-0.

⁷ Tamtiež, s. 88.

⁸ Bližšie pozri čl. 7 ods. 2 smernice 2003/88/ES o niektorých aspektoch organizácie pracovného času.

⁹ BARANCOVÁ, H.: *Pracovný čas – dovolenka a materská dovolenka v judikatúre Súdneho dvora EÚ a v práve Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. s. 89. ISBN 978-80-7380-576-0.

*1 Zmluvy o fungovaní Európskej únie právo na minimálnu ročnú dovolenku stalo obsahovou súčasťou primárneho práva.*¹⁰

V právnej veci Dominguez Súdny dvor EÚ však nepriznal článku 31 ods. 2 Charty základných práv EÚ priamy účinok.¹¹ Prekážkou priznania priamej právnej účinnosti článku 31 ods. 2 Charty základných práv EÚ bolo znenie článku 51 ods. 1 Charty, podľa ktorého charta platí len pre členské štáty pri vykonávaní práva EÚ.

Právo na minimálnu ročnú platenú dovolenku zakotvuje smernica 2003/88/ES v článku 7 ods. 1 smernice, podľa ktorého každý zamestnanec má právo na minimálnu ročnú platenú dovolenku v rozsahu štyroch týždňov.¹²

V rozhodnutí Dominguez Súdny dvor EÚ posudzoval aj priamu právnu účinnosť článku 7 ods. 1 smernice a priznal mu priamu právnu účinnosť.

Právo na dovolenku za kalendárny rok zakotvené v článku 31 ods. 2 Charty základných práv EÚ, ako aj v článku 7 smernice 2003/88/ES sleduje dvojaký cieľ, umožniť zamestnancovi odpočinúť si od vykonávania úloh, ktoré mu ukladá pracovná zmluva, a jednak poskytnúť čas na oddych a zotavenie.¹³

Pokiaľ ide o pracovnoprávnu úpravu SR, osobný rozsah minimálne štvortýždňovej dovolenky tak, ako ju zakotvuje smernica 2003/88/ES nie je správne premietnutý do pracovnoprávnej úpravy Slovenskej republiky. Znamená to, že aj zamestnanec pracujúci na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru by mal mať právny nárok na minimálnu ročnú dovolenku v zmysle smernice.¹⁴

4. Dovolenkové právo a zásada zákazu diskriminácie

„Princíp nediskriminácie je veľmi zreteľne vyjadrený v čl. 1 Základných zásad ZP, podľa ktorého fyzické osoby majú právo na prácu a na slobodnú voľbu zamestnania, na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky a na ochranu proti svojvoľnému prepusteniu zo zamestnania v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania v pracovnoprávných vzťahoch.

¹⁰ Tamtiež, s. 89.

¹¹ C – 282/10 (Dominguez) zo dňa 24.1.2012, bod 41.

¹² BARANCOVÁ, H.: *Pracovný čas – dovolenka a materská dovolenka v judikatúre Súdneho dvora EÚ a v práve Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. s. 89. ISBN 978-80-7380-576-0.

¹³ C – 350/06 a C – 520/06 (Schultz-Hoff a iní) zo dňa 20.1.2009, bod 25.

¹⁴ Podľa článku 7 ods. 1 smernice 2003/88/ES právo zamestnanca na platenú ročnú dovolenku v trvaní najmenej štyroch týždňov predpokladá existenciu pracovnoprávneho vzťahu, ktorý samotná smernica bližšie nekonkretizuje. Nezakotvuje ani pojem zamestnanec. Podľa judikatúry Súdneho dvora EÚ sa za zamestnanca považuje každá osoba, ktorá vykonáva skutočné a konkrétne činnosti s výnimkou činností, ktoré sú tak obmedzené, že sa javia ako čisto okrajové a vedľajšie. Charakteristickou črtou pracovnoprávneho vzťahu podľa tejto judikatúry je skutočnosť, že osoba vykonáva pracovné úlohy počas určitého času v prospech inej osoby a pod jej vedením, za čo dostáva odmenu.

*Tieto práva im patria bez akýchkoľvek obmedzení a diskriminácie z dôvodu pohlavia, manželského stavu a rodinného stavu, sexuálnej orientácie, rasy, farby pleti, jazyka, veku, nepriaznivého zdravotného stavu alebo zdravotného postihnutia, genetických vlastností, viery, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, odborovej činnosti, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, majetku, rodu alebo iného postavenia s výnimkou prípadu, ak rozdielne zaobchádzanie je odôvodnené povahou činností vykonávaných v zamestnaní alebo okolnosťami, za ktorých sa tieto činnosti vykonávajú, ak tento dôvod tvorí skutočnú a rozhodujúcu požiadavku na zamestnanie pod podmienkou, že cieľ je legitímny a požiadavka primeraná.*¹⁵

O zásade rovnakého zaobchádzania¹⁶ sa pojednáva aj v § 13 ZP, z ktorého vyplýva, že zamestnávateľ je v pracovnoprávných vzťahoch povinný zaobchádzať so zamestnancami v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania. V pracovnoprávných vzťahoch sa zakazuje diskriminácia zamestnancov z dôvodu pohlavia, manželského stavu a rodinného stavu, sexuálnej orientácie, rasy, farby pleti, jazyka, veku, nepriaznivého zdravotného stavu alebo zdravotného postihnutia, genetických vlastností, viery, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, odborovej činnosti, národného alebo sociálneho pôvodu, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, majetku, rodu alebo iného postavenia alebo z dôvodu oznámenia kriminality alebo inej protispoločenskej činnosti.¹⁷

V tejto súvislosti je „*mimoriadne dôležité upozorniť na ustanovenie § 103 ods. 2 ZP, v ktorom ide o zjavný prípad priamej diskriminácie z dôvodu veku v rámci tzv. dovolenkového práva. Uvedenú právnu skutočnosť možno vysvetliť takto.*

*Podľa aktuálnej judikatúry Súdneho dvora EÚ je potrebné prihliadať na zásadu rovnakého zaobchádzania aj pri realizácii práva na dovolenku. Rozhodnutie Súdneho dvora v právnej veci Hay poukazuje na spojitosť korektnosti právnej úpravy dovolenky vo vzťahu k dodržiavaniu zásady rovnakého zaobchádzania.*¹⁸

Základná výmera dovolenky podľa aktuálnej slovenskej pracovnoprávnej úpravy je najmenej štyri týždne bez ohľadu na vek a trvanie pracovného pomeru. **Dovolenka zamestnanca, ktorý do konca príslušného kalendárneho roka dovŕši najmenej 33 rokov veku, je najmenej päť týždňov.** Výmeru dovolenky niektorých skupín zamestnancov

¹⁵ PETRÍKOVÁ, L.: *Zákaz diskriminácie v pracovnoprávných vzťahoch z dôvodu veku*. Praha: Leges, s. r. o., 2018. s. 38. ISBN 978-80-7502-305-6.

¹⁶ Uvedená zásada rovnakého zaobchádzania sa v odbornej literatúre označuje aj ako *zásada zákazu diskriminácie* alebo aj ako *zásada nediskriminácie*. Ide o synonymické pojmy.

¹⁷ PETRÍKOVÁ, L.: *Zákaz diskriminácie v pracovnoprávných vzťahoch z dôvodu veku*. Praha: Leges, s. r. o., 2018. s. 39. ISBN 978-80-7502-305-6.

¹⁸ Tamtiež, s. 34.

neovplyvňuje celková dĺžka trvania pracovného pomeru, ale druh práce, ktorú vykonávajú. Dovoľenka riaditeľa školy, riaditeľa školského výchovno-vzdelávacieho zariadenia, riaditeľa špeciálneho výchovného zariadenia a ich zástupcov, učiteľa, pedagogického asistenta, majstra odbornej výchovy a vychovávateľa je najmenej osem týždňov v kalendárnom roku.¹⁹

„Aktuálna pracovnoprávna úprava Zákonníka práce SR umožňuje, aby zamestnanci, ktorí služobne odpracovali viac rokov v profesijnej praxi, mali nižší rozsah dovolenky ako zamestnanci, ktorí síce dosiahli potrebný vek, ale odpracovali podstatne menej rokov. V tom úprava Zákonníka práce pôsobí diskriminačne, keď výmeru dovolenky viaže na jedinú podmienku, ktorou je vek zamestnanca, a tým je vek zamestnanca jediným kritériom nerovnakého zaobchádzania so zamestnancami.“²⁰

5. Právo zamestnávateľa určiť čerpanie dovolenky

Hoci je dovolenkové právo ústavným právom, **čas čerpania dovolenky určuje výlučne zamestnávateľ**. ZP však neustanovuje formu rozhodnutia zamestnávateľa o určení termínu čerpania dovolenky. Ide o oprávnenie zamestnávateľa, pri uskutočnení ktorého má zamestnávateľ prihliadať aj na oprávnené záujmy zamestnanca. Právo zamestnávateľa určiť zamestnancovi čerpanie dovolenky platí pre všetky druhy dovolenky a celú výmeru dovolenky, na ktorú zamestnancovi vznikol nárok. Ak by sa zamestnanec sám rozhodol čerpať dovolenku bez určenia zamestnávateľom, porušuje pracovnú disciplínu a môže byť právne postihnutý aj výpoveďou zamestnávateľa pre porušenie pracovnej disciplíny.

Podľa § 111 ods. 1 ZP zamestnávateľ každý kalendárny rok s predchádzajúcim súhlasom zástupcov zamestnancov zostavuje plán čerpania dovolenky. Pri zostavovaní tohto plánu má prihliadať na úlohy zamestnávateľa a oprávnené záujmy zamestnanca. Zamestnávateľ môže zmeniť zamestnancovi aj čas čerpania dovolenky. Ide tak o oprávnenie zamestnávateľa, ktoré môže mať za následok, že zamestnávateľ bude povinný uhradiť náklady, ktoré zamestnancovi vznikli so zmenou termínu čerpania dovolenky. **Ak u zamestnávateľa nepôsobia zástupcovia zamestnancov, zamestnávateľ určuje čerpanie dovolenky sám.**²¹

¹⁹ Porov. § 103 ods. 1-3 ZP.

²⁰ BARANCOVÁ, H.: *Pracovný čas – dovolenka a materská dovolenka v judikatúre Súdneho dvora EÚ a v práve Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. s. 103. ISBN 978-80-7380-576-0.

²¹ Porov. § 111 ods. 1 ZP.

„Zamestnávateľ je oprávnený určiť čerpanie dovolenky, aj keď zamestnanec doposiaľ nesplnil podmienky nároku na dovolenku, ak možno predpokladať, že tieto podmienky splní do konca kalendárneho roka alebo do skončenia pracovného pomeru.“²²

6. Právo zamestnanca určiť si čerpanie dovolenky

Aj keď je zamestnávateľ zo zákona povinný určiť čerpanie dovolenky, na to, aby sa predišlo situáciám, že zamestnávateľ nevyužije toto právo a neurčí čerpanie dovolenky, ZP zveruje uvedené právo do kompetencie samotného zamestnanca s tým cieľom, aby ústavné právo zamestnancov na dovolenku nebolo ohrozené ani porušené.²³

Podľa § 113 ods. 2 ZP platí, že ak si zamestnanec nemôže vyčerpať dovolenku v kalendárnom roku preto, že zamestnávateľ neurčí jej čerpanie, alebo pre prekážky v práci na strane zamestnanca, zamestnávateľ je povinný poskytnúť zamestnancovi dovolenku tak, aby sa skončila najneskôr do konca nasledujúceho kalendárneho roka. Ak zamestnávateľ neurčí zamestnancovi čerpanie dovolenky najneskôr do 30. júna nasledujúceho kalendárneho roka tak, aby zamestnanec vyčerpal dovolenku do konca tohto kalendárneho roka, čerpanie dovolenky si môže určiť zamestnanec. Toto čerpanie dovolenky je zamestnanec povinný oznámiť zamestnávateľovi písomne, najmenej 30 dní vopred; uvedená lehota môže byť so súhlasom zamestnávateľa skrátená.²⁴

7. Povinnosti zamestnávateľa v súvislosti s čerpaním dovolenky

V ZP sú zakotvené určité povinnosti pre zamestnávateľa, pokiaľ ide o určenie nástupu na dovolenku. Zamestnávateľ je pri určení doby čerpania dovolenky povinný:

- a) určenú dobu čerpania dovolenky oznámiť zamestnancovi najneskôr 14 dní pred nástupom na dovolenku,
- b) ak zamestnanec čerpá dovolenku v niekoľkých častiach, má aspoň jedna časť trvať najmenej dva týždne, pokiaľ sa zamestnávateľ so zamestnancom nedohodne inak,
- c) zamestnancovi, ktorému pracovný pomer u zamestnávateľa trval po celý kalendárny rok, je zamestnávateľ povinný určiť čerpanie aspoň štyroch týždňov dovolenky v kalendárnom roku,

²² BARANCOVÁ, H.: *Pracovný čas – dovolenka a materská dovolenka v judikatúre Súdneho dvora EÚ a v práve Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. s. 113. ISBN 978-80-7380-576-0.

²³ Tamtiež, s. 114.

²⁴ Porov. § 113 ods. 2 ZP.

- d) dovolenku nesmie určiť na dobu, keď je zamestnanec uznaný ako práceneschopný pre chorobu alebo úraz, ani na dobu, keď je zamestnankyňa alebo zamestnanec na materskej dovolenke alebo rodičovskej dovolenke; pri ostatných prekážkach v práci u zamestnanca je zamestnávateľ oprávnený určiť čerpanie dovolenky len na žiadosť zamestnanca.²⁵

Ak si zamestnankyňa (zamestnanec) nemôže vyčerpať dovolenku pre čerpanie materskej dovolenky alebo rodičovskej dovolenky ani do konca nasledujúceho kalendárneho roka, nevyčerpanú dovolenku jej (mu) zamestnávateľ poskytne po skončení materskej dovolenky alebo rodičovskej dovolenky.

Ak si zamestnanec nemôže vyčerpať dovolenku, pretože bol uznaný za dočasne pracovne neschopného pre chorobu alebo úraz ani do konca nasledujúceho kalendárneho roka, nevyčerpanú dovolenku mu zamestnávateľ poskytne po skončení dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca.

Ak si zamestnanec nemôže vyčerpať dovolenku, pretože bol dlhodobo uvoľnený na výkon verejnej funkcie alebo odborovej funkcie, nevyčerpanú dovolenku mu zamestnávateľ poskytne po skončení výkonu verejnej funkcie alebo odborovej funkcie.

Záver

Dovolenka je najvýznamnejšou *dobou odpočinku*, pretože ňou sa realizuje právo zamestnanca na dlhodobejší odpočinok v roku v rámci pracovného pomeru. Hlavným účelom dovolenky ako najvýznamnejšej doby odpočinku je *regenerácia pracovných síl*. V najvšeobecnejšej rovine možno povedať, že počas dovolenky platí to, čo platí zhodne pre všetky ostatné doby odpočinku – nejde o pracovnú dobu, zamestnanec v tejto dobe prácu nekoná a nemusí ju, až na zákonom pripustené výnimky, konať. Zamestnávateľ tak nemá oprávnenie akýmkoľvek spôsobom určovať zamestnancom, čo môžu alebo nemôžu uskutočňovať počas dovolenky. Platí samozrejme tá skutočnosť, že aj napriek tomu, že zamestnanec čerpá dovolenku, nemôže v tejto dobe spravidla ani porušiť svojím konaním právne predpisy, ktoré sa vzťahujú na prácu ním vykonávanú.

Dovolenka má osobnú povahu, preto smrťou zamestnanca zaniká nárok na dovolenku. Na dedičov, ktorí ostali po zamestnancovi, prechádza len nárok na náhradu mzdy za

²⁵ BARANCOVÁ, H.: *Pracovný čas – dovolenka a materská dovolenka v judikatúre Súdneho dvora EÚ a v práve Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. s. 114. ISBN 978-80-7380-576-0.

nevyčerpanú dovolenku. Práva na dovolenku sa nemôže zamestnanec platne vzdať. Ak by tak urobil, jeho právny úkon by bol z tohto titulu neplatný.

Aj pri realizácii práva na dovolenku je potrebné prihliadať na zásadu rovnakého zaobchádzania. Avšak súčasná pracovnoprávna úprava Zákonníka práce SR umožňuje, aby zamestnanci, ktorí služobne odpracovali viac rokov v profesijnej praxi, mali nižší rozsah dovolenky ako zamestnanci, ktorí síce dosiahli potrebný vek, ale odpracovali podstatne menej rokov. V tom úprava Zákonníka práce pôsobí diskriminačne, keď výmeru dovolenky viaže na jedinú podmienku, ktorou je vek zamestnanca, a tým je vek zamestnanca jediným kritériom nerovnakého zaobchádzania so zamestnancami.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

BARANCOVÁ, H.: *Pracovný čas – dovolenka a materská dovolenka v judikatúre Súdneho dvora EÚ a v práve Slovenskej republiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2015. 179 s. ISBN 978-80-7380-576-0.

PETRÍKOVÁ, L.: *Zákaz diskriminácie v pracovnoprávnych vzťahoch z dôvodu veku*. Praha: Leges, s. r. o., 2018. 120 s. ISBN 978-80-7502-305-6.

Právne predpisy:

SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2003/88/ES zo 4.11.2003 o niektorých aspektoch organizácie pracovného času.

Zákon č. 311/2001 Z. z. *Zákonník práce* v znení neskorších predpisov.

Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie:

C – 350/06 a C – 520/06 (Schultz-Hoff a iní) zo dňa 20.1.2009.

C – 282/10 (Dominguez) zo dňa 24.1.2012.

Kontaktné údaje autora

JUDr. Lucia Petriková, PhD.

Vedúca katedry, odborná asistentka

Právnická fakulta UMB

Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia

Komenského 20

974 01 BANSKÁ BYSTRICA

Slovakia

+421(0)48/446 3235

lucia.petrikova@umb.sk

ODMEŇOVANIE ZA PRÁCU AKO OBLIGATÓRNY ZNAK PRACOVNOPRÁVNEHO VZŤAHU EMPLOYEE REMUNERATION AS A MANDATORY FEATURE OF AN EMPLOYMENT RELATIONSHIP

Jana Slivka Bedlovičová¹

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá spôsobom odmeňovania zamestnanca za prácu vykonávanú pre zamestnávateľa. Zamestnanec má právo za svoju vykonanú prácu dostať mzdu/plat/odmenu a na druhej strane je zamestnávateľ povinný zamestnancovi za vykonanú prácu mzdu zaplatiť. Odmeňovanie za prácu je jedným z obligatórnych znakov pracovnoprávneho vzťahu a zaoberá sa ním nielen Zákonník práce. Z toho dôvodu príspevok rieši nielen právnu úpravu odmeňovania uvedenú v zákone č. 311/2001 Z. z. Zákonníka práce v znení neskorších predpisov, ale aj jeho právnu úpravu v Ústave Slovenskej republiky, dohovoroch Medzinárodnej organizácie práce, v zákonoch 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Kľúčové slová

zamestnanec, zamestnávateľ, odmena, plat, mzda

Abstract

The paper deals with the method of remunerating an employee for the work done for the employer. An employee has the right to receive a salary/ remuneration for his / her work and, on the other hand, the employer is obliged to pay the employee for the wage paid. Remuneration for work is one of the obligatory signs of an labour-law relations and it is not only concerned with the Labour code. For this reason, the contribution addresses not only the legal regulation of remuneration set out in Act no. 311/2001 Coll. Of the Labor Code as amended, but also its legal regulation in the Constitution of the Slovak Republic, conventions of the International Labour Organization, in the Act 553/2003 Coll. on the remuneration of some employees in the performance of work in the public interest and on the amendment and supplementation of some laws as amended.

Key words

employee, employer, reward, salary, wage

Úvod

Odmeňovanie za prácu je jedným zo základných prvkov pracovnoprávnych vzťahov. Je možné povedať, že odmena je jedným z motivačných faktorov, pre ktorý chce zamestnanec

¹ JUDr. Jana Slivka Bedlovičová, PhD., Katedra pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Odborná asistentka

vykonávať prácu pre zamestnávateľa. To znamená, že zamestnanec chce prostredníctvom svojej vlastnej pracovnej sily zabezpečiť svoje nevyhnutné životné potreby, prípadne po ich zabezpečení v rámci svojho uváženia použiť peňažné prostriedky, resp. poskytnuté plnenie peňažnej hodnoty.

Odmeňovanie za prácu, charakteristika a jeho nárok je deklarované vo viacerých prameňoch práva. Je možné spomenúť napríklad oznámenie č. 411/1991 Zb. o Dohovore o ochrane mzdy, oznámenie č. 450/1990 Zb. o Dohovore o rovnakom odmeňovaní pracujúcich mužov a žien za prácu rovnakej hodnoty, Zmluvu o fungovaní Európskej únie, zákon č. 460/1991 Zb. Ústava Slovenskej republiky, ako aj zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce, zákon č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a zákon č. 55/2017 Z. z. o štátnej službe zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, atď.

Význam právnej úpravy odmeňovania za prácu je podľa názoru autorky predloženého príspevku je dostatočne preukázaný tým, že sa tejto problematike venujú právne predpisy na vnútroštátnej úrovni, európskej úrovni, ako aj na medzinárodnej úrovni. Z toho vyplýva, že problematiku právnej úpravy odmeňovania bolo potrebné riešiť a formulovať minimálne štandardy tak, aby na jednej strane odmena za vykonanú prácu bola zaručená a na druhej strane nedochádzalo k diskriminácii pri odmeňovaní jednotlivých zamestnancov, najčastejšie z dôvodu pohlavia.

1. Pojem odmena za prácu a jej ochrana

Ako už bolo vyššie spomenuté, pojem odmena za prácu je definovaná vo viacerých prameňoch práva na viacerých úrovniach. Tieto definície sa vzhľadom na rozmanitosť inštitúcií, ktoré ich prijímali môžu líšiť, ako to bude vyplývať z nasledujúceho textu. Cieľ týchto definícií však zostáva rovnaký – chrániť prostredníctvom definície zamestnanca zabezpečením jej minimálnych štandardov.

Zmluva o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ) definuje odmenu vo svojom článku 157 ako „obvyklú základnú alebo minimálnu mzdu alebo plat a všetky dávky, ktoré zamestnávateľ vypláca priamo alebo nepriamo, v hotovosti alebo v naturáliách, pracovníkovi v pracovnom pomere.“ V nadväznosti na túto definíciu sa zaoberá aj rovnosťou odmeňovania bez diskriminácie založenej na pohlaví a to tak, že rovnosť odmeňovania bez diskriminácie založenej na pohlaví znamená:

a) že odmena za rovnakú prácu pri úkolovej mzde sa vypočíta podľa rovnakej sadzby,

b) že odmena za prácu je pri časovej mzde za rovnakú prácu rovnaká.

Dohovor o rovnakom odmeňovaní pracujúcich mužov a žien za prácu rovnakej hodnoty charakterizuje odmenu tak, že pojem odmena zahŕňa riadnu, základnú alebo minimálnu mzdu alebo plat a akékoľvek vedľajšie príjmy vyplácané priamo alebo nepriamo, či už v hotovosti alebo v naturáliách, zamestnávateľom pracovníkovi a plynúce z pracovníkovho zamestnania. Je teda možné konštatovať, že definícia odmeny v ZFEÚ a v predmetnom dohovore sa s ohľadom na základnú koncepciu podstatne nelíšia. Autorka príspevku by ale poukázala na jednu rozdielnosť a to, že ZFEÚ hovorí o dávkach, ktoré sa vyplácajú z pracovného pomeru a pri predmetnom dohovore ide o akékoľvek vedľajšie príjmy vyplývajúce z pracovníkovho zamestnania. Na tomto mieste nie je podľa názoru autorky predloženého príspevku striktné prihliadať na vnútroštátnu terminológiu – teda podľa názoru autorky predloženého príspevku zahŕňa pojem pracovný pomer nielen pracovný pomer podľa Zákonníka práce, ale aj napríklad obdobné pracovné pomery. Pri striktnom posudzovaní z hľadiska terminológie slovenského právneho poriadku sa teda definícia uvedená v dohovore zdá príbuznejšia.

Dohovor o rovnakom odmeňovaní pracujúcich mužov a žien za prácu pojem upravuje aj pojem rovnaké odmeňovanie. Rovnaké odmeňovanie pre pracujúcich mužov a ženy za prácu rovnakej hodnoty“ sa vzťahuje na tarify odmeny určené bez rozlišovania založeného na pohlaví. Je možné povedať, že uvedená definícia je o niečo stručnejšia a všeobecnejšia ako definícia uvedená v ZFEÚ, avšak v konečnom dôsledku to nemení nič na tom, že obidva pramene deklarujú rovnosť ohodnotenia práce obidvoch pohlaví.

Naproti týmto definíciám, Dohovor o ochrane mzdy nedefinuje odmenu, ale zaoberá sa priamo pojmom „mzda“. Na účely tohto Dohovoru výraz „mzda“ znamená odmenu alebo zárobok, či sa nazývajú alebo vypočítavajú akokoľvek, ktoré možno vyjadriť peniazmi a ustanoviť po vzájomnej dohode alebo podľa vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré zamestnávateľ má vyplatiť na základe písomnej alebo ústnej pracovnej zmluvy pracovníkovi za prácu, ktorá bola alebo má byť vykonaná, alebo za služby, ktoré boli alebo budú poskytnuté. Pri obrátení slovosledu je teda možné konštatovať, že odmena je mzda, pričom tento pojem zastrešuje aj pojem zárobok. Z tejto definície je badať, že zohľadňuje pojmové špecifiká jednotlivých štátov, a teda akékoľvek pomenovanie by táto mzda mala vo vnútroštátnom práve, považovalo by sa za mzdu v zmysle Dohovoru o ochrane mzdy.

Právna teória sa tiež zaoberá definovaním pojmu odmena v zmysle pracovnoprávných vzťahov. „Pojem odmena za vykonanú prácu sa v právnej teórii aj praxi používa ako súhrnný

pojmem na všetky formy odmeny za vykonávanú prácu, bez ohľadu na to, v akom právnom vzťahu sa práca vykonáva. Odmena za prácu zahŕňa akékoľvek plnenia, ktoré fyzická osoba dostáva za vykonanú prácu, bez ohľadu na to, či je účastníkom pracovnoprávneho, občianskoprávneho či obchodnoprávneho vzťahu.²

Pokiaľ sa má zaoberať príspevok odmenou je podľa autorky predloženého príspevku dôležité uviesť aj prostriedky jej ochrany. Ústava vo svojich ustanoveniach, presnejšie v článku 36 stanovuje, že zamestnanci majú právo na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky. Zákon im zabezpečuje najmä právo na odmenu za vykonanú prácu, dostatočnú na to, aby im umožnila dôstojnú životnú úroveň, atď. Ústava v ustanovení deklaruje právo na odmenu zamestnanca po vykonaní práce, pričom toto právo nie je ničím obmedzené. Ústava zároveň veľmi široko vymedzuje najnižšiu možnú prípustnú odmenu za prácu a teda požiadavka na odmenu za vykonanú prácu je jej dostatočnosť na to, aby zamestnancovi umožnila dôstojnú životnú úroveň. Takéto ohraničenie minimálnej odmeny je podľa autorky predloženého príspevku široké a posudzovanie dôstojnej životnej úrovne môže byť dosť subjektívne. Vzhľadom na takéto široké koncipovanie výšky minimálnej odmeny je bližšie upravené v ďalších právnych predpisoch.

Právo na odmenu zamestnanca upravuje aj ústavný zákon č. 23/1991 Zb. Listina základných práv a slobôd v čl. 28 a to tak, že zamestnanci majú právo na spravodlivú odmenu za prácu a uspokojivé pracovné podmienky. Listina základných práv a slobôd na rozdiel od ústavy sa nezameriava na dostatočnosť odmeny, ale na jej spravodlivosť. Výška odmeny teda v teoretickej hladine nezávisí od minimálnych štandardov, ale od spravodlivosti, ktoré môže vyplývať z charakteru vykonávanej práce vo vzťahu k osobným predpokladom zamestnanca, prípadne intenzity a kvality jeho vykonávanej činnosti.

Právo na odmenu je v Zákonníku práce upravené na viacerých miestach. Je potrebné však poznamenať, že pojem „odmena“ zákonník práce nepoužíva, pri jej ochrane, resp. pri úprave odmeňovania používa pojem „mzda“.

Právo na mzdu je upravené v rámci Zákonníka práce hneď na začiatku – v čl. 3, jednom z ustanovení, ktoré upravujú základné zásady. Čl. 3 ustanovuje, že zamestnanci majú právo na mzdu za vykonanú prácu, na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, na odpočinok a zotavenie po práci. Zamestnávateľia sú povinní poskytovať zamestnancom mzdu

² Barancová H. a kol. Zákonník práce : komentár. Bratislava : C.H. Beck. 2017

a utvárať pracovné podmienky, ktoré zamestnancom umožňujú čo najlepší výkon práce podľa ich schopností a vedomostí, rozvoj tvorivej iniciatívy a prehĺbovanie kvalifikácie. Tu sa prejavuje korelatívny vzťah a teda na jednej strane právo zamestnanca, ktorému zodpovedajú povinnosti zamestnávateľa, čo v uvedenom prípade sa pretavuje do jednoduchého vzorca, ktorým je právo na mzdu za vykonanú prácu = povinnosť zamestnávateľa poskytovať zamestnancom mzdu. Z tejto základnej zásady vyplýva ešte jedna skutočnosť, že právo zamestnanca a povinnosť zamestnávateľa je viazané na vykonanie práce zamestnancom. „Z pracovnoprávneho hľadiska platí zásada, že mzda sa poskytuje až vtedy, keď je práca zo strany zamestnanca už vykonaná, pritom je rozhodujúca skutočne vykonaná práca, nie napríklad práca, ktorú by zamestnanec mohol vykonávať, lebo má vyššie vzdelanie.“³ Základná zásada, ktorá sa týka práva na mzdu sa nevyjadruje k výške mzdy, resp. či už z hľadiska jej minimálnej výšky, alebo výšky z hľadiska spravodlivosti. Túto otázku rieši Zákonník práce priamo vo svojich ustanoveniach a teda § 119.

Zákonník práce sa opätovne zaoberá povinnosťou poskytovania mzdy zamestnávateľom zamestnancovi v § 118 odsek 1. V nasledovnom paragrafe, ako už bolo spomenuté sa Zákonník práce zaoberá minimálnymi mzdovými nárokmi tak, že mzda nesmie byť nižšia ako minimálna mzda ustanovená osobitným predpisom a teda zákonom č. 663/2007 Z. z. spolu nariadením vlády č. 300/2018 Z. z. ktorým sa ustanovuje suma minimálnej mzdy na rok 2019. Suma minimálnej mzdy na rok 2019 je 520 Eur za mesiac pre zamestnanca odmeňovaného mesačnou mzdou a 2,989 Eura za každú hodinu odpracovanú zamestnancom.

2. Pojem mzda, plat a odmena

Predošlá kapitola sa zaoberala pojmom odmena, jej ochranou a základným vymedzením jej minimálnej výšky. V tejto časti príspevku sa jeho autorka bude zaoberať pojmi mzda, plat a odmena.

Prvým pojmom, ktorým sa bude príspevok zaoberať, je mzda. Pojem mzda je charakterizovaná v Zákonníku práce v § 118 odsek 2 a poberajú ju zamestnanci, ktorí pracujú v podnikateľskej sfére. Mzda je v spomínanom odseku vymedzená pozitívne a negatívne, pričom negatívne vymedzenie mzdy má demonštratívny charakter.

Mzda, ako to vyplýva zo Zákonníka práce je peňažné plnenie, alebo plnenie peňažnej hodnoty. Peňažným plnením sa rozumie poskytovanie mzdy v peniazoch, v prípade

³ Barancová H. Schronk R. Pracovné právo. Bratislava: Sprint 2 s.ro. 2018. s. 350

zamestnanca pracujúceho na území Slovenskej republiky v mene Euro. Mzda sa môže však poskytnúť aj v inej mene ako je mena Euro a to jej časť a lebo jej celá výška v prípade, že zamestnanec má miesto výkonu práce podľa pracovnej zmluvy v cudzine. Vymedzenie cudziny v podstate vyplýva už z vyššie uvedeného a teda je ňou rozumieť iný štát ako je Slovenská republika bez ohľadu na to, či spolu so Slovenskou republikou zdieľajú jeden kontinent. Aj v prípade, že zamestnanec pracuje v cudzine však je možné, aby dostával svoju mzdu v mene Euro a to napríklad v prípade, že pracuje v štáte, ktorý používa menu euro ako svoju národnú menu a teda použitie ustanovenia o cudzej mene je bezpredmetné. Rovnako „mzdu v cudzej mene možno zamestnancovi poskytovať bez toho, aby o to výslovne žiadal, alebo bez potreby osobitnej dohody medzi účastníkmi. Ak je v pracovnej zmluve dohodnuté miesto výkonu práce v cudzine, v zmysle § 43 odsek 5 ZP zamestnávateľ musí v pracovnej zmluve okrem iných povinných náležitostí uviesť aj menu, v ktorej sa bude mzda, prípadne jej časť vyplácať, takže o prípadnom poskytovaní v inej mene ako v mene euro sa musia účastníci dohodnúť už pri uzatváraní pracovnej zmluvy alebo pri jej zmene.“⁴

Plnením peňažnej hodnoty sa rozumie naturálna mzda. Ako naturálnu mzdu možno poskytovať výrobky, výkony, služby a práce. V rámci naturálnej mzdy teda možno poskytovať napríklad potraviny, drogeristický tovar, pre zamestnanca pracujúceho v lekárni liečivá, ktoré sa neviažu na lekársky predpis, pre zamestnanca, ktorý pracuje v čistiarni oblečenia čistenie oblečenia, atď. „Pri poskytovaní naturálnej mzdy nemusí ísť len o výrobky alebo služby, ktoré vyrába, alebo poskytuje zamestnávateľ v rámci svojho predmetu činnosti. Môžu to byť napríklad výrobky alebo služby od iného subjektu.“⁵ To znamená, že v rámci naturálnej mzdy je možné poskytnúť napríklad pre zamestnanca, ktorý pracuje mäsiarni naturálnu mzdu vo forme zeleniny a ovocia.

Zákonník práce okrem pozitívneho vymedzenia naturálnej mzdy vymedzuje naturálnu mzdu aj negatívne, t. j. čo nespadá pod pojem naturálnej mzdy, resp. čo nemôže byť predmetom naturálnej mzdy. Ako naturálnu mzdu nemožno poskytovať liehoviny alebo iné návykové látky a rovnako sa zľava na cestovnom pre zamestnanca dopravcu nepovažuje za naturálnu mzdu.

Zamestnancovi možno poskytovať časť mzdy, s výnimkou minimálnej mzdy, formou naturálnej mzdy. Naturálnu mzdu môže zamestnávateľ poskytovať len so súhlasom zamestnanca a za podmienok s ním dohodnutých.

⁴ Barancová H. a kol. Zákonník práce : komentár. Bratislava : C.H. Beck. 2017

⁵ Barancová H. a kol. Zákonník práce : komentár. Bratislava : C.H. Beck. 2017

Pojem plat zamestnanca upravuje zákon č. 553/2003 Z. z. o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Uvedený zákon pozitívne a negatívne vymedzuje, na ktorých zamestnávateľov sa vzťahuje. Pozitívne vymedzenie zamestnávateľov je uvedené hneď v prvom paragrafe, odseku 1, pričom tento taxatívne stanovuje široké spektrum zamestnávateľov. Sú nimi:

Tento zákon upravuje odmeňovanie niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme u zamestnávateľov, ktorými sú:

- a) orgány štátnej správy, orgány alebo úrady, ktoré vykonávajú štátne záležitosti, ak ide o zamestnancov, ktorí neplnia úlohy štátneho orgánu pri vykonávaní štátnej správy alebo neplnia úlohy pri vykonávaní štátnych záležitostí v rozsahu ustanovenom osobitným predpisom,
- b) ďalšie rozpočtové organizácie štátu, obce a vyššieho územného celku
- c) príspevkové organizácie štátu, obce a vyššieho územného celku okrem príspevkových organizácií, ktorých objem výdavkov na mzdy, platy, služobné príjmy a ostatné osobné vyrovnania je vyšší ako príspevok z rozpočtu zriaďovateľa, Slovenského národného divadla, Slovenskej filharmónie a Štátnych lesov Tatranského národného parku,
- d) vyššie územné celky a obce, ak ďalej nie je ustanovené inak,
- e) štátne fondy,
- f) verejné vysoké školy a štátne vysoké školy,
- g) Rada pre vysielanie a retransmisiu,
- h) Slovenský pozemkový fond,
- i) Slovenská akadémia vied a verejné výskumné inštitúcie,
- j) školy, v ktorých sa vzdelávanie považuje za sústavnú prípravu na povolanie v zriaďovateľskej pôsobnosti štátom uznanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti a inej právnickej osoby alebo fyzickej osoby, ak ide o pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, ak ďalej nie je ustanovené inak,
- k) základné umelecké školy, materské školy, jazykové školy a školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti štátom uznanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti a inej právnickej osoby alebo fyzickej osoby, ak ide o pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, ak ďalej nie je ustanovené inak,
- l) zamestnávatelia, o ktorých to ustanoví osobitný predpis.

Na druhej strane negatívne vymedzenie stanovuje, že sa predmetný zákon nevzťahuje napríklad na hlavného kontrolóra obce a hlavného kontrolóra vyššieho územného celku.

Vo všeobecnej rovine je možné konštatovať, že zamestnanec, ktorý je odmeňovaný podľa predmetného zákona je zamestnancom nepodnikateľskej sféry. Režim odmeňovania podľa zákona č. 553/2003 Z. z. „vytvára podstatne užší právny priestor pre uplatnenie zmluvnej voľnosti v porovnaní so Zákonníkom práce.“⁶ Režim odmeňovania podľa Zákonníka práce je podstatne voľnejší, je limitovaný z hľadiska dolnej hranice výšky mzdy minimálnej mzdy, avšak horná hranice nie je stanovená. Naproti tomu zákon č. 553/2003 Z. z. taký priestor neposkytuje.

Zákon č. 553/2003 Z. z. definuje pojem plat pozitívne aj negatívne. Vo všeobecnosti je plat peňažné plnenie poskytované zamestnancovi za prácu. Zamestnancovi patrí za prácu plat, ktorým je: tarifný plat, osobný plat, príplatok za riadenie, príplatok za zastupovanie, osobný príplatok, platová kompenzácia za sťažený výkon práce, príplatok za prácu v krízovej oblasti, príplatok za zmenu, príplatok za výkon špecializovanej činnosti, kreditový príplatok, výkonnostný príplatok, príplatok za starostlivosť a vedenie služobného motorového vozidla, príplatok za praktickú prípravu, príplatok za prácu v noci, príplatok za prácu v sobotu alebo v nedeľu, príplatok za prácu vo sviatok, plat za prácu nadčas, plat za neaktívnu časť pracovnej pohotovosti na pracovisku, odmena, príplatok začínajúcemu pedagogickému zamestnancovi a začínajúcemu odbornému zamestnancovi, príplatok za prácu so žiakmi so zdravotným znevýhodnením a zo sociálne znevýhodneného prostredia, rozdiel podľa § 32f ods. 13, čo znamená, zamestnávateľ je povinný doplatiť rozdiel do sumy funkčného platu priznaného zamestnancovi k 31. decembru 2018 ak by mal byť funkčný plat nižší, nakoľko od 01. januára 2019 dochádza k zmene platových tried.

Za plat sa nepovažuje náhrada za neaktívnu časť pracovnej pohotovosti mimo pracoviska, náhrada za pohotovosť pri zabezpečovaní opatrení v období krízovej situácie, náhrada za sťažené životné podmienky počas výkonu práce vo verejnom záujme v zahraničí a plnenia poskytované zamestnancovi podľa osobitných predpisov v súvislosti s vykonávaním pracovných činností, najmä odstupné, odchodné a cestovné náhrady.

Všetky zložky platu sú bližšie špecifikované v zákone pričom len opisovanie jednotlivých zložiek bolo zdĺhavé a pre potreby príspevku by to nemalo žiadnu pridanú

⁶ Barancová H. Schronk R. Pracovné právo. Bratislava: Sprint 2 s.ro. 2018. s. 356

hodnotu. Autorka príspevku by však chcela na tomto mieste poukázať na pojem „odmena“. Zamestnávateľ môže poskytovať zamestnancovi odmenu za:

- a) kvalitné vykonávanie pracovných činností alebo za vykonanie práce presahujúcej rámec pracovných činností vyplývajúcich z dohodnutého druhu práce
- b) splnenie mimoriadnej pracovnej úlohy alebo osobitne významnej pracovnej úlohy, alebo vopred určenej cieľovej pracovnej úlohy, prípadne jej ucelenej etapy
- c) pracovné zásluhy pri dosiahnutí 50 rokov a 60 rokov veku až do sumy výšky jeho funkčného platu
- d) poskytnutie osobnej pomoci pri zdolávaní požiaru alebo mimoriadnej udalosti, pri likvidácii a odstraňovaní ich následkov, pri ktorých môže dôjsť k ohrozeniu života, zdravia alebo majetku
- e) aktívnu účasť na zvýšení výnosov získaných podnikateľskou činnosťou zamestnávateľa, ktorý je príspevkovou organizáciou
- f) prácu pri príležitosti obdobia letných dovolení
- g) prácu pri príležitosti vianočných sviatkov

Odmena je v tomto prípade vnímaná ako spôsob finančného ohodnotenia zamestnanca, kedy zamestnanec popri svojom funkčnom plate dostane aj osobitnú odmenu v prípadoch stanovených zákonom. Udelenie odmeny je fakultatívne, t. j. o jej udelení rozhoduje zamestnávateľ a nie je právne vynúiteľná. Odmena je teda spôsob ocenenia práce zamestnanca, ktorá je vykonávaná za mimoriadnych okolností, ale je vykonávaná spôsobom, ktorý odôvodňuje výnimočný prístup zamestnávateľa zamestnancovi, resp. ktorý odráža prejav vďaky zamestnávateľa. Odmena v takomto ponímaní sa však vzťahuje len na zamestnancov, ktorí sú odmeňovaní podľa zákona č. 553/2003 Z. z.

Vzhľadom na to, že sa článok zaoberá odmeňovaním zamestnanca za prácu, nie je možné opomenúť definovať pojem odmena v zmysle Zákonníka práce. Zákonník práce používa pojem odmena v súvislosti s dohodami o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. Pojem odmena v zmysle Zákonníka práce teda nepredstavuje osobitný spôsob ocenenia práce zamestnanca, ale predstavuje špeciálne pomenovanie peňažného vyjadrenia hodnoty práce, ktoré je špecificky určené pre dohodu o vykonaní práce, dohodu o brigádnickej práci študentov a dohodu o pracovnej činnosti. V zmysle uvedeného sa teda

v pri uzatváraní uvedených dohôd používa pojem odmena a uvádza sa jej výška, pričom jej označenie ako „mzda“ by bolo v dohode nesprávne. Pojem odmena v zmysle Zákonníka práce je teda ekvivalentom k vyjadreniu pojmu „mzda“ a „plat“, avšak jej použitie sa odvíja od použitia konkrétneho zmluvného typu v systéme pracovného práva.

Záver

Odmena za prácu je hlavným motivačným faktorom, pre ktorý zamestnanci vykonávajú prácu pre zamestnávateľa. Prostredníctvom tejto odmeny si zamestnanec uspokojuje svoje životné potreby, prípadne keď sú jeho potreby zabezpečené, nakladá s odmenou, ktorá mu bola za vykonanú prácu vyplatená, podľa svojho uváženia. Medzinárodné, európske aj vnútroštátne pracovné právo kladie v rôznych dokumentoch na odmenu jednu základnú požiadavku a to jej dostatočnosť, pričom táto požiadavka môže byť vyjadrená rôzne – napr. požiadavkou na jej minimálnu výšku. Pojem odmena za prácu však možno vnímať dvojako – odmena za prácu vo všeobecnosti a ako konkrétny prostriedok odmeňovania v zákonom stanovených prípadoch. Práve predložený príspevok poukazuje na skutočnosť, že pojem odmena nie je vždy jednoznačný a nemusí byť na prvý pohľad vždy zrejmé o aký význam slova odmena sa jedná. Preto predložený príspevok charakterizuje jednotlivé formy odmeny – plat, mzdu a nakoniec aj odmenu, ako konkrétny spôsob odmeňovania či už podľa Zákonníka práce, alebo podľa zákona č. 553/2003 Z.z.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Barancová H. a kol. *Zákonník práce : komentár*. Bratislava : C.H. Beck. 2017, 1397 s. ISBN: 978-80-89603-53-4

Barancová H. Schronk R. *Pracovné právo*. Bratislava: Sprint 2 s.ro. 2018. 579 s. ISBN: 978-80-89710-39-3

PATRÍ ÚPRAVA PRACOVNEJ ZMLUVY A DOHÔD O PRÁČACH VYKONÁVANÝCH MIMO PRACOVNÉHO POMERU DO OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA?

DOES THE REGULATION OF THE EMPLOYMENT CONTRACT AND THE AGREEMENTS ON WORK PERFORMED OUTSIDE EMPLOYMENT BELONG TO THE CIVIL CODE?

Lenka Martincová¹, Monika Miháliková²

Abstrakt

Predkladaný príspevok je venovaný úprave pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v Občianskom zákonníku. Autorky v príspevku nepribližujú iba navrhované riešenie úpravy/umiestnenia pracovných zmlúv a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v novej právnej úprave, ale popisujú i ich vývoj na našom území a venujú sa komparácii právnych úprav pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v iných právnych poriadkoch.

Kľúčové slová

Pracovná zmluva, návrh Občianskeho zákonníka, historický vývoj, Zákonník práce,

Abstract

The submitted paper is devoted to the regulation of the employment contract and the agreements on work performed outside employment in the Civil Code. The authors not only elucidate the proposed solution for the adaptation of the employment contracts and the agreements on work performed outside employment in the new legal regulation, but they also describe the evolution of this institutes in our territory and they are concerned with the comparison of the legal regulations of the employment contract and the agreements on work performed outside employment in foreign legal orders.

Keywords

Employment contract, draft Civil Code, historical evolution, Labour Code

Úvod

Niekoľko rokov pretrvávajú snahy o rekodifikáciu základného predpisu súkromného práva, Občianskeho zákonníka. Navrhovaná podoba nového slovenského občianskoprávneho kódexu, ktorú možno nájsť v Legislatívnom zámere Občianskeho zákonníka, prináša okrem

¹ Mgr. Lenka Martincová je internou doktorandkou Katedry právnych dejín a právnej komparatistiky na Univerzite Komenského v Bratislave, Právnickej fakulte.

² Mgr. Monika Miháliková je internou doktorandkou Katedry pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia na Univerzite Komenského v Bratislave, Právnickej fakulte.

množstva iných zásadných zmien i zaujímavý presah do pracovnoprávnej oblasti - v druhej hlave návrhu Občianskeho zákonníka, upravujúcej záväzky zo zmlúv a iných právnych úkonov, počíta s možnosťou umiestnenia odkazu na úpravu pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v Zákonníku práce.

V našom príspevku prinášame nielen historický exkurz do sledovanej problematiky, poukazujúc najmä na snahy o prijatie občianskeho zákonníka v 20. a 30. rokoch 20. storočia, ktoré počítali s úpravou pracovnej zmluvy v jeho ustanoveniach, ale v druhej časti príspevku sa, s prihliadnutím na právnu úpravu iných štátov, zamýšľame i nad možnými prístupmi, ktorými sa môže úprava týchto zmluvných typov pracovného práva v rámci kodifikačných snáh uberať.

Úprava pracovnej zmluvy v návrhoch československého Občianskeho zákonníka a cesta ku kodifikácii pracovného práva

V dôsledku vzniku Československej republiky bol v októbri 1918 prijatý zákon č. 11/1918 Zb. z. a n. o zriadení samostatného československého štátu, ktorý prostredníctvom čl. 2 do právneho poriadku novovzniknutej Československej republiky recipoval dovtedajší právny poriadok Rakúsko - Uhorska. Právny poriadok nového štátneho útvaru bol vytvorený z právnych noriem platných na území českých krajín, ktoré boli do vzniku Československej republiky uplatňované v rakúskej časti monarchie a bývalých uhorských noriem, platných na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi.³

Matéria, ktorú by sme v súčasnej dobe mohli nazvať materiálou pracovného práva a nájsť v Zákonníku práce, bola po vzniku Československej republiky v roku 1918 roztrúsená v neprehľadnom množstve právnych predpisov. Všeobecnú úpravu služobnej zmluvy⁴ platiacu na území českých zemí by sme mohli nájsť v ustanoveniach Všeobecného občianskeho zákonníka (ABGB) z roku 1811.⁵ Kým úprava služobnej zmluvy v bývalej rakúskej časti monarchie bola upravená v ABGB, všeobecnú súkromnoprávnu úpravu služobnej zmluvy platnú na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi bolo možné nájsť v zákone č. 244/1922 Sb.

³ GÁBRIŠ, T., ŠORL, R.: Občianske právo na Slovensku a unifikácia právneho poriadku v období prvej Československej republiky (1918-1938). In *Československé právo a právni veda v meziválečnom období (1918-1938) a jejich miesto ve střední Evropě*. Praha: Karolinum, 2010, s. 654.

⁴ V príspevku zmieňovaný termín služobná zmluva je potrebné odlišovať od súčasného chápania tohto pojmu. V sledovanom období bolo možné služobnú zmluvu vnímať ako akúsi predchodkyňu súčasnej pracovnej zmluvy.

⁵ ŘÍHA, J., FREUDENFELD, F.: *Pracovní právo Republiky československé. Soubor norem upravujících pracovní právo s judikaturou a poznámkami*. Praha: Státní tiskárna, 1931, s. 7. Ako konštatuje Barbara Havelková, stanovenia ABGB pojednávajúce o pracovných zmluvách boli zásadnou mierou modifikované novelou z roku 1916, kedy bola pôvodná námezdná zmluva rozdelená na dve samostatné zmluvy - zmluvu služobnú a zmluvu o dielo. HAVELKOVÁ, B.: *Pracovní právo*. In *Komunistické právo v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 483.

z. a n., ktorým sa všeobecne upravujú právne pomery medzi zamestnávateľmi a zamestnancami na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi, ktorý sa takmer doslovne zhodoval s ustanoveniami §§ 1151 - 1164 ABGB v znení jeho noviel.⁶ Okrem zmienenej úpravy bolo v sledovanej oblasti možné pozorovať množstvo špeciálnych právnych predpisov, ktoré osobitne upravovali pracovné pomery rôznych kategórií pracovníkov.⁷

Ťažkosti vyplývajúce z existencie právneho dualizmu primáli právnickú verejnosť ako na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi, tak i na území Čiech, Moravy a Sliezska, k stotožneniu sa v myšlienke zjednotenia právnej úpravy, nevynímajúc i oblasť občianskeho práva, ktorého súčasť tvorila i úprava služobnej zmluvy.⁸ Po mnohých úvahách nad možnou podobou československého občianskeho zákonníka našla odborná verejnosť konsenzus v podobe miernej revízie ustanovení ABGB - po potrebných zmenách a prihliadnutí na špecifické slovenské a podkarpatoruské právne podmienky mala byť platnosť ABGB rozšírená na celé územie Československej republiky.⁹

⁶ FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Šamorín: Heuréka, 1998, s. 318.

⁷ Pozri tamtiež, s. 319-323.

⁸ I keď bolo možné medzi právnickou verejnosťou v otázke unifikácie, ktorá sa vzhľadom k slovenským a podkarpatoruským podmienkam prelínala i s otázkou kodifikácie, pozorovať konsenzus, predstavy akým spôsobom sa tak malo udiť boli na oboch stranách republiky rozdielne - kým česká právnická verejnosť uvažovala nad republikáciou ABGB v českom jazyku a rozšírením jeho platnosti na územie celej republiky, miernou revíziou ABGB a rozšírením jeho platnosti na územie celej republiky, parciálnou unifikáciou, čiastočne ponechávajúcou partikulárny charakter právnej úpravy, úplnou unifikáciou práva bez jeho zásadnejšej modernizácie, úplnou unifikáciou práva s jeho miernou modernizáciou, prípadne základnou kodifikáciou - vytvorením úplne nového právneho systému, vyhovujúcemu súdobým podmienkam a potrebám, slovenská právnická verejnosť sa prikláňala k novej základnej kodifikácii, k parciálnej unifikácii a k miernej revízii ABGB. LUBY, Š.: Unifikačné snahy v oblasti československého súkromného práva v rokoch 1918-1948. In *Právny obzor*. Bratislava: Právnická jednota na Slovensku v Bratislave, 1967, 50, s. 579.

⁹ Sledované riešenie bolo odôvodňované nielen existenciou množstva literatúry a judikatúry, o ktorú by sa v aplikačnej praxi bolo možné oprieť, jasnosťou revidovaných ustanovení ABGB prevyšujúcich množstvo zahraničných kodifikácií, či vážnosťou, ktorú ABGB pre svoje hodnoty požíval, ale predovšetkým potrebou čo najbližšieho primknutia sa novej právnej úpravy k dovtedajšiemu právnomu stavu - skutočnosť, že ťažisko právnej úpravy mal tvoriť zákon, ktorý bol uplatňovaný v českých zemiach a na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi sa určitá časť jeho matérie prekrývala s právnou obyčajou uplatňovanou na sledovanom území, bola pre túto ideu veľmi výhodnou. Zákon, ktorým sa vydáva všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva. Praha: Typus, 1931, s. 4-5. Kvôli potrebe zjednotenia československého právneho poriadku bolo v júli 1919 ako dočasný orgán zriadené Ministerstvo pre zjednotenie zákonodarstva a správnej organizácie. I napriek existencii zmieneneho ministerstva práce vykonávalo Ministerstvo spravodlivosti, ktoré pracou na revízii jednotlivých častí ABGB v roku 1920 poverilo päť novozriadených subkomisií. Jednotlivé časti ABGB boli po revízii subkomisií predložené slovenskej odbornej, ale i laickej verejnosti a Slovenskej komisii pre odbor občianskeho práva, ktorá mala posúdiť účelnosť jednotlivých ustanovení ABGB vo vzťahu k špecifickým právnym podmienkam Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Zrevidované návrhy subkomisií sa následne stali predmetom prác novovzniknutej Superrevisnej komisie, ktorá mala po prihliadnutí na všetky pripomienky jednotlivé parciálne návrhy vypracované subkomisiami zjednotiť. LUBY, Š.: Unifikačné snahy v oblasti československého súkromného práva v rokoch 1918-1948. In *Právny obzor*. Bratislava: Právnická jednota na Slovensku v Bratislave, 1967, 50, s. 577. Pre viac informácií o podobe návrhu subkomisie pre revíziu obligačného práva pozri *Obligační právo a náhrada škody*. Návrh

Výsledkom prác na československom občianskoprávnom kódexe sa v roku 1931 stal Návrh zákona, ktorým sa vydáva všeobecný občiansky zákonník. Druhý diel návrhu upravujúci majetkové práva v časti venovanej pohľadávkam upravoval zmluvu o práci v § 1022 - 1044.¹⁰ Po zapracovaní pripomienok medziministerského konania bol Návrh zákona, ktorým sa vydáva všeobecný občiansky zákonník vydaný ako Vládny návrh zákona, ktorým sa vydáva občiansky zákonník v roku 1937. Obdobne ako v predchádzajúcom prípade druhý diel vládneho návrhu upravujúci majetkové práva v časti venovanej pohľadávkam upravil zmluvu o práci v § 980 - 1016.¹¹ Vládny návrh zákona, ktorým sa vydáva občiansky zákonník sa dostal do Národného zhromaždenia, kde bol Subkomisiou ústavnoprávných výborov poslaneckej snemovne a senátu a podvýborov do polovice roka 1938 takmer v celom rozsahu prerokovaný. Ďalšie prerokovanie však bolo nadchádzajúcimi udalosťami rokov 1938 a 1939 zastavené. V prácach na československom občianskoprávnom kódexe sa pokračovalo i po druhej svetovej vojne. Vládny návrh občianskeho zákonníka z roku 1937 bol v zmysle pripomienok zrevidovaný Ministerstvom spravodlivosti a ako Zákon o všeobecnom právu súkromnom bol odoslaný na jeho odborné posúdenie. Návrh bol preskúmaný Komisiou pre kodifikáciu a unifikáciu civilného práva pri Povereníctve pre spravodlivosť a Subkomisiou pre prípravu slovenského textu občianskeho zákonníka pri Povereníctve spravodlivosti. Ako konštatuje Š. Luby, hoci sa medzi právnickou verejnosťou ozývali hlasy požadujúce urýchlené ukončenie prác, spoločenské a politické zmeny späté s rokom 1948 tieto práce ukončili definitívne.¹²

Hoci ani v povojnovom období nebolo možné v oblasti pracovného práva okrem prijatia množstva čiastkových právnych predpisov pozorovať zásadnejšie zmeny a materiál pracovného práva i napriek množstvu kodifikačných snáh zostala stále roztrúsená v neprehľadnom množstve právnych predpisov či už z nového pofebruárového vývoja, ale taktiež i predpisov pochádzajúcich ešte z medzivojnového či predvojnového obdobia,¹³ po

subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku. Část první: Návrh subkomitétu. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924. 77 s. a Obligační právo a náhrada škody. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku. Část druhá: Důvodová zpráva. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924. 189 s.

¹⁰ Pozri Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona. Praha: Typus, 1931. 306 s. a Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva. Praha: Typus, 1931. 392 s.

¹¹ Pozri Vládní návrh, kterým se vydává občanský zákoník. In SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 336-442. ISBN 978-80-7418-146-7.

¹² LUBY, Š.: Unifikačné snahy v oblasti československého súkromného práva v rokoch 1918-1948. In *Právny obzor*. Bratislava: Právnická jednota na Slovensku v Bratislave, 1967, 50, s. 577-578.

¹³ Materiú pracovného práva zásadným spôsobom neovplyvnila ani právnická dvojročnica. Hoci bolo počas právnickej dvojročnice možné v sledovanej oblasti pozorovať kodifikačné snahy a vytvoril sa i návrh zásad,

roku 1948 v oblasti pracovného práva pozorujeme zmenu nazerania na pracovnoprávne vzťahy - súkromnoprávna povaha pracovnej zmluvy mala byť nahradená socialistickými spoločenskými pracovnými vzťahmi.¹⁴

Do vývoja všeobecnej úpravy pracovnej zmluvy zásadným spôsobom zasiahlo prijatie zákona č. 141/1950 Sb. (Občiansky zákonník) v roku 1950, ktorým sa podľa J. Rákosníka pracovné právo, vzhľadom k tomu, že Občiansky zákonník do svojich ustanovení už neprebral právnu úpravu pracovnej zmluvy, v objektívnom zmysle oddelilo od občianskeho práva.¹⁵ Ako ďalej konštatuje, vzhľadom k skutočnosti, že po roku 1950 už občianskoprávny kódex neobsahoval právnu úpravu pracovnej zmluvy, až do prijatia zákona č. 65/1965 Sb. (Zákonník práce) zostali v platnosti, popri množstve iných pracovnoprávnych predpisov, upravujúcich pracovné pomery rôznych kategórií pracovníkov, i ustanovenia o služobnej zmluve z ABGB.¹⁶ Keďže v sledovanom období ešte nebolo možné pozorovať absolútne vylúčenie subsidiarity ustanovení Občianskeho zákonníka tak, ako to bolo typické pre obdobie po roku 1965, v týchto prípadoch bolo nutné vzhľadom k nedostatku pracovnoprávnej úpravy analogicky využívať všeobecné občianskoprávne pravidlá.¹⁷

Prijatím základnej kodifikácie pracovného práva v roku 1965 vo forme Zákonníka práce, ktorý odstránil problematický stav právneho dualizmu a zároveň sa zaslúžil o zjednotenie dovtedy rôznorodej úpravy pracovných pomerov rôznych kategórií pracovníkov, sa úplne oddelila a vyčlenila úprava pracovnoprávnych vzťahov od sústavy všetkých

ktoré sa neskôr stali základom pre zákon č. 65/1965 Zb. (Zákonník práce), na rozdiel od ostatných kodifikačných úspechov v iných právnych odvetviach sa kódex pracovného práva v tomto období nepodarilo prijať. BLÁHOVÁ, I., BLAŽEK, L., KUKLÍK, J., ŠOUŠA, J. a kol.: *Právnická dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014, s. 151-152.

¹⁴ KUKLÍK, J. a kol.: *Vývoj československého práva 1945 - 1948*. Praha: Linde, 2008, s. 609. Ako konštatuje J. Rákosník, pracovná zmluva v bola v kapitalistickom ponímaní chápaná ako majetkovoprávny záväzok, v ktorom pracujúci predával svoju pracovnú silu podnikateľovi, ktorý za túto pracovnú silu zaplatil dohodnutú cenu - mzdu. Pôvodné ponímanie pracovnej zmluvy ako zmluvného nástroja slúžiaceho k predaju pracovnej sily za mzdu však po roku 1948 nahradilo vnímanie pracovnej zmluvy skôr ako nástroja využívaného pre zaradenie pracovníka do spoločenského celku. Tamtiež, s. 222. Ako konštatuje J. Bartuška, keďže práca po roku 1948 prestala predstavovať druh tovaru a prestala byť predmetom predaja a kúpy ako tomu bolo v kapitalistickom hospodárstve, občianske právo, ktoré bolo svojou povahou majetkové preto matériu pracovného práva z ideologického hľadiska upravovať nemalo - pracovné pomery mal v budúcnosti upraviť zvláštny kódex práce. Správa ústavno-právneho výboru o vládnom návrhu občianskeho zákonníka na 49. schôdzi Národného zhromaždenia Československej republiky zo dňa 25. októbra 1950. [online]. [cit.2018-11-21]. Dostupné na internete: <<https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/049schuz/s049002.htm>>.

¹⁵ KUKLÍK, J. a kol.: *Vývoj československého práva 1945 - 1948*. Praha: Linde, 2008, s. 609.

¹⁶ Obdobne ako ustanovenia zákona č. 244/1922 Sb. z. a n.

¹⁷ KUKLÍK, J. a kol.: *Vývoj československého práva 1945 - 1948*. Praha: Linde, 2008, s. 220.

ostatných základných úprav majetkových a osobných vzťahov.¹⁸ Zákonník práce bol v súlade s princípom striktné oddelených právnych odvetví ponímaný ako kódex komplexnej povahy a preto všetky všeobecné právne inštitúty upravoval vo svojich ustanoveniach samostatne, nehľadiac na problém zbytočného zdvojenia právnej úpravy. Vo vzťahu Zákonníka práce k Občianskemu zákonníku bola pozorovateľná absencia možnosti subsidiárneho použitia ustanovení Občianskeho zákonníka v prípadoch všeobecných právnych inštitútov ako napríklad počítania času alebo právnej subjektivity. Vo vzťahu k Občianskemu zákonníku tak nemal Zákonník práce už žiadnu väzbu.¹⁹

Sledovaný stav trval až do prijatia zákona č. 311/2001 Z. z. (Zákonník práce), v ktorom došlo zo systémového a koncepčného hľadiska, i vzhľadom na zásadné spoločenské, politické, hospodárske zmeny späté s koncom 80. rokov, ktoré podnietili i transformáciu právneho systému, k významnému kroku v podobe prepojenia pracovného práva s občianskym právom. Zakotvením princípu subsidiarity Občianskeho zákonníka vo vzťahu k všeobecným ustanoveniam Zákonníka práce pominulo obdobie, v ktorom bolo občianske právo absolútne oddelené od základnej pracovnoprávnej úpravy. Ako však zároveň konštatuje i Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka, zakotvením princípu subsidiarity Občianskeho zákonníka vo vzťahu k všeobecným ustanoveniam Zákonníka práce sa nevyčerpala opodstatnená predstava dôslednejšieho uplatnenia vzťahu Občianskeho zákonníka ako *lex generalis* k Zákonníku práce ako *lex specialis*.²⁰

Pracovná zmluva a dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru vo svetle pripravovaných zmien

Vznik pracovnoprávneho vzťahu je podmienený uzavretím pracovnej zmluvy alebo niektorej z dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. Úprava týchto zmluvných typov je v súčasnosti ponechaná na pracovnoprávny kódex – Zákonník práce. Diskutovanou otázkou posledných rokov, najmä s ohľadom na pripravovanú rekodifikáciu

¹⁸ HAVELKOVÁ, B.: Pracovní právo. In *Komunistické právo v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 491-492.

¹⁹ KUKLÍK, J. a kol.: *Vývoj československého práva 1945 - 1948*. Praha: Linde, 2008, s. 609.

²⁰ Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka. [online]. [cit.2018-11-21] s. 5-6. Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-120542>> Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka, vzhľadom na predmet právnej úpravy Občianskeho zákonníka a skutočnosť, že materiál individuálneho pracovného práva do sféry Občianskeho zákonníka nepatrí, nepredpokladá zásahy v oblasti osobitnej úpravy individuálneho pracovného práva, ktorú možno nájsť v Zákonníku práce. Vzhľadom k skutočnosti, že k súkromnému právu však nepochybne patrí, jeho prepojenie na nový Občiansky zákonník sa plánuje prehliť a rozšíriť v podobe rozšírenia subsidiárneho pôsobenia občianskoprávneho kódexu na širší okruh inštitútov upravených v Zákonníku práce či v neposlednom rade i s využitím už v úvode zmienenej novej odkazovej normy v osobitnej časti záväzkového práva, ktorá odkazuje na existenciu osobitnej úpravy pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v Zákonníku práce. Tamtiež, s. 18.

občianskeho práva hmotného však je, či by pracovná zmluva, resp. aj dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru mali byť zaradené do Občianskeho zákonníka. Cieľom tejto časti nášho príspevku je preto snaha o jej zodpovedanie, ale samozrejme len z nášho subjektívneho pohľadu. V zásade možno rozlišovať tri smery, ktorými by sa mohla úprava týchto zmluvných typov vydať.

Prvým z nich, podľa nášho názoru najmenej žiaducim, je zakotvenie predmetnej úpravy zmluvných typov pracovného práva do základného zákona občianskeho práva hmotného – do Občianskeho zákonníka. Takúto úpravu nájdeme v niekoľkých členských štátoch Európskej únie, napríklad vo Švajčiarsku, Holandsku či Nemecku.²¹ Holandský občiansky zákonník (Burgerlijk Wetboek) upravuje v bezmála 80 ustanoveniach²² napríklad všeobecné ustanovenia týkajúce sa vzniku pracovnoprávneho vzťahu a pracovnej zmluvy, pracovnoprávnu subjektivitu, odmeňovanie či skončenie pracovnoprávneho vzťahu. V skratke, ide o špeciálnu úpravu pracovnoprávnych vzťahov (v porovnaní so všeobecnou občianskoprávnou), ktorá je v našich podmienkach dodnes upravená v Zákonníku práce. Holandské pracovné právo tak nie je upravené v osobitnom kódexe, avšak podobne ako u nás, aj v Holandsku úpravu čiastkových otázok pracovného práva nájdeme v osobitných právnych predpisoch, napr. v zákone o rovnakom zaobchádzaní (Algemene Wet Gelijke Behandeling). Kým spomenuté štáty, v ktorých je úprava zmluvných typov pracovného práva ponechaná na občianskoprávne predpisy, nepovažujú takúto úpravu za problematickú, podľa nášho názoru porovnateľná úprava v Slovenskej republike by s ohľadom na špecifickosť pracovnej zmluvy či dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru nebola žiaduca.

Druhým smerom je kombinácia úpravy pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v Zákonníku práce, ale v menšej či väčšej miere i v Občianskom zákonníku s tým, že hlavná úprava by bola ponechaná na kódex pracovného práva. Obdobná právna úprava je zakotvená aj v susednej Českej republike, hoci v danom prípade ide len o zakotvenie odkazovej normy do občianskoprávneho predpisu. Zákon č. 89/2012 Sb. Občiansky zákoník (nový) (ďalej len „nový Občiansky zákoník“) vo svojom ustanovení § 2401 odst. 1 upravuje, že *„Pracovní poměr, jakož i práva a povinnosti zaměstnance a zaměstnavatele z pracovního poměru upravuje jiný zákon. Totéž platí v rozsahu stanoveném jiným zákonem o smlouvách o výkonu závislé práce zakládajících mezi*

²¹ TOMAN, J.: Individuálne pracovné právo. Všeobecné ustanovenia a pracovná zmluva. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2014. s. 166

²² Dutch Civil Code. Book 7 Particular agreements. Title 7.10 Employment agreement. [online]. [cit.2018-12-15]. Dostupné na internete: <<http://dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle771010.htm>>

zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek. “Nový Občanský zákoník tak obsahuje zmienku aj o zmluvách o výkone závislej práce, teda v podmienkach Českej republiky o pracovnej smlouvě a dohodách o prácach konaných mimo pracovný pomer, avšak podrobnosti ponecháva na úpravu iným zákonom, a to zákonom č. 262/2006 Sb. Zákoník práce. Ako vyplýva z dôvodovej správy k novému Občianskemu zákoníku, cieľom takejto úpravy nie je zasahovať do pracovného práva. Naďalej sa rešpektuje špeciálna zákonná úprava obsiahnutá v pracovnoprávnom kódexe, avšak zaradením predmetného ustanovenia § 2401 do znenia nového Občianskeho zákoníka sa rešpektuje skutočnosť, že tento zákon má kodifikovať súhrn či celok súkromnoprávných zmluvných typov, ktorým zmluvy o výkone závislej práce nepochybne sú.²³ Obdobná úprava bola prezentovaná aj v jednom z návrhov pripravovaného slovenského Občianskeho zákoníka.²⁴ V predmetnom návrhu boli uvedené dve alternatívy. Jedna, v zmysle ktorej by v Občianskom zákoníku bola zmienka o úprave pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v osobitnom zákone, v Zákoníku práce. Tou druhou bola opačná situácia, kedy by náš Občiansky zákoník neobsahoval žiadnu zmienku o pracovnoprávných zmluvných typoch, tak ako je tomu aj podľa stavu *de lege lata*. Prvá zo spomenutých alternatív sa tak prikláňala k možnosti jednoduchého zakotvenia pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru do v zásade uceleného systému súkromnoprávných zmlúv, avšak so zachovaním potrebnej osobitej a detailnej, ale vlastne v zásade i výlučnej úpravy v pracovnoprávnom kódexe. Druhá uvedená alternatíva však rešpektuje odlišnosť súkromnoprávných zmluvných typov a pracovnoprávných zmluvných typov a túto druhú alternatívu tak zaradíme v našom členení až do tretieho smeru, ktorým by sa úprava pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru mala vydať.

Preto tretím smerom a podľa nášho názoru najvhodnejším, teda smerom, ku ktorému sa prikláňame aj my, je zachovanie pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru ako samostatných zmluvných typov Zákoníka práce, v súlade s numerus clausus zmluvných typov v pracovnom práve vyjadrenom v ustanovení § 18 Zákoníka práce. Domnievame sa, že jedným z hlavných dôvodov, prečo by právna úprava pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru mala byť aj naďalej zakotvená len v kódexe pracovného práva, je, že pre pracovnoprávne vzťahy je charakteristické prelínanie sa prvkov súkromného práva, ale i verejného práva, kým občianske právo je jedno

²³ Důvodová zpráva. [online]. [cit.2018-12-18] s. 516. Dostupné na internete: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

²⁴ Legislatívny zámer Občianskeho zákoníka. [online]. [cit.2018-12-21] s. 97. Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-120542>>

zo základných súkromnoprávných odvetví nášho právneho poriadku. Uvedená odlišnosť sa prejavuje napríklad v tom, že kým v občianskoprávných vzťahoch hovoríme o rovnosti subjektov, pre pracovnoprávne vzťahy, momentom uzavretia pracovnej zmluvy alebo niektorej z dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru, je charakteristická nadriadenosť a podriadenosť, teda subordinačný princíp. S ohľadom na uvedené, tiež na historický vývoj, na tradíciu zakotvenia týchto zmluvných typov v osobitnom predpise a na už aj v súčasnosti sa vyskytujúce obchádzanie predmetných zmluvných typov pracovného práva a ich nahrádzanie zmluvnými typmi občianskeho práva a obchodného práva, sa domnievame, že ponechanie úpravy pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru spolu s problematikou pracovnoprávných vzťahov v samostatnom kódexe pracovného práva, v Zákonníku práce, je v podmienkach Slovenskej republiky vhodné a dobre fungujúce.

Systematické rozčlenenie tejto časti príspevku, teda smery, ktorými sa môže rekodifikácia uberať, zodpovedá aj nami vnímanej vhodnosti jednotlivých možností. Za najmenej vhodnú alternatívu považujeme celkovú úpravu pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v Občianskom zákonníku. Za priaznivejšiu, avšak stále problematickú považujeme čiastkovú úpravu týchto zmluvných typov v občianskoprávnom kódexe, obdobne ako v susednej Českej republike. Ako už bolo uvedené, podľa nášho názoru najpriateľnejšou a zároveň podľa stavu *de lege lata* zakotvenou a historicky jedinečnou alternatívou je zachovanie pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v kódexe pracovného práva, v Zákonníku práce, ako samostatných, od občianskoprávných zmluvných typov rozdielnych zmluvných typov pracovného práva.

Záver

Úprava pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovný pomer je v podmienkach Slovenskej republiky obsiahnutá v pracovnoprávnom kódexe – v Zákonníku práce. Navrhovaná úprava slovenského Občianskeho zákonníka, ktorú možno nájsť v Legislatívnom zámere Občianskeho zákonníka, pracuje v druhej hlave návrhu Občianskeho zákonníka s možnosťou umiestnenia odkazu na úpravu pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru v Zákonníku práce.

V našom príspevku sme chceli poukázať na rôzne prístupy úpravy pracovnej zmluvy a dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovný pomer v právnych poriadkoch iných štátov, ktoré sledované zmluvné typy neupravujú len v osobitných kódexoch pracovného práva, ale v menšej či väčšej miere i v Občianskych zákonníkoch. Pre lepšie pochopenie problematiky v

príspevku približujeme i historický vývoj sledovanej problematiky na našom území počnúc vznikom Československej republiky, kedy sme v návrhoch Občianskeho zákonníka pracovali s myšlienkou všeobecnej úpravy pracovnej zmluvy v rámci jeho ustanovení, ale poukazujeme i na neskoršie obdobie, prinášajúce kodifikáciu pracovného práva v podobe Zákonníka práce.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Dutch Civil Code. Book 7 Particular agreements. Title 7.10 Employment agreement. [online]. [cit.2018-12-15].

Dostupné na internete: <<http://dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle771010.htm>>

Důvodová zpráva. [online]. [cit.2018-12-18]. Dostupné na internete: <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>

Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka. [online]. [cit.2018-11-21]. Dostupné na internete: <<http://www.rokovania.sk/File.aspx/Index/Mater-Dokum-120542>>

Správa ústavno-právneho výboru o vládnom návrhu občianskeho zákonníka na 49. schôdzi Národného zhromaždenia Československej republiky zo dňa 25. októbra 1950. [online]. [cit.2018-11-21].

Dostupné na internete:< <https://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/049schuz/s049002.htm>>

Vládní návrh, kterým se vydává občanský zákoník. In SCHELLE, K., TAUCHEN, J. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 336-442. ISBN 978-80-7418-146-7.

Zákon č. 89/2012 Sb. (Občanský zákoník).

Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona. Praha: Typus, 1931. 306 s.

Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva. Praha: Typus, 1931. 392 s.

BLÁHOVÁ, I., BLAŽEK, L., KUKLÍK, J., ŠOUŠA, J. a kol. *Právnícká dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. 413 s. ISBN 978-80-87284-52-0.

FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ, A. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. Šamorín: Heuréka, 1998. 600 s. ISBN 80-967653-4-5.

GÁBRIŠ, T., ŠORL, R. Občianske právo na Slovensku a unifikácia právneho poriadku v období prvej Československej republiky (1918-1938). In *Československé právo a právní*

věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě. Praha: Karolinum, 2010. s. 646-718. ISBN 978-80-246-1718-3.

HAVELKOVÁ, B. Pracovní právo. In *Komunistické právo v Československu.* Brno: Masarykova univerzita, 2009. s. 478-512. ISBN 978-80-210-4844-7.

KUKLÍK, J. a kol. *Vývoj československého práva 1945 - 1948.* Praha: Linde, 2008. 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6.

LUBY, Š. Unifikačné snahy v oblasti československého súkromného práva v rokoch 1918-1948. In *Právny obzor.* Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied v Bratislave, 1967, 50. s. 571-586.

ŘÍHA, J., FREUDENFELD, F. *Pracovní právo Republiky československé. Soubor norem upravujících pracovní právo s judikaturou a poznámkami.* Praha: Státní tiskárna, 1931. 805 s.

TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo. Všeobecné ustanovenia a pracovná zmluva.* Bratislava: Friedrich EbertStiftung, 2014. 391 s. ISBN 978-80-89149-42-1.

PORUČNÍCTVO VO SVETLE REKODIFIKÁCIE ČESKÉHO SÚKROMNÉHO PRÁVA A JEHO VYMEDZENIE V PRÁVNOM PORIADKU SR

THE VIEW OF THE INSTITUTE OF GUARDIANSHIP IN RELATION TO THE RECODIFICATION OF CZECH PRIVATE LAW AND THE DEFINITION OF SUCH INSTITUTES IN THE LEGAL ORDER OF THE SR

Lenka Tonhauserová¹

Abstrakt

Hmotnoprávnym rodinným kódexom upravujúcim poručníctvo v našom právnom poriadku je de lege lata zákon o rodine č. 36/2005 Z. účinný od 01. apríla 2005 (ďalej už len ZoR), ktorý je zákonom „lex specialis“ vo vzťahu k Občianskemu zákonníku ako zákonníka „ lex generalis“. Zásadný vplyv na obsahové a terminologické vymedzenie poručníctva v českom rodinnom práve mala v roku 1998 tzv. veľká novela zákona o rodine (zákon č. 91/1998 Sb.). Súčasná právna úprava poručníctva vymedzená v občianskom zákonníku (zákon č. 89/2012Sb.) nadväzuje na predchádzajúcu právnu úpravu a jednotlivé ustanovenia precizuje.

Kľúčové slová

Poručníctvo, maloleté dieťa, občiansky zákonník, rekodifikácia rodinného práva

Abstract

The Guardianship is ruled in our legal system , the Family Act no. 36/2005 Z.z effective from 1 April 2005 (hereinafter "ZoR"), which is a „lex specialis“ law in relation to the Civil Code as a „lex generalis“ law. The fundamental influence on the content and terminological definition of trusteeship in the Czech family law had in 1998 the so- a major amendment to the Family Act (Act No. 91/1998 Coll.). The current regulation of guardianship, as defined in the Civil Code (Act No. 89/2012), follows on from the previous legal regulation and specifies the individual provisions.

Keywords

Guardianship, minor child, civil code, family law recodification

¹ JUDr. Lenka Tonhauserová, externý doktorand UPJŠ v Košiciach, katedra občianskeho práva

Úvod

I. Historický exkurz – najdôležitejšie míľniky

Rodinné právo upravuje celý rad inštitútov sledujúc tak ochranu práv a oprávnených záujmov maloletých detí, medzi ktorými má svoje nezastupiteľné miesto aj poručníctvo nad maloletými. V úvode môjho príspevku som upriamila pozornosť na historický exkurz vývojom a kreovaním tohto inštitútu, ktorého základy boli započaté už v Rímskom práve, až po súčasnú právnu úpravu s poukazom na to, že v období od vzniku Československej republiky až do roku 1993 nás spolu s Českou republikou spája rovnaká legislatívna história.

Obdobne ako je tomu aj dnes, poručníctvo a opatrovníctvo vychádzali z presvedčenia Rimánov, že osoby ktoré si v dôsledku vzniku objektívnej právnej skutočnosti, nezávisle od ich vôle (či už v dôsledku veku, choroby alebo pre slabosť pohlavia a tiež ľahkomyselnosť) nedokázali náležite chrániť svoje subjektívne práva a oprávnené záujmy, musia podliehať osobe poručníka alebo opatrovníka. Kým v súčasnosti možno inštitút poručníctva aplikovať len vo vzťahu k maloletému dieťaťu, rímske právo rozlišovalo poručníctvo prostredníctvom, ktorého sa zabezpečovala starostlivosť a ochrana nad maloletými (*tutela impuberum*) a nad ženami (*tutela mulierum*). Ako súkromnoprávna inštitúcia nahrádzala otcovskú moc, tzn. že poručník sa staral o osobu poručenca i jeho majetok. Osobná starostlivosť o dieťa bola väčšinou zverená matke alebo blízkeму príbuznému, pričom od poručníka sa vyžadovalo najmä zaistenie hmotných prostriedkov na výživu dieťaťa. Poručník a opatrovník boli v rímskom práve len nepriamymi zástupcami, konali na účet poručenca a opatrovanca, ale vo svojom mene.² Kým poručníctvo nad ženami s postupnou emancipáciou žien a s rozpadom agnátskej rodiny už v prvých storočiach nášho letopočtu takmer zaniklo, poručníctvo nad maloletým prešlo významným historickým vývinom. V začiatočnom vývoji tohto inštitútu bolo jeho úlohou chrániť majetkové záujmy rodu.

Na území Slovenska nebol inštitút poručníctva pred 16. storočím právne upravený. Poradie, práva a povinnosti poručníkov sa fixovali až v Tripartite, ktoré napriek tomu, že nebolo zákonom, bolo všeobecne používané a uznávané za prameň práva. Tripartitum bolo najvýznamnejším dielom, zbierkou uhorského obyčajového práva z obdobia feudalizmu, ktoré na území Slovenska platilo až do roku 1950. Oblasť manželských vzťahov bola upravená tzv. manželským zákonom³. Manželský zákon upravoval predovšetkým osobné vzťahy medzi manželmi, nie majetkovoprávne, ktoré boli naďalej rozvíjané obyčajovým právom a súdnou praxou. Ostatné rodinné pomery vychádzali z obyčajového práva.

² Rebro, K., Blaho, P. Rímske právo. Tretie, doplnené vydanie. Bratislava-Trnava :Iura Edition, 2003, s.212

³ zák. čl. XXXI/1894 o manželskom práve

V českých krajinách manželské a rodinné pomery komplexne upravoval (po dobu takmer 150 rokov) všeobecný občiansky zákonník z roku 1811, ktorý vychádzal z tézy, že „rodinné pomery sa zakladajú manželskou zmluvou“ a ním konštruované úpravy ovládalo majetkové hľadisko (t.j. záujem na uchovaní majetku v rodine s mocenským postavením muža ako hlavy rodiny)⁴. Právne postavenie detí bolo založené na ich diskriminácii podľa pôvodu, ktorá sa prejavovala aj tým spôsobom, že „nemanželskému dieťaťu“ sa vždy ustanovoval poručník, ktorý spravoval jeho majetok, bol jeho zákonným zástupcom a rozhodoval, na aké povolanie sa má dieťa vychovávať. Dieťa, u ktorého nebola domnienka „manželského pôvodu“, nevstupovalo do rodiny svojho otca, nebolo jej príslušníkom, a to ani vtedy, keď sa pôvod tohto dieťaťa od tohto muža ako rodiča zistil celkom nepochybné.

Významným medzníkom vo vývoji poručníctva na našom území bolo obdobie druhej polovice 18. storočia. Jeho ďalším vývojom sa najmä pod vplyvom zásahov zo strany štátnej moci (poručenského prétora) vytvorila z poručníctva inštitúcia, ktorá slúžila len v záujme poručenca a poručník už bol nielen povinný poručníctvo vykonávať v záujme poručenca, ale zároveň bol výkon jeho funkcie kontrolovaný vrchnosťou (u šľachticov kráľom alebo jeho zástupcami, u mešťanov a poddaných ich vlastnými vrchnosťami). Takto formulovaný a obsahovo vymedzený inštitút poručníctva prestal byť čisto súkromnoprávnym a majetkovoprávnym pomerom poručenca a poručníka a premenil sa na ochranný pomer vykazujúci silné verejnoprávne prvky. Poručníctvo sa stalo rodinnoprávnym ochranným pomerom a nadobudlo tak charakter verejného úradu, ktorý bol vykonávaný pod dozorom súdu. Na základe zákona č. 246/1922 Sb. o dočasnej úprave poručníckej a opatrovníckej agendy na Slovensku a Podkarpatskej Rusi prešla pôsobnosť vo veciach poručenských a opatrovníckych z úradov a orgánov vykonávajúcich túto pôsobnosť v zmysle zák. čl. XX/1877 na ministra spravodlivosti, ktorý ju mal vykonávať prostredníctvom jemu podriadených poručenských (sirotských) úradov. Uvedený zákon bol zrušený v roku 1931 a to zákonom č. 100/1931 Sb. o základných ustanoveniach súdneho konania nesporného. Išlo o významný kódex, ktorý v období 1.ČSR (1918-1938) významne zasiahol do občianskeho práva procesného a predstavoval prvú osobitnú kodifikáciu nesporného občianskeho súdneho konania na Slovensku. Na základe uvedeného zákona bola súdom v rámci nesporného konania zverená právomoc vo veciach poručníctva, ktoré dovtedy patrili na Slovensku a Podkarpatskej Rusi do pôsobnosti poručenských (sirotských) úradov. Uvedený zákon bol účinný a platný až do roku 1950.

⁴ Glos, J., Flegl, V. a kol., 1965, Rodinné právo, Obzor Bratislava 1965, str. 42-43

Vývoj postavenia žien v spoločnosti a ich postupná emancipácia boli jedným z rozhodujúcich faktorov pre zásadnú zmenu postavenia členov rodiny a táto skutočnosť si vynútila i zmeny v právnej úprave rodinnoprávných vzťahov. Postupne už funkciu poručníka mohla vykonávať rovnako žena ako aj muž, inštitút tzv. spoluporučníka bol z právnej úpravy odstránený rovnako ako závislosť vydatej ženy na manželovom súhlase s prevzatím poručníctva. K zásadnému zlomu v chápaní rodinnoprávných vzťahov a výrazným reformným tendenciám rodinného práva, ktoré zostalo vo výhradnej legislatívnej právomoci jednotlivých štátov, dochádza po druhej svetovej vojne, v ktorom období bol prijatý Európsky dohovor o ľudských právach a slobodách. Prvým rozhodujúcim právnym predpisom zakotvujúcim uskutočnené revolučné zmeny u nás, ku ktorým došlo od roku 1945 bola Ústava 9. mája, ktorá už výrazne vytýčila socialistické princípy rodinných vzťahov. Stanovila predovšetkým rovnosť postavenia mužov a žien v rodine i v spoločnosti (rovnaký prístup ku vzdelaniu, aj ku všetkým povolaniam, úradom a hodnostiam); manželstvo rodinu a materstvo postavila pod ochranu štátu a zdôraznila, že pôvod dieťaťa nesmie byť jeho právom na ujmu⁵. Po vydaní Ústavy bolo na jej základe potrebné vykladať všetky ostatné právne predpisy v súlade s ňou. Mnohé doterajšie ustanovenia týkajúce sa úpravy právnych vzťahov v manželstve a rodine sa stali prakticky nepoužiteľnými, v dôsledku čoho vznikla naliehavá potreba vypracovať nové právne predpisy a kódexy odzrkadľujúce všetky revolučné zmeny, ku ktorým došlo v našom štáte. Výsledkom tohto úsilia bol zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve, ktorý sa stal historickým medzníkom v pokrokovom chápaní inštitútu rodiny v našom štáte. Uvedeným zákonom došlo k zjednoteniu predpisov rodinného práva pre celé územie nášho štátu, čím splnil aj svoje kodifikačné poslanie. Predmetný zákon sa stal rodinným kódexom, ktorého obsah bol rozdelený do troch hláv nazvaných manželstvo, rodičia a deti, poručníctvo. Zásadné postuláty novodobého chápania rodiny sa prejavili najmä v zakotvení rovnosti muža a ženy v manželstve a rodine a zrovnoprávnení detí narodených mimo manželstva. Podľa predmetného zákona neploleté deti spadali pod rodičovskú moc oboch rodičov, ktorá zahŕňala najmä práva a povinnosti oboch rodičov riadiť konanie detí, zastupovať maloleté deti a spravovať ich majetok. V prípade, že jeden z rodičov nebol nažive, nebol známy alebo nebol svojprávny, prináležala rodičovská moc druhému z rodičov. Súd ustanovil dieťaťu poručníka len v prípadoch, ak dieťa nemalo ani jedného z rodičov; ani jeden z rodičov nemal rodičovskú moc; rodičovská moc oboch rodičov bola v kľude. Súdom ustanovený poručník mal za úlohu vykonávať starostlivosť nad neploletým a spravovať jeho

⁵ Glos, J., Flegl, V. a kol., 1965, Rodinné právo, Obzor Bratislava 1965, str. 46

majetok namiesto rodičov. Jeho činnosť podliehala kontrole zo strany súdu, ktorý nad poručníkom vykonával dozor. Súd pri výbere osoby vhodnej na poručníctvo v prvom rade prihliadal na osoby, ktoré naznačili rodičia alebo osoby z radu príbuzných, alebo osôb blízkych neplnoletému.

Zmyslom a cieľom inštitútov poručníctva a opatrovníctva je potreba poskytnúť náležitú ochranu práv a záujmov osobám, ktoré sa nemôžu náležite chrániť samé. Pojmovovo sa poručníctvo spolu s opatrovníctvom viažu na inštitúty náhradnej právnej ochrany, ktorých prvoradým účelom je zabezpečenie toho, aby maloleté dieťa, ktoré nemôže byť zastúpené svojimi rodičmi, malo svojho zákonného zástupcu. Napriek tomu, že sa jedná o terminologicky a obsahovo rozdielne inštitúty, obidva spolu úzko súvisia a na seba nadväzujú. Základné rozdiely medzi poručníkom a opatrovníkom spočívajú najmä v tom, že poručník má zákonnú povinnosť zabezpečiť maloletému dieťaťu výchovu, zastupovať ho a spravovať jeho majetok v rovnakom rozsahu, ako by tieto práva a povinnosti mali rodičia maloletého dieťaťa, a to do dosiahnutia plnoletosti dieťaťa. Tu je potrebné poukázať na skutočnosť, že s výchovou maloletého dieťaťa v prípade poručníka nie je súčasne spojená povinnosť poručníka vykonávať osobnú starostlivosť o maloletého, aj keď jej výkon poručníkom nie je zákonom *expressis verbis* vylúčený. Na rozdiel od uvedeného obsah a rozsah práv a povinností opatrovníka závisí na účele, pre ktorý bol ustanovený a vychádza zo súdneho rozhodnutia, ktoré presne vymedzí okruh jeho práv a povinností. V porovnaní s poručníkom je opatrovník časovo obmedzený účelom, na ktorý je ustanovený. Preto veľmi nepriaznivým a výrazným zásahom do inštitútu poručníctva bolo jeho obsahové a terminologické zjednotenie s inštitútom opatrovníctva v rokoch tzv. druhej, t.j. socialistickej kodifikácie práva, v období rokov 1963 a 1964. Prijatie novej ústavy v roku 1960 viedlo k pomerne zásadnej rekodifikácii mnohých prameňov československého práva a okrem nového občianskeho zákonníka⁶ a občianskeho súdneho poriadku⁷ bol vydaný aj nový zákon o rodine č. 94/1963 Zb., ktorý pristúpil k tak trochu nečakanému kroku, keď zrušil pojem poručník a nahradil ho pojmom opatrovník bez toho, aby sa podstatne zmenil obsah tohoto inštitútu. Ako dôvod sa uvádzal sémantický pôvod slova „poručník“ a jeho odvodenie od slova „poroučet“, kedy je zrejmé, že v socialistickej spoločnosti sa nikomu „neporoučí“ - nerozkazuje. Doktrínálny výklad však aj naďalej rozlišoval medzi tzv. veľkým opatrovníkom (ustanovenie § 79 ods. 1 zákona o rodine) a tzv. malým opatrovníkom (ustanovenie § 83 ods.

⁶ zákon č. 40/1964Zb.

⁷ zák. č. 99/1963Zb.

1 zákona o rodine). Z právnej úpravy sa úplne vytratil pojem majetok dieťaťa, ktorý bol nahradený veľmi neurčitým pojmom záležitosti dieťaťa. Zákon uprednostňoval pre výkon funkcie opatrovníka osobu fyzickú, ale bol zavedený i pojem hromadného opatrovníka, ktorý výkon funkcie spadal pod národný výbor.⁸ Neskôr (najmä v dlhoročnej praxi) sa takéto zjednotenie týchto dvoch inštitútov ukázalo za značne problematické a to najčastejšie pri vzťahoch s medzinárodným prvkom, nakoľko väčšina zahraničných právnych poriadkov rozlišovala oba inštitúty tak po stránke obsahovej, ako aj terminologickej. Tento historicko - právny aspekt vzal na zreteľ aj slovenský zákonodarca, keď v novom kódexe rodinného práva, zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov, striktné a jasne diferencoval poručníctvo od opatrovníctva aj s ohľadom na jednotnú terminológiu v rámci právnych poriadkoch členských štátov Európskej únie, reprezentujúcich kontinentálny právny systém v nadväznosti na rímskoprávne dedičstvo.

Jadro

II. Pramene právnej úpravy poručníctva v právnom poriadku SR

Z hľadiska systematiky práva poručníctvo ako inštitút náhradnej právnej ochrany poskytujúci maloletému ochranu jeho práv a záujmov v prípade, že ju nemôžu zabezpečiť a vykonávať jeho rodičia, tvorí elementárnu súčasť rodinnoprávnych vzťahov spadajúcich pod oblasť rodinného práva. Rodinné právo v právnom systéme Slovenskej republiky je súčasťou všeobecného súkromného práva a imanentnou súčasťou občianskeho práva. Hmotnoprávnym rodinným kódexom upravujúcim poručníctvo v našom právnom poriadku je de lege lata zákon o rodine č. 36/2005 Z. účinný od 01. apríla 2005 (ďalej už len ZoR), ktorý je zákonom *lex specialis* vo vzťahu k Občianskému zákonníku ako zákonníka *lex generalis*. Najvýraznejším zásahom do kreovania tohto inštitútu za obdobie posledných päťdesiatich rokov v našom právnom poriadku bolo jeho terminologické znovuzачlenenie do uvedenej právnej normy. Právna úprava poručníctva obsiahnutá v súčasnom platnom znení zákona o rodine neprešla, napriek jeho viacerým novelizáciám, od jeho zavedenia v roku 2005 zmenami. Z hľadiska systematiky zákona o rodine je poručníctvo samostatne upravené v jeho štvrtej hlave, druhej časti, v § 56 až 59 a patrí do skupiny základných rodinnoprávnych vzťahov nahradzujúcich výkon niektorých rodičovských práv a povinností. Procesný postup spojený s ustanovením poručníka maloletému je upravený zákonom č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok a to v podobe osobitného, nesporového konania vo veciach

⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. Občiansky zákonník: komentár II., Rodinné právo (§ 655-975). Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1186.

starostlivosti súdu o maloletých, kde zákon rozhodovanie o ustanovení poručníka ponechal v právomoci súdu. Právna úprava poručníctva je doplnená aj zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Neodmysliteľnou súčasťou novodobej právnej praxe je jej prepojenie s právom medzinárodným. Ďalším právnym predpisom, ktorý sa v neposlednom rade dotýka právnej úpravy poručníctva v našom právnom poriadku je zákon č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom (ďalej „ZMPS“), ktorý určuje rozhodné právo, právomoc a príslušnosť súdu v záležitostiach s medzinárodným prvkom. Slovenská republika ako jeden zo signatárov medzinárodného Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý dokument predstavuje najrozsiahlejší katalóg práv prijatých najširším medzinárodným konsenzom v histórii medzinárodného spoločenstva⁹ sa zaviazala rešpektovať a zabezpečiť práva ustanovené týmto Dohovorom každému dieťaťu nachádzajúcemu sa pod jeho jurisdikciou bez akejkoľvek diskriminácie.

III. Rekodifikácia súkromného práva v SR

Na základe legislatívneho zámeru Občianskeho zákonníka bol vypracovaný vládny návrh zákona, ktorý schválila vláda SR uznesením ešte v roku 2009. Zároveň bola vymenovaná Komisia pre rekodifikáciu súkromného práva. Od uvedenej doby uplynulo značné časové obdobie a v súčasnosti bola MS SR zahájená prvá etapa rekodifikácie Občianskeho zákonníka, ktorej výsledkom je predloženie návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Občiansky zákonník, na neformálne verejné pripomienkové konanie (s lehotou do 31. 12. 2018). Predkladaný návrh je prvou čiastočnou implementáciou nového Občianskeho zákonníka. Keďže sa postupuje cestou čiastočných zmien, nejde formálne o nový kódex, ale o novelu súčasného Občianskeho zákonníka. Vládny návrh zákona vychádza z monistického modelu vzťahu medzi obchodno-právnou a občiansko-právnou úpravou záväzkového práva. Primárne sa pristúpilo k úprave záväzkového práva a k odstráneniu dualizmu úpravy záväzkového práva v prospech všeobecnej úpravy Občianskeho zákonníka. Žiaľ dosiaľ predložený návrh zákona nepočíta so zaradením zákona o rodine do občianskeho zákonníka ako je tomu v Českej republike a navrhuje sa aj naďalej zachovanie samostatného Zákonníka práce, Zákona o rodine, Zákona o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom ako aj osobitných zákonov upravujúcich autorské a im príbuzné práva, priemyselné a obchodné práva patriace do duševného vlastníctva a pod.

⁹ MITTELMANOVÁ, M. a kol. Opatrovníctvo a poručníctvo maloletých bez sprievodu v podmienkach SR.

IV. Poručníctvo vo svetle rekodifikácie českého súkromného práva

Pojem poručník bol do právneho poriadku Českej republiky znovuzavedený prostredníctvom zákona o rodine¹⁰ (ďalej „ZoR“), ktorý prešiel v roku 1998 výraznými zmenami nastolenými tzv. veľkou novelou¹¹, na ktorú právnu úpravu nadväzuje jeho súčasné vymedzenie v občianskom zákonníku. Novelizovaný ZoR upravoval poručníctvo v piatej hlave v §§78-82 a jeho obsahové a terminologické vymedzenie bolo v porovnaní s právnou úpravou tohto inštitútu v našom zákone o rodine¹² skoro identické. Uvedená novela okrem iného zaviedla do českého rodinného práva nový inštitút spoločnej, prípadne striedavej výchovy oboch rodičov maloletého dieťaťa, inštitút majetkového opatrovníka. Pojem „výchova detí“ bol nahradený novozavedeným kľúčovým pojmom „rodičovská zodpovednosť“¹³ (ďalej rodičovská zodpovednosť), ktorý v sebe spája dva rozmery: jednak ochranu maloletého dieťaťa a jednak realizáciu samotného rodičovstva. Zavedením pojmu rodičovská zodpovednosť zákonodarca reflektoval na obsahovú zmenu úpravy práv a povinností upravujúcich starostlivosť o osobu dieťaťa, správu jeho majetku a zastupovanie v právnych vzťahoch. Rodičovskú zodpovednosť mohol súd priznať i maloletému rodičovi dieťaťa, ktorý dosiahol vek 16 rokov a mal potrebné predpoklady pre výkon práv a povinností vyplývajúcich z rodičovskej zodpovednosti ale len vo vzťahu k starostlivosti o dieťa. Tak ako i v našom zákone o rodine aj česká právna úprava preferovala pri ustanovení poručníka fyzickú osobu ustanovenú súdom v prvom rade z príbuzných alebo osôb blízkych maloletému dieťaťu a jeho rodine, resp. inú fyzickú osobu a až následne orgán sociálno právnej ochrany dieťaťa. Poručník sa zodpovedal za výkon svojej funkcie súdu a bol povinný súdu predkladať pravidelné správy o osobe poručenca a nakladaní s jeho majetkom. Na rozdiel od slovenskej právnej úpravy súd mohol poručníka tejto povinnosti zbaviť, ale len v prípade, ak výnosy majetku poručenca nepresiahli náklady na zabezpečenie jeho výchovy a výživy.

Cieľom rekodifikácie českého súkromného práva bolo vytvorenie univerzálneho monistického kódexu súkromného práva v podobe občianskeho zákonníka, ktorý by v sebe zahŕňal čo najširší okruh súkromnoprávných vzťahov. Výsledkom rekodifikačných prác bolo schválenie občianskeho zákonníka ako zákona č. 89/2012 Sb. účinného od 01. 01. 2014, ktorý nahradil dovtedy platný zákon č. 40/1964 Sb. Občiansky zákoník. Uvedený zákonník je

¹⁰ zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů

¹¹ zákon č.91/1998 Sb.

¹² zákon o rodině č. 36/2005 Z.(§§ 56-59)

¹³§31 ZoR (Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj; b) při zastupování nezletilého dítěte; c) při správě jeho jmění.)

rozdelený celkom do 5 - častí (zväzkov). Súkromné práva sú tradične rozdelené na práva osobné, ktorým je osobitne venovaná prvá a druhá časť občianskeho zákonníka a práva majetkové, ktoré sú obsiahnuté v tretej a štvrtej časti zákonníka. Piata časť v sebe zahŕňa spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia a má predovšetkým technickú povahu. „ *Oscelej úpravy predstavuje človek a jeho záujmy. Právne postavenie človeka ako jednotlivca, vrátane úpravy práv výlučne a prirodzene spätých s jeho osobou, je kľúčovou témou prvej časti zákoníka. Otázky spojené s jeho rodinou a rodinnými vzťahmi upravuje druhá časť; jeho majetku a osudu tohoto majetku po smrti človeka sa venuje tretia časť. Štvrtá časť upravuje obligačné právo, t.j. práva a povinnosti, ktoré vznikli človeku voči iným z jeho súkromného styku s inými osobami* “¹⁴. Znovuzačlenenie rodinného práva do občianskeho zákonníka so sebou prináša v prvom rade nevyhnutnosť pracovať s celým kódexom, čo teda predpokladá nielen znalosť všeobecnej časti tohto zákonníka, ale súčasne aj nevyhnutnosť vedieť správne aplikovať novú koncepciu a obsah mnohých inštitútov zakotvených do ďalších častí občianskeho zákonníka. Rodinné právo je upravené v druhej časti občianskeho zákonníka, ktorá je ďalej rozdelená do troch hláv - I. hlava Manželstvo, II. hlava Príbuzenstvo a švagrovstvo, III. hlava Poručníctvo a iné formy starostlivosti o dieťa. Aj napriek skutočnosti, že poručníctvo je právne upravené v tretej hlave spolu s ďalšími inštitútmi zahŕňajúcimi iné formy starostlivosti o dieťa ako sú opatrovníctvo, zverenie dieťaťa do starostlivosti inej osoby, pestúnska starostlivosť, ústavná výchova, nachádzajú sa v zákone aj ustanovenia odkazujúce na iné ustanovenia predmetného zákonníka upravujúce inštitúty odlišné od poručníctva, ktoré ale upravujú aj postavenie poručníka, čo spôsobuje určitú neusporiadanosť ustanovení týkajúcich sa tohto inštitútu a sťažuje prácu s uvedeným kódexom. Súčasná právna úprava poručníctva obsiahnutá najmä v § 928-942 kontinuálne nadväzuje na predchádzajúcu úpravu, avšak došlo k precizovaniu jednotlivých ustanovení tohto inštitútu.

Náš ZoR v § 56 taxatívne vymenúva dôvody ustanovenia poručníka maloletému dieťaťu ktorými sú : smrť oboch rodičov maloletého dieťaťa, ak rodičia boli pozbavení výkonu rodičovských práv a povinností, ak bol výkon rodičovských práv a povinností pozastavený alebo ak rodičia nemajú spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu. Oproti predchádzajúcej právnej úprave zákonodarca rozšíril predmetné ustanovenie o prípady, keď výkon rodičovských práv a povinností bol pozastavený. Aj keď ich výpočet v zákone je taxatívny, aplikačná prax poukazuje na novovzniknuté situácie, ktoré zákonodarca nepredvídal, v dôsledku čoho sa javí predmetné ustanovenie ako neúplné. Nový občiansky

¹⁴ Dôvodová správa k zákonu č. 89/2012 Sb.

zákonník ustanovuje, že poručník sa ustanoví maloletému dieťaťu v prípade, keď tu nie je žiadny z rodičov, ktorý má a voči svojmu dieťaťu vykonáva rodičovskú zodpovednosť v plnom rozsahu, ktoré znenie v sebe zahŕňa aj napr. prípad, keď je maloleté dieťa odovzdané do hniezda záchrany (t.j. jeho rodičia nie sú známi). Nový zákonný dôvod pre ustanovenie poručníka maloletému dieťaťu je obsiahnutý v § 825, podľa ktorého ak rodičia dali súhlas s osvojením maloletého dieťaťa, po uplynutí 3 mesiacov od vyslovenia tohto súhlasu rodičmi sa zo zákona zastavuje výkon práv a povinností vyplývajúcich z rodičovskej zodpovednosti a súd ustanoví dieťaťu za poručníka orgán sociálnoprávnej ochrany detí. Neplatí to len v prípade, že dieťa má už skôr ustanoveného poručníka z iného dôvodu. Odlišne od predchádzajúcej právnej úpravy, ktorá práva a povinnosti poručníka vymedzovala výlučne v právnom predpise, môže súd nanovo ojedinele vymedziť okruh práv a povinností v rozhodnutí i inak a to s ohľadom na osobu poručníka, pomery dieťaťa a dôvod prečo nemajú rodičia všetky práva a povinnosti. K týmto rozhodnutiam bude dochádzať najmä v súvislosti s prípadmi, keď je poručník ustanovený dieťaťu maloletého rodiča, ktorý má zo zákona právo na starostlivosť o dieťa (ktorá neprináleží poručníkovi).¹⁵ Pri určení osoby poručníka zákon aj naďalej preferuje predovšetkým toho, koho navrhli rodičia, ak takej osoby niet tak niekoho z príbuzných alebo blízkych osôb dieťaťu alebo jeho rodine, prípadne inú vhodnú fyzickú osobu. Len v prípade, že sa iná vhodná fyzická osoba nenájde, ustanoví súd dieťaťu za poručníka orgán sociálnoprávnej ochrany detí, ktorý nemôže odmietnuť vykonávať túto funkciu. Ide o tzv. hromadného poručníka ustanoveného podľa § 928 od ktorého je potrebné rozlíšiť prípady poručníka ustanoveného dieťaťu ex lege, keď ide o prípad tzv. verejného poručníka. Túto funkciu zastáva orgán sociálnoprávnej ochrany detí v prípade vykonávania najmä neodkladných úkonov v záujme dieťaťa do doby, než súd vymenuje dieťaťu poručníka alebo do doby, kým sa ustanovený poručník neujme svojej funkcie. Verejný poručník zastupuje dieťa i v prípadoch keď ustanovený poručník zomrel, stratil spôsobilosť vykonávať poručníctvo alebo bol z tejto funkcie odvolaný a nová osoba poručníka ešte súdom ustanovená nebola.¹⁶

Záver

Vzhľadom na vyššie uvedené možno konštatovať, že inštitút poručníctva prešiel v našom právnom poriadku ako aj v českom rodinnom práve, od poslednej spoločnej právnej

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. Občanský zákoník: komentář II., Rodinné právo (§ 655-975). Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1190

¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. Občanský zákoník: komentář II., Rodinné právo (§ 655-975). Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1189

úpravy zakotvenej v socialistickom zákone o rodine, ktorý platil po dlhé štyridsaťročné obdobie takmer v nezmenenej podobe, výrazným vývinom. Kreovanie tohto inštitútu bolo v oboch právnych poriadkoch, najmä po rozpade Česko-Slovenska do značnej miery ovplyvnené právnymi aktmi prijatými na pôde medzinárodných organizácií s využitím komparácie s úpravami v zahraničných právnych poriadkoch. Vstupom oboch krajín do Európskej únie sa objavila potreba postupne implementovať do právnych poriadkov smernice a nariadenia príslušných orgánov Európskych spoločenstiev, čo sa odrazilo aj v oblasti rodinného práva. Súčasná právna úprava inštitútu poručníctva je výsledkom procesov vzídených z niekoľkoročnej snahy o rekodifikáciu Občianskeho zákonníka tak na Slovensku ako aj v Českej republike. V počiatočných fázach rekodifikácie súkromného práva na našom území bolo zámerom, aby sa rodinné právo stalo priamou súčasťou občianskeho zákonníka, tak ako je tomu aj v českom právnom poriadku, avšak po uplynutí značného časového obdobia od zahájenia prvej etapy rekodifikačných prác sa od tohto zámeru upustilo a zákonodarca potrebné zmeny zakotvil do nového kódexu rodinného práva, zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov. Aj keď predmetná právna úprava tento inštitút rozšírila a došlo k jeho precizovaniu, súčasná právna prax poukazuje, že poručníctvo patrí aj naďalej k rodinnoprávnym inštitútom, ktoré bude potrebné v budúcnosti rozvíjať a rozpracovávať s cieľom priblížiť ich k európskym kódexom, pričom inšpiráciou pre našich zákonodarcov by mohli byť zahraničné právne úpravy okolitých krajín.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Monografie a učebnice:

- CIRÁK, J. a kol. :Rodinné právo, Šamorín: Heuréka, 2008, 212 s. ISBN: 9788089122479
- ČEŠKA, Z.: Československé rodinné právo. Bratislava: Obzor. 1986
- HRUŠÁKOVÁ, M. a kol.: Občianský zákonník: komentár II., Rodinné právo (§ 655-975). Praha: C. H. Beck, 2014,ISBN :978-80-7400-503-9
- JURČOVÁ, M. a kol. :Zastúpenie v súkromnom práve. Praha: C.H.Beck, 2012. 256 s. ISBN 978-80-7400-420-9
- KADLECOVÁ,M.: Vývoj českého súkromného práva. 1. vydanie. Praha: Eurolex Bohemia, 2004. ISBN: 8086432831
- KNAPP, V.: Učebnica občianskeho a rodinného práva. III. zväzok. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1956
- LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné, Bratislava: Eurounion 2008. ISBN:

9788080783464

LUBY, Š. :Dejiný súkromného práva na Slovensku. Bratislava : IURA EDITION, 2002,625 s.

MITTELMANOVÁ, M. a kol. :Opatrovníctvo a poručníctvo maloletých bez sprievodu v podmienkach SR. Bratislava: Liga za ľudské práva, 2011.96 s. ISBN 9788097100209

PAUKNEROVÁ, M. :Európske medzinárodné právo súkromné. 1. vydanie. Praha: C.H.Beck, 2008, 441 s. ISBN: 9788074000348

REBRO, K., BLAHO, P. Rímske právo. Tretie, doplnené vydanie. Bratislava-Trnava :Iura Edition, 2003, s.212

Periodiká a zborníky:

GLOS, J. a kol.: 1965, Rodinné právo, Obzor Bratislava 1965, s.42-46

ARNOLDOVÁ, M. 1986. Spoločenský účel opatrovníctva podľa §78 Zákona o rodine. In: Socialistické súdnictvo 1986. Roč. 38, č. 7, s. 17-21

COCHEMSKÝ MODEL A POSTAVENIE MEDIÁTORA

COCHEM MODEL VS. MEDIATOR

Martina Poláčková¹, Ivana Gaľová²

Abstrakt

Témou nášho príspevku je Cochemský model a postavenie mediátora. Táto téma je nám blízka, nakoľko ako mediátorky riešime v našej praxi prípady, v ktorých sa rodičia nevedia dohodnúť na tom, ako budú vychovávať svoje deti po rozchode. Vzhľadom na dĺžku súdneho konania, častokrát frustráciu rodičov a nespokojnosť detí, sme začali hľadať spôsob ako pomôcť rodičom presvedčiť ich, že dohoda má vždy prednosť pred súdnym rozhodnutím. Odpoveďou na naše hľadanie je Cochemský model alebo Cochemská prax.

Kľúčové slová

rozchod rodiny, rodičia, dieťa, starostlivosť o dieťa, Cochemský model, mediátor, zodpovednosť rodiča, sudca, súd

Abstract

The theme of our contribution is the Cochem model vs. mediator. We chose this theme because as mediators we deal with cases in which parents are not able to make a common decision how to take care of their children after the break. Due to the length of court proceedings, parental frustration and children's dissatisfaction, we have begun to look for a way to help parents persuade them that an agreement always prevails before a court decision. The answer to our search is the Cochem model or the Cochem practice.

Keywords

family breakdown, parents, child, child care, Cochem model, mediator, parent's responsibility, judge, court

Úvod

Cieľom tohto príspevku je priblížiť Cochemský model a jeho realizáciu v praxi. Náš príspevok sa zameriava na negatívne následky rozchodu rodičov z pohľadu detí a spôsob ako tieto následky eliminovať. V príspevku uvedieme, čo bolo podnetom pre vytvorenie Cochemského modelu, kde a kedy Cochemský model vznikol a kto sa považuje za zakladateľa Cochemskej praxe. V závere tohto príspevku budeme rozoberať reálne uplatňovanie Cochemského systému, a to ako na území Českej republiky, tak aj na území Slovenskej republiky. V krátkosti si tak isto povieme, či Cochemský model počíta s možnosťou, že rodičia sa nebudú chcieť tejto praxi podriaadiť a aké následky z toho pre rodičov, resp. rodiča vyplývajú.

¹ JUDr. Martina Poláčková, mediátorka, externá študentka doktorandského štúdia na Právnickej fakulte UMB

² JUDr. Ivana Gaľová, mediátorka, spoluautorka

Jadro

Bolesť po rozchode partnerov je veľká nielen pre dospelých, ale aj pre deti. Prispôsobenie sa novej životnej fáze býva pre mnohé deti náročný proces. Deti nevedia ešte ovládať svoje pocity a citové pretlaky. Obvykle reagujú smútkom, strachom, sebaobviňovaním, hanbou, pocitom strachu z odmietnutia lásky. Výnimočná nie je ani ľútosť a bytostný strach o rodiča, ktorý opustil spoločnú domácnosť. Často sú zmiatané vnútorným konfliktom nad otázkou, ktorému z rodičov majú prejavovať lojalitu. Naďalej si v sebe pestujú falošnú nádej, že sa rodičia k sebe vrátia.³

Na to aby si ľudia uvedomili, čo robia s deťmi, keď sa rozchádzajú, vytvoril svetovo uznávaný dokumentarista Olly Lambert nezvyčajný film⁴, ktorý ukazuje, aký má vplyv na deti rozpadajúci sa vzťah rodičov. Všetky príbehy, ktoré sú vo filme zachytené, sú pravdivé. Častokrát si nezhody medzi rodičmi kladú za vinu práve deti. Zo dňa na deň sa situácia zmení a zrazu zostanú len s jedným z rodičov a musia si zvyknúť na to, že stretávať sa s druhým rodičom budú v určených termínoch. Ak jeden z rodičov odchádza k druhej žene, ktorá má tiež deti, berú to ako osobnú zradu a sklamanie a dôkaz, že druhý rodič má radšej cudzie deti ako ich.

Kde sa rodičia bijú, trpia deti. Prípadov, kedy sa rodičia po rozchode nevedia dohodnúť na starostlivosti o deti, žalostne pribúda. Každý z rodičov chce veľakrát dieťa iba pre seba. Niektorí vraj v záujme dieťaťa, iní jednoducho z pomsty. Rodičia sa nevedia dohodnúť na starostlivosti o vlastné dieťa, a preto sa obracajú na súd, od ktorého očakávajú spravodlivé súdne rozhodnutie. Veľa rodičov pod pojmom spravodlivé súdne rozhodnutie očakáva rozhodnutie podľa svojich predstáv. Je však naivné si myslieť, že súdne rozhodnutie vyrieši všetky ich problémy. Tak ako sú rodičia zodpovední za ukončenie ich spoločného vzťahu, sú rovnako zodpovední za úpravu svojich rodičovských práv a povinností k svojmu dieťaťu. Nie je to súd, ale sú to práve rodičia, ktorí poznajú svoje dieťa najlepšie. Práve na tento fakt rodičia častokrát zabúdajú. Rodičia sa môžu rozhodnúť, že už spolu nechcú žiť, rozdeliť si majetok, avšak dieťa je ten prvok, ktorých ich bude stále spájať a dieťa by nemalo doplatiť na to, že rodičia sa rozhodli, že už spolu nechcú ďalej žiť.

Málokto sa žení alebo sa vydáva s predstavou, že raz sa rozvedie. Napriek tomu sa u nás rozpadá pomaly každé druhé manželstvo. Aby deti mohli takúto stratu zvládnuť, potrebujú pomoc obidvoch rodičov. Naproti tomu vo vysoko vypätých rozvodových situáciách a s nimi pravidelne spojených bojových pozíciách, sú deti buď predmetom delenia,

³ <https://eduworld.sk/cd/jana-antalova/1661/rozvod-ako-vnimaju-deti-zivot-po-rozchode-rodicov>

⁴ dostupné tu: <http://www.ollylambert.com/mumanddad>

alebo sú v závislosti na veku a svojho vývoja zneužívané ako disciplinárne nástroje, alebo o nich rodičia zápasia a snažia sa ich získať ako svojich spolubojovníkov. Takí rodičia nie sú počas vypätých situáciách, v ktorých ich deti potrebujú dôslednú a mimoriadnu podporu, sami od seba už schopní vzájomného rozhovoru. Pozícia a správanie rodičov, formované utrpením, alebo subjektívne pociťovanými zraneniami, spravidla znemožňujú nájsť komunikačnú rovinu v záujme detí. Aj takto bezmocní rodičia preto potrebujú – aspoň v záujme svojich detí - tiež podporu, ktorá môže spočívať v pomoci odborných profesií, zúčastňujúcich sa konfliktu, ktoré rodičov dostane do situácie, v ktorej sú schopní oddeliť svoj partnerský konflikt od rodičovskej roviny.⁵

Ak sa rodičia nevedia dohodnúť na úprave svojich rodičovských práv, narážajú na ďalší problém, a to je dĺžka súdneho konania. Za predpokladu, že do súdneho konania vstúpi súdny znalec za účelom zistenia najlepšieho záujmu dieťaťa, konanie pred súdom prvej inštancie trvá približne 2 roky, ak nie viac. Ak sa účastník konania odvolá voči rozhodnutiu vo veci samej, môžeme k dĺžke súdneho konania prirátať ďalšie dva roky. Počas tohto súdneho konania dieťa je častokrát vypočúvané kolíznym opatrovníkom, sudcom, súdnym znalcom, prípadne súkromným psychológom, ktorého vyhľadal jeden z rodičov v dôsledku pretrvávajúceho konfliktu. Výsledkom takéhoto postupu môže byť súdne rozhodnutie, prostredníctvom ktorého sa zachráni vzťah druhého rodiča (ktorému dieťa nie je zverené do osobnej starostlivosti) k svojmu dieťaťu, otázkou je, či takýmto postupom sa zachránilo detstvo dieťaťa. S touto otázkou legitímne vyvstáva ďalšia otázka, ako takýto priebeh detstva poznačí dieťa v budovaní jeho vlastných vzťahov k budúcemu partnerovi a deťom. Bude si chcieť osoba, ktorá zažila takéto detstvo, založiť niekedy rodinu? Nebude sa takáto osoba vyhýbať v budúcnosti vážnemu vzťahu s partnerom? Nebude sa takéto dieťa báť, že v budúcnosti zlyhá? Nebude sa osoba, ktorá prežila takéto detstvo, báť, že neposkytne v budúcnosti svojmu vlastnému dieťaťu pokojné zázemie bez hádok?

Bezmocnosť súdov sa častokrát skrýva za stále rovnakou schémou priebehu súdnych konaní, na ktorých konci sa súd pripojí k záverom rovnako bezmocného znaleckého posudku súdneho znalca. V štandardizovanom súdnom konaní tak súdom povolanému znalci pripadá úloha dodať súdu potrebnú pomoc k jeho rozhodnutiu. Keďže nevzniká žiadny systematizovaný koncept, ako otupiť ostrie rodičovského sporu, prikláňa sa prevažná časť súdom povolávaných znalcov preukázateľne k riešeniu, ktoré vyníma deti z konfliktnej línie

⁵ Rudolph, Jürgen.: Jsi moje dítě. Drážďany, 2009, str. 11 [online]. Dostupné na internete: <http://www.cochem.pro/ty-jsi-moje-dite.pdf>

rodičov, ktoré medzi sebou vedú spor. To býva spravidla možné len tak, keď sa zo života detí eliminuje jeden z rodičov, alebo je v najlepšom prípade jeho úloha marginalizovaná. Nemálo detí tak, v dôsledku obvyklej "štandardnej súdnej úpravy" konfliktov medzi rozvádzajúcimi sa rodičmi, stratí akýkoľvek kontakt s jedným z nich. Táto strata sa však neobmedzuje len na dobu detstva alebo dospievania, ale môže sa stať trvalým následkom.⁶

Ako riešenie, ktoré si za cieľ kladie predchádzať vyššie opísaným negatívnym situáciám, prichádza tzv. Cochemský model, ktorý sa snaží vrátiť rozhodnutie o budúcom osude detí späť do rúk rozchádzajúcich rodičov. Ide o vzájomnú spoluprácu určených orgánov v záujme čo najrýchlejšie a najefektívnejšie upraviť rodičovské práva k deťom na čas po rozchode, ale tak, že táto úprava je výsledkom dohody rodičov a nie výsledkom autoritatívneho rozhodnutia súdu.

Tento model vznikol približne v roku 1992 na základe výsledkov konferencie v meste Cochem. Vzniku Cochemskej praxe predchádzala frustrácia tamojších advokátov, sudcov, súdnych znalcov, sociálnych pracovníkov orgánov starostlivosti o deti a poradenských pracovníkov z každodennej súdnej praxe v oblasti úpravy starostlivosti o deti nezmieriteľne bojujúcich, rozvádzajúcich sa rodičov. V roku 1992 sa situácia javila tak neznesiteľná a neúnosná, že bola na základe iniciatívy zvolaná interdisciplinárna konferencia všetkých vyššie spomenutých profesií pôsobiacich v súdnom okrsku mesta Cochem v riešení rodičovského konfliktu. Jej cieľom bolo vzájomne sa zoznámiť a prezentovať svoje poňatie vlastnej profesie v rodičovskom konflikte a vnímanie ostatných profesií. Závery konferencie boli prekvapivé. Jednotlivé profesie vzájomne kritizovali svoju prácu, uvádzali veľa príkladov nevhodných alebo zo svojho pohľadu zlých pracovných postupov. Súčasne ale vyšlo najavo, že mnoho z týchto kritických pripomienok sú spôsobené iba z dôvodu nedostatočných vedomostí o náplni práce ostatných profesií a tiež z dôvodu predsudkov. Napríklad sa ukázalo, že najmä advokáti sú zo strany ostatných profesií podozrievaní z toho, že svojich klientov podporujú v konfliktach a snažia sa situáciu rozvádzajúcich sa rodičov ešte viac vyhrotiť. Kým advokáti uvádzali, že sa naopak často snažia prinútiť svojich klientov k priateľskému riešeniu, k tomu im však chýba spolupráca a podpora zo strany ostatných zúčastnených profesií.

Cochemská prax je teda model interdisciplinárnej spolupráce profesií zapojených do riešenia rodičovského konfliktu. Za zakladateľa Cochemskej praxe, ktorý ako prvý začal aplikovať Cochemský model v praxi súdu, sa považuje sudca Jürgen Rudolph, ktorý po

⁶ tamtiež, str. 13

prvkrát na Slovensku urobil odbornú prednášku o Cochemskej praxi dňa 29. apríla 2013 v Bratislave v rámci medzinárodnej konferencie Nové európske trendy v starostlivosti o deti po rozvoze rodičov. V roku 2013 sa Jürgen Rudolph stretol so zástupcami Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR. Na Slovensku bol vydaný v novembri 2014 slovenský preklad knihy Jürgena Rudolpha Si moje dieťa, za prítomnosti autora a za účasti zástupcov Právnickej fakulty Trnavskej univerzity a Ministerstva spravodlivosti SR. Na pôde Justičnej akadémie v Omšeni v novembri 2014 Jürgen Rudolph predniesol prítomným sudcom, zástupcom ministerstva spravodlivosti, ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, advokátom a iným odborníkom základné princípy Cochemskej praxe.⁷

Z mnohých prednášok Jürgena Rudolpha uvádzame časť jeho prednášky, ktorá bola preložená do českého jazyka (cit.):

„Jmenuji se Jürgen Rudolph a jsem opatrovnícký soudce. Já jsem nikdy nechtěl být opatrovnícký soudce, musel jsem ale, protože jsem se po mnoha jiných štacích dostal k soudu, u kterého jsem chtěl zůstat. Po reformě zákona o dítěti ale nikdo nechtěl dělat rodinné právo a tak jsem to dostal jako nejmladší soudce z moci prezidijního rozhodnutí starších soudců. Dneska jsem šťastný, že jsem tuto činnost mohl dělat. Nevěděl jsem, že existuje soudní činnost s takovým množstvím zpětné vazby a nyní musím říct dokonce pozitivní zpětné vazby. Hovoříme často o dramatech v lidských vztazích, ale existuje zde také velmi mnoho pozitivních zpětných vazeb. Je velice důležité upozornit na to, že mě nezajímali ani tak rodiče, mě zajímaly děti. A já jsem považoval z pohledu dítěte ztrátu jednoho rodiče - a lhostejno zda otce nebo matky - za špatnou. To, co jste zažili jako otcové, existuje úplně stejně v těch 10 nebo 15 procentech případů, kdy mají děti v péči otcové. Umí stejně tak dobře mařit, nebo někdy ještě lépe než matky. To je ten boj rodičů jako lidského páru. Zkoušel jsem to pochopit z pohledu dětí. Je to pro ně obrovská ztráta, je to pro děti trauma, když jdou rodiče od sebe. Děti si často dávají vinu samy sobě. Říkají: Když mě má táta rád, pročpak jde potom pryč? Tento zorný úhel mě fascinoval, a bylo mi zcela jasné, že se musí podniknout vše možné, aby zůstala společná péče a společná odpovědnost. Nemám moc rád tento pojem „Opatrovnictví“, ačkoli se mi jeví lepší než "rodičovská kontrola". Je ale důležité, aby zůstala tato společná odpovědnost, která dle mého názoru ani nemůže být zákonem upravena. To je pro mě fakt a žádný právní problém ... (potlesk)... ale šlo o to, to opět navodit. Do roku 1992 jsme pak dosáhli 20% podílu rozhodnutí o společné péči. To bylo v roce 1992 vysoké číslo. Když jsme se poté poprvé setkali v pracovním kruhu - to bylo právě v tom roce - zjistili jsme, že máme

⁷ https://sk.wikipedia.org/wiki/Cochemsk%C3%A1_prax

společné zájmy. Všichni byli na tom zainteresováni, všechny profese: advokáti, spolupracovnice a spolupracovníci OSPOD, poradny, soudní znalci, aby byla zachována společná péče a tak jsme měli společný projekt a sice a to na bázi konsensu. Společná péče se nedá vykonávat, pakliže není konsens. A jak jsme mluvili o rodičovské odpovědnosti: patří k rodičovské odpovědnosti, k povinnostem, to není žádné právo, dosáhnout shody kvůli dětem. To je povinnost, to není žádné právo. (potlesk) To se nemůže dávat do rukou soudů. Rodičům jsem mnohdy říkal: „Co to vlastně děláte? Vy mi pokládáte své dítě na můj soudcovský stůl, a vůbec se nestydíte? To je vaše odpovědnost, vy o tom máte rozhodnout.“ Rodiče jsou někdy bezmocní, to si musí člověk připustit. Často to není ze zlé vůle, tak jak je to vnímáno v subjektivní rozepři, nýbrž při rozvodu hrají velkou roli ublížení. V té bezmocnosti jsou pak děti instrumentalizovány, často ve formě, která je pro okolostojící mnohdy nesnesitelná. Já opakuji ještě jednou: Náš cíl je, dostat rodiče do diskuse. To se daří, to je možný, když se na tom podílí všechny profese. Pan Lengowski to ještě jednou zdůraznil: Součinnost všech profesí je stejně důležitá. Jedná se přitom o rovnocennost. Funkce jsou různé, ale součinnost je stejně důležitá. Když jedna profese nespolupracuje, celý systém, s kterým my děláme, nefunguje.“⁸

Čo znamená Cochemský model v praxi a ako sa uplatňuje

Na to, aby sa aplikoval Cochemský model, nie je potrebná zmena právnej úpravy, nakoľko ide o model, ktorý je založený na vzájomnej spolupráci a ochote prispieť k tomu, aby rodičia prevzali zodpovednosť za to, ako sa ich rodičovské práva a povinnosti upravujú. Do Cochemského modelu vstupuje sudca, kolízny opatrovník, mediátor, súdny znalec a prípadne advokát rodiča.

Základné princípy Cochemského modelu sú:

- 1) Rozhodnutie patrí v prvom rade do rúk rodičov, rovnako ako zodpovednosť za život ich dieťaťa;
- 2) Rodičia potrebujú rešpekt, dôveru, pomoc a splnomocnenie k opätovnému prevzatiu spoločnej rodičovskej zodpovednosti;
- 3) Orientácia na perspektívu dieťaťa;
- 4) Všetky pomáhajúce profesie sú si rovné;
- 5) Postup pomáhajúcich profesií je zladený, sledujú rovnaký cieľ;

⁸ www.iustin.cz/files/cochem.doc

- 6) V záujme dieťaťa sa koná rýchlo a efektívne, minimalizuje sa administratíva, maximum záležitostí sa vybavuje ústne.

Cochemský model sa začal uplatňovať aj u našich susedov v Českej republike, a to predovšetkým na Okresnom súde v Novom Jičine, na ktorom ho uplatňuje sudca Mgr. Vladimír Polák.

Na tomto súde je postup nasledovný: potom, čo jeden z rodičov podá návrh na rozvod, resp. návrh na úpravu rodičovských práv a povinností (ak rodičia žili ako druh a družka), do procesu sa zapája kolízny opatrovník a mediátor, ktorí majú spravidla 14 dní, aby kolízny opatrovník zistil informácie o rodičoch a mediátor preveril, či rodičia sú ochotní spísať mimosúdnu dohodu o úprave ich rodičovských práv a povinností. Do 14 dní súd zároveň nariadi prvé pojednávanie v danej veci. Ak sa súdu oznámi, že nebola uzatvorená dohoda, rodičia sa vracajú späť k mediátorovi, ktorý vedie s rodičmi počas maximálne 3 mesiacov intenzívne stretnutia za účelom uzatvorenia mimosúdnej dohody. V danej lehote súd opäť nariadi pojednávanie. Ak sa ani na tomto pojednávaní neoznámi, že došlo k dohode, do procesu vstupuje súdny znalec, ktorého úlohou je zamerať sa na terapeutickú starostlivosť s orientáciou na dohodu rodičov. Ak aj tento proces zlyhá, nastupuje súd s autoritatívnym rozhodnutím, ktorý však prihliada na to ako strany, teda rodičia, spolupracovali a či vôbec chceli spolupracovať. Cochemská prax teda počíta aj s tým, že rodičia alebo jeden z rodičov nebude chcieť spolupracovať, čo sa prejaví v tom, že sudca „siahne“ na jeho rodičovské práva a povinnosti vo vzťahu k dieťaťu, nakoľko súdne konanie nie je o záujmoch každého rodiča, ale o záujmoch dieťaťa. Rodič je povinný urobiť všetko preto, aby dieťa bolo spokojné. Ak rodič neprejaví vôľu rokovať, spolupracovať, pristupovať ku kompromisom, Cochemská prax vychádza z predpokladu, že rodič nemá skutočný záujem o starostlivosť o svoje dieťa. Práve preto, že Cochemská prax počíta aj s možnosťou nevôle rodiča, ktorá je spojená s veľmi nepriaznivým následkom pre tohto rodiča, výsledky takéhoto postupu ukazujú, že v 80% prípadoch bola úspešne uzatvorená mimosúdna dohoda, ktorú súd následne schválil.

Pilotný projekt realizácie Cochemského modelu začal aj na Slovensku, a to konkrétne na Okresnom súde v Prešove. V rámci tohto príspevku bola oslovená aj podpredsedníčka súdu JUDr. Eva Farkašová, ktorá potvrdila, že Cochemská prax sa už na Okresnom súde v Prešove realizuje. Podpredsedníčka súdu nám zároveň poskytla nižšie uvedené informácie.

Potom, čo sa rodič obráti na súd s návrhom na úpravu rodičovských práv a povinností, účastníkom konania je zaslaný leták, v ktorom ich súd informuje, že Okresný súd Prešov

v rámci projektu Ministerstva spravodlivosti SR „Vhodné podmienky na súde pre rodinno-právnu agendu“ v rámci analýzy justície CEPEJ v spolupráci s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny v Prešove mení prístup k rozhodovaniu v rodinno-právnej agende. Sudca môže vo vhodných prípadoch využiť postupy, ktoré sa vo svete označujú ako Cochemský model (podľa nemeckého mesta Cochem – Zell, kde sa táto prax začala uplatňovať už pred 25 rokmi). Na opačnej strane letáku je uvedené ako okresný súd postupuje. Spolu s týmto letákom je účastníkom konania doručené aj predvolanie na prvé stretnutie obidvoch rodičov za prítomnosti vyškoleného zamestnanca súdu. Na tomto prvom stretnutí je rodičom vysvetlené, prečo je dohoda vždy lepšia pre maloleté dieťa, prečo je dohoda vždy v záujme dieťaťa. Cieľom je, aby sa rodičia dohodli o úprave podmienok života pre ich dieťa po ich rozchode, alebo v čase, keď sa pomery zmenia. Pokiaľ rodičia budú schopní uzavrieť dohodu, môže sa všetko skončiť pre nich už v tejto fáze. Ak sa to však nepodarí, rodičia sú poučení, že sa nič nedeje, konanie pôjde ďalej rôznymi smermi podľa okolností prípadu. Súd si na ďalšie stretnutie za prítomnosti opatrovníka môže prizvať vyškoleného psychológa, alebo navrhne rodičom stretnutie na Referáte poradensko-psychologických služieb ÚPSVaR, alebo zabezpečí kontakt na súkromného psychoterapeuta, alebo sa rozhodnete využiť služby mediátora. V predmetnom letáku však súd zdôrazňuje, že dohoda je vždy lepšia a viac v záujme dieťaťa, ako rozhodnutie súdu. Pokiaľ sa to však napriek snahe a ochote rodičov niekedy nepodarí, súd nakoniec rozhodne meritórnym rozhodnutím. Pri tomto svojom rozhodovaní súd vždy zohľadní aj skutočnosť, ako obidvaja rodičia spolupracovali na ceste hľadania dohody o ich dieťa. Uprednostnenie záujmu rodiča nad záujmami dieťaťa (v tomto prípade záujem dieťaťa je mať prístup k obidvom milujúcim a vzájomne sa rešpektujúcim rodičom) môže totiž signalizovať zníženie rodičovských kompetencií.

Podpredsedníčka súdu zároveň uviedla, že Cochemská prax sa uplatňuje na tzv. nové konania, teda konania, ktoré začali potom, ako sa začal uplatňovať tento systém na súde, pričom rodičia tento systém pozitívne vítajú a súdne konania sú v týchto prípadoch skončené do dvoch mesiacov.

Už z uvedeného náčrtu vyplýva, že v Cochemskom modeli má každá profesia svoje miesto, a teda aj mediátor. Podľa zákona č. 420/2004 Z. z. o mediácii mediátor je oprávnený riešiť občianskoprávne, obchodnoprávne, rodinnoprávne a pracovnoprávne spory. Dovolíme si však povedať, že v tomto Cochemskom modeli by mali dostať priestor na realizáciu predovšetkým tí mediátori, ktorí sa chcú venovať rodinnému právu a ktorí sú zároveň psychicky odolní, vo vzťahu k rodičom citliví a čiastočne by mali byť psychológom

a právnikom v jednej osobe, ktorým ide o to, aby rodičia, ktorí sa rozhodli, že nechcú spolu žiť, spoločne vyhrali vo vzťahu k svojmu dieťaťu. Otvára sa zároveň cesta, aby sa vytvoril zoznam špecializovaných mediátorov, ktorí takéto kritéria spĺňajú a ktorí by následne boli súdom určení v takýchto súdnych konaniach. Mediátori by mali napríklad paušálnu odmenu za opatrovnícke konanie.

Častokrát sa stretávame s prípadmi, v ktorých rodičia podceňujú mediáciu, pretože je založená na dobrovoľnosti. Sila mediácie však spočíva práve v tom, že ak určitá dohoda je výsledkom dobrovoľnosti, nebude v budúcnosti potrebné takúto dohodu vynútené vymáhať. Je už úlohou každého rodiča, aby si zodpovedal otázku, či sa bude správať podľa autoritatívneho súdneho rozhodnutia, s ktorým nie je vnútorne stotožnený, alebo sa bude správať podľa dohody, ku ktorej uzatvoreniu prispel vlastnou vôľou a ochotou spolupracovať. Práve Cochemský model poukazuje na silu mediátora v konaniach o úpravu rodičovských práv a povinností k dieťaťu a pomoc, ktorou vie mediátor prispieť v rokovaniach rodičov o ich vlastné dieťa, pretože práve mediátor vie správnymi technikami a metódami naviesť rodičov k tomu, aby odsunuli svoj partnerský konflikt do úzadia a neventilovali si ho prostredníctvom svojho dieťaťa.

Záver

Cieľom tohto príspevku bolo poukázať jednak na veľmi negatívny trend, ktorý skľučuje našu spoločnosť – rozchod rodičov – a jednak na negatívne následky tohto rozchodu z pohľadu detí a spôsob ako takýmto následkom účinne predchádzať. Nemôžeme zabúdať, že v okamihu keď sa deťom oznámi, že rodičia sa rozchádzajú, deťom sa mení ich celý svet, v ktorom doteraz žili. Práve takéto rozhodnutie rodičov a ich následný postup vie poznačiť deti na celý život.

Cochemský model predstavuje v slovenských podmienkach úplnú novinku v rodinnoprávnych sporoch. Aj keď konanie o úpravu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu predstavuje nesporné konanie, vo veľmi veľa prípadoch ide de facto o sporové konanie, a teda o konanie, v ktorom prebieha spor o vlastné dieťa. Rodičia sú vedení a v niektorých prípadoch posmelovaní aj právnymi zástupcami, že nie je potrebné sa dohodnúť a vhodnou cestou je pre nich súd a znalecké dokazovanie. Takýmto postupom potom o osude dieťaťa nerozhoduje rodič, ale sudca, ktorému je ročne pridelených cca 500 nových prípadov a súdny znalec, ktorý strávi s rodičmi a dieťaťom jeden deň.

Silu Cochemského modelu videl už aj Krajský súd v Prešove, ktorý rozhodoval v roku 2015 ako odvolací súd v konaní o úpravu rodičovských práv a povinností k dieťaťu,

v ktorom súd prvej inštancie vydal rozhodnutie, ktorým zveril dieťa do osobnej starostlivosti matky a upravil styk dieťaťa s otcom. Otec s takýmto rozhodnutím nesúhlasil, nakoľko žiadal striedavú starostlivosť, a preto sa odvolal. V konaní pred súdom prvej inštancie bol ustanovený aj súdny znalec, ktorý na základe svojich výsledkov striedavú starostlivosť vylúčil kvôli konfliktným vzťahom medzi rodičmi. Keďže v podstatnej časti odvolania otec vytýkal súdu prvej inštancie, že rodičia spolu komunikujú a na podstatných veciach sa dohodnúť vedia, odvolací súd zamerl svoju pozornosť na komunikáciu medzi účastníkmi a v zhode so súdom prvej inštancie dospel k záveru, že komunikácia medzi rodičmi naozaj nedosahuje úroveň, ktorú si výkon striedavej osobnej starostlivosti žiada. Kolízny opatrovník za tohto stavu v rodine odporučil rodičom návštevu referátu sociálnych služieb sledujúc najlepší záujem dieťaťa, ktorú však otec odmietol. Na základe tejto skutočnosti odvolací súd skonštatoval, že určitú paralelu súd vidí v predmetnej právnej veci v Cochemskom modeli (Cochemskej praxi), na čo súd uviedol nasledovné (cit.): „Do starostlivosti odbornej poradne prichádzajú rodičia potom, čo sa pri prvom nariadení súdneho jednanja zistí, že rodičia nie sú schopní dohody. V tejto rannej fáze rozvodového konania sú veľakrát matka i otec citovo veľmi zranení, riešia otázku vlastnej ďalšej existencie. Sú v zajatí negatívnych emócií a iba niekto nestranný im môže pomôcť usmerniť ich chovanie k sebe navzájom tak, aby boli obaja schopní sústrediť svoj záujem na dieťa, ktoré sa bez vlastného pričinenia ocitlo vo veľmi ťažkej životnej situácii a jej priebeh a trvanie ho môže do budúcnosti významne ovplyvniť. Pri vyhrotených sporoch by bolo naivné vsadiť na dobrovoľnosť podstúpenia poradenskej starostlivosti zo strany rodičov. V rámci Cochemskej praxi preto existuje účinný nástroj, povedzme taká vyššia autorita, ktorá z titulu svojej moci presadí, že sa rodičia poradenskej starostlivosti podrobiť musia. Teda aspoň v prípadoch, kedy nie sú schopní sa dohodnúť sami. Úspešnosť poradenskej starostlivosti je veľmi vysoká a vo viac než 80% prípadov sa podarí rodičom, práve za pomoci poradne, k dohode dospieť. Je to sudca rodinného práva, kto poradenskú starostlivosť "doporučí". Rodič, ktorý chce skutočne dieťa do svojej starostlivosti, musí toto doporučené brať ako záväzné a starostlivosť sa podrobiť. V opačnom prípade na nich bude súd nahliadať ako na rodičov, ktorí nesledujú skutočný záujem dieťaťa a jeho šance na zverenie dieťaťa do starostlivosti (striedavá starostlivosť) sa významne zníži.“ (Co je Cochemský model / Cochemská praxe? dostupné online dňa 18.12.2015 <<http://www.cochem.cz/index.php/co-to-je/co-je-cochemsky-model>>).“ Následne odvolací súd v rozhodnutí skonštatoval, že otec uvedomujúci si nedostatočnú komunikáciu medzi rodičmi, ktorú sám potvrdil, ktorému bola spolu s matkou dieťaťa odporúčaná návšteva odbornej poradne zo strany orgánu, ktorý zastupuje v konaní záujmy maloletého dieťaťa,

odmietol pomoc odborníkov. Otec teda spochybnil svoj záujem na sledovaní najlepšieho blaha pre maloleté dieťa spoločnou cestou kooperácie.⁹

Vyššie citované rozhodnutie Krajského súdu v Prešove považujeme za kľúčové v postupe súdu potom, čo odvolací súd zistil, že otec nemal vôľu pracovať na svojom vzťahu s matkou v záujme splnenia podmienok pre určenie striedavej starostlivosti. Toto rozhodnutie ilustruje prípad, ako rodič môže byť ukrátený na svojich rodičovských právach v dôsledku svojej vlastnej pasivity a nevôle.

Na záver nám zostáva vysloviť hypotetickú otázku, koľko rodičov by malo k tomu druhému rodičovi iný prístup, ak by vedeli, že súd nebude akceptovať pasivitu rodičov pri posilňovaní ich vzájomného vzťahu za účelom, aby ich dieťa bolo šťastné a spokojné a ich vzájomné predstavy o realizácii stykov s dieťaťom mohli byť naplnené. Možno by stačilo rodičom pohroziť varovným prstom a poukázať na prípady, v ktorých súd potrestal rodičov za ich nevôľu kooperovať. Možno kompromisy medzi rodičmi by sa potom rodili oveľa ľahšie.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

<https://eduworld.sk/cd/jana-antalova/1661/rozvod-ako-vnimaju-deti-zivot-po-rozchode-rodicov>

www.iustin.cz/files/cochem.doc

<http://www.ollylambert.com/mumanddad>

https://sk.wikipedia.org/wiki/Cochemsk%C3%A1_prax

Rozhodnutie Krajského súdu v Prešove zo dňa 15.12.2015 sp. zn.: 6CoP/26/2015 [online].

Dostupné na internete: <http://merit.slv.cz/KSPO/6CoP/26/2015>

Rudolph, Jürgen.: Jsi moje dítě. Drážďany, 2009 [online]. Dostupné na internete:

<http://www.cochem.pro/ty-jsi-moje-dite.pdf>

⁹ Rozhodnutie Krajského súdu v Prešove zo dňa 15.12.2015 sp. zn.: 6CoP/26/2015[online]. Dostupné na internete: <http://merit.slv.cz/KSPO/6CoP/26/2015>

ZMLUVY V RODINNOM PRÁVE¹

CONTRACTS IN FAMILY LAW

Zuzana Medelská Tkáčová²

Abstrakt

Predmanželská zmluva ako aj rozvod dohodou so veľmi častou používané termíny laickou verejnosťou. V Slovenskej republike takéto typy zmlúv v rodinnom práve absentujú. Autorka príspevku sa zaoberá otázkou ich primeranosti v dnešnej spoločnosti. Zároveň sa zamýšľa nad implementáciou týchto inštitútov do slovenského právneho poriadku po vzore západných demokratických krajín.

Kľúčové slová

manželia, predmanželská zmluva, dohoda, rozvod

Abstract

A prenuptial agreement as well as divorce agreement are very common terms used by the general public. In the Slovak Republic, such types of contracts are absent in family law. The author of the paper addresses the issue of their adequacy in today's society. At the same time, the author considers the implementation of these institutes into the Slovak legal order following the pattern of democratic countries

Key words

marriage, prenuptial agreement, agreement, divorce

Úvod

O rekodifikácii občianskeho práva sa na území Slovenskej republiky hovorí odkedy nastal prechod z riadeného hospodárstva na trhovú ekonomiku. Najvýraznejší zásah do zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník (ďalej len „OZ“), ktorý predstavuje všeobecný kódex súkromného práva, nastal novelou zákona č. 509/1991 Zb. Touto komplexnou novelou sa súkromné právo vrátilo k tradičným abstraktným pojmom, upravila sa systematika OZ a prepracovalo a doplnilo sa približne 80% textu zákona, aby bolo možné fungovanie v trhovej ekonomike. V danej dobe sa však hovorilo o tom, že ide len o dočasné riešenie a na vyriešenie diskontinuity s predchádzajúcim 40-ročným vývojom súkromného práva na území Slovenskej republiky bude potrebné v dohľadnej dobe rekodifikovať OZ. V Českej republike k celkovej rekodifikácii OZ došlo zákonom 89/2012 Sb. Občanský zákonník. V Slovenskej

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-15-0644.

² JUDr. Mgr. Zuzana Medelská Tkáčová, PhD. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra súkromnoprávných vied, odborný asistent.

republike ani po 27 rokoch nie je prejavená dostatočná politická vôľa na celkovú rekonštrukciu OZ. Najnovší pokus z roku 2018 o prijatie nevyhnutných zmien, ktoré zapracujú do OZ závažné obsahové otázky, ktoré „stále ešte v Občianskom zákonníku chýbajú, resp. sú upravené nedostatočne alebo aj v rozpore s požiadavkami a zásadami bežnými v európskych občiansko-právnych“³, je vládny návrh novely OZ vypracovaný na základe Legislatívneho zámeru Občianskeho zákonníka, ktorý schválila vláda Slovenskej republiky uznesením č. 13 z 14. januára 2009 (ďalej len „Legislatívny zámer OZ“). Táto novela si dala za cieľ modernizáciu občianskeho práva hmotného *per partes*, v tomto prípade len záväzkového práva. Do rodinného práva, ktoré spoločne so Zákonníkom práce, zákonom o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom a ďalšími osobitnými zákonní upravujúcimi práva duševného vlastníctva nezasahuje. Samotná dôvodová správa zdôrazňuje, že sa neprístupuje k rekonštrukcii tém, „ktoré predstavujú hodnotové otázky a potrebujú hlbšiu diskusiu.“⁴ A preto vládny návrh neobsahuje žiadne ustanovenia týkajúce sa rodinného práva, hoci v rodinnom práve existuje viacero typov zmlúv, ktoré sú pre vyspelé demokratické krajiny samozrejmosťou, na Slovensku sú vyžadované laickou verejnosťou a sú predpokladané v samotnom Legislatívnom zámere – predmanželská zmluva a rozvod dohodou.

História majetkovoprávných úprav medzi manželmi a rozvodu

V rímskom práve sa vyvinuli tri režimy majetkovoprávných úprav medzi manželmi:

- **„režim úplného splynutia** (absorpcie) majetku manželsky s majetkom manžela
- **režim úplnej odluky** (separácie) majetku manželov a
- **režim vena** (dotálny) ako kompromis medzi režimom majetkovej odluky (separácie) a majetkovej absorpcie.“⁵

Podľa ktorého systému sa manželia rozhodli fungovať bolo na ich rozhodnutí, ktoré však nebolo presne časovo stanovené, nakoľko aj samotné manželstvo nevznikalo formálnym

³ Dôvodová správa. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2018 [10.12.2018]. str.1. Dostupné na internete: [https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/D%C3%B4vodov%C3%A1%20spr%C3%A1va%20\(Z%C3%A1v%C3%A4zkov%C3%A9%20pr%C3%A1vo\)_Ob%C4%8Di%C3%A1nsky%20z%C3%A1konn%C3%ADk.docx](https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/D%C3%B4vodov%C3%A1%20spr%C3%A1va%20(Z%C3%A1v%C3%A4zkov%C3%A9%20pr%C3%A1vo)_Ob%C4%8Di%C3%A1nsky%20z%C3%A1konn%C3%ADk.docx).

⁴ Dôvodová správa. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2018 [10.12.2018]. str.1. Dostupné na internete: [https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/D%C3%B4vodov%C3%A1%20spr%C3%A1va%20\(Z%C3%A1v%C3%A4zkov%C3%A9%20pr%C3%A1vo\)_Ob%C4%8Di%C3%A1nsky%20z%C3%A1konn%C3%ADk.docx](https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/D%C3%B4vodov%C3%A1%20spr%C3%A1va%20(Z%C3%A1v%C3%A4zkov%C3%A9%20pr%C3%A1vo)_Ob%C4%8Di%C3%A1nsky%20z%C3%A1konn%C3%ADk.docx).

⁵ REBRO, K. – BLAHO, P. : Rímske právo. Bratislava: IURA EDITION, 2003. s. 172.

úkonom, nešlo o sviatosť alebo o zmluvný vzťah, ale bolo chápané ako skutočnosť – manželia skutočne spolu žili a mali vôľu byť si navzájom manželmi.

V rímskom práve platila úplná sloboda rozvodu, teda nebol podmienený nijakým právnym ustanovením, nepodliehal nikoho schvaľovaniu. Rozvod bol možný, ak manžel stratil náklonnosť alebo vôľu žiť s manželkou, v neskoršej dobe bol možný rozvod aj na základe rozhodnutia manželky. Aby nebol rozvod zneužívaný, brzdili ho mravy ale najmä povinnosť manžela vrátiť veno. „Veno malo manželovi prispieť na úhradu manželských bremien a neskôr na existenčné zabezpečenie manželky po zániku manželstva.“⁶ Išlo o jednu z majetkovoprávných úprav medzi manželmi, kedy s predmetom vena mohol manžel počas manželstva v skorších dobách voľne disponovať, neskôr mal k venu požívanie právo ale vlastnícke právo ostávalo manželke.

Na území Slovenskej republiky, po zániku rodinného nedielu, čelade a prechodu na individualistickú rodinu, ktorá bola výrazne ovplyvnená cirkevným právom sa pri zasnúbení odovzdával závdavok, ktorý bol dôkazom uzavretia zmluvy o zasnúbení.

Majetkové právo manželov najskôr fungovalo na princípe vplynutia manželkinho majetku k rodinnému majetku manželovej rodiny. „Vznik oddelenej manželskej majetkovej sústavy patrí už do novej doby, v tomto systéme manželka mohla podržať svoj vlastný majetok oddelene, mohla ho sama spravovať a sama ním disponovať.“⁷

V Uhorsku existovali viaceré možnosti usporiadania majetkovoprávných vzťahov medzi manželmi:

- **Alimentačná a vydžiavacia povinnosť** – manželke bolo priznané právo na živenie a vydržiavanie od manžela, aj keď mala sama majetok.
- **Spolunadobudnutý majetok** – majetok nadobudnutý za reálneho spolužitia manželov. Pri manželoch nešľachtického pôvodu sa využíval systém *koakvizície*, kedy mala manželka rovnaké zásluhy na rozmnožení majetku ako manžel, čo vyplávalo z spôsobu života poddaných. Pri šľachticoch, kedy je možné povedať že obaja manželia sa nepodieľali rovnakým dielom na rozmnožený majetku, sa systém koakvizície nevyužíval. Vo všeobecnosti bol nadobúdateľom majetku počas života manžel. Po prípade sa skúmal právny dôvod nadobudnutia majetku a ak tam nebola výslovne spomenutá manželka, nadobúdala takýto majetok do vlastníctva len manžel. Šľachtici sa mohli dohodnúť na spoločnom hospodárení na princípoch koakvizície, avšak manželka bola stále na manželovi závislá, pretože on spravoval a bol

⁶ REBRO, K. – BLAHO, P. : Rímske právo. Bratislava: IURA EDITION, 2003. s. 173.

LUBY, Š.: Dejiny súkromného práva na Slovensku. Bratislava: IURA EDITION, 2002. s. 322.

disponentom takéhoto majetku. Právo na majetok mala manželka šľachtica až po smrti manžela.

- **Odvenenie** – majetok patriaci výlučne manželke ako náhrada za defloráciu a manželskú vernosť.
- **Veno** – majetok, ktorý žena priniesla do manželstva, na začiatku ale aj počas manželstva zo svojej rodiny. K tomuto majetku mala vlastnícke právo žena.
- **Prínos** – majetok darovaný žene pri uzavretí manželstva alebo počas manželstva vylučujúc veno. Vlastnícke právo k takémuto majetku mala žena.⁸

Majetkové právo manželov nebolo presne kodifikované, nakoľko v Uhorsku bolo obyčajové právo. Odlišovalo sa podľa stavu z akého pochádzali manželia. Zásnuby mohli dohodnúť za svoje deti aj rodičia, ktorý pri vyšších spoločenských vrstvách dohadovali aj prípadné rozdelenie alebo spojenie majetkov.

Pojem rozvod bol chápaný odlišne ako dnes. V Uhorsku bola vykonávaná rozluka, ktorá bola najskôr vo výhradnej moci manžela „ktorý mohol manželku jednostranným aktom prepustiť alebo dohnať, a tým manželstvo rozlúčiť“⁹ Neskôr bolo dovolené aj manželke opustiť manžela, pričom ak boli splnené stanovené podmienky, mohli obaja manželia uzavrieť nový sobáš:

- Manžel, ak:
 - dokázal manželke neveru,
 - manželku už dva razy vykúpil z otroctva, do ktorého sa dostala pre krádež a hrozil jej už tretí trest.
- Manželka, ak:
 - manželku manžel zlomyselne opustil,
 - manžel manželku neprávom obvinil z nevery.
- Navyše bola možnosť sa o rozluke aj spoločne dohodnúť.

„V dávnejšej dobe cirkev uznávala rozlúčiteľnosť manželstva aj pre neverné opustenie, aj pre manželskú neveru.“¹⁰ Možnosti rozluky sa postupom času obmedzovali a začal sa povoľovať len rozvod. Tento pojem však neznamenal zánik manželstva ale znamenal, že manželia sa mohli celkom rozísť (nemuseli spolu bývať a plniť si manželské povinnosti), ale nemohli uzavrieť nové manželstvo. To by mohli uzavrieť iba ak by aj takto rozvedené manželstvo skončilo ako to kánonické právo predpokladalo – smrťou jedného z manželov, aj keď boli

⁸ LUBY, Š.: Dejiny súkromného práva na Slovensku. Bratislava: IURA EDITION, 2002. s. 322-325.

⁹ LUBY, Š.: Dejiny súkromného práva na Slovensku. Bratislava: IURA EDITION, 2002. s. 319.

¹⁰ TAMTIEŽ.

manželia takto rozvedení. V cirkevnom práve (katolíckom) táto náuka s malými obmenami platí dodnes. „Uzavreté a dokonané manželstvo nemôže byť rozviazané nijakou ľudskou mocou a z nijakého dôvodu, okrem smrti.“¹¹ Podľa kánonického práva teda plante uzavreté manželstvo nie je možné rozviesť a zaniká jedine smrťou jedného z manželov.

Dnešný právny stav v Slovenskej republike

Dá sa povedať že majetkovoprávna úprava bezpodielového spoluvlastníctva manželov (ďalej len „BSM“) nadväzuje na historický vývoj tohto inštitútu na našom území s prihliadnutím na recepciu rímskeho práva. Preto do BSM nepatria veci získané dedičstvom, darom, osobnej potrebe jedného z manželov alebo veci slúžiace na výkon povolania jedného z manželov, ako ani veci nadobudnuté jedným z manželov pred vstupom do manželstva. Do BSM nadobúdajú manželia všetko, čo nadobudol niektorý z manželov za trvania manželstva, okrem už spomenutých výnimiek. BSM vzniká bez výnimky a obmedzenia pri okamihu vzniku manželstva, a nie je ho možné vopred limitovať. V slovenskom právnom poriadku neexistuje tzv. „predmanželská zmluva“. Pod pojmom predmanželská zmluva je možné chápať: „zmluva o majetkovom vyporiadaní manželov, ktoré má nasledovať po zániku manželstva.“¹² Už v Legislatívnom zámere OZ, podľa ktorého bol vypracovaný najnovší vládny návrh úpravy obligácií v občianskom práve, je predmanželská zmluva spomenutá ako inštitút, ktorý by mal byť do slovenského právneho poriadku implementovaný. Predpokladalo sa včlenenie rodinného práva do občianskeho zákonníka a tým aj jeho podriadenosť kritériám všeobecného súkromného práva. „Opustí sa prekonaný inštitút bezpodielového spoluvlastníctva manželov doposiaľ ustanovený v Občianskom zákonníku (§ 143 až 151) ako zákonné spoločenstvo vlastníckych práv manželov, ktorý je svojou povahou kogentným inštitútom t.z. je pôsobenie nemôžu manželia zo vzájomných vzťahov vylúčiť ani v prípade zákonnej výnimky (§ 143a OZ).“¹³ Na základe princípu individuálnej autonómie sa predpokladá zavedenie možnosti manželov upraviť ich majetkové vzťahy podľa vlastných predstáv, pričom táto úprava majetkových vzťahov by mohla vzniknúť nie len po ale aj pred samotným uzavretím manželstva. Ak by túto možnosť manželia, resp. snúbenci nevyužili, uplatňoval by sa zákonný režim majetkového spoločenstva manželov.

¹¹ Kódex kánonického práva -1983- latinsko-slovenské vydanie. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1996, s 678.

¹² ČENTÍK, T.: Niekoľko mýtov z rodinného práva [online]. Bratislava: Ulpianus, interaktívne právnické komentáre, 2015 [cit. 12.12.2018]. Dostupné na internete: <http://www.ulpianus.sk/blog/8623/>.

¹³ LAZÁR, J. a kol.: Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka[online]. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2009 [cit. 10.12.2018], s. 22. Dostupné na internete: <file:///C:/Users/pc/AppData/Local/Temp/Legislativny%2520zamer%2520OZ-2.pdf>.

Nakoľko ide len o legislatívny zámer ktorý od roku 2009 nebol implementovaný, dnes účinná úprava nedovoľuje uzatváranie „predmanželskej“ zmluvy, ktorou by si sami snúbenci mohli pred vznikom manželstva upraviť ich majetkové vzťahy. Po vzniku manželstva zákon však dáva manželom možnosť upraviť, modifikovať ich vzájomné majetkové vzťahy na základe § 143a OZ. Ide o :

- dohodu, ktorou môžu manželia **rozšíriť alebo zúžiť zákonom určený rozsah** bezpodielového spoluvlastníctva;
- dohodu, ktorou manželia **vyhradia vznik bezpodielového spoluvlastníctva ku dňu zániku manželstva**. Práve túto možnosť niektorí nazývajú aj „kvázi predmanželskou zmluvou“.
- **Dohodu o správe spoločného majetku.**

Všetky modifikácie BSM majú stanovenú formu notárskej zápisnice. Na modifikáciu BSM je možné využiť aj nepomenovanú zmluvu (§ 51 OZ), ktorej jediná podmienka je, že nesmie odporovať účelu a obsahu zákona. Hocijaké zásahy do majetkových práv manželov musia mať formu notárskej zápisnice.

Ďalším zo spôsobov ako je možné využiť modifikácie BSM ale zároveň ho neriešiť až po uzavretí manželstva je, že snúbenci uzatvárajú zmluvu o modifikácii BSM ešte pred samotným uzavretím manželstva s časovou doložkou, že daná dohoda je platná až odo dňa uzavretia manželstva.

Počas trvania manželstva môže BSM zrušiť len súd. Ide o prípady, kedy by zotrvanie v takomto majetkovom vzťahu odporovalo dobrým mravom alebo ak jeden alebo obaja manželia získali oprávnenie na podnikateľskú činnosť. Obe konania je možné začať len na návrh jedného z manželov.

Pokiaľ ide o rozvod manželstva, manželstvo môže rozviesť len súd a to v konaní o rozvode manželstva podľa zákona č. 161/2015 Z.z. Civilného sporového poriadku. Predpokladom rozvodu manželstva je hlboký a trvalý rozvrat manželstva, v ktorého dôsledku manželstvo nemôže plniť svoj účel a zároveň nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia. Návrh na rozvod podáva len jeden z manželov. Nie je možné podať spoločný návrh na rozvod. Pri konaní o rozvod manželstva vždy prebehne pojednávanie, na ktorom sa má súd snažiť o odstránenie príčin rozvratu a usiluje sa o zmierenie medzi manželmi. Teda aj keď obaja manželia súhlasia s rozvodom, dohodnú sa na ňom a nemajú k sebe až príliš výrazné emócie, vždy musia prísť na súd, ktorý musí zisťovať príčiny rozvratu manželstva, čo v mnohých prípadoch vzťah medzi manželmi zhorší omnoho viac. Legislatívny zámer OZ

však predpokladá nové riešenie, kde „samotný rozvrat sa bude posudzovať diferencovane a to zásadne tak, že buď sa bude rozvrat dokazovať alebo bez dokazovania rozvratu v prípade tzv. dohovoreného, či nesporového rozvodu.“¹⁴ Práve nesporový rozvod mal mať úlohu odstrániť potrebu dokazovania existencie rozvratu a tým uľahčiť celý proces rozvodu.

Pre a proti

Proti spomenutým novým dvom inštitútom existujú veľmi protichodné názory v našej spoločnosti. Práve to bolo aj dôvodom prečo sa tieto inštitúty nedostali do vládneho návrhu novely OZ z roku 2018. Najvýraznejším odporcom tak predmanželskej zmluvy ako aj rozvodu dohodou je Katolícka cirkev a v podstate všetky registrované cirkvi na Slovensku. Odmietanie týchto inštitútov opierajú o zmluvu uverejnenú v Zbierke zákonov pod číslom 326/2001 Z.z. Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou a zmluvu uverejnenú v zbierke zákonov pod číslom 250/2002 Z.z. medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami. V oboch týchto dokumentoch, zhodne v Článkoch 7, je upravené právo výhrady vo svedomí podľa vieroučných a mravoučných zásad Katolíckej cirkvi alebo registrovanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti. Taktiež zhodne obe zmluvy, v Článkoch 11, vyjadrujú spoluprácu so Slovenskou republikou pri ochrane manželstva a rodiny. Rozviazanie alebo vyhlásenie manželstva za nulitné sa spravuje podľa danej cirkvi, avšak rozvod je možný len podľa platného zákona Slovenskej republiky. Práve ochrana manželstva a rodiny je tým, na čo duchovní ako aj laickí veriaci upozorňujú a prečo odmietajú spomenuté dva inštitúty. Podľa katolíckej cirkvi „Predmanželská zmluva ako inštitút skôr posilňuje rozvodovú mentalitu“¹⁵. Oba tieto inštitúty by podľa Katolíckej cirkvi mohli prispieť k ľahkovážnemu vnímaniu manželstva, a tým aj k vyššej rozvodovosti.

Opačný pohľad spoločnosti je, že pomocou týchto dvoch inštitútov by sa výrazne eliminovali majetkové spory po rozvode, ktoré trvajú častokrát dlhšie ako samotné manželstvo. Nikto nepopiera praktický význam bezpodielového spoluvlastníctva manželov pri plnení spoločenských úloh manželstva, avšak pomocou predmanželskej zmluvy, ktorá by bola dobrovoľná, by mohli byť upravené majetkové vzťahy ešte v nie „vojnovej“ atmosfére a pre prípad rozvodu by takto boli oboma stranami ľahšie akceptovateľné. Rozvod dohodou je

¹⁴ LAZÁR, J. a kol.: Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka [online]. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2009 [cit. 10.12.2018], s. 23. Dostupné na internete: <file:///C:/Users/pc/AppData/Local/Temp/Legislativny%2520zamer%2520OZ-2.pdf>.

¹⁵ ZVOLENSKÝ, S. In: Predmanželské zmluvy asi stopnú, cirkev je proti. [online] Bratislava: Pravda, 2008, [10.12.2018]. Dostupné na internete: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/158758-predmanzelske-zmluvy-asi-stopnu-cirkev-je-proti/>

vnímaný u osôb, ktoré sa chcú rozviesť alebo ktoré už prežili rozvod ako vhodnejšia alternatíva k dnešnému právnemu stavu, ktorý je niekedy zbytočne zdĺhavý. Rozvod dohodou je určite rýchlejšia a emočne menej vypätá možnosť ako ukončiť nefunkčné manželstvo.

Záver

Od rekonštrukcie Občianskeho práva sa očakáva mnoho, aj to, že prinesie do slovenského právneho poriadku nové legislatívne riešenia, ktoré uľahčia vyriešenie vzniknutých spoločenských problémov. K spoločenskému problému môžeme zaradiť aj rozvodovosť ako aj úpravu majetkových vzťahov manželov. Pri týchto problémoch, ktoré nie sú novodobé, ale siahajú hlboko do histórie, sa predpokladá zavedenie, pre Slovenskú republiku, nového legislatívne riešenia – predmanželskej zmluvy a rozvodu dohodou. Oba tieto inštitúty boli však vyhodnotené ako nepriechodné pri vytváraní vládneho návrhu novely OZ v roku 2018. Odporcovia týchto inštitútov tvrdia, že ich nezavedením pomáhame chrániť manželstvo a rodinu.

Štát chráni manželstvo a rodinu aj tým, že manželia, ktorí sa chcú rozviesť sú nútení prísť na súd, ktorý sa snaží o odstránenie príčin rozvratu a o zmierenie manželov. Existujú rôzne štatistiky rozvodov v Slovenskej republike. Napríklad počet rozvedených manželstiev: v roku 1993 bolo najmenej rozvedených manželstiev (8143), vrchol rozvodovosti doteraz nastal v roku 2016 (12675 rozvedených manželstiev). Posledné štatistiky sú z roku 2017, kedy bolo rozvedených 9618 manželstiev.¹⁶ Okrem množstva rozvedených manželstiev sa evidujú štatistiky priemernej dĺžky rozvedených manželstiev, priemerného počtu maloletých detí v rozvedených manželstvách, priemerného veku manželov pri rozvode, či štatistiky príčin rozvratu manželstva (neuvážené uzavretie manželstva, alkoholizmus, nevera, nezáujem o rodinu, zlé zaobchádzanie a iné). Avšak neexistujú štatistiky, ktoré by potvrdili, koľko manželstiev, ktoré sa chceli dať rozviesť sa súdom podarilo „zachrániť“ tým, že manželia boli nútení ísť na súd a nemali možnosť uzavrieť rozvod dohodou alebo pred manželstvom spísať predmanželskú zmluvu, ktorá by im celkový rozvod uľahčila. Taktiež neexistujú štatistiky, ktoré by ukazovali koľkým teraz už bývalým manželom sa vzťahy práve ťahanicami na súdoch zhoršili natoľko, že nie sú schopní spolu komunikovať a prekonať najväčšie

¹⁶ Štatistický úrad Slovenskej republiky. Prehľad pohybu obyvateľstva –SR. [online] Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2018 [12.12.2018]. Dostupné na internete: [http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID\(%22i0C69708C596040098932DD3EA811F009%22\)&ui.name=Preh%4%bead%20pohybu%20obyvate%4%bestva%20%20SR%2c%20oblasti%2c%20kraje%2c%20okresy%2c%20mesto%2c%20vidiek%20\(ro%4%8dne\)%20%5bom7104r%5d&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2fcognosext%2fcps4%2fportlets%2fcommon%2fclose.html](http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID(%22i0C69708C596040098932DD3EA811F009%22)&ui.name=Preh%4%bead%20pohybu%20obyvate%4%bestva%20%20SR%2c%20oblasti%2c%20kraje%2c%20okresy%2c%20mesto%2c%20vidiek%20(ro%4%8dne)%20%5bom7104r%5d&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2fcognosext%2fcps4%2fportlets%2fcommon%2fclose.html)

nezhody pre dobro spoločných detí. Manželia, ktorí sa chcú rozviesť skôr rozmýšľajú ako sa pomstiť za slová povedané pred súdom partnerovi resp. bývalému partnerovi, prípadne si už zabezpečujú dôkazy na preukázanie viny partnera na rozvrate manželstva. Už len to, že je človek nútený ísť na súd za účelom rozviesť sa u mnohých spôsobí väčší stres, ktorý môže následne vyústiť až do násilia na blízkych osobách, prípadne domáce násilie môže eskalovať. Pri rozvodoch a „ťahanicích“ po súdoch sa taktiež mnohí uchýľujú k zneužívaniu inštitútu Vykazania zo spoločného obydlija podľa zákona č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore, len aby mali hmatateľný a „silný“ dôkaz na súd. Ak by existovali štatistiky, ktoré by potvrdzovali či vďaka konaniu o rozvode manželstva sa manželia nerozviedli ale tým prekonalí nezhody vedúce k rozvratu manželstva, dalo by sa jednoznačne povedať či Slovenska republika reálne takýmto prístupom pomáha a chráni manželstvo a rodinu, alebo nie. Kým však takéto štatistiky neexistujú, všetky pre a proti ostanú len na dohadoch a na morálnom presvedčení verejnosti ako celku.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ČENTÍK, T.: Niekoľko mýtov z rodinného práva [online]. Bratislava: Ulpianus, interaktívne právnické komentáre, 2015 [cit. 12.12.2018]. Dostupné na internete:

<http://www.ulpianus.sk/blog/8623/>.

Dôvodová správa. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2018 [10.12.2018]. Dostupné na internete:

[https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/D%C3%B4vodov%C3%A1%20spr%C3%A1va%20\(Z%C3%A1v%C3%A4zkov%C3%A9%20pr%C3%A1vo\)_Ob%C4%8Di%C3%A1nsk%C3%A1%20z%C3%A1konn%C3%A1dka.docx](https://www.justice.gov.sk/SiteAssets/Lists/Aktuality/NewForm/D%C3%B4vodov%C3%A1%20spr%C3%A1va%20(Z%C3%A1v%C3%A4zkov%C3%A9%20pr%C3%A1vo)_Ob%C4%8Di%C3%A1nsk%C3%A1%20z%C3%A1konn%C3%A1dka.docx).

Kódex kanonického práva -1983- latinsko-slovenské vydanie. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1996, s 893. ISBN 80-7162-061-0.

LAZÁR, J. a kol.: Legislatívny zámer Občianskeho zákonníka[online]. Bratislava: Ministerstvo spravodlivosti SR, 2009 [cit. 10.12.2018], s. 22. Dostupné na internete:

<file:///C:/Users/pc/AppData/Local/Temp/Legislativny%2520zamer%2520OZ-2.pdf>.

LUBY, Š.: Dejiny súkromného práva na Slovensku. Bratislava: IURA EDITION, 2002. s. 626. ISBN 80-89047-48-3.

REBRO, K. – BLAHO, P. : Rímske právo. Bratislava: IURA EDITION, 2003. s. 497. ISBN 80-89047-53-X.

Štatistický úrad Slovenskej republiky. Prehľad pohybu obyvateľstva –SR. [online] Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2018 [12.12.2018]. Dostupné na internete:

[http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-](http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID(%22i0C69708C596040098932DD3EA811F009%22)&ui.name=Preh%20pohybu%20obyvate%20bestva%20SR%20oblasti%20kraje%20okresy%20mesto%20vidiek(ro%208dne)%205bom7104rr%5d&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2fcognosext%2fcps4%2fportlets%2fcommon%2fclose.html)

[bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID\(%22i0C69708C596040098932DD3EA811F009%22\)&ui.name=Preh%20pohybu%20obyvate%20bestva%20SR%20oblasti%20kraje%20okresy%20mesto%20vidiek\(ro%208dne\)%205bom7104rr%5d&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2fcognosext%2fcps4%2fportlets%2fcommon%2fclose.html](http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=cognosViewer&ui.action=run&ui.object=storeID(%22i0C69708C596040098932DD3EA811F009%22)&ui.name=Preh%20pohybu%20obyvate%20bestva%20SR%20oblasti%20kraje%20okresy%20mesto%20vidiek(ro%208dne)%205bom7104rr%5d&run.outputFormat=&run.prompt=true&cv.header=false&ui.backURL=%2fcognosext%2fcps4%2fportlets%2fcommon%2fclose.html)

ZVOLENSKÝ, S. In: Predmanželské zmluvy asi stopnú, cirkev je proti. [online] Bratislava: Pravda, 2008, [10.12.2018]. Dostupné na internete:

<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/158758-predmanzelske-zmluvy-asi-stopnu-cirkev-je-proti/>

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok.

Zákon č. 171/1993 Z.z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zmluva 326/2001 Z.z. základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou.

Zmluva 250/2002 Z.z. medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami.

„HOLOGRAFNY ZAVET – VCERA, DNES, ZAJTRA”

„HOLOGRAPHIC WILL – YESTERDAY, TODAY, TOMORROW“

Maciej Rzewuski

Abstrakt:

Predmetom článku je téma súvisiaca so zriaďovaním holografného závetu. Aj keď tento druh závetu mal byť podľa koncepcie európskych zákonodarcov jednou z najjednoduchších a zároveň najlacnejších foriem nakladania s majetkom pre prípad smrti, z praxe vieme, že využívanie tohto druhu závetu je v skutočnosti zdrojom mnohých problémov. Pre potreby článku sa najprv venujeme otázke vzniku a formovania inštitúcie holografného závetu. V ďalšej časti sme prepracovali niektoré postuláty závetu, za účelom zvýšenia pružnosti jeho formy, a to ako odpoveď na stále rastúce spoločenské očakávania rýchlejšieho a jednoduchšieho zriaďovania závetu.

Kľúčové slová:

závet, holografný závet, poručiteľ, dedič, dedičstvo, podpis

Abstract:

The subject of the article is the topic related to the preparation of a holographic will. Although this type of will was intended by European lawmakers as one of the simplest and cheapest forms of disposing of property in the event of death, the practice has proven how many problems arise in connection with the functioning of this type of testament in circulation. My task will be to show the genesis of the formation of holographic testament institutes, and then to draw up specific postulates in the field of flexibilizing its form, in order to meet the still growing social expectations in terms of faster and simpler testing.

Keywords:

will, holographic will, testator, heir, inheritance, signature

1. Úvod.

Dedenie/pozostalosť stanoví obzvlášť dôležitú problematiku nielen z hľadiska jurisdikcii a praxe ale aj z hľadiska spoločenského. Svoje úvahy som sústredil na dedenie zo závetu a konkrétne na holografný závet, zvaný aj vlastnoručný. Napriek tomu, že k tejto problematike existuje mnoho vyjadrení v judikatúre aj v literárnych prameňoch, v oblasti správneho vyhotovenia vlastnoručného závetu sa aj naďalej vyskytujú nevyriešené pochybnosti¹.

¹ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 17.

Právo nakladať so svojim majetkom pre prípad smrti, patrí nepochybné medzi základné výsady človeka, viazané na ústavné a absolútne vlastnícke právo, ktoré majú za cieľ podporiť životnú aktivitu poručiteľa a zveľaďovanie jeho majetku. Fyzická osoba má totiž podľa základného zákona slobodu pri získavaní majetkových práv, ich plnenia a disponovania nimi v úkonoch *inter vivos* i *mortis causa*².

Holografný závet patrí k najrozšírenejším formám právnych úkonov pre prípad smrti nielen v Poľsku ale aj v Európe. Príčinou uvedeného vecného stavu sú jeho početné prednosti ako sú: výhodné/lacné vyhotovenie, možnosť vykonania zmeny a odvolania testamentu v každej chvíli, nie sú potrební svedkovia a závet je možné zachovať v tajnosti. Holografná forma má však aj slabšie stránky. Jednou z nich je možnosť ukrytia alebo zničenia listiny tretími osobami³.

Poľský zákonodarca zamýšľal stanoviť holografický závet ako najjednoduchší právny úkon *mortis causa*. Z povinných formalít pre jeho platnosť musí obsahovať jedine: vlastnoručne spísanú listinu, dátum a podpis⁴. Zákonodarca rátať s analogickým predpokladom v predpise čl. 79 rátať ustanovenia o Dedičskom práve z r.1946.⁵ Dva z nich, to jest vlastnoručné napísanie a podpísanie listiny majú absolútny charakter v takom zmysle, že nesplnenie ktoréhokoľvek z nich má za následok neplatnosť závetu. Naproti tomu tretí predpoklad vo forme dátumu nemá obligatórny charakter⁶.

2. Holografný závet v Poľsku.

Pri spísaní holografného závetu, musí poručiteľ osobne predložiť vyhlásenie poslednej vôle, ktoré musí spísať vlastnoručne. Táto požiadavka má charakter *ad solemnitatem* a stanoví základnú podmienku pre spísanie platného závetu. Cieľom povinnosti vlastnoručne spísať vyhlásenie vôle je umožniť autorovi disponovať svojim majetkom pre prípad smrti, ale

² Odôvodnenie rozsudku Ústavného súdu z dňa 31. januára 2001 r., P 4/99 (Zb. z. č. 11, bod. 91).

³ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 71; GWIAZDOMORSKI, J.: Prawo spadkowe w zarysie. Warszawa 1985, s. 104 i n.; KURYŁOWICZ, M.: Testamentum holographum. Rejent, 2003, nr 10. ISSN: 1230-669X, s. 119 i n.

⁴ BARWIŃSKI, E.J.: Prawo spadkowe obowiązujące w byłym Królestwie Kongresowym w zarysie. Warszawa, 1938, s. 20.

⁵ Ustanovenie z dňa 8. októbra 1946 – Dedičské právo (Zb. z. č. 60, bod. 328 v znení neskorších zmien).

⁶ Zob. FIJAŁKOWSKA, J.: Prawo spadkowe. Darowizny i testamenty oraz podatki od spadków i darowizn. Warszawa, 1994, s. 34 i n.; HAŁGAS, M.: Ukrycie testamentu jako przesłanka niegodności dziedziczenia. Przegląd Sądowy, 2007, nr 11. ISSN 0867-7255, s. 30.

zároveň aj zabezpečiť autenticitu závetu. Toto stanovisko je natoľko zásadné, že sfalšovanie závetu sa zdá byť ťažšie než sfalšovanie samotného podpisu⁷.

Pre účely vyhotovenia holografného závetu môže poľský porúčiteľ použiť akékoľvek písacie pomôcky a materiál, na ktorom umiestni text/znenie právneho úkonu. Avšak musia to byť také prostriedky a materiály, ktoré umožnia prečítanie obsahu spísaného závetu. Porúčiteľ preto môže použiť večné pero na papieri, kriedu na stene alebo diamant na okennej tabuli⁸. Nepripúšťa sa možnosť, aby porúčiteľ pri spísaní použil zariadenia, ktoré zaznamenávajú písmo mechanickým spôsobom – písací stroj alebo počítačová tlačiareň⁹. Napísanie hoci aj fragmentu poslednej vôle na písacom stroji alebo na počítači spôsobí, že taký závet je neplatný¹⁰.

Porúčiteľ musí pri spísaní holografného závetu uviesť dátum. Tento úkon je dôležitý z niekoľkých dôvodov, predovšetkým: sa jedná o uvedenie okamžiku zakončenia právneho úkonu; možnosť stanovenia platných predpisov vo chvíli spísania závetu a zhodnotenie či tento závet spĺňa dané požiadavky; preskúmanie, či v okamžiku spisovania vyhlásenia vôle bol spôsobilý k napísaniu závetu a určenie vzájomného vzťahu niekoľkých závetov¹¹.

Nespochybniteľný faktom zostáva, že na splnenie všetkých požadovaných funkcií dátumu, musí byť tento dátum pravdivý. V opačnom prípade, to znamená, ak závet obsahuje nepravdivý dátum, má sa za to, že taký závet nie je datovaný¹². Vyššie uvedené pravidlo sa neuplatňuje, ak pri datovaní došlo k očividnej chybe pri písaní, napr. namiesto roku 2018 je uvedený rok 1080¹³.

V Poľsku sa má za to, že dátum v holografnom závete musí napísať porúčiteľ vlastnoručne. V prípade, ak je na listine umiestnený dátum mechanickým alebo počítačovým spôsobom, závet sa považuje za nedatovaný¹⁴. Pre porovnanie je hodné zdôrazniť, že uvedená

⁷ SKOWROŃSKA, E.: Forma testamentu w prawie polskim. Warszawa 1991, s. 35-36; BOREMAN BIRD, G.: Sleight of Handwriting. The Holographic Will in California. The Hastings Law Journal, 1980-1981, t. 32, s. 609 i n.

⁸ BŁAHUTA, F.: Kodeks cywilny. Komentarz. Warszawa, 1972, s. 1869; KALTENBEK-SKARBEEK, L., ŻUREK, W.: Prawo spadkowe. Zarys wykładu. Warszawa, 2003, s. 64.

⁹ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 73.

¹⁰ SKOWROŃSKA, E.: Forma testamentu w prawie polskim. Warszawa 1991, s. 36-37. Por. WIEDEGKEHR, G., HENRY, X., TISSERAND, A., VENANDET, G., JACOB, F., Code Civil. Dalloz, 2004, s. 827.

¹¹ WÓJCIK, S.: Podstawy prawa cywilnego. Prawo spadkowe. Warszawa, 2002, s. 54; OPALA, H.: Spadki, dziedziczenie, zachowek, wydziedziczenie. Wzory testamentów i pism sądowych. Poradnik. Zielona Góra, 2000, s. 46.

¹² Różne OSAJDA, K., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3, Spadki (art. 922–1088 KC). red. OSAJDA, K., Warszawa, 2013, s. 337-338.

¹³ GWIAZDOMORSKI, J.: Prawo spadkowe w zarysie. Warszawa 1985, s. 106-107. Por. Roszudok Najvyššieho súdu z dňa 30. septembra 1971, III CZP 56/71, OSNC 1972, č. 3, bod 47.

¹⁴ TURŁUKOWSKI, J.: Sporządzenie testamentu w praktyce. Warszawa: LexisNexis, 2009, s. 48. Por. Roszudok Najvyššieho súdu z dňa 26. novembra 2004, I CK 306/04, Legalis.

problematika je odlišná v nemeckom systéme dedičského práva, kde dátum na holografnom závete nemusí byť napísaný vlastnou rukou poručiťa¹⁵. Môže byť riadne napísaný písacím strojom alebo odtlačený dátumovou pečiatkou. Povinnou formalitou je, aby bol súčasťou spísaného vyhlásenia vôle¹⁶.

Predpis čl. 949 § 1 poľského Občianskeho zákonníka (ďalej ako: OZ) neurčuje prvky, z ktorých sa musí skladať dátum na vlastnoručnom závete. Avšak je nepochybné, že nemusí uvádzať miesto/obec, v ktorom bol právny úkon *mortis causa* vykonaný¹⁷. Znenie súčasnej právnej úpravy sa odlišuje od predpisu č. 79 § 1 ustanovenia o Dedičskom práve, v ktorom zákonodarca ako prvky dátumu uvádza: deň, mesiac a rok spísania závetu. Treba poznamenať, že táto forma dátumu je aj naďalej vyžadovaná v mnohých platných európskych legislatívach¹⁸. Odklon poľského zákonodarcu od uvedenej úpravy Dedičského práva je výrazom zmienenia požiadaviek ohľadom komponentov dátumu, a čo za tým ide – prejavom liberalizácie prespisov, ktoré sa vzťahujú na formy holografného závetu¹⁹.

Základnou/nevyhnutnou náležitosťou pre platnosť každého holografného závetu je jeho vlastnoručné podpísanie poručiťom. Napriek tomu, že zákon žiadnym spôsobom príslušne nedefinuje, tradične sa považuje za podpis meno a priezvisko poručiťa. Za dostatočné sa uznáva aj obmedzenie/skrátenie podpisu iba na samotné priezvisko²⁰. Avšak vynára sa otázka, či táto tradičná forma grafického znaku stanoví jedinú právne relevantnú formu podpisu poručiťa.

V poľskej právnej doktríne sa spravidla pripúšťa možnosť riadneho podpisovania formou opatrenia listiny pseudonymom²¹. Niektorí komentátori dokonca stotožňujú pseudonym s priezviskom, keď tvrdia, že poručiťel môže použiť priezvisko, ktoré je jeho

¹⁵ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 78.

¹⁶ SCHLICHTING, G.: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 9, Erbrecht. § 1922-2385, § 27-35 BeurkG. München, 2004, s. 1437-1438.

¹⁷ GWIAZDOMORSKI, J.: *Formy testamentu*. Nowe Prawo 1966, nr 6, s. 716.

¹⁸ CIRILLO, G.P., CUFARO, V., ROSELLI, F.: *Codice civile a cura di Pietro Rescigno. Le fonti del diritto italiano. I testi fondamentali commentati con la dottrina e annotati con la giurisprudenza*, t. 1, Libri I-IV. Milano, 2006, s. 780 i n.; FERRONI, L.: *Codice civile. Annotato con la giurisprudenza*, t. 1, Libri I-IV, Art. 1-2059. 2006, s. 738 i n.

¹⁹ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 78-79; SKOWROŃSKA, E.: *Forma testamentu w prawie polskim*. Warszawa 1991, s. 58; IGNACZEWSKI, J.: *Prawo spadkowe. Art. 922–1088 KC. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck, 2004, s. 129; PAZDAN, M., [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 2, red. PIETRZYKOWSKI, K., Warszawa, 2000, s. 803; BRZESZCZYŃSKA, S.: *Spadki. Testamenty, postępowanie przed sądem, postępowanie przed organem podatkowym, praktyka, wzory*. Warszawa, 2002, s. 49.

²⁰ STECKI, L., [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*. red. WINIARZ, J., Warszawa, 1980, s. 851.

²¹ GRZYBOWSKI, S., [w:] *System prawa cywilnego*, t. 3, cz. 1, *Prawo zobowiązań. Część ogólna*. red. CZACHÓRSKI, W., Ossolineum, 1981, s. 330.

literárnym, hereckým pseudonymom alebo pseudonymom používaným v konšpiračnej činnosti²².

Avšak sporné je chápanie právnického hodnotenia skráteného podpisu/parafy²³. V zásade by sa tento znak nemal identifikovať s podpisom poručiťa. Z formálneho hľadiska však rozdiely medzi skráteným podpisom/parafou a podpisom nie sú až tak markantné, skôr naopak – ich zistenie je často obtiažne, a niekedy priam nemožné. Z uvedeného dôvodu sa domnievam, že správnejším riešením je pripustenie možnosti rovnakého posudzovania uvedených grafických znakov, než podporovať zažité presvedčenie spoločnosti o nedostatočnej relevantnosti skráteného podpisu/parafy. Každý ručne napísaný znak nezávisle na názve, ktorý mu bude priradený, by mal z právneho hľadiska stanoviť záväzné vyhlásenie vôle alebo vedomia. V hodnotení jeho významu, by sa malo zakaždým prihliadať na okolnosti súvisiace s podpisovaním listiny, obsahu/znenia listiny a úlohe, v ktorej vystupovala podpisujúca osoba. Rozhodujúci význam by mal mať aj výsledok overenia *animus signandi* písúcej osoby, ktoré v prípade právnych úkonov pre prípad smrti dodatočne korešponduje s *animus testandi* poručiťa²⁴.

3. Črta právnej komparatistiky.

S cieľom poukázania na legislatívne rozdiely v oblasti formy holografného závetu, uvádzam nemecké a talianske riešenia, o ktorých môžeme povedať, že v súčasnosti určujú trendy v súkromnom práve v Európe.

Na základe predchádzajúcich platných úprav občianskeho zákonníka NDR v Nemecku, poručiť mohol spísať závet formou vlastnoručne spísanej listiny, ktorú následne podpísal svojim podpisom, uviedol na nej dátum a miesto jej vyhotovenia (§33 ods. 1 a § 385 občianskeho zákonníka NDR)²⁵.

Nemecký zákonodarca v súčasnosti k povinným náležitostiam holografického závetu zaradil vlastnoručné napísanie a podpis poručiťa. Ne takejto listine musí byť zároveň uvedený dátum a miesto vyhotovenia závetu (§ 2247 ods. 1 a 2 BGB). Treba zdôrazniť, že vlastnoručné spísanie a podpísanie právneho úkonu *mortis causa* zostane platné dokonca aj

²² STECKI, L., [w:] Kodeks cywilny z komentarzem. red. WINIARZ, J., Warszawa, 1980, s. 851.

²³ SKOWROŃSKA, E.: Forma testamentu w prawie polskim. Warszawa 1991, s. 45; TURŁUKOWSKI, J.: Sporządzenie testamentu w praktyce. Warszawa: LexisNexis, 2009, s. 23; PAZDAN, M., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. 2, red. PIETRZYKOWSKI, K., Warszawa, 2000, s. 801; BŁAHUTA, F.: Kodeks cywilny. Komentarz. Warszawa 1972, s. 1870; WÓJCIK, S., [w:] System prawa cywilnego, t. 4, Prawo spadkowe. red. PIĄTOWSKI, J.S., Ossolineum, 1986, s. 194.

²⁴ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 188.

²⁵ Detto, s. 84.

pri neuvvedení údajov o čase a mieste spísania závetu, pokiaľ bude možné tieto prvky zistiť na základe iných okolností než je obsah/znenie listiny²⁶.

Absolútnou povinnou náležitosťou závetu podľa § 2247 BGB je vlastnoručné spísanie obsahu listiny. *A contrario* osoba, ktorá neovláda písanie nemôže uplatniť analyzovanú formu právneho úkonu. Pojem vlastnoručnosti sa však musí interpretovať *sensu largo* v takom význame, že postihnuté osoby môžu používať nielen ruky, ale aj ústa, nohy alebo protézy²⁷.

Druhým z povinných formálnych náležitostí nemeckého vlastnoručného závetu je podpis poručiťa. V súlade s predpisom § 2247 ods. 3 BGB sa tento grafický znak musí skladať z mena a priezviska poručiťa. Avšak v situácii, ak sa poručiť podpísal iným spôsobom, ktorý umožňuje zistiť autora listiny a vážnosť spísaného vyhlásenia vôle, taký spôsobom podpísania sa nebude narušovať právny účinok závetu²⁸. Takže je prípustné použiť skratku priezviska, pseudonym, zdrobneninu a dokonca iba samotné meno alebo vyjadrenie/uvvedenie postavenia poručiťa v rodine²⁹.

V Nemecku musí byť podpis poručiťa čitateľný do takej miery, aby umožňoval identifikovať osobu poručiťa. Hoci to zákon v tejto oblasti nijako neprecizuje, je očividné, že za podpis sa nebudú považovať „tri krížiky“. Je na zamyslenie, že dešifrovanie analyzovaného grafického znaku nemôže prihliadať k okolnostiam, ktoré nie sú obsahom listiny. Uvedené obmedzenie zásadne zužuje pole stanovenia dedičstva³⁰.

Dátum na nemeckom holografnom závete nemusí byť napísaný vlastnou ru.kou. Môže byť uvedený vo forme zápisu na písacom stroji, odtlačku dátumovej pečiatky alebo pri použití príslušného tlačiva. Avšak je nevyhnutné, aby bol umiestnený na listine takým spôsobom, aby bol v signifikantnej súvislosti so spísaným vyhlásením poslednej vôle³¹. V prípade nečitateľného dátumu bude právny úkon neplatný až vtedy, ak nebude možné určiť žiadne určovacie dôkazné prostriedky v tejto oblasti³².

²⁶ PRUTTING, H. WEGEN, G., WEINREICH, G.: BGB Kommentar. Luchterhand, 2007, s. 2777-2778; SCHMIDT, M., [w:] Erman Bürgerliches Gesetzbuch. red. WESTERMANN, H.P., Münster, 2000, s. 4601.

²⁷ VON STAUDINGERS, J.: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 5, Erbrecht. Berlin, 2003, s. 443-448.

²⁸ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 88.

²⁹ SCHLICHTING, G.: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, t. 9, Erbrecht. § 1922-2385, § 27-35 BeurkG. München, 2004, s. 1432-1433.

³⁰ Detto.

³¹ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 90.

³² SCHLICHTING, G.: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, t. 9, Erbrecht. § 1922-2385, § 27-35 BeurkG. München, 2004, s. 1437-1438.

Aj v Taliansku, v súlade s predpisom čl. 602 talianskeho občianskeho zákonníka (ďalej ako: TOZ.), holografný právny úkon musí byť v celku vyhotovený vlastnoručným písmom, opatrený dátumom a podpisom poručiteľa.

Platnosť talianskeho vlastnoručného závetu závisí na autenticite podpisu, dátumu a znenia/obsahu listiny. Podľa komentátora, prakticky každý zásah tretích osôb do procesu holografného spísania závetu, by mal viesť k neplatnosti celého právneho úkonu³³. Tento názor potvrdzuje aj stanovisko talianskeho Najvyššieho súdu, podľa ktorého, pridržovanie ako aj vedenie ruky poručiteľa pri spísaní vyhlásenia poslednej vôle je dôvodom pre neplatnosť závetu dokonca aj v prípade, ak grafická spolupráca s treťou osobou nespôsobila, že sa poručiteľ stal iba pasívnym nástrojom písania³⁴.

V súlade s predpisom čl. 602 TOZ, dátum na holografnom závete musí obsahovať deň, mesiac a rok vykonania právneho úkonu *mortis causa*³⁵. Neuvedenie dátumu nesie so sebou právny následok neplatnosti talianskeho právneho úkonu. Rovnaký účinok nastane aj v prípade uvedenie neúplného dátumu závetu. V literatúre sa zdôrazňuje, že dátum stanoví formálnu náležitosť, ktorá nemôže byť zisťovaná na základe okolností mimo závetu³⁶.

Ďalšou povinnou náležitosťou holografného závetu je signovanie právneho úkonu ručný podpis poručiteľa (čl. 606 TOZ). V zásade sa podpis talianskeho poručiteľa musí skladať z mena a priezviska, hoci za týmto účelom sa pripúšťa sa aj použitie iného grafického znaku, ktorý umožňuje nesporne identifikovať autora listiny. Preto je v plnom rozsahu povolené napr. podpisovanie vlastnoručného závetu skráteným podpisom/parafou poručiteľa, a v prípade právneho úkonu, ktorý je obsahom listu – aj určenie príbuzenského vzťahu medzi poručiteľom a dedičom.³⁷

Taliansky vlastnoručný závet je neplatný z dôvodu formy iba vtedy, ak listina alebo podpis poručiteľa nie sú autentické. Ostatné formálne pochybenia umožňujú anulovanie právneho úkonu subjektom, ktorý má na tom právny záujem³⁸.

³³ CIRILLO, G.P., CUFARO, V., ROSELLI, F.: Codice civile a cura di Pietro Rescigno. Le fonti del diritto italiano. I testi fondamentali commentati con la dottrina e annotati con la giurisprudenza, t. 1, Libri I-IV. Milano, 2006, s. 781 i n.; FERRONI, L.: Codice civile. Annotato con la giurisprudenza, t. 1, Libri I-IV, Art. 1-2059. 2006, s. 739 i n.

³⁴ 04/12458.

³⁵ 01/11703.

³⁶ CIAN, G., TRABUCCI, A.: Commentario breve al codice civile. Complemento giurisprudenziale. Padova, 2005, s. 569-570; CIRILLO, G.P., CUFARO, V., ROSELLI, F.: Codice civile a cura di Pietro Rescigno. Le fonti del diritto italiano. I testi fondamentali commentati con la dottrina e annotati con la giurisprudenza, t. 1, Libri I-IV. Milano, 2006, s. 781 i n.

³⁷ 51/851, 92/11504.

³⁸ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 108-109.

4. Závěrečné stanovisko.

V zhrnutí sa náleží odvolať na rozsudok Najvyššieho súdu z dňa 05. apríla 1946, C. II. 94/46, ktorým bolo rozhodnuté, že „ napísanie poručiteľom právneho úkonu poslednej vôle vlastnoručne na písacom stroji spĺňa požiadavky §§ 578 ABGB”.

Najvyšší súd sa v odôvodnení rozsudku odvolal na predpis § 578 OZ. z r. 1811 a uviedol, že „v zmysle uvedeného predpisu, podmienkou pre platnosť úkonu poslednej vôle je listina napísaná vlastnoručne poručiteľom (...). Ak vecný/meritórny súd zistil, že sporný úkon poslednej vôle vyhotovil osobne poručiteľ, ktorý ovládal písanie na písacom stroji, tak sa nevyskytujú prekážky, aby sa uznalo, že predmetný úkon poslednej vôle napísal nebohý vlastnoručne (...). Písací stroj sa v súčasnej dobe stal bežným písacím prostriedkom, napr. pri vyhotovovaní notárskych listín, a preto za súčasných ekonomických podmienok nemôžeme vylúčiť použitie tohto nástroja na písanie pre vyhotovenie vlastnoručných úkonov poslednej vôle, a zložitejšie sa stalo iba dokazovanie skutočnosti, že poručiteľ tento úkon spísal na stroji vlastnoručne”³⁹.

Pozornosť si zaslúži aj skutočnosť, že podobné stanovisko bolo vydané v Poľsku na základe právnej úpravy čl. 80 ustanovenia o Dedičskom práve. V odbornej literatúre sa vtedy zdôrazňovalo, že je neprípustné spísanie zápisnice strojovým písmom v prípade právnej úpravy v čl. 80 §1 ustanovenia o Dedičskom práve, ktorou tento druh písma takmer vo všetkých úradoch nahradil ručné písmo⁴⁰.

Za uvedených okolností súhlasím s postulátom liberalizácie formálnych náležitostí každého (nielen poľského) holografného závetu v oblasti ručne písaného písma poručiteľa a dátumu spísania závetu.

S prihliadnutím na hlavný cieľ úpravy čl. 949 § 1 OZ, ktorým je odstránenie pochybností vo veci skutočnej vôle poručiteľa, postulát zmiernenia povinných náležitostí formy právneho úkonu je treba uznať za presvedčivý. Nesmieme predsa zabúdať na neustály progresívny a prudký technický vývoj, takmer všeobecný prístup k počítačom ako aj na neustále zdokonaľované kriminalistické metódy a techniky, ktoré umožňujú presné overenie subjektu už iba na základe samotného podpisu. Rovnako treba pochopiť, že vlastnoručným písmom poručiteľa budú nielen znaky napísané perom alebo večným perom, ale aj vyhlásenie spísané poručiteľom na písacom stroji alebo počítači, i- pade, i- phone atď., ktorého znenie bude následne vytlačené a podpísané vlastnoručným podpisom poručiteľa. Podmienkou tohto

³⁹ ŚWIĘCICKI, W.: Orzecznictwo powojenne Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych. 30.VI.1945 r.-30.VI.1947 r. Łódź, 1948, s. 721-723.

⁴⁰ BREYER, S.: Prawo cywilne z orzecznictwem, literaturą i przepisami związkowymi, t. 2. red. ŚWIĘCICKI, W., Warszawa, 1958, s. 435.

prístupu je stanovenie, že porúčiteľ samostatne a vedome spísal obsah daného právneho úkonu, čo nepriamo potvrdí aj jeho vlastnoručný podpis. Neodvratnosť zavedenia navrhovanej modifikácie vyplýva zo skutočnosti, že čoraz väčšie percento dnešnej spoločnosti píše viac na počítači než rukou. Ba čo viac, toto percento neustále narastá. V konzekvencii sa zákonné požiadavky, aby holografný závet bol celý spísaný vlastnoručne, zdajú byť anachronické⁴¹.

Hoci v prípade závetu spísaného mechanickým písmom, by mal grafológ na overenie iba vlastnoručný podpis porúčiteľa, nezabúdajme, že v súčasnosti sú prípustné aj krátke závetu, dokonca vo forme jedinej vety, ktoré stanovia potenciálne dostatočný predmet pre grafometrickú expertízu.

Odborná literatúra zdôrazňuje, že zákonná požiadavka vlastnoručného spísania aktu poslednej vôle splňa viacero zásadných funkcií. Medzi najdôležitejšie sa radia: sťaženie sfalšovania závetu, priznanie právnej závažnosti úkonu *mortis causa*, záruka, že porúčiteľ si premyslí znenie vyhlásenia svojej vôle, umožnenie rozlíšenia vyhlásenia poslednej vôle od iných vyhlásení porúčiteľa a eliminácia nákladov na vyhotovenie závetu⁴².

Domnievam sa, že všetky uvedené funkcie, ktoré odôvodňujú potrebu vlastnoručného spísania závetu, budú v prípade holografného právneho úkonu splnené aj v situácii pripustenia možnosti mechanického spísania obsahu závetu. Hoci nie je možné vylúčiť, že sfalšovanie celej listiny bude ťažšie, než sfalšovanie podpisu porúčiteľa, treba si pamätať, že moderné grafometrické techniky umožňujú mimoriadne presne posúdiť autenticitu jednotlivých výrazov a ich fragmentov.

Navyše, pokiaľ porúčiteľ umiestni na vyhlásení poslednej vôle svoj vlastnoručný podpis, nezávisle na tom, či bude text takého vyhlásenia zapísaný ručne alebo napr. pri použití počítača, bude zachovaná vážnosť a význam vykonaného právneho úkonu *mortis causa*⁴³.

Zastávam názor, že analogicky by bolo potrebné postupovať aj v prípade dátumu na holografnom závete. Podľa vzoru nemeckej právnej úpravy, by zákon mal umožniť označiť dátum závetu strojovým zápisom, dátumovou pečiatkou alebo prostredníctvom príslušného tlačiva⁴⁴.

⁴¹ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 121-122; OSAJDA, K.: Wpływ rozwoju techniki na uregulowanie formy testamentu. Rozważania de lege ferenda. Rejent, 2010, nr 5. ISSN: 1230-669X, s. 61.

⁴² OSAJDA, K., [w:] Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3, Spadki (art. 922–1088 KC). red. OSAJDA, K., Warszawa, 2013, s. 331.

⁴³ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 122-123.

⁴⁴ SCHLICHTING, G.: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, t. 9, Erbrecht. § 1922-2385, § 27-35 BeurkG. München, 2004, s. 1437-1438.

Na záver sa domnievam, že povinnosť splniť všetky náležitosti požadované pre vlastnoručne spísaný obsah holografného závetu by mohla úspešne a bez porušenia zákona v analyzovanom období prejsť na vlastnoručný podpis poručiťa. Tento podpis by garantoval premyslenie obsahu spísaného vyhlásenia vôle poručiťom a zároveň by umožňoval odlíšiť závet od ostatných vyhlásení vôle autora úkonu. V tomto prípade je vyčerpávajúcim spôsobom presvedčivé talianske riešenie v oblasti obsahu podpisu poručiťa. Menovite, napriek tomu, že zákonodarca v čl. 602 TOZ uvádza meno a priezvisko poručiťa, tak zdôrazňuje, že toto označenie nemá absolútny charakter. Pripúšťa sa teda aj podpísanie úkonu každým grafickým znakom, vrátane skráteného podpisu/parafy, ktorý umožní identifikáciu autora napísaného vyhlásenia vôle⁴⁵.

V závere mám za to, že elimináciou zákonnej povinnosti vyhotovenia holografného závetu vlastnou rukou a jeho opatrenie vlastnoručným podpisom a dátumom, vzhľadom na nezastaviteľný technický pokrok a z neho vyplývajúcu zmenu frekvencie písania rukou v praxi, by vyhovovala požiadavkám spoločnosti v oblasti rýchlejšieho a jednoduchšieho spísania závetu.

⁴⁵ RZEWUSKI, M.: Podpis spadkodawcy na testamentie własnoręcznym. Warszawa: Wolters Kluwer, 2014. ISBN: 978-83-264-3198-2, s. 123-124.

VYBRANÉ ASPEKTY ODMIETNUTIA DEDIČSTVA AKO PRÁVNEHO INŠTITÚTU DEDIČSKÉHO PRÁVA

SELECTED ASPECTS OF INHERITANCE REJECTION AS A LEGAL INHERITANCE LAW

Pavol Sádél¹

Abstrakt

Výber orientácie na tento právny inštitút bol motivovaný najmä z dôvodu, že ide o jednostranný právny úkon, ktorého dôsledkom sú právne skutočnosti, ktoré zásadne menia hmotnoprávne a procesnoprávne postavenia dediča (nedediča) ako účastníka konania.

Kľúčové slová

Odmietnutie, jednostranný právny úkon, nededí

Abstract

The choice of orientation towards this legal institute was motivated, in particular, by the fact that it is a unilateral act of law, the effect of which is on legal facts which fundamentally alter the substantive and procedural rights of the heir (non-actor) as a party to proceedings.

Keywords

denial of inheritance (rejection), one-sided legal act, non inherit

Úvod

Cieľom tohto náčrtu je priblížiť historický vývoj (úpravu) inštitútu odmietnutia dedičstva. Priblížiť vybrané aspekty ako sú spôsoby urobenia (vykonania) tohto jednostranného právneho úkonu a jeho dôsledky. Priblížiť rozhodovaciu prax súdov ako výsledok sporu o platnosť, alebo neplatnosť tohto právneho úkonu.

1. Právna úprava odmietnutia dedičstva do roku 1950

Hlavnými prameňmi dedičského práva na území bývalého Uhorska a neskôr aj v slovenskej časti Československej republiky bolo obyčajové právo, spísané Štefanom

¹ Informácie o autorovi: JUDr. Pavol SÁDEL - notár so sídlom vo Veľkých Kapušanoch od roku 2016, toho času študent doktorandského štúdia Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra obchodného a hospodárskeho práva, kontakt: sadel.pavol@gmail.com

Verböczym, skrátene Tripartitum², a neskôr pravidlá prijaté na Judexkuriálnej konferencii v roku 1861, taktiež čiastkové zákony, ako Zákonný článok (ďalej iba zák.čl.) VIII. z roku 1840 o dedičskej postupnosti poddaných, Zák. čl. XVI z roku 1876 6 o formálnych náležitostiach úkonov posledného poriadku a Zák. čl. XVI. Z roku 1894 o dedičskom postupe. Nakoľko podľa uhorského práva prechod pozostalosti nastal *ipso iure*, preto nebol potrebný žiadny prejav dediča, aby dedičstvo nadobudol.³ Z toho dôvodu, oproti adičnému princípu (ktorý bol uplatňovaný v rakúskej časti monarchie) kedy delát potreboval prejavíť súhlas s nadobudnutím dedičstva, absentuje dôkladnejšia úprava odmietnutia, spomenuté je iba to, že dedičstvo môže dedič odmietnuť. Táto úprava pretrvala až do roku 1950, pretože 11/1918 Sb. o zriadení samostatného štátu československého v čl. 3 stanovil, že všetky zemské a ríšske zákony zostávali v platnosti, čím došlo k prevzatiu dovtedajšie právneho poriadku.

2. Právna úprava dedičskej nespôsobilosti do roku 1950 (ako principiálne podobného inštitútu)

Dedičská nespôsobilosť bola zahrnutá už do Tripartita, ktorá bola upravená relatívne široko, aj napriek tomu, že časti majetku neboli deliteľné vôbec a niektoré iba sčasti. Pri takejto právnej úprave však predpokladom dedenia bola spôsobilosť dedič a podržať dedičstvo. Formulácia nespôsobilosti nebola postavená na podobných princípoch, ako je tomu dnes, ale boli dôvody, pre ktoré mohol byť člen rodiny vylúčený, resp. oddelený od nej. Článok 52 Prvej časti Tripartita už obsahuje vymenované dôvody, kvôli ktorým sa dedič dopustil dedičskej „nehodnosti“:

- a) ak syn násilím pozdvihne ruku proti svojim rodičom, alebo im inak závažne ublíži;
- b) ak svojich rodičov obžaloval zo spáchania takého trestného činu, ktorý neohrozuje panovníka alebo krajinu;
- c) ak sa pokúsil rodičov zavraždiť jedom alebo inak;
- d) ak sa spolčil so zločincami a utrácal majetok; a
- e) nevyslobodil rodiča alebo nevykúpil zo zajatia, napriek tomu, že tak mohol urobiť, alebo sa zdráha za neho zaručiť.⁴

Rodič nebol hodný dedenia, ak:

- a) ak bol márnotrpný alebo bezdôvodne sa chcel majetku zbaviť;
- b) ak sa o majetok nestaral;

² Celý názov: Opus Tripartitum iuris consuetudinarii incluti regni Hungariae partiumque adnexarum

³ CIRÁK, J. a kolektív.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009. 29 s. ISBN 9788089122554

⁴ ŠTENPIEN, E.: Tripartitum. Košice: Eurokódex, 2008. 110 s. ISBN 9788089363247

- c) ak bezdôvodne trestal alebo sa kruto zaobchádzal s potomkom;
- d) ak plnoletému potomkovi neumožnil uzavrieť manželstvo; a
- e) ak nútil potomka spáchať trestný čin.⁵

Tripartitum ako také nepoznal inštitút povinného podielu a preto mohli majitelia voľne disponovať so svojim majetkom, takže aj dedičská nespôsobilosť sa obmedzila na vyššie spomenuté kritériá. Povinný podiel a nárok na neho sa dostali do Uhorského právneho poriadku až Dočasnými súdnymi pravidlami judexkuriálnej konferencie, ktoré iba preberal už existujúce inštitúty Všeobecného zákonníka občianskeho z roku 1811.⁶

3. Odmietnutie dedičstva podľa zákona 141/1950 Zb. – Občianskeho zákonníka

Medzi základné pramene slovenského dedičského práva do roku 1950 patrili najmä dočasné súdne pravidlá judexkuriálnej konferencie z roku 1861. Mali zaistiť právnu kontinuitu medzi feudálnym právom platným pred rokom 1848 a právom po roku 1860, nakoľko rakúsky cisár, najstarší syn arcivojvodu Františka Karla a princeznej Žofie Bavorskej, František Jozef I., ktorého počiny v podobe nedostatočnej vojenskej a politickej razantnosti si vynútili pozvoľné obmäkčenie neoabsolutizmu, vydal októbrový diplom z roku 1860. Nemožno opomenúť ani zákonný článok XVI/1894 o pozostalostnom pokračovaní, ktorý obsahoval ustanovenia o vecnej a miestnej príslušnosti, vyhlásení závetu, súpise majetku, riešení a odovzdaní pozostalosti, správe pozostalosti, ako aj o poplatkoch a opravných prostriedkoch.⁷

Týmto predpisom došlo k zjednodušeniu a zjednoteniu úpravy dedičského práva, ktorý absentoval v predchádzajúcom období. Zákon napríklad zrušil inštitút *haereditas iacens*, dovtedy platný na území vtedajšej Českej časti republiky, inštitút darovania pre prípad smrti, obmedzil odkazy a závetnú slobodu. Obsahoval prepracovanejšiu verziu odmietnutia dedičstva, nakoľko aj spoločenské aj majetkové pomery obyvateľstva boli iné, než pred niekoľkými storočiami.

Dedičské právo tvorilo piatu časť občianskeho zákonníka, a odmietnutie dedičstva bolo začlenené do tridsiatej štvrtej hlavy od § 517 po §521. Podľa tejto úpravy dedič mal možnosť dedičstvo odmietnuť, ale nie ten, kto ako dedič už počínal.⁸ Odmietnutie sa muselo urobiť písomne na súde alebo ústne vo forme súdnej zápisnice, ktorá bola podmienená

⁵ Tamtiež, s. 111.

⁶ Pozri Dočasné súdne pravidlá judexkuriálnej konferencie - I

⁷ KUPKA, L.: Úvahy de lege ferenda na tému oživenie niektorých inštitútov uhorského obyčajového dedičského práva. In: Ars Notaria, rok 2012, č. 3, ISSN: 1335-2229, s. 10

⁸ § 517 ods. 2 Zákona 141/1950 Zb.

výslovným vyjadrením odmietnutia. Dedič mohol dedičstvo odmietnuť do jedného mesiaca odo dňa, keď bol o svojom dedičskom práve upovedomený, ale súd mohol na zvláštne pomery dediča určiť dlhšiu dobu.⁹ Zákon zároveň zakázal možnosť odmietnutia dedičstva sčasti, pripojiť nejaké podmienky alebo výhrady, musel dedičstvo prijať v celku.

Ustanovený opatrovník pre neznámeho alebo neprítomného dediča nemal možnosť dedičstvo odmietnuť, túto možnosť mal iba splnomocnenec dediča, avšak musel na to byť výslovne splnomocnený. Pri odmietnutí dedičstva sa na dediča hľadelo, ako keby sa poručiteľovej smrti nedožil.

4. Právna úprava podľa Občianskeho zákonníka 40/1964 Zb.

Občiansky zákonník z roku 1964, ktorý nahradil predošlý Občiansky zákonník z roku 1950, bol prijatý na podnet rozvoja socialistického zákonodarstva, ktorého úlohou bola rekodifikácia občianskeho práva. Nový občiansky zákonník sa už výrazne odlišoval od pôvodnej súkromnoprávnej úpravy, platnej do roku 1950, avšak do oblasti dedičského práva výrazne nezasiahol, nakoľko preberal a čiastočne menil inštitúty obsiahnuté v predchádzajúcej úprave.¹⁰ Zmeny nastali najmä v prečíslovaní a preformulovaní paragrafového znenia týkajúce sa odmietnutia dedičstva. Odlišnosťou oproti predchádzajúcej oprave bolo odstránenie zrieknutia sa dedičstva formou písomnej zmluvy, ktorá už v novom Občianskom zákonníku absentovala.

Ďalšie novelizácie tohto predpisu, vrátane veľkých noviel v roku 1982 a 1991 sa dotkli dedičského práva iba čiastočne, pričom pri odmietnutí dedičstva nastali zmeny iba pri zmene občianskoprávných noriem pri demokratizácii spoločnosti na začiatku 90. rokov 20. storočia.

Dedičské právo platné na našom území vychádza zo zásad ako sú univerzálna dedičská sukcesia a nadobudnutie dedičstva ipso iure (momentom smrti poručiteľa). Tieto zásady (konštrukcie) majú na svedomí tú skutočnosť, že majetok poručiteľa sa nevyskytne v medziobdobí, ktoré by znamenalo, že by nemalo právneho nástupcu.

4.1. Lehota a spôsoby odmietnutia dedičstva

Právna úprava pripúšťa, aby odmietnutie dedičstva potencionálny dedič mohol vykonať ústnym vyhlásením na súde, alebo písomným vyhlásením súdu zaslaným. Spravidla ústne vyhlásenie pred súdom znamená, že potencionálny dedič sám, alebo prostredníctvom

⁹ KUPKA, L.: Dedičské právo hmotné II – doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: EUROUNION, 2016. 37 s., ISBN 9788089374373

¹⁰ CIRÁK, J. a kolektív.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009. 48 s. ISBN 9788089122554

svojho zástupcu, ktorý je na tento právny úkon doslovne písomným plnomocenstvom poverený¹¹ prejaví svoju vôľu (§ 35 Občianskeho zákonníka) a táto vôľa je súdom zaznamená v zápisnici (§ 53 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresne sudy, krajské sudy, Špeciálny súd a vojenské sudy).

V prípade využitia písomného vyhlásenie, ktoré sa má doručiť súdu, platia pre tento právny úkon obdobné náležitosti ako pri ústnom vyhlásení. Rozdiel je iba vo forme právneho úkonu. Pri písomnej forme tohto právneho úkonu, platia ustanovenia § 40 ods. 4 Občianskeho zákonníka, to znamená, že pokiaľ je právny úkon urobený elektronickými prostriedkami, ktoré umožňujú zachytenie obsahu právneho úkonu a určenie osoby, ktorá právny úkon urobila je písomná forma zachovaná. V praxi je často pretraktovaný názor o tom, či pri písomnej forme odmietnutia dedičstva je zákonnou povinnosťou overenie podpisu osoby, ktorá robí tento právny úkon. V platných právnych predpisoch, ktoré upravujú oblasť dedičského práva nenájdeme ustanovenie, ktoré by výslovne prikazovalo osvedčovanie podpisu na listine.

V ďalšej časti uvádzame súdne rozhodnutia, ktoré riešili spor práve pre túto vadu:

Ak dedič odpovedá na upovedomenie podľa ustanovenia § 33 ods. 1 NP (teraz § 189 CMP - pozn. autora), postačuje tu písomné vyhlásenie s podpisom bez potreby overenia tohto podpisu. Rozhodujúci je obsah a zmysel urobeného prejavu vôle, ktorý smeruje k odmietnutiu dedičstva. Ak dedič použije napríklad výrazy, že sa dedičstva „zrieka“ alebo „vzdáva“, treba to považovať za odmietnutie dedičstva podľa § 463 OZ.¹²

Lehota na odmietnutie dedičstva je zo zákona jednomesačná, odo dňa poučenia o dedičskom práve, o možnosti dedičstvo odmietnuť a o následkoch odmietnutia. Lehota na vyhlásenie o odmietnutí dedičstva má charakter hmotnoprávnej lehoty, pričom je irelevantné, že túto lehotu stanovenú v § 464 OZ upravuje aj procesný predpis v ustanovení § 33 ods. 1 NP (teraz § 189 CMP – pozn. autora).¹³

Právny úkon dediča dedičstvo odmietnuť (§ 463 ods. 1 OZ) alebo neodmietnuť (t.j. dedičstvo prijať) možno platne urobiť až po smrti poručiteľa, a to voči súdu (súdnemu komisárovi), prípadne voči dožiadanému súdu (súdnemu komisárovi), a to písomne alebo ústne do zápisnice. Pre platnosť vyhlásenia o odmietnutí alebo neodmietnutí dedičstva je bez významu, či ten, kto toto vyhlásenie robil, mal v čase, keď vyhlásenie urobil, správnu

¹¹ § 463 ods. 2 Občianskeho zákonníka

¹² Zborník č. I, stanovisko Najvyššieho súdu ČSSR o občianskom súdnom konaní a konaní pred štátnym notárstvom, r. 1974, zo dňa 21.2.1967, sp. zn. Pls 1/67 str. 524

¹³ Zborník č. I, stanovisko Najvyššieho súdu ČSSR o občianskom súdnom konaní a konaní pred štátnym notárstvom, r. 1974, zo dňa 21.2.1967, sp. zn. Pls 1/67 str. 524)

predstavu o stave poručiteľovho majetku a jeho obvyklej cene, prípadne o výške poručiteľových dlhov. Ak dedič odmietne dedičstvo, je jedno, či mal dediť zo zákona alebo zo závetu, eventuálne z obidvoch týchto titulov. Vyhlásenie o odmietnutí alebo neodmietnutí dedičstva nemožno odvolať (porovnaj § 467 OZ), a to ani v prípade dodatočne objaveného majetku (§ 175x OSP - teraz 211 CMP). Zmysel lehoty danej ustanovením § 464 OZ spočíva len vo vymedzení hranice, do kedy môže do úvahy prichádzajúci dedič odmietnuť dedičstvo, teda hranice, po ktorej nastáva fikcia neodmietnutia (prijatia) dedičstva. Ani ustanovenie § 464 OZ, ani ustanovenie § 175i OSP (teraz § 189 CMP), ani žiadne iné zákonné ustanovenie nezakazuje dedičom prichádzajúcim do úvahy, aby úkon odmietnutia, prípadne prijatia dedičstva, urobili až potom, čo je im uvedené poučenie poskytnuté; tieto osoby preto logicky môžu takýto úkon urobiť kedykoľvek po smrti poručiteľa, najneskôr však do konca lehoty podľa ustanovenia § 464 OZ.¹⁴

Podľa ustanovenia § 464 OZ vyhlásenie o odmietnutí dedičstva môže dedič urobiť len do jedného mesiaca odo dňa, keď bol súdom o práve dedičstvo odmietnuť a o následkoch odmietnutia upovedomený. Z dôležitých dôvodov môže súd túto lehotu predĺžiť. Dedičia, ktorí prichádzajú do úvahy, musia od súdu dostať poučenie o náležitostiach, o spôsobe a o účinkoch odmietnutia alebo neodmietnutia dedičstva tak, aby im bolo zrejmé, čo je zmyslom a účelom takéhoto právneho úkonu a aká situácia nastane ohľadom dedičského podielu, ktorý sa uvoľní v prípade, že dedičské právo (dedičstvo) odmietnu. Jednomesačná lehota na odmietnutie dedičstva je lehotou hmotnoprávnou; to platí aj o lehote predĺženej súdom podľa § 464, druhej vety OZ. Zmeškanie lehoty na odmietnutie dedičstva (stanovenej zákonom alebo predĺženej súdom) preto nemožno postupom podľa § 58 OSP (teraz § 122 CSP) odpustiť. V odôvodnených prípadoch môže súdny komisár na žiadosť dediča lehotu na odmietnutie dedičstva pred jej uplynutím predĺžiť, ak si chce dedič pred svojím rozhodnutím urobiť jasno o stave zanechaného majetku a poručiteľových dlhov. Ak sa obracia súdny komisár s vyzročením na dediča na území iného štátu, určí podľa povahy prípadu na vyhlásenie o odmietnutí dedičstva lehotu spravidla dlhšiu ako jeden mesiac. Zmeškanie lehoty na odmietnutie dedičstva má obdobné právne účinky, ako keby dedič prehlásil, že dedičstvo neodmieta. Podľa ustanovenia § 465 OZ platí, že dedičstvo nemôže odmietnuť dedič, ktorý svojím počínaním dal najavo, že dedičstvo nechce odmietnuť. Odmietnuť dedičstvo nemôže ten dedič, ktorý svojím konaním (je irelevantné, či úmyselne alebo neúmyselne) už dal najavo, že dedičstvo nechce odmietnuť. Počínaním, ktorým dal najavo, že dedičstvo nechce

¹⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 22. mája 2009, sp. zn. 21 Cdo 149/2008

odmietnuť, sa podľa judikatúry súdov rozumie také správanie dediča, ktorým sa k poručiteľovmu majetku alebo k jeho časti (napríklad k jednotlivej veci) prejavuje ako jeho vlastník (k poručiteľovmu majetku alebo jeho časti sa teda správa ako k vlastnému majetku) alebo z ktorého je inak nepochybné, že mieni ako dedič vstúpiť do poručiteľových práv a povinností (teda sa stať ako dedič poručiteľovým právnym nástupcom), prípadne, že vystupuje ako osoba, ktorej patrí dedičské právo po poručiteľovi, napríklad sa ako dedič zo zákona vyjadruje v konaní o dedičstve k platnosti závetu a podobne. Za také počínanie nemožno považovať správanie dediča, ktorým sa len informoval o stave majetku a dlhov poručiteľa; konanie smerujúce k odvráteniu hrozacej škody na poručiteľom zanechanom majetku (úschova vecí, ošetrovanie a kŕmenie poručiteľom chovaných zvierat, zber ovocia a podobne), ani obstaranie poručiteľovho pohrebu. Počínaním vylučujúcim odmietnutie dedičstva je naopak úkon, ktorým spochybnil dedičské právo iných osôb, ktorým uplatnil nárok neopomenuteľného dediča, ktorým požiadal súd o povolenie predaja veci patriacej do dedičstva a podobne.¹⁵

Podľa súčasnej právnej úpravy vyhlásenie o odmietnutí dedičstva alebo o jeho neodmietnutí je definitívne a neodvolateľné. Zmeny v raz urobenom vyhlásení nemožno urobiť ani v rámci plynutia jednomesačnej lehoty ustanovenej na odmietnutie dedičstva. Ak dedičstvo odmietol počas konkurzu dedič, ktorý na to potreboval súhlas správcu, takisto nemôže vziať odmietnutie späť, ale platí, že odmietnutie dedičstva je voči veriteľom neúčinné.¹⁶ V prípade, keď sa na platné odmietnutie dedičstva vyžaduje schválenie súdu podľa § 28 Občianskeho zákonníka, vyhlásenie o odmietnutí možno odvolať do rozhodnutia súdu, keďže takéto odmietnutie by bolo platné až od právoplatnosti rozhodnutia súdu o jeho schválení.

4.2. Stručne o následkoch odmietnutia dedičstva

V prípade platného odmietnutia dedičstva, ten kto takýto právny úkon urobil, prestáva byť dedičom a v dôsledku toho nie je ani účastníkom konania (pozri § 165 CMP). Túto skutočnosť legislatívnym pojmom môžeme pomenovať ako „nededí“ (inými slovami akoby sa nedožil poručiteľovej smrti.).

K hore uvedenému pravidlu sú prispôsobené aj právne normy obsiahnuté v § 473 – 475a, a 462 Občianskeho zákonníka (dedenie zo zákona). Uprázdnený dedičský podiel v dôsledku uplatnenia zásady akrescencie prirastá ostatným dedičom tej istej skupiny

¹⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 22. decembra 2011, sp. zn. 21 Cdo 2149/2009

¹⁶ § 44 ods. 5 Zákona číslo 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákoných dedičov. Ak dedičstvo odmietnu všetci dedičia, platí fikcia, ako keby poručiteľ nezanechal žiadnych dedičov. Dedičstvo v takomto prípade pripadá štátu (§ 462). V prípade ak k odmietnutiu dedičstva dôjde závetným dedičom (hypotéza právnej normy), platí dispozícia právnej normy obsiahnutej v druhej časti vety § 461 ods. 2: ak nenadobudne dedičstvo dedič zo závetu, nastupujú namiesto neho dedičia zo zákona. To znamená, že miesto po závetnom dedičovi obsadia dedičia zo zákona.

Záver

Právna úprava odmietnutia dedičstva sa javí ako strohá, ale práve možno pre túto vlastnosť nespôsobuje v praxi uplatňovanie tohto inštitútu dedičského práva zjavné ťažkosti. V dôsledku o stručný historický exkurz a o stručné priblíženie niektorých aspektov – vlastností – dôsledkov odmietnutia dedičstva, sme sa nezaoberali odmietnutím dedičstva, ktoré je vykonané zákonným zástupcom a jeho následným schválením súdom (§ 111, 160 CMP). Pri teologickom výklade (interpretácií) spôsobujú medzi súdom prvej inštancie a notárom aporému (otázku týkajúcu sa príslušnosti - kompetencie alebo inkompetencie).

Skôr ako precíznejšiu úpravu tohto inštitútu si dedičské právo a tiež spôsoby vyporiadania majetku počas života jednotlivca žiadajú zavedenie obdobných inštitútov ako sú (boli) dedičská zmluva, zrieknutie sa dedičstva, darovanie pre prípad smrti a v neposlednom rade právne posilnenie posledného poriadku (závet a listina o vydedení), ktorý sa v niektorých prípadoch javí ako právny úkon bez dostatočnej právnej sily.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ŠTENPIEN, E.: Tripartitum. Košice: Eurokódex, 2008. 110 s. ISBN 9788089363247
- CIRÁK, J. a kolektív.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009. 48 s. ISBN 9788089122554
- KUPKA, L.: Dedičské právo hmotné II – doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: EUROUNION, 2016. 37 s., ISBN 9788089374373
- Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 22. mája 2009, sp. zn. 21 Cdo 149/2008
- Zborník č. I, stanovisko Najvyššieho súdu ČSSR o občianskom súdnom konaní a konaní pred štátnym notárstvom, r. 1974, zo dňa 21.2.1967, sp. zn. Pls 1/67 str. 524
- Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 22. decembra 2011, sp. zn. 21 Cdo 2149/2009

Zborník č. I, stanovisko Najvyššieho súdu ČSSR o občianskom súdnom konaní a konaní pred štátnym notárstvom, r. 1974, zo dňa 21.2.1967, sp. zn. Pls 1/67 str. 524)

BANSKOBYSTRICKÉ ZÁMOCKÉ DNI PRÁVA

IV. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie

Autor:	Kolektív autorov
Vedecký redaktor:	Doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD.
Predseda edičnej komisie:	JUDr. Monika Némethová, PhD.
Recenzenti:	Mult. Dr. h. c. prof. JUDr. Mojmír Mamojka, CSc. Prof. JUDr. Ján Cirák, CSc. Doc. JUDr. Soňa Kubincová, PhD. Doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.
Zostavovateľ:	Doc. Dr. iur. JUDr. Ing. Michal Turošík, PhD. Doc. JUDr. Martin Kubinec, PhD. Mgr. Nikola Némethová
Vydavateľ:	Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela
Návrh obálky:	Mgr. art. Zuzana Ceglédová
Rok vydania:	2019
Počet strán:	259

„Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.“

ISBN 978-80-557-1555-1
EAN 9788055715551

9 788055 715551

ISBN 978-80-557-1555-1